ADAM öykü 2000

OCAK

ŞUBAT

2000

26

Tüm kalıcı öyküler,
içinde dev gibi bir ağacın
uyumakta olduğu
bir tohum gibidirler.
Bu ağaç bizim içimizde
büyür ve gölgesi
belleğimize düşer.

Adam Yayınları

Adam 1999

20. yüzyılın tarihi yazıldı

Türkiye'de ilk kez

Server Tanilli

20. Yüzyıl: Yeni Bir Dünyanın Aranışında
Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Cilt: 6

Yüzyılların Gerçeği ve Mirası
5. cilt 19. Yüzyıl: İlerlemenin Çelişmeleri
Yüzyılların Gerçeği ve Mirası
4. cilt 18. Yüzyıl: Aydınlanma ve Devrim
Yüzyılların Gerçeği ve Mirası
3. cilt 16.-17. Yüzyıllar: Kapitalizm ve Dünya
Yüzyılların Gerçeği ve Mirası
2. cilt Ortaçağ: Feodal Dünya
Yüzyılların Gerçeği ve Mirası
1. cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma

Büyük bir yüzyıldır XX. yüzyıl; cesur ve kahraman.
Okuyunuz göreceksiniz...

Server Tanilli'nin bütün yapıtları Adam Yayınları'nda

Yaratıcı Aklın Sentezi
Felsefeye Giriş
Uygarlık Tarihi
İslam Çağımıza Yanıt Verebilir mi?
Devlet ve Demokrasi
Fransız Devrimi'nden Portreler
Voltaire ve Aydınlanma
Dünyayı Değiştiren 10 Yıl
Server Tanilli'ye Saygı
Türkiye'de Aydınlanma Hareketi Dünü, Bugünü, Sorunları
Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz
(basılıyor)
Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz
(basılıyor)

ÇEVİRİLERİ

ROBERT MANTRAN
Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1: *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna*
Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 2: *XIX. Yüzyılın Başlarından Yıkılışa*
VOLTAIRE
Candide ya da İyimserlik

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

Adam Yayınları

Adam 1999

Bir 20. yüzyıl klasiği

Memet Fuat

Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi

1920'lerin ikinci yarısından günümüze uzanan zaman diliminde şiir yolculuğu... Gelişmeler, tartışmalar, en güzel örnekler. Genişletilmiş yeni basım 2 cilt.

Memet Fuat'tan iki yeni kitap: ***Yaşlı Bir Şaire Mektuplar; Tribünlerden Palavra Anılar.***

Bir çağa damgasını vuran Türk romanları

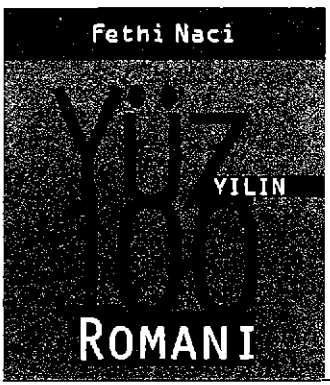

Fethi Naci

Yüzyılın 100 Romanı

Usta eleştirmen yüzyılın 100 Türk romanını inceledi, eleştirdi. Eşsiz bir başvuru kitabı.

Fethi Naci'den bir de anı kitabı: ***Dönüp Baktığımda.***

Yirminci yüzyılda şiir dünyada da hiç geri durmadı

Çağdaş Dünya Şiiri Antolojisi

Cevat Çapan / Eray Canberk / Erdal Alova

Usta şairler hazırladılar, 20. yüzyıl dünya şiirini en güzel örnekleriyle sunan bir başucu kitabı.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

AdamÖykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 26
Ocak-Şubat 2000
ISSN 1300-7556

Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : **İnci Asena**

Genel Yayın Yönetmeni : **Semih Gümüş**

Kapak ve İç Tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 İstanbul
Tel : (212) 293 41 05
Fax : (212) 293 41 08
Fiyatı : 1.250.000 TL (KDV içinde)
• **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 120.000.000 TL; yarım sayfa 60.000.000 TL • **Dizgi :** Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. Dizgi Birimi
• **İç Baskı :** Şefik Matbaası
• **Kapak Baskı :** Ana Basım
• **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.
• **Abonelik Başvurusu :**
Abonet tel : (212) 222 83 32
Abonet faks : (212) 222 27 10
Abonet email : abınet@abonet.net
Abonet web : www.Abonet.net

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Prens Tiyatroda ***Arthur Schnitzler*** 5
Uçan Trapezin Üstündeki Cesaretli Genç Adam ***William Saroyan*** 9
Buluşmalar ***Soledad Puértolas*** 15
Liman ***Guram Gegeşidze*** 20
Ünlü Bir İnsana Dair ***Leszek Kolakowski*** 25
Çizgili Şişme Yatak ***Viktoriya Tokareva*** 28
Kabahat ***Günel Altıntaş*** 58
Katolik Kapıcı ***Özgen Ergin*** 60
Seni Sorarlarsa ***Gültekin Emre*** 64
Şoför Mahalli ***Ahmet Önel*** 68
Rakı Sohbetleri ***Tarık Günersel*** 70
Ayşe Yani Meryem ***Tahir Abacı*** 72
Barmitzvah ***Roni Margulies*** 80
Rojda ***Özcan Karabulut*** 82
Son Beritan ***Erkan Karagöz*** 87
Nar ***Faruk Duman*** 122
Arka Masanın Çocuğu ***Attila Şenkon*** 128
Herkes Kadar ***Behçet Çelik*** 130
Aylı Gece ***Hürriyet Yaşar*** 133
Kenti Kim Kurtaracak ***Eray Karınca*** 138
Eski Yıkıntılar Arasında ***Sultan Akar*** 143
İyi ama Tuhaf ***Saliha Yadigâr*** 147

YAZI

"Parçalanan Çerçeve" ***Valerie Shaw*** 38
Çehov ve Maupassant ***H. E. Bates*** 46
Okur / Yazar ***Orhan Barlas*** 104
Arkadaşımız, Orhan Barlas... ***Semih Gümüş*** 105
Aziz Nesin – Yaşasın Memleket – Açış Nutku ***Zehra İpşiroğlu*** 106
Kısa Öykü ve Çeviri ***Alev Bulut*** 110
Yaşamın Doğasında Kendi Yatağını Çizen Öyküler ***Tülin Er*** 116

Bu sayının çevirmenleri : Yurdanur Salman, Yıldız Ersoy Canpolat, Deniz Hakyemez, Fahrettin Çiloğlu, Gökçen Ezber, Birsen Karaca, Sunja Altınel, M. Onur Süner, O. Fırat Baş

ADAM

Adam Yayınları

Adam 1999

20. yüzyıl Anadolu'sunu içinden bakarak anlattı.

Fakir Baykurt

Bütün romanları

Sonra Almanya'ya gitti. Bu kez Anadolu'yu oradan anlattı.

Kaplumbağalar; Köygöçüren; Tırpan; Koca Ren; Yılanların Öcü; Amerikan Sargısı; Yüksek Fırınlar; Onuncu Köy; Kara Ahmet Destanı; Yarım Ekmek; Irazca'nın Dirliği; Yayla; Keklik

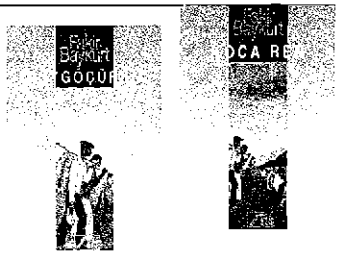

Şairin sanat ve hayat üstüne bilgeliklerle dolu yaklaşımları

Cahit Külebi

İçi Sevda Dolu Yolculuk

Bütün şiirleri Adam'da yayımlanan usta şairin renkli kaleminden sanat çevrelerinin ünlü kişileri, anılar...

Kısa öykü, insanın gizleri üstüne bir sanat...

Semih Gümüş

Öykünün Bahçesi

Değerli eleştirmen **Semih Gümüş**'ün yeni kitabı öykünün dünyasını anlamaya, çözümlemeye çalışan, öykünün bahçesinde yaşayanlar için bir başucu kitabı...

Edebiyatımızın önemli genç yazarlarından

Kaan Arslanoğlu

İntihar

(Zamanımızın Bir Kahramanı)

Kişilikler; Kimlik; Çağrısız Hayalim, Devrimciler; Öteki Kayıp romanlarının, *Yanılmanın Gerçekliği* deneme kitabının yazarından yeni bir roman...

Genç edebiyatın yüksek seslerinden

Hasan Ali Toptaş

Kayıp Hayaller Kitabı

Bin Hüzünlü Haz; Sonsuzluğa Nokta'dan sonra yazarın Adam'daki üçüncü kitabı...

Küçük, siyah bir kitap daha

İnci Asena

Amsterdam'dan

Üç Gün Paris'ten sonra fotoğrafları ve metinleri gene İnci Asena'nın yeni bir kitabı. Bülent Erkmen tasarımıyla...

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

ARTHUR SCHNITZLER

Prens Tiyatroda

FLORİAN Wendelmayer dudaklarının arasında tuttuğu flütüyle orkestradaki yerinde oturmuştu. Tam o anda değneğiyle iki kez önündeki ayaklı tahtaya vurmuş olan orkestra şefine dikkatle bakıyordu. Tüm tiyatro salonu sessizleşmişti. Uvertür başladı. Florian Wendelmayer on yedi yıldır her gün yaptığı gibi flütünü üfledi. Artık nota kâğıdına bakmıyordu; yüzlerce kez aynı parçayı çalmamışlar mıydı? Her şeyi ezbere biliyordu. Tümüyle mekanik bir şekilde kendi payına düşen bölümü çalıyordu. Gerçekte çaldığını dinlemiyordu bile. On yedi yıldır orada, aynı iskemlede, aynı nota tahtasının önünde oturuyordu. Şimdiye dek üç meslektaşı yanında oturup çalmıştı. Biri ölmüş, öbür ikisi başka tiyatrolarda iş bulmuşlardı. Şimdi yanında, orkestradaki işinin dışında özel dersler de veren, genç bir adam oturuyordu. Florian kendi özel derslerinden olmuştu, uvertür sırasında bunu hatırladı ve yeni bir ders olanağı bulmak için haftalık gazeteye yeniden ilan vermek konusunda enine boyuna düşündü.

Sonra flütün susacağı an geldi. Kırk iki mezür boyunca susmak zorundaydı. Florian'ın gözleri orkestranın durduğu sahnenin ön tarafını aşıp güzel, aydınlık, dolu salona baktılar. Seyircilerin çoğunu tanıyordu. Şehir büyük değildi ve tiyatroya gelenler hep aynı kimselerdi. Salonu boydan boya kateden hafif bir dalgalanma oldu ve tüm gözler prensin o an yaverinin yanında belirdiği saray locasına çevrildi. Prens, koltuğunu sahneyi daha iyi görmesini sağlayacak şekilde döndürdü. Bunu özellikle çok yavaş, neredeyse duyulmayacak bir düzeyde yaptı; her zaman çok saygılıydı.

Kırk iki mezür bitmişti; flütler yeniden çalmaya başladılar. Uvertürün bitiş bölümü geldi. Enstrümanlar hep bir arada çok yüksek ve gürültülü bir şekilde çalıyorlardı. Sonunda trampet vuruşlarının eşlik ettiği üç akort geldi ve perde açıldı. İlk oynanışını Florian'ın on yıl önce izlediği eski bir komedi sahneleniyordu. Müzisyenlerin çoğu dışarı akın etti. Ilık bir bahar akşamıydı; böyle zamanlarda tiyatronun arkasında gezinme ve yeşile boyalı bankta oturma alışkanlığını edinmişlerdi. Çene çalıp sigara içerlerdi.

Ama Florian tiyatrodaki yerinde oturmaya devam etti. Dışarı çıkıp da ne yapacaktı? Birkaç dakika için değmezdi. Can sıkıcı ve gereksiz bir şey olurdu bu. Flütünü önüne, nota tahtasının üstüne koydu ve sahneye baktı. Evet, işte o eski oyun! İnsanların gülmesi ona garip geliyordu. Her zaman aynı şakalar yapılır, her zaman alkışlanır, gülünür, eğlenilirdi. Florian oyunun bitmesini istiyordu. O zaman karşıdaki lokantaya gidip birasını içer ve evine gidip yatabilirdi. Alabildiğine yorgundu, kendini yaşlı hissediyordu.

Ne kadar zamandır, kaç yıldır burada oturuyordu; her şeyin bir zamanlar

başka olduğunu neredeyse hatırlamıyordu. Ama bir zamanlar nasıl da başka bir insandı. Şarkılar, senfoniler bestelemişti; hatta şarkıları on beş, yirmi yıl önce bazı konserlerde söylenmişti. Şimdi onun için artık melodiler yoktu. Müziğe duyduğu sevgi zamanla sönüp gitmişti. Her şey onun için artık gürültü patırtı demekti, insanları çeken tüm o keman ve flüt sesleri dayanılmaz şeylerdi. Ama flüt çalmaya devam etmek zorundaydı, geçimini böyle sağlıyordu. Ah, eskiden sanatını nasıl da severdi! Gittiği okulları bitirmemiş, üniversiteye gitmemişti.

Saatlerce ormanlarda dolaşmıştı. İçinde melodiler çağlar, o da yalnızca dinlerdi. Duyduklarının yalnızca küçük bir bölümünü eline kalemi alıp notaya dökerdi. Tüm bu zenginliği yazıp kayda geçirmek olanak dışıydı. Rüzgârın esişi, ağaçların hışırdayışı, kuru yaprakları çıtırdatan adımları müziğe dönüşüyordu.

Tüm bunlar artık çok gerilerde kalmıştı, tüm bunların kaybolmasından duyduğu acı da. Şimdi flütünü çalıyor ve görevini yerine getiriyordu; hayatı sakin ve yoksul bir biçimde akıp gidiyordu.

Tüm salon güldü. Florian da güldü – yüzüncü kez aynı aptalca esprilere gülüyordu. Perdenin sonuna fazla kalmamıştı. Alçak orkestra kapısı açıldı ve müzisyenler yeniden göründü. Dimdik tuttuğu başıyla yerine doğru ilerleyen kısa kontrabasçının dışında herkes kirişe çarpmamak için eğilmişti. Orkestra şefi de içeri girdi, yüksek iskemlesine oturdu ve perde indiğinde hemen müziğe başlama işareti vermek için değneğini eline aldı. Perde coşkulu alkışlar arasında indi. Orkestra anında çalmaya koyuldu; salondaki gülme ve konuşma sesleri müziğe karışıyordu. Bugün çok gürültü vardı, ya da en azından Florian Wendelmayer'e öyle geliyordu. İçerisi her zamankinden de sıcaktı; flütüyle bir sesi uzatmak zorunda kaldığında biraz gözleri kararardı. Yeniden başladı... ne tuhaf, elleri ne kadar da ağırlaşmıştı. Üflemeye devam etti. Yeniden gözleri kararardı. Salonun içi daha da karanlık olmuştu... Her şey sallanıyor gibiydi... Işıklar söndü... Flüt Florian'ın elinden düştü. Bu ne gürültüydü. Salon çöküyordu! Florian ayağa kalkmak, kendini kurtarmak istedi – artık hiçbir şey görmüyordu. Ayakları ağırlaşmışlardı. Kıpırdayamıyordu. O an koltuğundan yuvarlanıp nota tahtasının önüne düştü. Koltuk geriye devrilip boğuk bir ses çıkardı. Müzisyenler yüzlerini o yöne çevirdiler. Florian'ın komşusu korkuyla ayağa fırladı. Seyirciler fark edilir bir huzursuzluk içindeydiler, yerlerinden kalkmışlardı. Prens, locasının parmaklığının üstünden eğildi, ama alnında ter damlaları birikmiş olan orkestra şefi değneğini bir kez kaldırıp indirdi ve oldukça yüksek bir sesle, "Çalmaya devam!" dedi. İnsanlar, "Ne var, ne oldu?" diye soruyorlardı; müdire sahneden geçip orkestra kapısından dışarı fırladı. Artık olay biliniyordu. Flütçülerden biri rahatsızlanmıştı. Orkestra şefi hâlâ değneğini sallıyordu, ama kimsenin artık çaldığı yoktu. Herkesin bakışları orkestra kapısına çevrilmişti. İki görevli orada belirdi ve trampetçilerle trombonların arasından geçip Florian Wendelmayer'in yattığı yere doğru ilerlediler. Onu kaldırdılar; gözleri yarı açıktı, altdudağı aşağı sarkmıştı. Görevliler flütçüyü kollarından tutup omuzlarına yasladılar ve sırtını arkadan kavrayıp çekerek dışarı çıkardılar. Salondan bakanlar kendi başına yürüdüğünü sanabilirlerdi. Seyirciler arasında "Ne oluyor, ne var?" fısıltıları duyuluyordu. "Hiçbir şey yok, hayır, hayır, gerçekten hiçbir şey yok. Bir müzisyen rahatsızlanmış, ama kendi başına yürüyebiliyor." Orkestra kapısı kapanır kapan-

maz, orkestra şefi ayaklı tahtasına iki kez vurdu ve müzik çalmaya başladı. Öbür flütçü Florian'ın iskemlesini kaldırdı ve meslektaşının flütünü üstüne koydu. Ama seyirciler hâlâ yatışmak istemiyorlardı. Orkestra kapısının arkasında müdire duruyordu. "Tam da bugün," diye haykırdı, "tam da prens hazretlerinin burada olduğu bugün bu kargaşalık! Kendisi yürüyerek çıkamaz mıydı sanki?"

İki görevli öbür ucu caddeye açılan dar koridorda flütçüyü yere bıraktılar ve sakin bir şekilde başında ayakta durdular. "Adama inme indi," dedi biri. Müdire ölmekte olan Florian'ı inceliyordu. Seyircilerin mırıldanışları buraya kadar geliyordu. Bu noktada birkaç erkek seyirci de geldi, sorular sorup endişeli bir biçimde bilgi aldılar. "Aman," dedi müdire, "hiçbir şey yok, çok rica ederim, daha fazla rahatsız olmayın. Gerçekten hiçbir şey yok. Gözlerini açtı bile. Gerekli olan her şey yapıldı. Doktora haber verildi mi?"

"Müller almaya gitti," dedi görevlilerden biri.

Bu noktada caddedeki insanlar da içeri girdiler. Müdire çaresizlik içinde kalmıştı. "Çok rica ederim, ortalığı telaşa vermeyin, hiçbir şey olmadı ki. Baylar ve bayanlardan uzaklaşmalarını rica ederim. Doktor da nerede kaldı acaba?"

Tam o sırada doktor geldi. İnsanlar ona yer açtılar. "Bu da ne demek oluyor?" dedi doktor. "Hasta birisi yere bırakılmaz ki. İnanılır gibi değil. Çabuk sedye getirin."

"Sedye getirin," diye tekrarladı müdire.

Doktor, flütçüye doğru eğilip nabzını tuttu. Koridor tümüyle sessizdi ve salondan sürekli olarak boğuk bir mırıldanma geliyordu.

"Lütfen biraz ışık," dedi doktor, "hiçbir şey göremiyorum."

Bir adam duvardan küçük bir gaz lambası aldı. Florian Wendelmayer'in yüzüne cılız bir ışık düştü. Doktor, nabzını hâlâ tutarken, yüzünü dikkatle inceliyordu. "Adam gerçekten de ölmüş," diye bağırdı. Herkes korkuyla orada dururken bir uşak içeri girdi. "Prens hazretleri hastalanan müzisyenin durumu hakkında bilgi almak istediklerini belirttiler," dedi.

"Prens hazretlerine en derin teşekkürlerimi sunmanızı rica ederim," diye yanıtladı müdire biraz kısık bir sesle. "Müzisyen şimdi daha iyi." Uşak uzaklaştı. Müdire herkese durumla yakından ilgilendikleri için teşekkür etti ve zaten yeterince sıkıntılı olan dar koridordan uzaklaşılmasını çok nazik bir biçimde rica etti. Salondan gelmiş olan erkek seyirciler duygulanmışlardı. Şimdi yeniden neşeli bir oyun için tiyatroya dönmek zorunda olmaları ne kadar tuhaftı. Bu zorunluluk hayatın ne kadar tuhaf ve çelişkilerle dolu bir şey olduğunu bir kez daha ka-

Arthur Schnitzler (1862-1931), yaşamını Freud'un Viyana'sında bir doktor olarak sürdürdü. İroniyle melankoliyi bir araya getiren öykü ve oyunlarıyla tanındı. Son olarak başrolünde Nicole Kidman'ın oynadığı *The Blue Room* (Mavi Oda) adıyla Londra'da sahnelenen, cinsel ilişkilerle ilgili oyunu *La Ronde* her oynandığında yankı uyandırmaya devam ediyor.

nıtlıyordu. Yavaşça uzaklaştılar. Caddeye açılan kapı fazla açık duruyordu. Koridordaki huzursuzluk ve hareketi fark eden, dolaşmaya çıkmış insanlar kapının önünde biriktiler. Bahar akşamının yumuşak havası içeri doluyordu. Müdire çevresinde duran seyircilere, "Olanların salonda öğrenilmesine gerek yok, değil mi?" diye sordu

Hayır, hayır, hiçbir şey söylemeyeceklerdi.

"Yakınları var mıydı?" diye sordu doktor.

"Hayır," diye yanıtladı Müdire, "ölen Wendelmayer canım."

"Sahi, Wendelmayer," dedi doktor tümüyle rahatlamış bir ifadeyle. Sanki, "Wendelmayer gibi insanlar rahatça ölebilir, zararı yok," demek istiyordu. Ayağa kalktı, gaz lambasını yeniden duvara astı. İki görevli gelmişlerdi; dışarıda sedye hazırdı, ölüyü üstüne koymak için kaldırdılar.

Tiyatronun içi daha sessizleşmişti. Müzik çalıyordu. Seyirciler ikinci perdeyi bekliyorlardı. Ölüyü görmüş olan baylar hazırlıklı ve ağırbaşlıydılar, kendilerine müzisyenin durumu sorulduğunda ölçülü ve yatıştırıcı bir şekilde karşılık veriyorlardı. Tam prensin locasının kapısının açılıp bir uşak içeri girerken perde kalktı. Prens uşağa doğru döndü. "Müzisyen iyi durumda, prens hazretleri," dedi uşak.

Prens yeniden aşağı, içlerinden birkaç kafanın kendisine doğru çevrildiği seyircilere doğru baktı. Bu çevrilişte bir soru okur gibi oldu ve dostça başını sallayarak karşılık verdi. Sadık halkına rahatlatıcı bir gülümsemeyle flütçünün tümüyle iyi olduğunu bildirdi. ❁

Almancadan çeviren : Sunja Altınel

WILLIAM SAROYAN

Uçan Trapezin Üstündeki Cesaretli Genç Adam

I. Uyku

EVRENSEL genişlikler ortasında yatay olarak uyanık, denerken kahkahayı ve neşeyi, yergi, her şeyin sonu, Roma'nın ve evet Babil'in, sıkılmış dişler, anımsayış, volkanik bir sıcaklık, Paris caddeleri, Jericho çölleri, düşlere çekilmiş sürüngen kadar kaygan, bir surenkleri galerisi, deniz ve gözleri olan balık, senfoni, Eyfel Kulesi'nin köşesinde bir masa, operada caz, çalar saat ve kıyametin topuk dansı, bir ağaçla konuşma, Nil Nehri, Kansas'a giden çift kişilik Cadillac, Dostoyevski'nin kükreyişi ve karanlık güneş.

Bu dünya, yaşamış birinin yüzü, ağırlıksız biçim, kar üstünde ağlayış, beyaz müzik, evrenin iki katı büyütülmüş çiçek, kara bulutlar, kafese tıkılmış dimdik bakan panter, ölümsüz uzam, kolları kıvrılı ekmek pişiren Bay Eliot, Flaubert ve Guy de Maupassant, erken anlamların sözcüksüz uyağı, dişlere değen bir yeşil soğan gibi nazik ve fazlasıyla kurnaz matematik, Kudüs, paradoksa giden yol.

İnsanoğlunun derinden gelen şarkısı, görünmeyen ama belli belirsiz tanınan birinin şeytani fısıltısı, mısır tarlasında kasırga, bir satranç oyunu, vezir için sus payı, kral, Karl Franz, kara Titanic, ağlayan Bay Chaplin, Stalin, Hitler, bir Yahudi kalabalığı, yarın pazartesi, sokaklarda dans etmek yasak.

Ah, kısacık yaşam anı : artık bitti, yeniden yeryüzü şimdi.

II. Uyanık

(YAŞAYAN varlık) giyindi ve traş oldu, aynada sırıtarak kendine. Hiç güzel değil, dedi; kravatım nerede? (Tek bir kravatı vardı.) Kahve ve kurşuni bir gökyüzü, Büyük Okyanus'un sisi, caddeden geçen bir arabanın vızıltısı, şehre giden insanlar, yeniden zaman, gündüz, düzyazı ve şiir. Merdivenleri hızlı adımlarla inip caddeye çıktı ve yürümeye başladı, yürürken de birdenbire düşündü. Yalnızca uykudayken bilebiliriz yaşadığımızı. Ancak orada, o yaşayan ölümün içinde karşılaşabiliriz kendimizle, dünyanın ucu, Tanrı ve ermişlerle, atalarımızın adları, uzak anların özüyle; yüzyıllar ancak orada birleşir şimdiyle, sınırsız olan küçücüğe, dokunulur olan sonsuzluk zerresine orada dönüşür ancak.

Olabildiğince uyanık, topuklarıyla belirgin bir gürültü yaratarak ve caddelerle yapıların yüzeysel gerçekliğini, yani gerçek olanın beş para etmez gerçekli-

ğini algılayarak gözleriyle, günün içine doğru yürüdü. Çaresizlikle, şu şarkıyı mırıldandı içinden : Büyük bir rahatlıkla uçuyor havalarda; uçan trapezin üstündeki cesaretli genç adam; ve bütün varlığıyla, kahkahalarla güldü sonra. Gerçekten mükemmel bir gündü : gri, soğuk, ve iç karartıcı, tam da ruhsal bir canlılık günü; ah, Edgar Guest, dedi, bir bilsen nasıl da özlüyorum müziğini.

Kaldırım kenarında madeni bir para gördü, 1923 tarihli bir sentlik bir bozuk para; parayı avucuna alıp dikkatle inceledi, ve o yılı anımsayarak, paranın üstüne yüzünün yandan görünüşü basılmış olan Lincoln'ü düşündü. Bir sentle neredeyse hiçbir şey yapılmazdı. Bir motosiklet alacağım, diye geçirdi aklından. Bir züppe gibi giyinip otel orospularını ziyaret edeceğim, içki içip akşam yemeği yiyeceğim, sonra da yeniden sessizliğe döneceğim. Ya da otomatik bir tartıya atıp parayı, kilomu öğreneceğim.

Yoksulluk iyiydi, komünistler de, ama açlık korkunç bir şeydi. Ne büyük bir iştahla yer, nasıl da hoşlanırlardı yemekten! Boş mideler. Yemeğe gerçekten büyük bir gereksinim duyduğunu anımsadı. Bütün öğünleri ekmek, kahve ve sigaradan oluşuyordu ve şimdi, ekmeği bile kalmamıştı artık. Ekmeksiz bir kahve hiç de akşam yemeği yerine geçmezdi doğrusu ve parkta, toplayıp ıspanak gibi pişirebileceği, yabanotu türünden bir şeyler de yoktu.

Gerçeği söylemek gerekirse, açlıktan ölmek üzereydi ve hâlâ, ölmeden önce okuması gereken bir sürü kitap kendisini bekliyordu. Brooklyn hastanelerinden birinde yatan genç İtalyan'ı, Mollica adındaki ufak tefek hastalıklı memuru anımsadı; umutsuzca, ölmeden önce bir kerecik olsun California'yı görmek isterdim, demişti Mollica. İçtenlikle, en azından Hamlet'i bir kez daha okumalıyım, diye düşündü; belki de Huckleberry Finn'i.

Ve ancak o anda bütünüyle uyanabildi : ölüm düşüncesi. Uyanıklık, umut verici bir şok konumuydu şimdi. Genç bir adam sessiz sedasız göçüp gidebilir dünyadan, diye düşündü; zaten açlıktan ölmek üzereydi. Su ve düzyazı güzeldi, cansız bir boşluğu pekâlâ doldurabilirdi, ama gene de yetersizdiler işte. Bir şeyler yapıp birazcık para kazanabilseydi; ticaret adında saçma sapan bir iş sözgelimi. Masanın birine geçip şöyle bütün gün oturmasına, ticari hesaplar yaparak rakamları toplayıp çıkarmasına, çarpmasına ve bölmesine bir izin verselerdi, işte o zaman ölmezdi belki. O zaman yiyecek bir şeyler alabilirdi kendine, hem de ne gelirse aklına : Norveç'ten, İtalya'dan, ve Fransa'dan tadılmamış lezzetler; sığır ve kuzu etinin, balığın, beyaz peynirin her türlüsü; üzüm, incir, armut, elma, kavun; ve açlığını giderdikten sonra diz çöküp tapabilirdi bunlara. Bir tabağa, iki siyah incirin, sapsarı iri bir kavunun, ve yeşil bir elmanın yanına bir salkım kara üzüm koyacaktı. Şu koskoca kahverengi Fransız ekmeklerinden alacaktı ve sebzeyle etin her çeşidini; yani bir yaşam satın alacaktı kendine.

Tepenin birinden, göz kamaştırıcı bir biçimde doğuya doğru uzanan kenti gördü, gökyüzüne yükselen kuleleri; kendi türünden olanlarla tıklım tıklım bir kent, ve her şeyin birdenbire dışına savrulmuş kendisi; asla içeriye giremeyeceği neredeyse kesindi, neredeyse mutlak bir biçimde, nasıl olmuşsa olmuş, yanlış bir dünyanın ortasına düşmüştü, belki de yanlış bir çağa; ve şimdi buralardan, yirmi iki yaşında genç bir adam, sonsuza dek kovulmak üzereydi. Kederli bir düşünce değildi bu. Kendi kendine, hemen bir Yaşama İzni Başvurusu yazmalı-

Komet, *İsimsiz*, 1969

yım, dedi. Hiç değilse bir gece daha uyuyabileceğine inanarak, ölüm düşüncesini, kendine ya da insanoğluna karşı en küçük bir acıma duymadan benimsedi. Bir sonraki günün kirası ödenmişti; halâ bir yarın vardı önünde. Daha sonra da, öteki evsizler nereye gidiyorsa artık, kendisi de oralara gidebilirdi. Hatta Yoksullar Cemiyetini bile ziyaret edebilirdi – Tanrı'ya ve İsa'ya (ruhumun sevmeyeni) şarkılar söyleyip huzura varabilir, yemek yiyip uyuyabilirdi. Ama böyle bir şey yapmayacağını biliyordu. Onunkisi özel bir yaşamdı. Bu gerçeği yok etmek istemezdi. Başka seçenekler denemek bundan çok daha iyiydi.

Uçuyor havalarda, uçan trapezin üstünde, diye mırıldanıp duruyordu için-

den. Çok eğlendiriciydi, insanı hayretler içinde bırakacak kadar komik bir şey. Tanrı'ya, ya da hiçliğe uzanan bir trapez; bir trapez, bir çeşit sonsuzluğa doğru uçan; bu uçuşu incelikle gerçekleştirebilecek gücü bulabilmek için kendinde, nesnellikle dua etti.

Bir sentim var, dedi. Bir Amerikan parası. Akşamleyin, bir güneş gibi parlayıncaya dek cilalayacağım onu, ve üzerindeki sözcükleri okumaya çalışacağım.

Artık kentin içinde, yaşayan insanların arasında yürüyordu. Bir ya da iki yer vardı gidilecek. Dükkân vitrinlerinde kendi yansımasını gördü ve görüntüsünden büyük bir düş kırıklığına uğradı. Hiç de hissettiği kadar güçlü görünmüyordu; vücudunun her yanı, boynu, omuzları, kolları, gövdesinin üst kısmı ve dizleri, dokunsan bozulacak, ucuz ve adi bir süs eşyası gibiydi. Böyle asla olmaz, dedi, ve bir gayret, vücudunun ek yerlerinden ayrılmış bütün bölümlerini bir araya getirdi ve gergin bir biçimde, yapay olarak yeniden dikleşti, katılaştı.

Büyük bir özdenetimle, kafasını bile çevirip bakmadan, bir sürü restoranın önünden geçti ve en sonunda bir binanın önüne varıp, binadan içeri girdi. Asansörle yedinci kata çıktı, bir salondan geçti, ve kapılardan birini açıp iş ve işçi bulma kurumu bürosundan içeri girdi. Odada, daha şimdiden iki düzine insan vardı; bir köşeye çekilip görüşme için sırasını beklemeye başladı. Bu büyük ayrıcalık en sonunda kendisine tanındı ve sıskacık, kuş beyinli, ellilik bir kızkurusu tarafından sorguya alındı.

Söyleyin bakalım, dedi bayan, ne iş yapabilirsiniz?

Utanıp sıkılmıştı. Yazabilirim, dedi acıklı bir biçimde.

Yani kalemim kuvvetlidir mi demek istiyorsunuz? Bu anlama mı geliyor dediğiniz? dedi yaşlı kız.

Şey, evet, diye yanıtladı. Yani, yazabilirim işte.

Ne yazabilirsiniz? dedi bayan, neredeyse öfkeli.

Düzyazı, dedi basitçe.

Bir suskunluk oldu. En sonunda,

Daktilo kullanabilir misiniz? diye sordu bayan.

Elbette, dedi genç adam.

Pekâlâ, diye sürdürdü bayan sözlerini, bizde adresiniz var; biz daha sonra iletişim kurarız sizinle. Bu sabah hiçbir şey yok, hem de hiç.

Tıpatıp bir domuzu andıran, kendini beğenmiş genç bir adam tarafından sorgulanmanın dışında, aynı şeyler öteki kurumda da yaşandı. İş ve işçi bulma kurumlarından büyük mağazalara yöneldi : bir dolu şatafat, birazcık aşağılanma, ve sonuç olarak kendisine, iş olmadığı aktarıldı. Canını hiç sıkmadığı gibi, tuhaf bir biçimde, bütün bu saçmalıklara bizzat kendi ayaklarıyla sürüklendiğini bile hissetmedi. Kendisi olmayı sürdürebilmek için paraya gereksinimi olan, yaşayan bir genç adamdı o; para kazanmanınsa, para için çalışmaktan başka yolu yoktu; ve iş de yoktu. Bu bütünüyle soyut bir problemdi ve çözüme yönelik son bir girişimde bulunmak istemişti, o kadar. Şu anda, bu konu artık kapandığı için mutluydu.

Yaşamının akışındaki kesinliği kavramayı başladı. Bugüne dek, kısacık bazı anlar dışında, üzerinde fazla düşünüp taşınılmamış, doğal bir yaşam sürmüştü, ama şimdi son anda, yaşamını olabildiğince kesin kılmakta kararlıydı.

Y.M.C.A.'ya giderken sayısız dükkânın ve mağazanın önünden geçti, ve buraya varır varmaz kalemle kâğıda sarılıp başvurusunu yazmaya başladı. Bir saat boyunca bu belgenin üzerinde çalıştı, sonra da, mekândaki havanın kötülüğü ve açlığından ötürü, ansızın içi geçti. Kocaman kulaçlarla, kendi bedeninden uzaklara doğru yüzüyordu sanki, ve binayı telaşla terk etti. Halk Kütüphanesi'nin karşısındaki Hükümet Konağı Parkı'nda bir litreye yakın su içti ve kendini daha iyi hissetti. Kırmızı tuğlalarla döşeli bulvarın tam ortasında, etrafı martılar, güvercinler ve kızılgerdanlarla çevrili yaşlı bir adam duruyordu. Adam, kocaman bir kesekâğıdından avuçlar dolusu ekmek kırıntısı alıp muzaffer bir edayla kuşlara doğru savuruyordu.

İçinden, belli belirsiz, yaşlı adamdan bir parça ekmek kırıntısı istemek geçti, ama, bilincine henüz tam olarak kavuşamamış olmakla birlikte, bu düşünceyi hemen savdı aklından; Halk Kütüphanesi'ne girip bir saat Proust okudu, derken, yeniden uzaklara doğru yüzer gibi hissedince kendini, alelacele sokağa fırladı. Parktaki çeşmeden biraz daha su içti ve odasına doğru uzun bir yürüyüşe koyuldu.

Gidip biraz daha uyuyacağım, dedi; yapacak başka bir şey yok. Şu anda, iyi olduğuna ilişkin düşüncelerle kendi kendini kandıramayacak kadar yorgun ve güçsüz olduğunu biliyordu, ama aklı, her nasılsa, hâlâ oldukça kıvrak ve işlekti. Aklı, sanki kendi başına bağımsız bir varlıkmış gibi, dayanılmaz fiziksel acılarıyla ilgili küstahça şakalar yapmayı sürdürüyordu. Öğleden sonra çok geç olmayan bir saatte odasına ulaştı ve küçük gaz ocağında kendine hemen bir kahve hazırladı. Kapta hiç süt kalmamış, ve bir hafta önce aldığı yarım kilo şeker artık bitmişti; yatağına oturup gülümseyerek, kapkara sıcak sıvıdan bir fincan içti.

Y.M.C.A.'dan bir düzine mektup kâğıdı aşırmıştı, ve bunlarla, yarım kalan belgesini tamamlamayı umuyordu; oysa şimdi, yazmak düşüncesi bile oldukça sevimsizdi. Diyecek hiçbir şey yoktu. Sabahleyin bulduğu madeni parayı parlatmaya başladı, ve bu saçma sapan davranıştan nedense büyük bir keyif duydu. Başka hiçbir Amerikan parası, bir sent kadar güzel, bu kadar ışıl ışıl parlayamazdı. Yaşamını sürdürebilmesi için kaç sent gerekirdi acaba? Satabileceği bir şeyler daha yok muydu? Bomboş odada çevresine bakındı. Hayır. Kol saati gitmişti, kitapları da. O güzelim kitapların hepsi; dokuz tanesi seksen beş sente. Bütün keyfi kaçtı ve kitaplarından ayrıldığı için utanç duydu. En güzel takımını iki dolara satmıştı, ama bu önemli değildi. Giysileri, hiç mi hiç umursamazdı. Ama kitaplar. Bu farklıydı. Yazan insanlara karşı hiç saygı gösterilmediğini düşünerek öfkelendi.

Bir sentine, bir pintinin keyfiyle gözlerini dikip, pırıl pırıl parlayan parayı masaya koydu. Ne güzel gülümsüyor, dedi. Ne yazdığını okumadan, paranın üstündeki sözcüklere baktı : *E Pluribus Unum*[1] *One Cent United States of America*[2]; parasını ters çevirip Lincoln'ü ve *In God We Trust*[3] 1923 sözcüklerini gördü. Ne kadar güzel, dedi.

Üstüne bir ağırlık çöktü ve iğrenç bir keyifsizlikle bütün kanının çekildiğini hissetti; mide bulantısı ve bütünlük yitimi duygusu. Sersemlik içinde, uyumaktan başka yapacak bir şey yok, diye yürüdüğünü ve kulaç kulaç başlangıca doğru yüzdüğünü hissediyordu. Önce hiç değilse bir çocuğa vermeliydim şu parayı, di-

yerek yüzüstü yatağa düştü. Bir çocuk, bir sentle bir sürü şey alabilirdi kendine.

Sonra çabucak, büyük bir incelikle, trapezin üstündeki genç adamın zerafetiyle, kendi bedeninden uzaklaşıp gitti. Ölümsüz bir an için, her şey olup çıktı birden: kuş, balık, kemirgen, sürüngen, ve insan. Önünde, uçsuz bucaksız ve kapkara bir sözcük okyanusu dalgalandı. Kent yandı. Güdülen yığınlar ayaklandı. Dünya yuvarlanıp gitti, ve genç adam, bilerek böyle yaptığını, yitik yüzünü bomboş gökyüzüne çevirdi; artık düşsüz, cansız ve kusursuz biriydi. ❁

İngilizceden çeviren : M. Onur Süner

[1](Lat.) Birçok şeyden oluşan tek bir şey, Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi sloganı. (Çev.)
[2]Bir sent, Amerika Birleşik Devletleri. (Çev.)
[3]Tanrı'ya inanıyoruz. (Çev.)

SOLEDAD PUÉRTOLAS

Buluşmalar

KALDIĞIM otellerin sınıfı, müşterilerin düzeyine bağlı olduğu ve bu kez de çok önemli bir müşteri söz konusu olduğu için oteldeki, bu lüks oteldeki odaya girer girmez paniğe uğramış gibi derin bir yabancılık duygusu kapladı tüm bedenimi. Bu duyguyu bastırmak için mini barı açtım ve bir kadeh içki içtim. Biraz kendime gelince televizyonu açtım, sesini iyice kıstım ve bütün ayrıntıları didik didik etmeye hazır müşterinin belgelerini içeren dosya ile yeniden yatağa yattım.

Bütün çabalarıma karşın dünyadan soyutlanmış olmak duygusu daha da belirgin bir biçimde ortaya çıktı yeniden.

Televizyon ekranını kaplayan değişik resimlere, yatağın üzerine dağılmış raporlara, küçük masanın üstündeki çoktan boşalmış bardağa, ayaklarımdaki soluk mavi örtüye, gün ışığının, külrengi, mat ışığın odaya girmesi ve hafifçe aydınlatması için kenarlara çekilmiş aynı renkteki perdelere bakıyordum. Hiç ses duyulmuyordu, ne otelde ne de sokakta. Belki de halılara, tül perdelere, kalın perdelere ve örtülere sarınmış, uzaktan gelen sönük bir fısıltı. Yatağa mıhlanmış, yabancılık duyguları ve korkuyla odayı gözlemleyen kişi ben miyim? Yalnızca bunu düşünebiliyor, yalnızca bunu soruyordum kendi kendime. Artık bu, kimi kez bizi saran şimdiki anı daha önceden tanımış ve yaşamış olmak duygusu değildi, tersine az çok dağınık olduğu için daha birkaç dakika önce beni sarsan o odayı hiç mi hiç tanımama izlenimiydi. İçinde yaşanılan, oturulan bir odaydı. Banyoya gittim ve mermer raflardan birisinin üzerinde tuvalet çantamı gördüm. Kuşkusuz benim çantamdı, peki nasıl gitmişti oraya? Soğuk su ile yüzümü yıkadım, kolonya – benim kolonyam – süründüm, çorabımı giydim, üstüme ceketimi geçirdim ve bu yabancı odadan çekip gittim.

Koridorda kafam biraz çalışmaya başladı. Bir ara bellek yitimine uğramış olmalıyım, herhangi bir doktor bu durumu kolayca açıklayabilir, dedim kendi kendime. Ve koridoru arşınlayıp belleğimin anımsadığı avlulardan birisine çıkarken – bu, odama giden yoldu – çok yorgun olduğumu, çok az yemek yediğimi, iyi uyuyamadığımı söyledim kendi kendime. Aşağıda, asıl avluda sol yana doğru baktım ve bir neon lambasının çizdiği ışıklı harfleri gördüm : Kokteyl Bar. Işık gök mavisi rengindeydi. Bu ışığın beni çektiğini duyumsadım. Ve kül renkli ve nemli bir öğleden sonra dışarı çıkacağıma bara girdim. Müşterimin beni saat dokuzda gelip alacağı geldi aklıma. Kendi kendime şöyle dedim : Ağır ağır içerim, beni sarhoş bulması daha iyi olur. Bu adamı önceden tanıyordum,

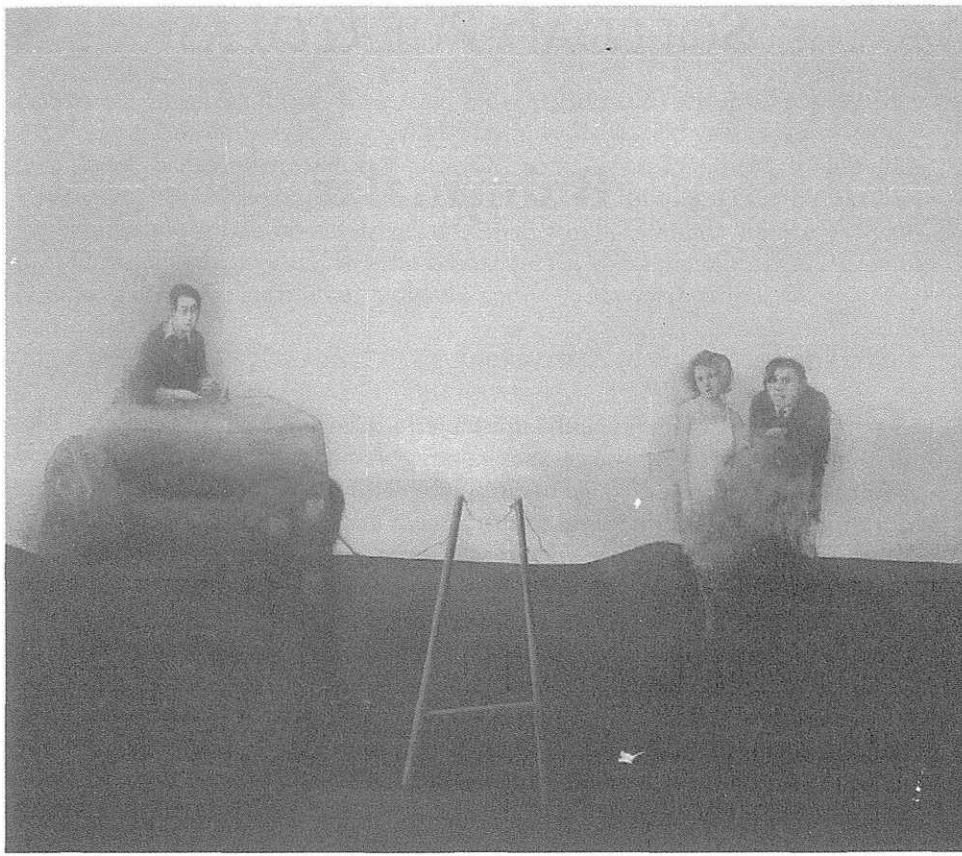

Komet, *İsimsiz*, 1981

terbiyeliydi, her zaman neşeliydi, altmış yaşlarındaydı ve kendisinin kullanmadığı, benim de kolalı romumu içerken, yerfıstıklarımı yerken anımsayamadığım soylu bir adı vardı ve kendimi daha iyi, çok daha iyi duyumsamaya başlıyordum.

Tezgâhın arka kısmındaki aynada bir kadının, bar kapısının eşiğinden geçtiğini gördüm. Gözlerini enseme dikmiş, gülümsüyordu. Aynada gözlerimi aradı ve gülümsemesi daha bir yayvanlaştı. Yanıma, bir tabureye oturdu. Dirseğini tezgâha dayadı, gözlerimin içine baktı :

– Sizsiniz, değil mi? diye sordu bana.

Bir randevusuna geliyormuş gibi hazırlanmış bir kadındı. Parfümünün kokusu sardı her yanımı. Siyah bir giysi vardı üstünde, topuklu ayakkabılar giymiş, altın olamayacak denli çok parlak ve çok büyük metal küpeler ve kolye takmıştı. Çok uzun boylu değildi, çok güzel de sayılmazdı, fakat rimelle ağırlaşmış kirpiklerinin altındaki gözlerinde tatlı ve derin bakışları vardı.

– Öyle sanırım, dedim.

– Sonunda sizi tanımış olmaktan öyle mutluyum ki, dedi. Şunu bilir misiniz? Sesiniz her zaman hoşuma gitmiştir. Böylesine genç olduğunuzu düşünme-

miş olmama karşın. Fotoğraflarınız size haksızlık ediyor.

Bakışları gözlerimin içinde yitip gitti. Daha sonra garson ne içmek istediğini sorduğu için bakışlarını hafifçe kaldırdı ve bir an ne isteyeceğini düşündü.

– Siz ne içiyorsunuz? diye sordu, gözlerini bana dikerek.

– Kolalı rom, dedim.

– Benim için de, dedi garsona. Yine bana baktı. Birbirimizle sen diye konuşmamız gerekir sanıyorum, dedi. Mektuplaşırken siz diye yazmak rahat oluyor ama konuşurken iş değişiyor, değil mi? Ve bir kez seni tanıdıktan sonra bu mesafeli davranış pek hoşuma gitmeyebilir.

Sesinin tonu ve bakışları daha bir tatlı olmuştu. Bardağı ağzına götürdü ve kocaman bir yudum içti. Sesimi hiç çıkarmadım, yalnızca bakakaldım, çünkü hem çok şaşırmıştım hem de bu durum karşısında büyülenip kalmıştım, bir gaf yapmaktan da çekiniyordum. Bir an karşımdakinin yanılmış olmasından korktum. Adını öğrenmek beni mutlu edecekti.

– Yağmur yağıyor, dedi, sürekli yağmur yağıyor burada, bu yüzden sıcak ülkeler hoşuma gidiyor. Acapulco'dan yolladığım mektubumu aldın mı?

Başımla onayladım ve bardağı aldım elime. İçkimi içerken ona bakıyordum. Adı neydi acaba?

– Yolculuğun iyi geçti mi? diye sordum ona.

Güldü.

– Biliyorsun ya, gezmek hoşuma gider. Bütün yaşamımı gezerek geçirebilirim, bu tedavi yerine geçer bana...

Biraz cesaret işiydi, ama yine de sordum ona :

– Ne tedavisi?

Elleriyle, yüzüklerle, bileziklerle süslü güzel, narin elleriyle anlamsız hareketler yaptı. Taktığı her şeyin gerçek altın olduğunu düşünmeye başlıyordum.

– Her şeyin, dedi gülümseyerek. Çok zamanımı alıyor.

Sevecenlikle bakakaldı bana.

– Bu iş olmasaydı zamanını neyle geçirirdin? diye sordum.

– Yaşamda yapılacak çok yararlı işler var, dedi. Belki bir gün beni tanırsın ya da tanımazsın. Aslında ciddi bir kızım ben. Belki bir gün kanıtlayabilirim bunu. Daha doğrusu bir gün ortaya koyarım.

– Ne yapacaksın? Rahibe mi olacaksın?

Gülümsedi.

– Buna inanmıyorsun, değil mi?

Olanların hiçbirine inanmıyordum.

Bu arada benim yapımda, benim yaşımda, aşağı yukarı benim kilomdaki adamı gördüm... Gözlükleri ve saç biçimi bile benimkine benziyordu. Mutlu bir ifadeyle bize doğru yaklaşıyordu.

– Inés değil mi? dedi elini kadına uzatarak. Ben Auguto Olmas. Korkarım biraz geciktim.

Bir an ona bakmadım, yalnızca şaşkınlığını şahane bir biçimde ortaya koyan kadına baktım. Soru soran ve suçlayan bir bakış fırlattı bana ve oynamaya karar verdi. Geciktiği için hâlâ özür dileyen Augusto Olmas'ın elini sıktı.

– Dert etme, dedi Inés. Çok iyi bir birlikteliğim oldu. Bak şu rastlantıya, bir

kuzenimle karşılaştım. Bana baktı, gülümseyen gözler. Yıllardır görüşmüyorduk, değil mi Tomás. Özür dilerim, sizi tanıştırayım : Tomás González. Augusto Olmas. El sıkıştık. Elinde hiç yüzük yoktu. Thomás'ın bu gece verilmiş bir sözü yok ve canı da sıkılıyor. Karşılaştıktan sonra onu yalnız bırakmaya içim elvermez. Birbirimize anlatacak çok şeyimiz var. Randevumuzu yarına erteleyebiliriz, dedi Augusto'ya. Birlikte yemek yiyebiliriz, ne dersin?

Augusto donup kaldı.

– Ne demek istiyorsun? Üçümüz birlikte gidebilirdik. Benim için önemi yok. Benim de yapacak bir işim yok. Yalnızca seni görmeye geldim.

– Aile arası konuşmalar yabancılara çok sıkıcı gelir, dedi gülerek. Yarın birlikte yemek yeriz, diyerek kesip attı.

Augusto Olmas savaşımcı bir kişiydi ve garsondan bir kadeh içki istedi. Çekip gitmemek için direniyordu.

– Trafik yüzünden geç kaldım, dedi tekdüze bir ses tonuyla ve kadının ona söz verdiği yemek tehlikeye giriyor diye düşündüm.

Fakat bir anda her ikimiz de, işlerin kötü gitmediğini, tersine birlikte birer kadeh atmaktan mutlu olduğumuzu birbirimize ve de Inés'e kanıtlamak zorunda olduğumuzu gördük ve anlaşılmaz bir biçimde fakat coşku ile birçok şeyden söz ettik. Inés sanki orada değildi. Sonunda ayağa kalktı.

– Pekâlâ, dedi. Gidelim artık. Yorgunum ben, erken yatmak istiyorum. Ben hesabı öderken bana bakmak için döndü. Augusto Olmas'a elini uzattı. Yarın görüşürüz.

– Nerede buluşacağız? Saat kaçta? diye sordu keyifsizce.

– Ben sana telefon ederim, dedi kadın.

Usulca koluma girdi. Bardan çıktık. Koridorun duvarındaki saate baktım. Dokuza beş vardı. Inés eliyle koluma bastırıyordu.

– Beni sokağa kadar götürürsün, dedi donuk ve kesin bir tonla. Orada ayrılırız. Elini sıkarım, iyi dostlar gibi ayrılırız birbirimizden ve oyun bitti.

– Bitti mi? diye karşı çıktım. Asıl şimdi başlıyor.

– Çok yanıldın, fakat erkeklerin benim hakkımda yanlış şeyler düşünmelerine çok alışığım.

Ağzımdan uygun sözler çıkmıyordu, fakat kim olduğumu, orada ne yaptığımı ona açıklamaya çalıştım, ısrarla özür diledim.

– Adını bilmek istemiyorum, diye lafımı kesti kesin bir dille. Benim adım Inés de değil. Bakışları artık yumuşak değildi.

Ana avluyu arkamızda bırakarak hole gelmiştik.

– Bir daha seni göremeyecek miyim? Bana bunu mu söylemek istiyorsun?

– Görünüşe bakılırsa anlamaya başladın, dedi ve sokağa çıkıncaya dek kolumu bırakmadı.

Sessiz birkaç adım yürüdük. Daha sonra durdu ve bana ilgisiz bir bakış fırlattıktan sonra ayrıldı. Çekip gitti.

Duvara yaslanmak zorunda kaldım. Şaşkınlık bütün benliğimi sarmıştı. Sonunda otele döndüm. Augusto'yla bir kez daha karşılaşabileceğimi aklıma bile getirmemiştim ve gerçekten de bir daha rastlamadım ona. Belki de barda, şaşkınlığı ile baş başaydı. Bu beni biraz olsun teselli ediyordu, hiç olmazsa o da

Inés ile birlikte değildi ve büyük bir olasılıkla ona telefon etmeyeceğini, ikinci buluşmanın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini söyledim kendi kendime.

Lobideki kadife koltuklardan birisine oturdum ve bir içki daha istedim. Müşterim saat dokuzu beş geçe geldi. Onu hemen tanıdım. Açık külrengi bir elbise, çizgili bir gömlek giymiş, yeşil tonlu bir kravat takmıştı. Karşılamak için ayağa kalktım ve el sıkıştık.

– Yağmur durdu, dedi. Restorana yürüyerek gidelim, ne dersiniz?

İçkimi bitirmeden mermer masanın üstüne bıraktım, yolda önemsiz, her zamanki konulardan söz ettik : günümüzden, trafikten, modern yaşamın hızlı geçişinden... Zaman zaman kaçmak zorunluluğundan.

Ve yine onu duyumsadım : sokakta yürüyen adam ben değildim, ne bu kenti tanıyordum ne de sokağı, yanımda yürüyen ve kibar davranışlar sergileyen bu olgun erkekle hiç konuşmamıştım, onunla hiçbir alışverişim olmamıştı, ben başka bir dünyaya, tam girmek üzere olduğum ve şimdi ise uzaklarda, her seferinde daha da uzaklarda gelişen bir tarihe aittim. ❁

İspanyolcadan çeviren : Yıldız Ersoy Canpolat

GURAM GEGEŞİDZE

Liman

ŞİLEP koyu geçti ve sessizce açık denize açıldı. Geminin bıraktığı ince iz, sonra her yöne dağıldı ve sessizce yayılan sular kıyıdaki taş duvarlara çarptı. Yolcu iskelesinin önünde büyük, beyaz bir gemi duruyordu. Geminin çevresindeki su kirliydi. Açıkta, liman içlerinde dev vinçler gemilere kömür yüklüyorlardı. Demir direklere bağlı alçak ve uzun tankerler baca borularından beyaz dumanlar bırakıyorlardı. Kıyıda, beton zeminde, güneşte yanmış çocuklar oturuyorlardı ve balık tutuyorlardı. Çocuklardan biri basamakta oturuyor ve diğer çocukların nasıl balık tuttuklarına bakıyordu. Bulutlu bir gündü ve bundan dolayı denizin rengi açık yeşile, açık maviye çalıyordu. Ufukta, uzakta bir yerde güneşin altında sular dalgalanıyordu, ama o gün deniz açık yeşilimsi, açık mavimsi renkteydi. Beton zeminde oturan çocuklar ellerinde kamıştan uzun sopalarla balık tutuyorlardı ve sabırla, balığın oltalarına takılmasını bekliyorlardı. Hasır şapkalı bir adam kıyıya geldi ve balık tutanları seyretmeye başladı. Çocuklara ve boş kovalara, sonra suya baktı. O, yavru balıkların sığ sularda nasıl yüzdüklerine bakıyordu. Haşır şapkalı basamakta oturan çocuğa sordu :

– Bir şey tutabildiniz mi?

– Henüz değil, diye yanıtladı çocuk.

Adam bir süre daha durdu ve suyun yüzeyine baktı. Sonra gitti. Limanda suyun yüzeyi çarşaf gibiydi ve yeşildi. Koliler yüklü "Lineika" sokaktan pazar yerine doğru gitti. Arada bir arabalar da geçiyordu. Basamakta oturan çocuk oturmaktan sıkıldı ve yere atladı.

– Hey, diye seslendi, gidiyorum...

– Geri gelecek misin, Zuria? diye sordu aşağıdan biri.

– Bilmiyorum, diye yanıtladı. Zuria.

Sokağı karşıdan karşıya geçti ve diğer sokağa doğru kaldırımı izledi. Sonra o sokağı da karşıdan karşıya geçti ve çıkmaz bir sokağa girdi. Yürürken sarhoş biri gibi ayaklarını sürüyordu ve dar kaldırımdaki tozları havaya kaldırıyordu. Bacakları ve omuzları güneşten yanmıştı. Üzerinde rengi solmuş bir gömlek, kısa şort ve sandalet vardı. Uzun süredir tıraş edilmemiş saçları kirpi gibi tepesinde dikilmişti. Çocuk kilisenin yanına vardı ve durdu. Kiremitle örtülü çatısında incir fidanlarının çıktığı bakımsız kilise sokağın köşesinde yükseliyordu. Zuria, kiliseden kendi evini gördü. Daha doğrusu, evinin, yağmurdan ve nemden korunmak için yukarıdan aşağıya teneke parçalarıyla kaplanmış bir duvarını görüyor-

du. Teneke parçaları eski ve paslıydı. Zuria yola devam etti.

– Nereden geliyorsun, çocuğum? diye bağırdı ikinci katın penceresinden komşu kadın, annen sabahtan akşama kadar çalışmaktan ölürken, sen bir günde eskitmek mi istiyorsun sandaletlerini?

Zuria sesini çıkarmadan bahçeye girdi. Bahçe küçüktü. Bahçenin ortasında bir musluk vardı. Bir duvardan diğer duvara gerilmiş ipin üzerinde güneşlenmesi için yorganlar asılmıştı. Köşeye, yere serili örtünün üzerinde, uzun çizgili şilteler atılmıştı ve şişman kadın sopayla kabartıyordu. Zuria şiltelerin arasından sessizce geçti ve demir merdivenden ikinci kata çıktı. Kendi odasının kapısını açtı ve pencereye gitti. Dedesi pencerenin yanında yatıyordu. Dedesi hastaydı ve onuncu gündür pencerenin yanındaki kendi yatağında yatıyordu. Zuria'nın annesi işe giderken, dede bütün gün torununa emanet ediliyordu.

– Nasılsın dede? diye sordu Zuria ve başında dikildi.

– Ölüyorum... diye yanıtladı dede, iyi değilim... Bugün ölürüm.

– Neden ölesin ki? diye güldü Zuria.

Dede her zamanki gibi bakıyordu ve nedense Zuria buna gülüyordu.

– Eğer annen gelmeden ölürsen, sakın korkma, dedi dedesi.

– Korkma...

– Ölü insandan zarar gelmez, yavrum... Tehlikeli olan sağ insandır, yoksa ölü insan...

– Korkma dede, diye yineledi Zuria.

– Bugün ölürüm, bunu hissediyorum... Öldüğümde korkma... Komşulara dedem öldü diye haber ver... Yardım ederler. İşyerinde annene haber verirler. Korkutucu olan sağ insandır, oysa ölü insan hiçbir şeydir.

– Korkma, dede, neden ölesin, dedi Zuria.

– Hayat böyle...

Dede duvara döndü ve uyudu. Zuria oradan çıktı ve merdivende oturdu. Şişman kadının bahçede şilteleri nasıl kabarttığına bakıyordu. Çöp kutusunun ağzı açıktı ve Zuria karpuz artıklarını görüyordu çöp kutusunun içinde. Sinekler vızıldıyordu karpuz artıklarında ve balkonda. Ahşap döşemede, tahtalar arasındaki deliklerde tozlar vardı ve artıkların etrafında dolanıyorlardı sinekler. Sonra uçuyorlar ve vızıldıyorlardı. Zuria uzun süredir oturuyordu ve çevresine bakınıyordu. Sonra oturmaktan sıkıldı, kalktı ve demir merdivenden bahçeye indi. İnerken merdivenden gacır gucur sesler çıkıyordu.

– Deden ne yapıyor, bugün nasıl?

– Uyuyor, diye yanıtladı Zuria.

Sokakta sabunlu suyun ve nemin kokusu Zuria'nın burnu doldu. Sokak dardı, evler birbirlerine yakındı ve iki kaldırım arasında döşeli taşların aralıklarında yeşil otlar çıkmıştı.

– Zuria, bir dakika buraya gel amcası, diye seslendi Zuria'ya dazlak adam ve gazete okumayı bıraktı. Adam, odasından dışarı çıkardığı ve kaldırıma koyduğu katlanır koltukta oturuyordu.

Zuria yanına gitti. Odanın kapısı açıktı ve oradan her evden geldiği gibi değişik, tuhaf bir koku geliyordu. "Her evin kendine özgü bir kokusu var" diye düşündü Zuria, odaya bakarken.

– Merhaba, Lavrenti Amca, dedi sonra.

– Dede ne yapıyor, henüz kalkmaya niyeti yok mu? diye sordu Lavrenti.

– Hayır, şimdilik yok.

Lavrenti, beyaz keten pantolon ve beyaz gömlek giymişti. Çıplak ayaklarına postallar geçirmişti. Teni çok beyaz ve kıllıydı.

– Biraz olsun iyileşmedi mi, benim getirdiğim o ilaç iyi gelmedi mi?

– Elbette, daha iyi, diye yanıtladı Zuria, şimdi fena değil.

– İyi öyleyse, bu akşam görürüm. Öyle söyle, bu akşam görmeye gelecek de. Şimdi eğer üşenmezsen, köşeden bir sigara alıp gel, işte sana iki manet.

– Peki, deyip Zuria parayı aldı.

– "Prima" al. Eğer "Prima" yoksa, işte birkaç kuruş daha, "Belamor-Kanalı" alırsın.

– Tamam, dedi Zuria.

– Koş öyleyse, bekliyorum.

Zuria gitti. Kilisenin yanına vardı ve sonra sahile doğru kıvrıldı. Parkın yanında, yaşlı satıcıya parayı uzattı ve sigara istedi.

– "Prima" ver.

– Ne istiyorsun? diye sordu sigara satan adam, yumuşak bir sesle.

– "Prima" diye yineledi Zuria.

Sigara satıcısı "Prima"yı verdi ve sonra bozuk para aramaya başladı "Kazbegi" kutusunda. Zuria buradan limanı görüyordu. Kıyıdaki korkulukları, denizi ve ötesini görebiliyordu. Deniz yine alçalmış ve sakindi. Denizin nerede bittiğini ve gökyüzünün nerede başladığını seçmek mümkün değildi. Zuria denize gitmeyi çok istiyordu. Sigara satıcısından bozuklukları aldı ve eve döndü.

– Aferin, büyü de adam ol, dedi Lavrenti, "Prima" var mıydı?

– Evet, vardı.

– O adı batasıcada bazen bulunmuyor. Bozukluğu istemiyorum. İstersen, o bozukluk senin olsun amcası, dondurma alırsın.

Zuria yine de koltuğa koydu bozuk paraları. Üç kuruşla nasıl dondurma alınırdı. Lavrenti sigarayı cebine koydu.

– Dedene söyle, unutma, akşama seni görmeye gelecek de.

– Söylerim.

Zuria denize gitmeyi çok istiyordu, ama o bahçeye girdi, yorganların anasından geçti ve gıcırtılı demir merdivenden ikinci kata çıktı. Komşu kadın şilteleri içeri götürmüştü ve şimdi yorganları vuruyordu uzun sopayla. Bahçe toz içindeydi. Pamuk ve kuştüyü parçaları uçuşuyordu havada.

Zuria odaya girdi ve dedesinin ölmüş olduğunu gördü. O bunu daha kapıdayken hissetti. Yere kaymış olan yorganı, ihtiyarın alışılmadık biçimde açılmış olan ellerini ve açık ağzını gördüğünde anlamıştı. Zuria olduğu yerde donakaldı. Sonra yavaşça yatağa yaklaştı, usulca ihtiyarın bileğini tuttu ve sonunda ölmüş olduğuna inandı. Çok şaşırmıştı. Bir insanın, böyle sessiz sedasız, böyle sıradan bir biçimde, ağrısız sancısız, bağırıp çağırmadan ölebileceğini hiç düşünmemişti. Zuria, dedesinin o günkü sözlerini hatırladı, henüz hayattayken söylediğini hatırladı ve korkmadığını fark etti. Korkmuyordu, ama çok şaşırmıştı. Müthiş şaşırıyordu, dedesi öyle ölmüştü ki, hiç kimse onun öleceğini anlamamıştı. Zu-

ria ne zaman ölümü düşünse, hemen aklına feryat figanlar geliyordu. Oysa şimdi önünde bir ölü duruyordu ve odada tam bir sessizlik vardı. Kulaklarında çınlıyordu bir şeyler. Yalnız olduğunu hissediyor, ama korkmuyordu. Zuria ölümden, o soğuk feryatlar ve ağlamalar yüzünden korkuyordu, oysa şimdi kesin bir sessizlik vardı. "Ölü insandan zarar gelmez. Ölü insan hiçbir şeydir... Gerçekte tamamen başka bir şeymiş ölüm, ağladıklarında ise tümüyle farklı bir şey." Zuria düşünüyordu. Pencereleri kapattı ve dışarı çıktı.

Dışarıda bulutlu bir hava vardı. Balkonda sinekler vızıldıyordu. Bahçede şişman kadın hâlâ yorganları vuruyordu. Zuria merdivene oturdu ve düşüncelere daldı. Bütün bu olup bitenler karşısında korkmamıştı, bir an bile, ancak şaşkınlığı sürüyordu, dedesi ölmüştü ve bunu hiç kimse bilmiyordu, sanki hiçbir şey olmamıştı. Oturuyordu ve düşünüyordu. O, akşama annesi işten döndüğünde neler olacaktı, onu düşünüyordu. Balkonda sinekler vızıldıyordu. Zuria bahçeye indi ve muslukta ellerini yıkadı... Sonra sokağa çıktı. Sokağın diğer yanında, Zuria'nın arkadaşının annesi, Yunanlı kadın, birinci katın pencerelerini yıkıyordu. Lavrenti artık gazete okumuyordu, hemen yakında cumbalı evde oturan Serioja ile tavla oynuyordu. Serioja kupkuru bir adamdı, saçları kırlaşmıştı, üzerinde Lavrenti'ninki gibi beyaz pantolon ve mavi gömlek vardı. Açık göğsünde ağarmış kılları görünüyordu.

– Sonra iş nasıl bitti? diye sordu Serioja'yla Lavrenti'nin karısı pencereden.

Pencere dışarıdan demir kafesle kapatılmıştı ve oradan bakıyordu Lavrenti'nin karısı.

– Henüz bitmedi, hanımefendi, diye yanıtladı Serioja, hâlâ idare kurulundaymış, Serioja anlatmış ayrıntılarına varıncaya değin. Ve söz vermişler... Serioja pencere baktı, söz vermişler, bu işi çözümler ve size bildiririz diye.

– Eğer başkanın yanına çıkmadıysa, hiçbir şey olmaz.

– Doğru, başkanın yanına da çıktı.

– Umarım işi görülür zavallının.

– Bakalım, kim bilir, adam da umutla bekliyor, hanımefendi. Görelim, ne olacak.

Zuria oyuncuların yanından geçti ve Serioja'yı selamladı.

– Merhaba, Serioja Amca!

– Merhaba, amcası, nasılsın?

– İyi, diye yanıtladı Zuria.

– Kendisi iyi, ama dedesi hasta, dedi Lavrenti.

– Gerçekten mi? Serioja zarı yuvarladı, ne oldu?

– Sen duymadın mı? Bugün onuncu gündür yatıyor. Ben bir ilaç götürdüm, bakalım iyi gelecek mi?

– Hiçbir şey bilmiyordum, yoksa... Serioja yine zarı yuvarladı, şimdi nasıl? diye sordu Zuria'ya.

– Bilmiyorum, diyerek omuzlarını kaldırdı Zuria.

– Bilmiyordum, yoksa görmeye gelmez miydim, dedi Serioja.

Zuria limana doğru yürüdü. Dar sokakları geçip kaldırım kenarlarında manolyaların yükseldiği ve denizin göründüğü liman kıyısına gelince, Zuria özgürlüğü duyumsadı. Birden öyle bir duyguya kapıldı ki, sanki ağır bir yükten kur-

tulmuş ve serbest kalmıştı. Zuria hızla, birbuçuk saat önce arkadaşlarının balık tuttukları yere yöneldi. Balık tutan yalnızca bir Rus çocuk kalmıştı.

– Diğerleri nerede? diye sordu Zuria.

– Gittiler.

Zuria korkuluklara oturdu ve üzüntüye kapıldı. O arkadaşlarıyla birlikte olmayı ve onlarla konuşmayı istiyordu. Kıyıya vuran küçük dalgalar şırıltılar çıkarıyordu. Dağlar, denizin öte yanında sessizce duruyorlardı. Zuria limana bakıyor ve denizin kokusuyla rahatlıyordu. Ne de olsa mutluydu. Adamın biri fenerin duvarını adımlıyordu. Zuria fenere bakıyordu, liman içlerindeki tankerleri ve onların arkasındaki vinçleri seyrediyordu. Uzakta yeşil dağlar görünüyordu. Dağların eteğinde küçük, beyaz evler seçiliyordu. Zuria yük limanındaki doklara bakıyordu, demir toplara bağlı, dalgalarla birlikte yavaşça sallanan akaryakıt tanklarını ve kirli suların ortasındaki dev, beyaz gemiyi seyrediyordu. Beyaz geminin arkasında uçsuz bucaksız ve mavi deniz görünüyordu. Zuria kendini hâlâ özgür ve mutlu hissediyordu.

Parkta ağaç banklar üzerinde işsizler oturuyorlardı. Yeşil burun tarafında teknede caz çalıyordu. Beyaz giysili denizci tekneye çıkan genç kızlara yardımcı oluyordu. Tekne olduğu yerde sallanıyordu. Bulutlu bir gündü ve Zuria tekneyle ucu bucağı olmayan denize açılmayı arzuladı, sonra bunu birine söylemek istedi. Zuria, çocuklar gitmiş olduğu için üzüntülüydü.

– Çocuklar nereye gitti, biliyor musun? diye sordu balık tutana.

– Bilmiyorum, bazıları yüzmeye plaja gitti, bazıları evlerine, zaten öğle olmuş.

– Henüz ne öğlesi, daha erken, dedi Zuria.

O acıkmıştı, ama evden söz etmek istemiyordu.

Deniz kulübünden müzik sesleri geldi ve yeniden kesildi. Anlaşılan radyoyu kapatmışlardı. Zuria denizi seyrediyordu. Kıyıda küçük balık yavruları yüzüyorlardı. Su yeşil ve mazotluydu. Zuria uzun zamandır oturuyordu ve limandan daha uzağa, şimdi bulutların bulunduğu açık denize, bir şeylerin görünmediği bir yerlere gidemediği için üzgündü.

Gürcüceden çeviren : Fahrettin Çiloğlu

LESZEK KOLAKOWSKI

Ünlü Bir İnsana Dair

TAT, ünlü bir insan olmayı çok istiyordu. Ancak, öyle sıradan bir ün peşinde değildi; dünyanın görüp görebileceği en büyük insan olmak istiyordu. Bu konuya biraz kafa yorunca, her alanda aynı anda ün yapamayacağı ve üzerinde ustalaşabileceği tek tip bir uğraş ya da beceri seçmesi gerektiği sonucuna vardı. Tat, dünyanın en büyüğü olmak için, hangi alanda ilerleyebileceğini epey bir düşündü. Dünyanın en uzun ya da en kısa adamı olamazdı, çünkü orta boyluydu. Dünyanın büyük müzik adamlarından ya da uzun atlamacılarından olma şansı da yok gibi görünüyordu. O da, dünyadaki en uzun pantolona sahip insan olmayı deneyerek işe başladı ve otuz metrelik bir pantolon diktirdi. Bu pantolonu giyip iki gün boyunca yürümeye uğraştı, ama pantolonun son derece kullanışsız bir pantolon olduğu ortaya çıkmıştı; yani paçaları ayaklarına dolanıyor ve yürümesine engel oluyordu. Bu yüzden, daha başka alanları incelemeye başladı. Neredeyse tümüyle kel bir dostu vardı, neredeyse tümüyle kel sayılır, çünkü kafasında birkaç tutam saç bulunuyordu. Tat, bu noktadan hareketle, dünyanın en kel adamı olmasının iyi bir fikir olabileceğini düşünmüş ve bu uğurda saçlarını son teline varıncaya kadar kestirmişti. Ne var ki, çok geçmeden, kendisi gibi kel, hatta traş edilecek saçı bile kalmamış birini gördü. Tat, kellik yarışında bu adamı geçemezdi. Sonra, herkesten çok kravat değiştirerek dünyanın en büyük kravat değiştiricisi ünvanını almayı denedi. Bu işin üzerine giderek günde altmış kravat değiştirdi, ancak bu çabası ona ün kazandırmadı. Sonraları, kendinden yaşlı tüm insanların en genci, dolayısıyla kendinden genç tüm insanların en yaşlısı olma fikri aklına yattı. Gelgelelim, bu konuyu açıklamaya girişti̇ğinde, anlattıklarını çoğu kimse anlamamıştı ve Tat da, büyük işler yapma azminin, insani aptallıklardan ötürü ona alkış getirmeyeceğini kavramıştı. Yılmadı, dünyanın en büyük çöreğini yapmaya girişti, ama çörek pişirilirken dağıldı ve altı haftalık emeğinin tümü heba olup gitti.

Şimdi Tat, dünyadaki herkesten daha iyi yapabileceği bir iş araştırmaya başlamıştı. Buna bağlı olarak, yeteneklerini de gözden geçiriyordu. Pasaklı bir adamdı, giysilerinin üzerinde hep bir sürü leke olurdu ve bu alanda bir şeyler kazanabileceğini düşünmüştü; böylece, dünyanın en lekeli insanı olmaya karar verdi ve bu işte onun önüne kimse geçemesin diye, giysilerini baştan aşağıya leke yaptı. Gerçekten başarıya ulaştı, ama kazandığı ün kısa sürdü. İpliği iğneye çabuk geçirme idmanları yaptı ve iğnelere en hızlı iplik geçiricisi olarak ün kazanmak istedi. Sonra çabuk yatak sermeyi öğrendi ve en büyük yatak sericisi ol-

mayı tasarladı. Bunları en iyi şişe mantarı çıkarıcısı, yeni kitaplardan en iyi sayfa kopartıcısı, en olağanüstü kibrit kırıcısı ve en mükemmel diş macunu sıkıcısı kariyerleri izledi. Ayrıca en iyi lamba yakıcısı, en büyük tabak kırıcısı, en iyi yelek düğmesi ilikleyicisiydi. Tat, bunca beceri sahibi olduktan sonra, ona bir haksızlık yapıldığı sonucuna vardı; yani, şimdi bu kadar çok alanda artık dünyanın en büyüğü olmasına karşın, kazandığı ün çok büyük değildi. Öte yandan, başka bazı insanlar, dünyada tek bir şeyi en iyi şekilde yapmalarına karşın, çok daha ünlüydüler : Biri en yükseğe sıçrıyor, başkası en büyük ağırlığı kaldırıyor, kimisi en hızlı yüzücü ve bir başkası da en fazla paraya sahip olandı. Herkes ünlüydü, ama bunca beceriye sahip Tat, yalnızca birkaç dostunun onu tanımasıyla yetiniyordu ve onların dışında pek az kimse, Tat'ın atılımlarından haberdardı. Bu yüzden Tat, dünyadaki düzenin çok kötü kurulduğuna inanır olmuştu; değil mi ki dünya, ünü ve şanı böyle adaletsizce dağıtıyordu, demek ki düzeni kötüydü.

Mutsuz Tat, akıl danışmak amacıyla, komşu evde oturan bir dostuna gitti. Dostunun evine ulaşması tamı tamına iki gün sürdü, çünkü yeteneklerinin arasında, dünyanın en yavaş yürüyen yayası olmak da vardı. Derdini de çok uzun bir sürede anlattı, çünkü önceden dünyanın en büyük kekemesi olma kararını vermişti; bu yüzden her sözcüğü, hatta ve hatta çok kısa olan kendi adını bile, en aşağı bir saatte söyledi. Yine de, sonunda derdini anlatmayı başardı, ayrıca ona akıl da danıştı : Çok ünlü olmak için ne yapmalıydı?

Dostu, bunun çok kolay olduğunu söyledi. Çok parası olmalıydı. Çok parası olan her insan, çabucak ün kazanabilirdi.

– Elbette, elbette, elbette, diye yanıt verdi Tat. (Bu sözcüğü birkaç kez daha tekrarladı, çünkü yetenekleri arasında "elbette" sözcüğünü dünyanın en sık tekrarlayan adamı olmak da vardı.) Ama bu kadar çok parayı nereden bulacağım?

– Ah, bu da çok kolay, dedi dostu. Çok büyük bir ün kazanman gerekli. Çok ünlü olan her insan, kolayca çok para kazanabilir.

– Elbette, diye onayladı Tat. Ama, nasıl ünlü bir insan olabilirim?

– Yahu söyledim ya! diye yanıt verdi sabrı tükenen dostu. Çok paran olmalı.

Tat, dostunun gösterdiği çarenin doğruluğunun farkındaydı farkında olmasına ya, bu çareyi hayata nasıl geçirebileceğini bilmiyordu ve dostu da daha fazla açıklamayı becerememişti. Dolayısıyla Tat, dünyanın adaletsizliğine üzülmeyi sürdürdü ve hatta dünyanın en genç yaşında ölen insanı olmayı bile düşündü,

---

Leszek Kolakowski 1927'de Radom'da doğdu. Varşova Üniversitesi'nde felsefe eğitimi gördü. 1955-1956 yıllarında sosyalist sisteme yeni bir bakış açısı getirmeye çalışan "Revizyonistler" adlı yazarlar grubuna girdi. 1968'de Polonya'dan İngiltere'ye göç eden Kolakowski, halen Oxford Üniversitesi'nde felsefe profesörüdür. En önemli felsefi yapıtları arasında Kültür ve Fetiş, Mitlerin Varlığı, Marksist Düşünce Tarihi ve Eğer Tanrı Yoksa... sayılabilir. Ayrıca İncil Öyküleri, Şeytanla Sohbet ve bu sayıda yayımladığımız öykünün de içinde yer aldığı Lalyona Krallığından Masallar adlı öykü kitapları var.

---

ama bununla belki de başarı kazanamayacağı sonucuna vardı. Şansını bir de, kendisine dünyanın en uzun kalemini ve gömleğine en büyük kol düğmesini (ki dört ton çekiyordu) yaptırarak denedi. Çilek yemeyi bıraktı ve dünyanın en az çilek yiyen insanı olduğunu ilan etti.

Tat, en sonunda şöyle bir sonuca varmıştı : Bazı şeyleri en kötü şekilde yaparak tanınan bir insan olabilirdi ve bu da ona büyük bir ün getirebilirdi. En kötü şekilde bisiklet kullanmak, dünyanın en berbat şiirlerini yazmak ve en kötü slip mayo dikiciliği üzerine kendini eğitti. Bu yolda kendini eğitirken, aslında daha önce aklına gelmiş olsa, onu çoktandır yaşadığı türlü sıkıntılardan kurtarabilecek, mükemmel bir fikre ulaştı. Dünyanın en ünsüz adamı olmaya, böylece karar verdi. Bu amaçla, yaşadığı kenti terkedip, onu kimselerin tanımadığı başka bir kente taşınması gerektiğini biliyordu.

Aynen bildiği gibi de yaptı. Günlerden bir gün Tat, tamamen ortadan kayboldu. Kaybolurken, elbette, dünyanın en ünsüz insanı olarak, çabucak büyük bir ün kazanmak hesabındaydı. Kayboldu; dostları, Tat'ın başına ne gelmiş olabileceğini, birkaç gün boyunca kendi aralarında tartıştılar. Tat'ı konuşarak geçirdikleri birkaç günün sonunda ise, onu unuttular ve böylelikle Tat amacına ulaşmış oldu. Artık dünyanın en ünsüz insanıydı. Bugün, hiç kimse, Tat'a dair kesinlikle hiçbir şey bilmiyor. Biz de bilmiyoruz ve dolayısıyla Tat'ın öyküsünü burada bitirmek zorundayız. ❁

Lehçeden çeviren : O. Fırat Baş

VİKTORİYA TOKAREVA

Çizgili Şişme Yatak

FERNANDO, sabah saat dokuzda telefon etti, öğle yemeğine geleceğini ve Lyusya'nın kendisini bire doğru beklemesini söyledi.

Bir taraftan, sevdiğiniz bir insanla birlikte yemek yemek bir bayramdır, diğer yandansa, büyük bir zahmettir : satın almak, yemek hazırlamak, masa kurmak, sonra toplamak, tabakları yıkamak. Lyusya, faaliyetin bir türünü hiçbir zaman sevmemişti. Önceleri yardımcı kadını Manya vardı. Son yıllarda ise, kız arkadaşı Nina yardım ediyordu : Geliyordu ve üç günlük yiyecek hazırlıyordu : borş, kızartma, komposto. Ama Fernando ortaya çıkıyordu ve her şeyi tek başına tıkınıyordu. Fernando şişman. Şişmanlarsa, çok yerler. Hacimlerinin tamamını kaloriyle doldurmak zorundadırlar. Nina'nın emeği dipsiz bir kuyuya gidiyordu.

Lyusya, ağır bir kafayla kalktı, evin içinde uzun süre gecelikle dolaştı. Uyku ilacıyla uyumuştu. Bu yapay, organizmayı zorlayan bir tür kimyasal uykuydu. Uyanmak da kimyasal oldu. Lyusya, yeni günün içine ne zaman dolacağını ve kendisini yaşama çağıracağını bekledi. Eğer Fernando olmasaydı, yeniden uzanırdı.

Aslında o Fedya idi. Onu Fernando olarak Nina adlandırmıştı, Meksika dizisindeki zalimin adından esinlenerek. Son zamanlarda ülke, kendini ucuz olması gereken televizyon serilerini satın almaya kaptırmıştı, insanları enflasyon sorunundan ve hükümet krizinden uzaklaştıran Meksika yaşamı da temizleyici madde seli halinde Moskova'daki evlere doldu. Lyusya, yabancı, safdil yaşamın anlamını kavrıyordu. Erkeklerin ve kadınların hiçbir şey yapmadıklarını ve yalnızca aşktan bahsettiklerini fark ediyordu. Hatta, çocuklar, altı yaşından başlayarak, aşktan bahsediyorlardı, sanki yaşamda başka hiçbir şey yokmuş gibi.

Lyusya, bunu anlıyordu. Nina ise anlamıyordu. Tiksinerek hayretler içinde kalıyordu. Böylesine sanatsal düzeyden yoksunluğa tahammül etmek nasıl mümkün olabilirdi?

Nina, yaşamı boyunca mükemmel olanlardandı. Okulda herkesten daha iyi okumuştu, şimdi de çok iyi bir okul müdürü olmuştu. Sonraki kuşakları okumaya zorluyordu. Bilgi, onu kendisine çekiyordu. Kim haklı? İkisi de haklı. Ama Nina, kendisinin haklı olduğu konusunda ısrar ediyordu. Yaradılıştan müdür.

Lyusya, evin içinde geziniyordu ve arkadaşının karakterindeki eksiklikleri zevkle bulup çıkartıyordu. Bu arada buzdolabına göz attı. Dolapta, bodrum ko-

kusuna benzer koku yayan ekşimiş bir süt paketi vardı. Buzdolabı tam takırdı. Bir top raflar arasında yuvarlansa, bu paketten başka çarpacağı hiçbir şey yoktu. Fernando, evvelsi gün her şeyi tepinmişti. Demek ki, giyinmek ve mağazaya gitmek gerekiyordu.

Lyusya hafif ve kabarık tüylü ceketi sırtına geçirdi. Nina ise, yaşamı boyunca, kırk kiloluk ve kırk yıllık, eski moda astragan zırhını taşıyor. Ayrıca, Nina saçını kestirmez, köylü kadınlar gibi topuz yapıyor.

Kocasının ölümünden sonra Lyusya, hastalandı ve öylesine zayıf düştü ki, yumuşacık patileriyle karyola çevresinde dolaşan kediler gibi ölümle barıştı. Ama Nina geliyordu, kendi anahtarıyla kapıyı açıyordu, meyve suyu sıkıyordu, evi havalandırıyordu, ağır bir bezle yeri siliyordu, ölüm kedisini kovmuştu, tekmeyle kapının dışına atmıştı.

Lyusya iyileşti, daçayı Nina'nın üzerine yapmıştı. Bir noterden onaylatma işi kalmıştı. Ama perestroyka yaşanıyordu, notere kadar öylesine kuyruklar...

Mağazaya giden yol, çöp tanklarının yanından geçiyordu. Lyusya da oradan, sıçan görmekten hep sakınırdı. Sıçanlarla ilgili hiç, ama hiç hoş olmayan bir anısı olmuştu.

Geçen kış, otuz dereceye varan soğuk bastırmıştı, daçaya da bir çift sıçan sığınmıştı : bir koca, bir karı. Öyle de kaldılar. Lyusya, onlarla sessiz bir anlaşma yapmaya karar verdi : Evden, kırıntılardan yararlanın, ama sessiz olmak için. Görünmemeniz ve sesinizin duyulmaması için. Ama sıçanlar, evden ve kırıntılardan yararlandılar ve kendilerine yollar açarak yerleri kemirdiler, masanın üzerine pislediler. Niçin? Hiç. Öylesine. Sık sık gün ortasında ortaya çıkıyorlar, Lyusya'ya küstahça ve tiksintiyle bakıyorlardı. Burda evsahibinin kim olduğu belli değildi – Lyusya mı yoksa onlar mı.

Her şey, Lyusya'nın kuytu bir yere yerleştirdiği iki fare kapanıyla son buldu.

Bir aile olan çift, böylesine insanca olan bir hainliği hiç beklemiyordu ve ikisi de yakalandı. Her biri kendi kapanına düştü. Erkek burnundan darbe almıştı, muhtemel ki, acıdan kafası parçalanmıştı, acının verdiği şokla öldü. Dişi ise ayağını kaptırmıştı, o da ayağında fare kapanıyla o korkunç yerden uzağa sürünmüştü. Lyusya, onu sabah gördü, mutfağın ortasında, apokaliptik bir korkuyla sokak kapısını sonuna kadar açtı ve kurbanı kapanla birlikte ayaza fırlattı.

Sıçanın, kafası aşağıda asılıyken son protesto için birden yukarıya doğrulduğu bir an oldu. Ama, kar ve ayaz kendi üzerine düşen işi tamamladı. Lyusya'nın düşüncesini gerçekleştirdi.

Lyusya, bunu hatırlamamaya, çöp tanklarına bakmamaya çalışıyordu. Ama şimdi orda, şükürler olsun, bir erkek sokak kedisi geziniyordu, Lyusya'ya yakın bir tanıdık. O bağımsız bir kediydi, kimseden korkmazdı, köpeklerden bile. Afganistan'dan dönen gençler böyle davranıyorlar. Orda öyle şeyler görmüşlerdir ki, onlar için korkunç olan hiç bir şey yoktur.

Et tezgâhında kâğıda sarılmış kıyma duruyordu. Kâğıt, beklemekten kavrulmuştu, her şey bir arada kararmış, sertleşmiş, kerpiçe benzemişti. Satıcı kadın Lida, sanki kendisiyle tezgâh arasında sınır varmış gibi ihtirassız bir suratla ayakta duruyordu. Bir şahıs olarak devlet ekonomisine cevap vermiyor.

– Selam, dedi Lyusya.

Lida, ifadesini değiştirmeden başını salladı.

– Burada çalışan bir etçiniz vardı. Lyoşa, diye hatırlattı Lyusya.

Mağazada, bir zamanlar sevimli, kibar ve sürekli sarhoş bir delikanlı çalışıyordu. Lyusya'yı diğerlerinden ayırır ve onun için en güzel parçayı keserdi.

– O yok, dedi Lida.

– Neden?

– Et yok. Ismarlamıyoruz.

– Neden? Lyusya anlamamıştı.

– Pahalı. Bizim burası fakir bölge. Yalnızca emekliler.

Lyusya da fakirdi. Nina, onu "milyoner dilenci" diye adlandırırdı, Lyusya'nın parası yoktu, ama bir hektarlık arazi üzerinde bir daçası vardı. Stalin, savaş öncesinde generallere böyle toprak parçaları verirdi. Ödüllendirirdi, sonra da kurşuna dizerdi. Koca insandı. Her yönüyle kocaman.

Bu sayfiye köyü, prestij olarak kabul ediliyordu, bir metre karesi iki bin dolar ediyordu. Demek ki, yüz metre karesi iki yüz bindi. Rubleye çevrilirse, üç sıfır daha eklenir : iki yüz milyon. Elbette milyoner hanımefendi.

– Kıymadan başka bir şey yok mu? diye acıklı acıklı sordu milyoner hanımefendi. Lida, Lyusya'nın arkasında kuyruk olup olmadığını bir ajan gibi kontrol ederek çevreye bakındı ve demir kapının ardında bir yerlere gitti. Sonra pençesinde, kafası acıklı bir biçimde sallanan donmuş bir tavukla döndü.

– Beş yüz Ruble, diye ilan etti Lida.

Lyusya, cüzdanı aldı ve paraları sayarak çıkarmaya başladı. Parmakları ağır hareket ediyordu, istemiyormuşcasına. Lyusya, daçasını dolarla kiraya verebilir ve bolluk içerisinde yaşayabilirdi, buraya değil de, dana etinden yapılmış beyaz sosisler ve yumuşak hafif tuzlu som balığı satan mağazaya da gidebilirdi. Ama, bundan başka Lyusya, evinde hiç kimsenin ayakkabısını perdeye silmediğini de biliyordu. Oysa otellerde siliyorlar. Eğer kiraya verirse onun daçasında da silecekler, çünkü kendilerinin değil. Soydukları patates kabuklarını tuvalete boşaltacaklar.

Lyusya, evini seviyordu, canlı bir insanmış gibi. Fernando'yu da evini tamir ettiği için seviyordu. Verandanın inşasını bitirmişti. Çatıyı alümiyum saçla kaplamıştı. Her şeyi özenle, kendisininmiş gibi yapmıştı.

Yanından, gri iş elbisesiyle ve gri bir yüzle temizlikçi kadın Sima geçiyordu.

Viktoriya Camoylovna Tokareva (1937) Moskova'da yaşıyor. 1969 yılında yayımladığı öykülerinden oluşturduğu toplu eseriyle adını duyurdu. Tokareva, genel olarak öykü, roman ve sinema senaryoları yazıyor. 1987 yılında bazı öyküleri Almancaya çevrildi. Öykülerinin temel konusu, eski Sovyet aileleri ve güncel kaygılar, sıkıntılar, üzüntüler, anlaşmazlıklar ve hayal kırıklıklarıdır. Tokareva'nın eserlerinden bazıları : *O tom, çego ne bılo* (1969); *Kogda stalo nemnojko teplee* (1972); *Letayuşçie kaçeli* (1978); *Niçego osobennogo* (1983); *Pervaya papitka* (1989); *Na çerta nam çujiye* (1990); *Koppida* (1994).

Komet, *İsimsiz*, 1978

Kulağında işitme cihazı vardı. Ucunda yaş bez dolalı bir paspası taşıyordu.

– Merhaba, dedi ona Lyusya.

– Oy, canım benim, diye sevindi Sima, güzelim, taş bebeğim...

Lyusya'yı gözleriyle ve sözleriyle okşadı, çünkü her karşılaşmalarında Lyusya ona para verirdi. Çok değil, ama ne de olsa. Sima sağır, içkici, düşmüş bir kadındı, kaç yaşında olduğu da belli değildi : kırk ya da altmış.

Lyusya, Sima'yı fon olsun diye severdi. Onun oluşturduğu fonun üzerinde Lyusya, kendisinin iyi yaşadığının bilincine varırdı. Kocasının öldüğü doğruydu. Ama halk arasında söylendiği gibi, o "iyi kalmıştı". Her konforu var. Daire, araba, daça, garaj. Bunlara ilave olarak, kız arkadaşı Nina ve erkek arkadaşı Fernando. Fernando, elbette ki, öyle akıllı birisi değildi. Koca olabilecek bir yanı da yoktu. Ama Lyusya da artık eski Lyusya değildi. Yabancı kadın Manya'nın söylemeyi sevdiği cümledeki gibi, "kriterleri düşürmek gerek".

Lyusya, meyve bölümünden dört havuç, beş soğan, iki portakal ve bir şişe sek şarap aldı.

Eve dönüyordu, kurulmuş bir masa getiriyordu gözünün önüne : Rendelenmiş havuç salatası, altın renkli soğan halkaları içerisindeki altın renkli patatesle birlikte fırında pişirilmiş bir tavuk. Tatlı olarak, portakal ve şarap. Yalnızca ken-

disi olsa böyle çabalamazdı. İnsanın kendisi için hazırlaması sıkıcıdır. Başkası için hazırlamak da büyük çaba gerektirir. Birinden birini seç.

Fernando, beklenmedik bir şekilde yarım saat önce geldi. Lyusya'nın henüz önünde önlük, ayaklarında ev terlikleri vardı, dudaklarını ve yanaklarını boyamaya vakti olmamıştı, harikulade gözükmüyordu. Banyoya seğirtmesi ve orada acele bir biçimde, maymun gibi patileriyle ruju yanaklarına sürmesi gerekti. Dengeli bir boyanma olmadı.

Fernando, bu arada botlarını çıkarmış ve çoraplarıyla mutfağa geçmişti. Çorapları peynir, ceketi ter, yüzü tütün kokuyordu. Ama bu, Lyusya'nın hoşuna gidiyordu. Fernando'da yaşam, yaşam gazı, onun genç enerjisi kokuyordu. Bu enerji Lyusya'ya geçiyordu, onun da gözleri parlamaya başlıyordu.

Fernando, masaya oturdu, ellerini sildi ve konuşmaya başladı :

– Gagala, nerede serpiliyse... diyerek aç gözlülükle yemeye başladı. Kesin, bugün kahvaltı etmemişti.

Lyusya karşısına oturdu. Onun nasıl tıkındığını, dudaklarının nasıl hareket ettiğini seyretmek hoşuna gidiyordu.

Yemek sırasında mimikler çocukluktan kalır ve güçlenerek kalır. Şimdi kırk yaşındaki Fernando'ya bakarken, onun nasıl bir çocuk olduğunun kolayca gözünün önüne getirebiliyordu. Şişman, kıvırcık saçlı, dağınık aşk meleği. Öyle de kalmıştı : şişman, kıvırcık ve dağınık. İçindeki çocukluk kolayca görülüyordu.

Kocası ise, hiçbir zaman küçük olmamıştı. O, hep önden başlayan dazlaklığıyla geniş alınlıydı. Lyusya, onunla birlikte insanların karşısına çıkmayı, misafirliğe ve tiyatroya gitmeyi sevmişti. O her ortamda tartışmasız en akıllı kişiydi, Lyusya ise, dehanın kız arkadaşı. Şimdi o, sol yanında biri olmayan bir sıfırdı.

Yanındaki biri ölmüştü.

Fernando ile misafirliğe gidemezsin. İçkiyi çok kaçırabilir ve şarkı anırabilir, yaşam gazı salıp havayı kokutabilir. Meksika filmlerinde söylendiği gibi : Bu adam bizim çevreden değil.

Ama, Lyusya birdenbire, yaşamın kendisi için çok renkli olduğunu ve yalnızca entelektüel çalışmadan oluşmadığını keşfetti. İnsanın kendisini ifade edebilmesi için başka pek çok meslek ve yöntem var. Hepsi de ilginç. Birini değerlendirmek, diğerinin değerini düşürmek için snop da olmalı.

– Lezzetli mi? diye sordu Lyusya.

– Bedenin orta kısmı dolunca uçları dans eder... diyerek Fernando kahkaha attı ve bir şeyler ima ederek göz kırptı.

Lyusya, kâğıt peçete vermek için yerinden kalktı. Ama peçeteler yerinde yoktu. Herhalde bitmiş. Ama belki de, başka bir yere koymuştu. Ha, bak nerde? Lyusya ayakta duruyordu, düşünceye dalmıştı.

– Otur, dedi Fernando sevecenlikle, konuşmamız gerek.

– Konuş...

– Hayır, kuzucuk, sen otur hele.

Lyusya oturdu.

– Hah şöyle. Hadi evlenelim...

Fernando delici gözlerle bakıyordu, Lyusya'ya bu bakışlar tanıdıkmış gibi geldi, ama nerden olduğunu hatırlayamadı.

– Neden? diye sordu ve kızardı Lyusya.

– Ne demek, "neden"? diye şaşırdı Fernando.

– Seni bozdum, nikâhsız yaşama eğilim gösterdim, şimdi şerefli birisi olarak, seninle evlenmek zorundayım.

– Hiç de zorunlu değilsin. Ben genç kız değilim. Sen beni bozmadın. Hayatımda bir sürü erkek oldu.

Gerçekten de Lyusya'nın hayatında pek çok erkek oldu. Kocasından önce de, kocası varken de. Ama yalnızca iki kişi evlenme teklif etti : kocası ve Fernando.

– Sen genç kız değilsin, diye onayladı Fernando, yalnız bir kadınsın. Hastalansan, bir bardak su verecek kimsen yok. Ben de artık kırk yaşındayım. Karar vermem gerek artık. Su yüzündeki bok gibi rahat geziniyorum da. Ayak üstünde atıştırarak yaşıyorum.

– Ama, ben senden büyüğüm, diye çekinerek hatırlattı Lyusya.

– Büyük ya da küçük, ne fark eder. Çocuk yapmamız gerekmiyor ki. Benim bir oğlum var. Oğlanı üzerine alırsan senin de bir çocuğun olur.

– Kaç yaşında? diye sordu Lyusya. Fernando'nun Varonej kentinde bir çocuğu olduğunu biliyordu.

– Dört ay sonra on sekiz olacak.

– On sekiz yaşındakiler evlat edinilmezler. On sekiz yaşındaki bir insanın kendisinin çocuk yapması mümkündür.

– Bir ay sonra nikâhlanırsak, işlemleri yapmak mümkün olur.

– Bu niçin gerekli? Bir şey anlamamıştı Lyusya.

– Tanı bir ailen olacak : bir kocan ve oğlun. Sen bizim için kaygılanacaksın, biz de senin için.

Öyle güzel, öyle basit ve sade bir şekilde akıl yürütüyordu ki. Lyusya'nın gözlerine yaş doldu. Son zamanlarda hepten sulu gözlü olmuştu.

– Ama neden özellikle ben?

Lyusya'ya öyle geldi ki, Fernando, belki de geleceği olan bir seçim yapıyordu.

– Çünkü sen, kuzucuksun. Ben seni seviyorum.

Ne kadar basit ve güzel söylemişti. Lyusya, gözlerini masaya dikerek düşünceye daldı. Misafirliğe elbetteki onunla gitmeyecekti, Lyusya ve hiç kimseye de göstermeyecekti. Aslına bakarsan, gösterecek kimse de var mıydı ki? Lyusya'ya ondan başka kim gerek. Lyusya da hiç kimseye gerekli değil ya. Kocasının ölümünden sonra, Nina'nın dışında herkes ortadan yok olmuştu. Kocası ilginç bir insandı, Lyusya ise sıradan birisi.

– Bilmiyorum, diye itiraf etti Lyusya.

– Çekiniyorsun. Yüzünün şekli düzelmedi, diye tahmin yürüttü Fernando.

– Az kitap okudun.

Gerçekten, o kitap okumamıştı. Kerpiç döşemiş ve çivi çakmıştı.

– Tamam, düşün- diyerek izin verdi Fernando- kararını ver. Değilse, seni terk edeceğim. Ben de kendimi çöplükte bulmadım.

Fernando gitti ve vedalaşmak için sarılmadı. Gücenmişti sanki.

Lyusya, televizyonu açtı ve koltuğa oturdu. Bir kadeh şarabın ve yaşadıkları-

nın etkisiyle başı dönüyordu. Televizyonda mobilya reklamı vardı. Bu mobilya, zihninde bir zamanlar tanıdığı koridorlarla iç içe giriyordu. Lyusya televizyonun karşısında uykuya daldı ve spikerin sürekli mırıldanan sesini, Fernando'nun sesini, gürültülü kahkahasını işitiyordu. Fernando, güzel şarkı söylüyor olmalıydı.

Akşam Nina geldi, kapıyı kendi anahtarıyla açmıştı. Lyusya'nın koltukta uyukladığını gördü ve tabakları yıkamak için mutfağa yöneldi. Tabak sayısından misafir geldiğini anladı, özellikle kimin geldiğini de anladı. Kıskançlık, içinde sıcak buharlar çıkararak kaynıyordu. Suyu gürültüyle dökülecek şekilde açtı.

Lyusya, suyun ve tabakların gürültüsüyle uyandı. Nina'nın geldiğini tahmin etti, duvarın öbür tarafından onun ruh halini hissediyordu.

Nina, Lyusya'nın son coşkusunu paylaşmıyordu. Bu da dostluklarını zor duruma sokuyordu. Son zamanlarda Lyusya'da insanlara karşı derin bir vurdumduymazlık başgöstermişti. Daha bu bir şey değil. Kendisine karşı da vurdum duymazdı. Tek şey kendisi için ne yaptığı idi; o da yıkandığı ve yediği. Başka hiçbir şey umrunda değildi. Sabahları sık sık kendisine şunu soruyordu : Bugün ne yapacaksın? Ve cevap veriyordu : "Hiç-bir-şey." Tüm gün hiçbir şey de yapmıyordu. Zamanın içinde kehribarın içindeki bir sinek gibi donup kalmıştı... Ama, Fernando beliriyordu, sanki çan gibi çalmaya başlıyordu. Güçsüz bir çan, keçilerin boynundaki gibi küçük bir çan. Şıngırdıyor, çalıyor. Artık ölümü düşünmüyorsun da, yaşamı düşünüyorsun. Kısacası hiçbir şey düşünmüyorsun – yaşıyorsun, bu yeter.

Nina anlamıyor. Fernando'nun dar kafalı olması onun hoşuna gitmiyordu. Ama o aşktan ne anlar ki? Kırk yaşına kadar yaşlı bir kız olarak yaşamıştı. Yardımcı kadın Manya'nın dediği gibi : "Orasını sağlam bir iple dikmişti." Kırk yaşında, zamanının geçtiğinin, doğurması gerektiğinin farkına varmıştı birdenbire. Bir stajyer öğrenciyle anlaştı, ondan bir çocuk yaptı. Kızı, Oleçka doğdu. Büyüdü ve Lyusya'ya benzedi, belki de, uzun zaman onunla birlikte olduğu için. Nina sürekli meşgul, Lyusya ise, sürekli boş. Her şey, Oleçka'nın – hıh deyip burnundan düşmüş gibi – Lyusya'ya benzemesiyle son buldu : beyaz, kırılgan, cilveli. Lyusya'ya, Tanrı Nina aracılığıyla bu kızı kendisine göndermiş gibi geliyordu. Lyusya'nın zamanı dolduğunda, daçada Oleçka kalacaktı, ev de değişikliği fark etmeyecek, bunun genç Lyusya olduğunu düşünecek. Oleçka, Lyusya'nın yerine yaşayacak ve kendi hatalarını yapacaktı – bu kaderdi. Lyusya, mutfağa girdi. Nina, kendi mükemmellik özelliğine uygun gayretle tabakları yıkıyordu. Nefretin enerjisini bu gayrete sarf ediyordu.

– Fernando bana evlenme teklif etti, dedi, sabredememişti Lyusya.

Nina sustu. Tabağı kurusun diye seleye koydu.

– Ne yapmam gerektiğini bilmiyorum, diye ilave etti Lyusya, arkadaşını konuşmaya çekerek.

– Seni durduran ne? diye kuru bir şekilde sordu Nina.

– Hüviyetimi görecek ve kaç yaşında olduğumu öğrenecek, diye itiraf etti Lyusya.

– Senin kaç yaşında olduğunu düşünüyor sence?

– Şey... altmış kadar...

– Demek benimle yaşıtsın... diye zehir gibi bir yorum yaptı Nina.

Nina altmış yaşındaydı, Lyusya ise yetmiş üç. Aralarında, arkadaşlıklarını kesinlikle engellemeyen on üç yaş fark vardı. Açıkça konuşmak gerekirse, Lyusya, kendisini Nina'dan çok daha genç ve çekici kabul ediyordu.

– Güzel kadın yetmişinde de güzeldir. Gudubetse, on sekizinde de gudubet.

Nina sustu. Kimin güzel, kimin gudubet olduğunu tahmin etmişti. Ama o Lyusya'dan farklı düşünüyordu.

Şöyle bir ifade vardır : "öz insanların güzelliği". Nina, Lyusya'yı seviyordu ve onu ona duyduğu bağlılığın körlüğüyle kabul ediyordu. Onun için Lyusya'nın kaç yaşında olduğu önemli değildi. Lyusya, Lyusya idi. Ama şimdi Nina, arkadaşına acımasız bir bakışla, Fernando'nun bakışıyla baktı ve zamanın yaptığı tüm yıkıntıları gördü. Pütürlü bir zırhı göz çukurlarından gözler patlatmıştı, boya ile rengi yok edilmiş saçlar, tozak gibi dimdik duruyordu.

İhtiyar şeytan tozağı. Kurumuş kurbağa yavrusu. Fernando tüm bunları öpüyor mudur acaba? Bunu yapmak için insanın ruhunda ne taşıması gerek? Kırk yaşında böyle birisine yaklaştığına göre bir eksiği olduğu mutlak.

– Beni sevdiğini söyledi, diye inatla konuştu Lyusya, arkadaşının düşüncelerini okumuşcasına.

– O seni değil, senin daçanı. Bir hektarlık araziyi...

– O öyle birisi değil. O şerefli biri, diye Fernando adına gücendi Lyusya.

– Onun nasıl bir insan olduğunu biliyorum ben. Kurguya uygun olarak geldi sana. Kurdular onu.

– Nasıl? Lyusya anlamamıştı,

– İhtiyar kadın avcısı. Şimdi *biznes* böyle. Kimisi tezgâhlarda satış yapıyor, kimisi de zengin ihtiyarları güdüyor.

– Ne demek, güdüyor?

– Evleniyor. Sonra da ölmesini bekliyor. Senin ölümünden sonra her şeyi kendisi toplamak için.

Nina, suyu bulandırmıştı. Kesin bir sessizlik oldu.

– Benim için ölümden sonra ne fark edecek? diye sakin bir şekilde sordu Lyusya. Ayrıca, şimdi onunla birlikte iyiyim. Mutluyum. Bunun nasıl adlandırıldığı benim için önemli değil.

– O zaman seni sevdiğini söyleme. Gerçeği gör.

– Neden?

– O, seni sevmiyor, güdüyor.

– Ama, sen de beni güdüyorsun. Öyle değil mi ya?

Nina elini havluya sildi. Hızlı hızlı giyindi ve çıkıp gitti.

"Ağlayacak" diye tahmin yürüttü Lyusya. Kırk yıldır arkadaşlık ediyorlardı, Lyusya, uzaktan kendisine öz ruhu dinlemeyi öğrenmişti.

"Kıskanıyor," dedi kendi kendine. "Beni seviyorlar, onuysa sevmiyorlar. Beni her zaman sevdiler. Onu ise, bir kez davetiyeye uygun olarak. İkiden üçe kadar. Öğle yemeği arasında. Aptal..."

Böyle düşünmek daha kolaydı. Eğer Nina'nın kıskanmadığını, aptal olmadığını kabul ederse, kendisinin zamanın birinde kapana yakalanan sıçan olduğu sonucu çıkıyordu. Böylece aşka doğru uçtu, yani yaşama doğru, ebedi soğukluğa terk edilme öncesi.

Lyusya, aynaya yaklaştı ve kendisine baktı. Savaş öncesinde de bu ayna daçada yaşamıştı, onun odasında, ortasında küçük bir ada olan ırmağın göründüğü pencerenin yanında. Adacık sürekli suya batıyormuş gibi görünüyordu. Savaştan sonra elli yıl geçti, ama adacık küçülmedi.

Lyusya, ansızın babasının yurtdışından getirdiği mavi-kırmızı çizgili, zerafeti haykıran şişme yatağı hatırladı. Tüm plajdaki, hatta Sovyetler Birliği'ndeki tek, biricik yataktı. Böylesini bizim ülkemizde yapmıyorlardı. Aslında hiçbir şeyi yapmıyorlardı, ne şişme yatağı, ne televizyonu, ne de raketi. Yirminci yüzyıl henüz başlamıştı.

Lyusya... On üç yaşındaydı, deniz kızınınki gibi, beyaz ipek saçları, kocaman mavi gözleri vardı. O, ırmakta şişme yatakla yüzüyor, herkes de ona ve yatağa bakıyordu, komşunun oğlu da : üçüncü sınıf öğrencisi. O da bakıyor. Suda Lyusya'nın yanında debeleniyor on yaşındaki Romka – sümüklü, kafası usturaya vurulmuş, yatağın arkasından tutuyor ıslak kırmızı elleriyle. Yukarı çıkmak istiyor. Lyusya'ya aşık ve aşkıyla Lyusya'yı küçültüyor. Lyusya, Romka'yı ayağıyla itti, ökçesiyle burnuna vurmuştu. Romka kinlendi ve kıyıya yüzdü. Sonra çabucak döndü ve yatağı demir bir çiviyle deldi. Yatak cızırdamaya, suya gömülmeye başladı. Lyusya suya düştü, Romka'yı yakaladı ve suya batırmaya başladı. O, kurtuldu, kıyıya kadar yüzdü ve koşmaya başladı. Lyusya da kıyıya çıktı ve arkasından bir taş fırlattı – küçük tavuk yumurtası gibi. Taş kafasına geldi. Romka uludu ve gözlerinin üzerinde hemen şişlikler oluştu. Lyusya, korktu, suyun içindeki yaralı yatağını yakaladı ve eve gitti.

Yarım saat sonra daçada Romka'nın annesi belirdi, bira satıcısı, sayfiyede küfürbazlığıyla ünlü. Ama şimdi bağırmıyordu, sakin sakin sordu :

– Lyusya, bu ne?

Sırtından, şişlikleriyle bir görsel araç gibi görünüyordu Romka.

– O benim yatağımı yırttı, diyerek köşeye atılmış ve kurtarılması imkânsız yatağı gösterdi, Lyusya.

– Bana gelip söylemeliydin. Onunla ben hesaplaşabilirdim. Ne yaptığına bir bak. Onu öldürebilirdin...

Romka, annesinin sırtından kötü kötü bakıyordu.

– Bu ilk ve son olsun, diye uyardı ve Romka'yı ardından sürükleyerek çekip gitti.

Arkasından kapı çat diye kapandı. Eğer Romka'nın annesi bağırıp çağırsa idi ve lanetler okusaydı, daha hafif olurdu. Ama o, Lyusya'ya, kendi haklılığını büyük bir başarıyla ortaya koyarak ağzının payını vermişti ve Lyusya'yı aşağılamıştı. Lyusya , gözyaşlarının gözlerini nasıl yaktığını hissediyordu. Pencerenin yanında duruyor ve hiçbir şeyi görmeden bakıyordu. Birden, bakışları son derece tesadüfi olarak aynaya düştü. Lyusya, gördüğü şeyden dolayı donup kalmıştı : gözyaşlarıyla dolu maviş maviş görünen gözleri, yüzünün narin ovalliği, uzun boynu, yakasının kenarındaki gerdanı. "Ben bu kadar güzel..." şaşkınlıkla anladı, Lyusya. Bu, onun kendisini ilk algılamasıydı. Belki, özellikle o yaz, daha sonraki taşkın açılış için hazır, goncadan bir çiçeğe dönüşmüştü birdenbire. Bir gök gürültüsü gibi, kendi buluşuyla vurulmuş, ayakta duruyor : Ben ne kadar güzel...

Bugünkü Lyusya, altmış yıl sonra aynı aynadan kendisine bakıyordu. Zaman, elbette bırakmıştı kendi izlerini, gözlerini dışarı fırlatmış, saçlarını kurutmuş, ama o, eski Lyusya, bugün de belliydi. Aynı kız, yalnızca çok fazla ağlamıştı, yüzü gözyaşı dolmuştu ve verdiği kayıplardan yorulmuştu.

"Yatak nerde?" diye birden hatırladı Lyusya. Onu atmamıştı. Hayır. Uzun bir süre onunla verandadaki masanın üzerini örtmüştü. Mavi-kırmızı, yarı plastik bir masa örtüsü elde etmişti. Sonra köpeği Nayda'nın üzerine örtmüştü. Daha sonra ondan yuvarlak parçalar kesmiş ve bisikletin tekerine yapıştırmıştı. Şimdi ise, depoda kırık döküklerin ortasında yatıyordu, parçalanmış ve zamanla boyası silinmiş. Ama o bir zamanlar vardı... öylesine parlak, öylesine güzel mavi-kırmızı ve öylesine tek – biricik. ◎

Rusçadan çeviren : Birsen Karaca

"PARÇALANAN ÇERÇEVE"*

VALERIE SHAW

"İngilizce'de Roman, kendilerini sonuna kadar yerleşik ve güvende hissetmekten hoşlanan, durumundan emin insanları eğlendirmek için tam bir güvenlik havası içinde üretildi. Roman'ın ölçütleri, görünüşte kalıcı olan çerçeve içinde belirlendi; yeni bir güvensizliğin ortaya çıkması nedeniyle çerçevenin parçalanıp resmin içine girmeye başlamasıyla birlikte Roman eleştirisi de huzursuzlanarak ne yapacağını bilemez duruma geldi."

– H. G. Wells

VİRGİNİA Woolf, büyük denemelerde "insan zihnini büyüleme ve eksiksiz bir bütünlükle bellekte kalma" gücü bulunduğunu söylediğinde, öykü için de aynı derecede geçerli olacak terimler kullanıyordu.[1] Woolf bu yorumu yaptığı sıralarda öykü türü gelişmekte olsa da, konuşma diliyle yazılmış olan denemeler, öyle anlaşılıyor ki, aynı ölçüde revaçta değildi; bu konuda söylenebilecek bir şey varsa, o da söz konusu dönemde denemenin inişe geçmiş olduğudur; kısa kurmacaya duyulan bu yeni ilgi, konuşma diliyle yazılan denemeleri yaşatmaktan çok onların ölmesine neden olmuştu; bu da, Elizabeth Bowen'ı, 1920'li yıllarda "serbest bir tür" olarak öykünün kendini yeniden kabul ettirmeye başladığını söylemeye götürmüştür.[2] Denemeye gösterilen ilgi, daha 1920'li yıllara girilmeden sönmeye yüz tutmuştu: 1919'da Woolf, deneme yazma sanatının çoktan kayıplara karışmış olmasına hayıflanıyor, "tek denemecimiz" Max Beerbohm'un bir istisna olmasının, böylesi ödüllendirici bir yazın türünün ihmal edilmesini daha da anlaşılmaz kıldığını belirtiyordu.[3] Bu durumun ortaya çıkmasına yol açan nedenlerden birini bizzat Woolf'un kendisi saptıyor : Onun tahminine göre "bu kısa parçaların öyle bir özelliği vardır ki, bunlar bütünlüğe ve kendisiyle uyum içinde olan bir zihne gereksinme duyarlar"; bunlar, çağdaş yazarlara yetersiz gelen özelliklerdir. Woolf şunları yazıyor : "Montaigne'in, Lamb'in, hatta Addison'ın denemelerinde, dinginlikten kaynaklanan bir özlülük vardır; çünkü sergiledikleri bütün içtenliğe karşın bu yazarlar, saklı tutmak istedikleri şeyi bize hiçbir zaman söylemezler."[4]

Virginia Woolf'un iyi deneme yazarlığının damgası olarak gördüğü özellik, uzak durma tutumuyla bireysellik karışımı, geriye doğru bakıldığında, iç huzuruna ve özgüvene dayanıyormuş gibi görünüyor; bununla birlikte, bu özelliklerin modern yaşamdan silinip gitmiş oldukları yolundaki yakınma, XX. yy'a özgü bir şey değildi. XX. yy'ın sonlarında W. E. Henley de; "sizin gerçek deneme yazarınızın... yazına özgü bir anlamda herkesin dostu olan, içtenlikli ve bağımsız düşünen bir yaratık olan o kişinin yok olduğu"nu kaydederken benzer bir yo-

rumda bulunmuş oluyordu.[5] Henley de bunun suçunu modern yaşamın hızlanmasına yüklüyordu : "İçinde yaşadığımız şu çılgın zamanlarda, yaşam öylesine dolu, insanlardan o kadar çok şey bekleniyor, insanların da o kadar çok şey vermesi gerekiyor ki, huzur içinde yazı yazmak ve özenli bir ustalık geliştirmek olanaksız."[6] Henley'e göre, bunun sonucunda ortaya çıkan şey, Çehov'un öykü yazarlarını suçlarken söz ettiği aşırıya kaçma ve kendini sergileme tutumundan başka bir şey değildir; dikkati kendi üzerlerine çekme yarışı içinde yazarlar, gözalıcı bir biçimde yazmaya, Henley'in deyişiyle, "renk, konu ve ton açısından aşırılığa kaçmazsak, dikkat çekemeyiz bilinci içinde sergiye resim yetiştiren insanlar gibi"[7] çalışmaya başladılar.

Gene de, denemeye duyulan saygıyı azaltan güçler, Henley ile Virginia Woolf'un inandıkları gibi, XX. yy'ın sonlarından başlayarak iyi deneme yazmayı neredeyse olanaksızlaştıran güçler, aslında modern öyküye en büyük itici gücünü kazandırdığı söylenen güçlerdir. Örneğin, 1938'de H. E. Bates şunu ileri sürebiliyordu : Öykünün, "esnekliği, konuları ve kucakladıkları açısından neredeyse sınırsız bir çeşitlilik taşıması, kısalığı ve özlülüğü, *heroic couplet*'in** Pope'un çağına uygun düşmesi gibi, bu çağın dışavurumuna ve ruhuna da öykünün çok uygun düşmesini sağlıyor."[8] Bu türe eşsiz ve ayrıcalıklı rolünü kazandıran, işte onun doğasında bulunan bu parça parça olma özelliğiydi; bu özellik, farklı yazın türlerinin göreceli büyüklüğü konusunda yerleşmiş görüşleri altüst ediyordu; en azından Bates'e göre bu tür, "huzursuzluk, inançsızlık ve güvensizlikle belirlenen çağımızın dışavurulmasında, gerek romana, gerekse şiire göre her bakımdan çok daha incelikli bir anlatım aracı" sunuyordu.[9] Bazı yazarlar da, geleneksel romanın, H. G. Wells'in bu bölümün başında alıntı olarak verilen sözlerinde değindiği gibi "yeni bir güvensizlik"i yakalamakta yetersiz kalacağı konusunda görüş birliği içindeydiler : "Parçalanan çerçeve" resmin içine gittikçe daha çok batıyordu; bu soruna getirilecek en açık çözümlerden biri, gücünü yitirmiş çerçeveyi bütünüyle bir yana atarak çerçeve parçalarının resmin *kendisi*'ni oluşturmasına izin vermekti; böylelikle her bir öykü, kendi bütünlüğü dışında hiçbir bütünlük iddiasında bulunmaksızın farklı bir kırık parça oluşturacaktı.[10] Nadine Gordimer'in şu önermesi de kesinlikle aynı görüşe dayanır : "Öykü, parçalanmış ve huzursuz bir türdür; mayanın tutması ya da tutmaması meselesidir; işte belki de bu nedenledir ki öykü – en iyi biçimde, sezgi parlamalarıyla aldırmazlığa varan hipnoz durumlarının art arda gelmesi denebilecek olan – modern bilince uygun düşer."[11] Öykünün böyle, "insanın emin olabileceği tek şeyin – içinde yaşanılan anın – sanatı" olarak görülmesi, XX. yy. kısa kurmacasında ağır basan türün ana çizgisini oluşturdu : Pek çok yazar, çevrelerinde gözlemledikleri huzursuzluğu, üzerinde çalıştıkları biçimleri parçalama yoluyla taklit etmeyi seçti.[12]

Ne var ki romanın yetersiz kaldığı yolundaki yeni izlenimden çıkarılabilecek tek sonuç, bu tür bir gerçekçilik değildir; Mary McCarthy'nin şu görüşü de buna tanıklık eder : Roman, kökenini ortak bir duyudan ve usçuluktan aldığı için, "bütün yazın türleri arasında, önde gelen özelliği gerçekdışılık olan modern dünyayı kucaklamaya en az uyarlanabilecek türdür."[13] Bu noktada, Bates'in ve Gordimer'in belirttikleri "huzursuzluk"un bir adım ötesine geçmiş oluyoruz; böylelikle, almaşık bir yazın türü olarak öyküden, anıştırma yoluyla, daha da

çok yönlü bir görevi yerine getirmesi beklenmiş oluyor : Kısa öykü, yalnızca modern yaşamın huzursuz, parçalanmış niteliğini yansıtmakla kalmayacak, "gerçekdışılık"a da el atacaktır; bu, ortaya çıktığından beri kısa kurmacayla ilişkili görülen fantazinin ve doğaüstü öğelerin yeniden yerli yerine oturtulması olanağını da içeren bir tasarıdır.

Modern yazarın durumunu belirleyen kaymalara gösterilen bireysel tepkiler çok büyük bir çeşitlilik gösterir; ama burada, sanatçıya açık olan almaşık stratejilere ve farklı görüşlere denk düşen iki ana eğilim görmek olanaklıdır. Öykü yazarı, görevini bir yandan temelde yabancı ve afallatıcı bir gerçekliğin haritasını çıkarmak olarak algılayabilir; öte yandan da almaşık dünyalar – belki yalnızca fantazi dünyasında varolan, gene de asıl yaşamın idealleri bol keseden harcayışına bir bakıma karşı çıkışı dile getiren düzenli dünyalar – sunarak, modern varoluşun "gerçekdışılığı"yla yüzleşmenin ve bu gerçekdışılığa meydan okumanın sanatçının işi olduğu inancını sürdürebilir. Bu bölümde, çok farklı ama bağdaştırılamaz olmayan eğilimlerin akla getirdiği "gerçekçi" ve "romantik" gibi geniş kapsamlı ulamlar içinde birçok XX. yy. yazarı incelenecektir. Modern yazarın ne tür bir öykü yazabileceği (ve yazması gerektiği) konusundaki düşünce açısından canalıcı önemde olan, Virginia Woolf'un denemeyi ölmekte olan bir tür olarak tanımlarken gündeme getirdiği "kişilik" konusudur : Gerçekçi olsun, romantik olsun yazarın malzemesiyle ilişkisi canalıcı ve sorunlu bir ilişkidir; ne de olsa Virginia Woolf'un, kişisel ama özlü deneme türünün yok olup gitmesini izlediği on yıl, aynı zamanda (her ikisi de 1922'de basılan) Eliot'ın *Waste Land*'i (*Çorak Ülke*) ve Joyce'un *Ulysses*'i gibi belli başlı modernci metinlerin yayımlandığı ve sanatta kişilikten arınma öğretisinin büyük güç kazandığı dönem olmuştu. Virginia Woolf ve Katherine Mansfield gibi yazarların öyküleri büyük ölçüde, sanatçıyı Joyce tarafından, yaratılmış yaşamın oluşsallıklarından çok uzakta, tırnaklarını törpüleyen, her şeye yukarıdan bakan bir tanrının tutumuna çok yaklaştıran, gelişmelere katılma, ama aynı zamanda direnme yolundaki çabalar olarak görülebilir.

Gerek Virginia Woolf, gerekse Katherine Mansfield, güdülerini bir ölçüde yazın üzerine yapılan tartışmalarda en büyük ilgiyi şiirin çektiği yolunda, aslında sağlam gerekçelere dayanan bir duygudan alıyorlardı. Bu iki yazarın düzyazı adına başlattıkları savunma, Brander Matthews'un şu karşı çıkışını anımsatır : XIX. yy'ın sonunda estetik üzerine tartışmalar çok dar bir açıyla roman üzerinde yoğunlaşmıştı; Woolf'la Mansfield'ın yorumları, bu dengesizliği giderme yolunda benzer bir kararlılık sergiler. Logan Pearsall Smith'in *A Treasury of English Prose* (İngiliz Düzyazısından Bir Güldeste) adlı seçkisine 1920 yılında yazdığı tanıtma yazısında Virginia Woolf, şiirin edindiği üstünlük konumuna beklenmedik bir darbe indirdi; "güzel İngilizce düzyazıyı canlı tutan" yazarların en yüce yere oturtulmayı hak ettiklerini savunarak şiire karşı alaycı-saygılı bir tutum takındı :

> Çünkü her ne kadar İngiliz şiiri, yaşlı, harika bir zorba olsa da – hayır, İngiliz şiirine karşı tek bir sözcük bile çıkamaz ağzımdan. Burada göze alabileceğim tek şey, şaşkınlıkla iç çekerek, tüm yetileri ve olanakları yeni şeyler söyleme, yeni biçimler oluşturma, yeni tutkuları dışavurma gücüyle düzyazı

Virginia Woolf'a göre, modern yazının gereksinme duyduğu öyküleme türü örnekleri bile, "olayların ipe dizilmiş boncuklar gibi" ilerlemesi nedeniyle kendisine sıkıcı gelen Fransa ya da İngiltere'den değil de Rusya'dan geliyordu.

önümüzde durup dururken, gençlerin hâlâ laterna müziğiyle dans etmekte olmalarına ve salt uyak yapıyor diye belli sözcükleri seçmelerine şaşmak olacaktır."[14]

Katherine Mansfield içinse modern şiir, laterna müziğiyle yapılan paldır küldür bir dans olmaktan çok, kimliklerin hiçbir zaman açığa vurulmadığı bir "Maskeli Balo"dur : Mansfield, çağdaşlarının yazdığı şiirlerin, doyuruculuktan uzak olduğundan, çünkü bu şiirlerdeki kişilikten arınmışlık özelliğinin maskenin arkasındakini görmemize hiçbir zaman olanak vermediğinden yakınıyordu; o da, düzyazının ihmal edilmesi karşısında duyduğu şaşkınlığı dile getiriyordu.[15] 1919 Temmuz'unda Günce'sine yazdığı gibi, Jules Laforgue'u okumak "ancak, insanın İngiliz düzyazısına ne denli hayran olduğunu hissetmesine yol açıyor, yazar olmanın nasıl – *her şey* demek oldıığunu hissetmesine yol açıyor... İnsanlar, bir anlatım aracı olarak düzyazının içinde barındırdığı güzelim olanakları hiçbir zaman araştırmadılar. Düzyazı, bugün bile saklı kalmış bir ülkedir – Bunu öylesine derinden hissediyorum ki!"[16]

Oysa roman artık "içinde güzelim olanaklar barındıran düzyazı"nın keşfedilmesine en uygun düşen tür olarak görünmüyordu. Neredeyse umarsızlığa düşerek ve Henry James'in yaşadığını geçici bir süre unutuvermiş gibi Virginia Woolf, 1925 tarihli bir mektupta şunları yazıyordu : "Biçim nedir? Kişi nedir? Roman nedir?.. Elbette gerçek şudur ki, neredeyse yüz yıldır kimse, bir kez olsun roman üzerinde şiir üzerinde düşündüğü gibi düşünmemiştir; şimdi de soluksuz kalmış bir biçimde uyanıyoruz ve bir de bakıyoruz ki karanlıklara gömülmüşüz!"[17] Woolf'un kuşağının, daha önce de belirtmiş olduğu üzere gelecek ku-

şakların hatırı için "kendini paralaması" gerekmiştir; "bütünlükten gelen güzelliğin" – *Savaş ve Barış*'ın, Stendhal'in ya da Jane Austen'ın güzelliğinin – reddedilmesi gerektiğini kabul etmesi gerekmiştir.[18] Şimdiki kuşağın başarmayı umabileceği tek şey, "parçalar – paragraflar – belki tek bir sayfa" olacaktır, "ama bundan fazlası olamaz."[19] Oysa bu "parçalar"ın kendi güzelliklerine kavuşmaları isteniyorsa, bu ancak dolaylama yoluyla olabilecektir; "küçük sevimli papatyalar, mineler – içi boş sevimlilikler – gerçek sevgi bağları üreterek değil."[20]

Virginia Woolf'a göre, modern yazının gereksinme duyduğu öyküleme türü örnekleri bile, "olayların ipe dizilmiş boncuklar gibi" ilerlemesi nedeniyle kendisine sıkıcı gelen Fransa ya da İngiltere'den değil de Rusya'dan geliyordu.[21] Çehov'un *The Bishop and Other Stories* (Piskopos ve Başka Öyküler) adlı kitabından Constance Garnett'in yaptığı çeviriyi 1919'da tanıtırken Virginia Woolf, öyküyü oluşturan beklentilerin ve varsayımların değiştiğini belirtmiştir : Woolf'un yorumuna göre, kimse kalkıp da Çehov'un (ilk kez 1902'de yayımlanan) "Piskopos" öyküsünün, hiç de bir öykü olmadığından, tersine "annesinin kendisine saygıyla davranması nedeniyle üzüntüye kapılan, kısa süre sonra da tifodan ölen bir piskoposun belli belirsiz ve kesin bir sonuca varmayan anlatısı" olduğundan yakınamaz.[22] Çehov'un bize sunduğu şey, yeni ortaya çıkmış olan belirsizlik havasıyla tam bir uyum içindeydi; gene de onun öyküleri bir ölçüde avuntu verebiliyordu bize :

> "Bir sonuca bağlanmayan öykülerin de geçerli olduğunun iyice farkına varmış durumdayız artık; başka deyişle, bu tür öyküler, bizleri hüzün içinde, belki belirsizlik içinde bıraksalar da, her nasılsa zihin için bir dinlenme noktası, ayrıca – kendi yansıma ve düşünme gölgesini birlikte getiren somut bir nesne – sağlıyorlar. Bu tür öyküleri oluşturan parçalar da, rastlantıyla bir araya gelivermiş havası taşıyabiliyor."[23]

Kendi yazdığı kısa kurmacalarda Virginia Woolf, Çehov'da görüp hayran olduğu türden sonuca gitmeme ve bir sonuca bağlanmama gibi etkileri yaratmayı amaçlayarak "rastlantıyla bir araya gelivermiş havası taşıyan" ve olayların anlatılması yerine duyumlardan ve duygu izlenimlerinden bir anlatı oluşturan parçalardan öyküler yarattı. "Kew Bahçeleri" gibi bir öyküde, yaşamın rastlantısal özellikleri ve insanların kendi iç deneyimlerini aktarmada yetersiz kalmaları, zaman zaman belli bir insan ilişkisine, bazen de başka bir insan ilişkisine yoğunlaşarak iletilir; insanlar amaçsızca dolaşarak çiçek tarhının önünden geçip giderler; bu da, çok yoğun örülmüş ilk paragrafta (neredeyse Çehov'a özgü "kendi yansıma ve düşünme gölgesini birlikte getiren somut bir nesne"yi, sözcüğün gerçek anlamıyla kapsıyormuşçasına) canlandırılır. Bu bağlamda, ilk kez Hogarth Press tarafından basılan "Kew Bahçeleri"nin bir estetik nesne oluşturduğunu, Vanessa Bell'in tahta oyma baskılarıyla kendine özgü kapağı içinde yayımlandığını ve Woolflar'a beklenmedik bir başarı kazandırdığını belirtmek de önemlidir.[24]

"Kew Bahçeleri" Virginia Woolf'un sanatta dolaylama isteğini doyurmuş oldu; Woolf bunu, bütünlüğü açısından, anlatıcı bir bilincin varlığını açıkça ortaya koymaktan çok, öykünün düzyazı-biçeminin bilinçli bir tutumla işlenmiş ni-

teliğine yaslanarak yaptı. Yazarın düşünceleri, görsel ve işitsel algıların duygu yükü taşımaksızın kaydedilmesiyle, imgelerin, özellikle de öykünün içindeki nesnelerin durağanlığıyla karşıtlık oluşturan ve devinim anıştırması taşıyan imgelerin – örneğin, pirinç şamdanın, ya da dile getirilemeyenlerin, dışarıdan dingin görünen şeylere ağır basma tehdidi taşıdığı anlarda farklı kişilerin ellerinde taşıdıkları bastonun ve güneş şemsiyesinin – iç içe örülmesiyle, dolaylama yoluyla dışavurulmuştur. Bu parçanın biçemi, Virginia Woolf'un düzyazıyla şiir arasındaki ayrımın aşırı zorlamayla yaratıldığı, modern düzyazının gerek duyduğu şeyin de, yitirmiş olduğu coşkulu akışa yeniden kavuşması olduğu yolundaki inancına çok şey borçludur. Woolf'a göre, bunun suçu bir ölçüde şiirle düzyazı arasındaki farklılıkları abartan eleştirmenlerdeydi; başka bir etken de, kurmacada gerçekçiliğin önem kazanmasıydı; bu tür gerçekçilik, olgular uğruna lirizmi küçümsüyor, "yumurta gerçek yumurta olursa, çaydanlık da kaynamaktaysa, yıldızların ve bülbüllerin okurun imgelemgücü sayesinde her nasılsa öyküye kendiliğinden gireceği"[25] varsayımına dayanarak ilerliyordu. Woolf, ileride şunların olacağını söylüyordu : Kurmacanın, gerçekleri kaydetme gücü azalacak; kurmaca giderek daha çok şiire benzeyecek; kurmaca, Sterne'in *Tristram Shandy*'de örneğini bulan gücüne yeniden kavuşacak; bir kez daha "zihnin genel fikirlerle olan bağlantısını ve yalnızlık içindeki iç konuşmasını" aktaracak ve yazarla okuru içtenlikle birbirine yaklaştıracaktı.[26] Sterne'in, büyülenme içinde kendi zihninin "düşleri ve duyarlıkları"na kapılması, Virginia Woolf'un deneme türüyle bağlantılı gördüğü türden içtenliğin kaynağıydı; burada, katı gerçekler çözüştürülerek "bulutsu ve esnek" uzak tasarılara dönüştürülebilir; us ile coşku da karşı karşıya getirilmekten çok, birbirinin içinde eritilir.[27]

İlginçtir, Virginia Woolf'un en çok hayranlık duyduğu deneme yazarlarından biri olan De Quincey de gene, çok yerinde olarak düzyazı şiirler yazan biri olarak tanımlanabiliyordu : Woolf'un, düzyazısını "alışılmış şeylerin değerleri"ni yerinden kaydırarak kullanması nedeniyle övdüğü De Quincey'nin *Autobiographic Sketches* (Özyaşamöyküsü Skeçleri; 1834-53), 1976'da Wilhelm Füger'in yayımladığına benzer bir *English Prose Lyrics* (İngiliz Düzyazı Lirikleri) seçkisinde hak ettiği yeri almıştır.[28] Füger'in bizlere anımsattığı gibi De Quincey, "Düzyazının geçerli ama hiç de düşük düzeyli olmayan bir şiirsel dışavurum aracı olduğunu savunan etkili bir kuram geliştirmekle kalmamış, bu yazma tarzını yapıtlarının çoğunda başarıyla kullanmıştır."[29] Woolf'un 1920 dolaylarında yazdığı ve *Monday or Tuesday* (Pazartesi ya da Salı; 1921) adlı derlemesine alınan dört konusuz düzyazı skeçinin ("Pazartesi ya da Salı", "Yaylı Sazlar Dörtlüsü", "Perili Ev" ve "Mavi ve Yeşil") yanı sıra "Kew Bahçeleri", De Quincey'den, daha yakın tarihli olarak da Oscar Wilde ve Ernest Dowson'dan kendisine miras kalan düzyazı şiir geleneğine çok şey borçludur; Wilde'ın ve Dowson'ın "duygular üzerine yazdıkları incelemeler"de çoğu zaman şiirle bağlantılı konular ele alınıyordu. Aslında Woolf, "Tutkulu Düzyazı" üzerine yazdığı denemesinde, De Quincey'yi büyük ölçüde kendisine bir öncül olarak benimsediğini göstererek onun yazıları üzerine şunları söyler : "Bu yazılarda önemli olan, görünenler ya da sesler değildir; bu görüntülerin ya da seslerin zihnimizden geçerken yarattığı titreşimlerdir."[30]

Bu bağlam içinde görüldüğünde Virginia Woolf, XX. yy'ın ilk yirmi yılı içinde Atlantik'in her iki yakasındaki sayısız yazarı pençesine alan, Baudelaire ve Rimbaud gibi Avrupalı yazarların etkilerinin de önemli rol oynadığı düzyazı/şiir çekişmesinde bir tarafı temsil eder. İmgelem gücü zengin bütün yazarların önünde, çalışırken kullandıkları araca bakılmaksızın, Fransız simgeciliği sayesinde yeni olanaklar açılmıştı; Fransız simgeciliği, imgelerini sıradan yaşamdan alıyor, ama bunları öylesine büyük bir yoğunlukla işliyordu ki, bu imgeler sonunda yüzeysel görünüşlerin arkasında yatan kocaman bir dünyayı anıştırır duruma geliyordu. "Düzyazı şiir" fikrine inatla karşı koyan T. S. Eliot bile, şairlik yaşamının başlarında "Hysteria" ("İsteri"; 1917) adında bir düzyazı şiir yazmıştı. Burada, hem modern öykünün hem de Eliot'ın belli başlı şiirlerinin belirleyici niteliğini oluşturan o rastgele alınmış yaşantı parçacıklarına eğilme tutumu açıkça görülür. Yalnızca "İsteri"nin son tuhaf tümcesinde bile görülebileceği gibi, burada da kopuk kopuk algıları birbirine bağlama yolunda aynı saplantı vardır : "Kadının göğüslerinin titreyişi durdurulabilirse, öğleden sonranın bazı parçalarının toplanabileceğine karar verdim; bütün dikkatimi, özenli bir incelikle bu amaç üzerinde yoğunlaştırdım."[31]

James Joyce'un 1901 ile 1905 arasında yazdığı "epiphany"ler*** de aynı tür içinde görülebilir; burada, keskin bir biçimde kaydedilen duyu-izlenimleri tıpkı "kaba sarı tüyleri olan bir kutup yaratığı" ile düşe-benzer karşılaşmada olduğu gibi bir huzursuzluk havası yaratır; birinci tekil şahısla konuşan anlatıcı, bu yaratığa bir sopayla saldırır : "Yaratık pençelerini yavaş yavaş hareket ettiriyor ve anlamadığım bir dilde sözcükler mırıldanıyor."[32] Ama elbette, Woolf ve Eliot örneğinde olduğu gibi Joyce için de lirik düzyazı, yalnızca onun çıraklık dönemine özgü bir tarzdı; bu yazarların belli başlı türler içinde kendini gösteren en büyük çabaları, erken dönemlerinde yazdıkları kısa parçalarda irdelenen malzemelerle yakınlıklar taşısa da, salt onlarla sınırlı kalmamıştır. Woolf örneğinde, bir yazın türü olarak öyküye yoğunlaştığımızda önemli olan şudur : E. M. Forster'ın "yoğurulmamış görüler" (ahlakı yok, felsefesi yok, alışılmış anlamda bir biçimi yok) diyerek betimlediği "Kew Bahçeleri" gibi bir parça, düzyazıyı şiirselleştirmeyi ve gündelik dilden koparmayı amaçlayan bir çeşit yeni-romantikçi yazın yaklaşımına örnektir.[33] 1919'da "Kew Bahçeleri" üzerine yazdığı tanıtma yazısında Forster, bu parçanın bile bile yaratılmış amaçsızlığını ve uzun, gevşek dokulu tümcelerini İngiliz düzyazısındaki yenilikçi gelişmelere bağlamıştır; yirmi beş yıl sonra, "1918 ile 1939 arasında İngiliz Düzyazısının Gelişmesi" üzerine yaptığı konuşmada Forster, Lytton Strachey ile birlikte Virginia Woolf'u düzyazıyı gizemli yönlere götüren yazarlara örnek göstermiştir.[34]

(*Sürecek.*)

İngilizceden çevirenler : Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez

*Valeria Shaw, *The Short Story : A Critical Introduction* (Öykü : Eleştirel Bir Giriş), Longman Group Ltd., New York, 1983, Bölüm 8, ss. 227-233.

**_heroic couplet_ : mısraları kendi arasında kafiyeli beyit; destan beyti. (ç.n.)

***epiphany : aydınlanma; erme; vahiy. (ç.n.)

[1]*Collected Essays/Toplu Denemeler* I, 158.
[2]*A Day in the Dark/Karanlıkta Bir Gün*'ün önsözü, s. 8.
[3]*Toplu Denemeler* I, 94.
[4]*a.g.y.*, s. 158.
[5]*Views and Reviews : Essays in Appreciation : Literature/Görüşler ve Değerlendirmeler : Beğeni Üzerine Denemeler : Yazın* (1890), s. 189.
[6]*a.g.y.*, s. 192.
[7]*a.g.y.*
[8]*Country Tales/Kır Öyküleri*'nin Giriş yazısı (1938), s. 10.
[9]*a.g.y.*
[10]*An Experiment in Autobiography/Bir Özyaşamöyküsü Deneyi* (2 cilt, 1934), II, 494.
[11]"Uluslararası Öykü Sempozyumu", *Kenyon Review*, (1968), 460.
[12]*a.g.y.*, s. 459.
[13]*On the Contrary/Tersine*, s. 267.
[14]*Books and Portraits/Kitaplar ve Portreler*, s. 17.
[15]*Letters and Journals/Mektuplar ve Günceler*, s. 136 (28 Haziran 1919).
[16]*a.g.y.*
[17]*Letters/Mektuplar*, III, 211 (18 Eylül).
[18]*Mektuplar*, II, 598 ve 599 (25 Aralık 1922).
[19]*a.g.y.*, s. 598.
[20]*a.g.y.*, s. 599.
[21]*a.g.y.*, III, 66-7 (10 Ağustos 1923).
[22]*Kitaplar ve Portreler*, s. 123.
[23]*a.g.y.*
[24]Bkz. *The Diary of Virginia Woolf/Virginia Woolf'un Günlüğü*, yay. Anne Olivier Bell, I (1977), 280.
[25]*Toplu Denemeler*, I, 166.
[26]*a.g.y.*, II, 225.
[27]*a.g.y.*; II, 92 ve I, 169.
[28]*a.g.y.*, I, 172.
[29]*English Prose Lyrics : An Anthology/İngiliz Düzyazı Lirikleri : Bir Seçki*, yay. Wilhelm Füger (Heidelberg, 1976), s. 39.
[30]*Toplu Denemeler*, I, 172.
[31]*The Complete Poems and Plays/Toplu Şiirler ve Oyunlar* (1969), s. 32. "İsteri", *Prufrock and Other Observations/Prufrock ve Başka Gözlemler*'e alınmış olsa da daha önce *Catholic Anthology 1914-1915/Katolik Seçkisi 1914-1915*'te yayımlanmıştı, (yay. Ezra Pound, 1915).
[32]"Epiphany 16" (büyük olasılıkla 1901 yılında yazılmıştır), *The Workshop of Daedelus : James Joyce and Raw Materials for a Portrait of the Artist as a Young Man/Daedelus'un Atölyesi : James Joyce ve Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi'nin Hammadeleri*, yay.lar Robert Scholes ve Richard M. Kain (Evanston, Illinois, 1965), s. 26.
[33]*Daily News*, 31 Temmuz 1919, s. 2; yeniden basım, *Virginia Woolf : The Critical Heritage/Virginia Woolf : Eleştirel Kalıt*, yay.lar Robin Majumdar ve Allen McLaurin (1975), s. 69.
[34]W. P. Ker Anısına Konuşma, 1944; yeniden basım, *Two Cheers for Democracy/Demokrasi'nin Şerefine*, Penguin karton kapaklı baskı, Harmondsworth, Middx, 1965), ss. 277-88.

ÇEHOV VE MAUPASSANT

H. E. BATES

Çehov ve Maupassant birbirine benzemektedir. Bu arıtma sanatında, en az sözle çok şey anlatmada ve bir görüntünün doğası ile özünü en açık biçimde ortaya koymada ikisi de birer ustaydı.

ON DOKUZUNCU yüzyıl Amerikasında kısa öykü, ileriye yönelik birkaç kararsız adım attı. Gösterdiği bu gelişme, daha çok, yürümeyi yeni öğrenen bir çocuğunkine benzetilebilir. Zaman zaman kötü yürüdüğü söylense de, en azından kendi başına yürüdüğü kesindi; yürürken fazla uzaklara gitmediği söylendiğindeyse, büyük kıtaların tek bir günde keşfedilmediği gerçeği ile karşılaşmak zorunda kalırsınız. Poe'dan Crane'e uzanan Amerikan kısa öyküsünün kusurlarını görmek için fazla derin düşünmeye gerek yoktur. Gazete haberlerini andıran bu öyküler çoklukla ham, basit, can sıkıcı ve ucuzdular. Yenilikçi değillerdi ve ender durumlar dışında şiirsellikten çok uzaktılar. Avrupa (İngiltere dışında) kısa öyküsü yanında, tüm bu özellikleri ile Amerikan öyküsü, büyük ve genel bir kusur içeriyordu. Kültürden yoksundu.

Öte yandan Avrupa'da, kültür el altındaydı ve sanat yaşamında, bir krem gibi hazır bir biçimde elinize geliyordu. Bret Harte'ın bar ve meyhaneleri, Crane'in çardağı ve Bierce'in yaşama küskün portreleri karşısında Avrupa; yazınsal yaşamı ve ürünleri ile zengin, kusursuz ve oturmuş bir medeniyet olarak duruyordu. Fransa'da Flaubert, *Madame Bovary*'i cilalamak ve kusursuzlaştırmak için yıllarını harcayabiliyordu; Rusya'da Turgenyev ve Tolstoy roman sanatını, "kozmopolit kültürün önemli bir aracı" denilen konuma getiriyordu; bu yazarlar şöyle veya böyle oturmuş bir kültüre seslenmekteydiler ve böyle bir kültür içinde üretmekteydiler. Amerika'nın o günlerdeki yazarları ise, oldukça doğal ve yaygın bir şaşkınlık içindeydiler; yaşadıkları kıtanın yarısı daha keşfedilmemişti ve gelişmemişti; ayaklarını bulamamışlardı ve ellerinin kalem değil de, pusula tutması daha beklenen bir durumdu. Bu dönem Amerika'sının yazını amatör ve düzensizdi, hala işçi üniforması giyiyordu, Avrupa'nınki ise düzenli, uygar ve iyi giyimliydi.

Bu koşullar altında, Avrupa'nın kısa öykü ve genel olarak yazın alanında, Amerika'nın veremediği bir şey sunmaması tuhaf olurdu. Poe'dan ya da O. Henry'den daha büyük bir kısa öykü yazarı üretemeseydi gerçekten şaşırtıcı bir durum olurdu. Aslında birkaç kısa öykü yazarı çıktı, fakat çağdaş kısa öyküsünün temel dayanak noktasını yalnızca iki yazar oluşturdu: 1850 yılında doğan Guy de Maupassant ve ondan on yıl sonra doğan Anton Pavlovitch Çehov.

Son yıllarda kısa öykü düşkünlerini iki kampa ayırmak gibi bir eğilim oluştu: bir yanda Maupassant düşkünleri, diğer bir yanda da Çehovcular. Bir yanda açık, iğneleyici ve gerçekçi Fransız zekâsının kesin erdemleri ile bu zekanın anlattığı, içlerinde *Boule de Suif* gibi başyapıtlar çıkabilen, ustaca yazılmış basit ve

doğal öyküleri düşünmeye zorlanıyor; öte yandan da yaşamı uzaktan kumanda aygıtı ile düzenlemişçesine dolaylı ve belli etmeden anlatan, belli bir amacı olmayan rastgele olaylar sıralayan ve *Sevgili* gibi başyapıtlar oluşturabilen bir zekâya şaşırmamız isteniyor. Bir taraftan temel tutkularıyla uğraşan bir adamın köylü görgüsüzlüğü ile alay edilirken, diğer taraftan da öykülerinde konuşmadan, çay ve votka içmekten ve asla gerçekliğe ulaşmayan işler hakkında verilen sayısız sıkıcı kararlarla dolu öyküleri yazan adama yönelik yorgun bir küçümseme yükselmektedir. Kimilerine göre Maupassant'ın öyküleri ağızda kötü bir tat bırakır; bazıları da Çehov'u anlaşılmaz bulur. Kimilerince Maupassant'ın öykü anlatım yöntemi bir kusursuzluk örneğidir; diğerleri de Çehov'dan başka bir usta tanımazlar. Böylesi bir ayrıma Somerset Maugham bile katılmıştı. Kitaplarından birinin önsözünü yalnızca Maupassant'ı öven sözlere ayırmıştı. Bunun tek nedeni de, onu daha doğal bir örnek ve usta olarak görmesiydi.

Bu iki ayrı görüşün savunucuları için tuhaf olsa da, Çehov ve Mauspassant'ı eş derecede seven ve saygı duyan birçok okur ve yazar bulunmakta. Bunların arasında kendimi de saymaktan mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Fakat itiraf etmek zorundayım ki, hiçbir zaman "Boule de Suif'in mi yoksa "Bozkır"ın mı daha iyi bir öykü olduğuna; "Mademoiselle Fifi"nin "Parrti"den daha üstün olup olmadığına ve "Maison Tellier"in "6 Nolu Koğuş"dan daha güzel olduğuna karar veremedim ve bu kararları asla veremem. Bu öykülere duyduğum hayranlık bana çok şey öğretti. Bence Çehov'dan alınacak çok ders vardı; fakat Maupassant'ı okumadan bunları öğrenememiş olmam çok ilginçtir. Her iki yazarın da mikroskop altında incelendiği bir dönem anımsıyorum ve sonuç olarak, birine hayran kalıp da diğerine dayanamayan bir zevke katlanamıyorum. Yaşamları ve yaptıklarının çoğu büyük bir benzerlik göstermektedir; hemen hemen birbirine eşit olan etkilerinin gücü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayılmıştır. Her ikisi de daha yaşarken üne kavuşmuştu ve nazik olarak tanımladığımız insanlar tarafından sakin bir korku ile izleniyorlardı. İnsanlar Çehov'un bir çukurda öleceğini söylüyorlardı ve Maupassant'ın günümüzde bile dengesizler için oldukça çekici olması ilginçtir.

Yukarıda anlatılan nedenlerden ötürü, bence Çehov ve Maupassant arasındaki ayrımlar üzerinde gereğinden fazla durulmuştur ve yapılan bu ayrımlar da teknikten yoksundur. Aralarındaki gerçek fark elbette ki çok önemli ve bu fark yaptıklarından değil, ne olduklarından doğuyordu. Çünkü sonuç olarak önemli olan yazar değil insandır; teknisyen değil karakterdir. Teknik açıdan yeterlik, hatta bu alanda gösterilen devrimsel bir yeterlik, şöyle veya böyle, her zaman gereklidir. Yazmanın yapay bir eylem olduğu göz önüne alındığındaysa, ortada 'doğuştan yazar' diye bir sıfat kalmaz. İşin teknik yönü ile ilgilenen uygulayıcı analize ve eleştirel incelemelere yanıt verir. Her tür teknik ayrıntıyı etkileyen teknisyenin gerisindeki kişilik, analizi fazla kaldıramaz ve bu kişilik hakkında kesin ve genel bir formül bulamazsınız. Harfi harfine izlenildiğinde bile önyargılı bir karakter oluşturabilecek hiçbir reçete yoktur.

Böylece, birçok yönden benzerlik gösteren Çehov ve Maupassant, birbirlerinden tamamen ayrı dünyalarda yer almaktadırlar. Neredeyse benzerlik gösteren noktaların tümü, aynı zamanda bir farka da gönderme yapmaktadır. Örne-

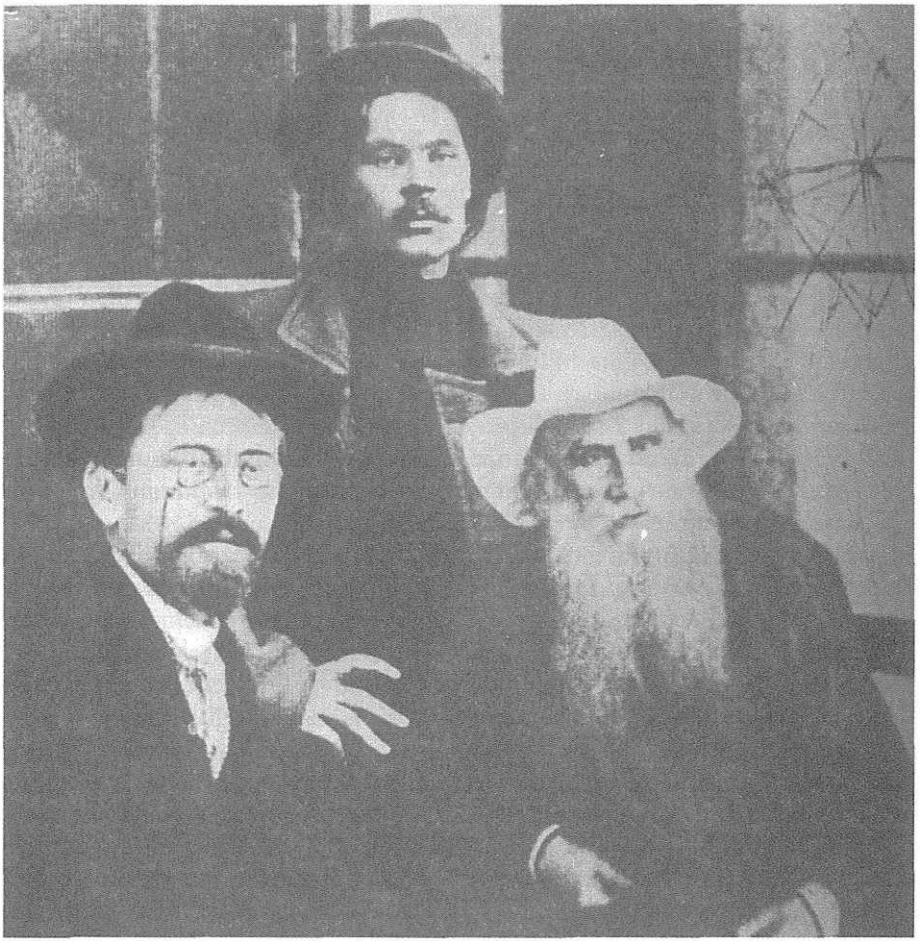

Çehov (1860-1904), Gorki ve Tolstoy ile.

ğin her ikisi de köylü kökenlidir ve köylü tipinin dışlanmışlığını anlatmada ustalaşmışlardır. Fakat Maupassant'ın köylüleri paracı, sert, mantıklı, tutkulu ve oldukça kuşkucu insanlarken; Çehov'un köylüleri iyi huylu bir uyuşukluk, düşsel bir aldırmazlık ve incelik içinde, yazgının kurbanları olarak karşımıza çıkarlar. Yine, ikisinin de favori temalarından biri, iyi niyetli ve masum bir adamın güçlü ve acımasız karakterli bir kadın tarafından sömürülmesidir. Maupassant'da bu kadın karakter acımasızca çizilir, cam gibi keskin ve kalpsizdir. Çehov ise böyle bir kadını daha yumuşak yapılı ikinci bir karakterin, belki de sömürülen adamın bakış açısı ile dolaylı olarak anlatır. Benzer biçimde, her ikisi de, ayrımına varmadan çevresindeki insanlara mutsuzluk ve hatta trajedi getiren bir tür güçsüz, aptal ve düşüncesiz kadın karakter çizmeyi severdi. Maupassant bu tip konusunda oldukça sabırsızdı; fakat *Sevgili*'de, Olenka'da, sevecen bir sabrın izlerini görüyoruz. Çehov'un öyküsüne o sıradışı anlamı ve ışıltıyı katan unsur aklın değil, yüreğin anlatılmasıdır. Her iki yazar da, değişik tiplerle dolup taşan geniş bir dünyayı tanıyorlardı; yalnızca köylüler ve aristokratlar değil, zanaatçılar, öğretmenler, memurlar, fahişeler, sıkıcı orta sınıfın hanımları, garson-

Guy de Maupassant (1850-1893)

lar, doktorlar, sevgililer, din adamları, katiller, çocuklar, aşırı yoksullar, sanatçılar, zenginler, öğrenciler, işadamları, avukatlar, gençler, yaşlılar ve daha nice tipler yer almaktadır öykülerinde. Müşterileri inanılmazdı; öte yandan Maupassant'ın müşterilerine gösterdiği tutum, hep bir avukatınkine benzemiştir. Yansız bir ilgi ve sempati duyar, bu soğukluğu ve nesnelliği nedeni ile, enerjisine ve görünürdeki ilgisine karşın neyi nasıl kullanacağını hep merak eder gibidir. Kadın güçsüz müdür? Adamın parası var mı? Maupassant'ın karakterlerine gülmesi ya da onlardan hoşlanmaması alışılmadık bir durum değildir; bu iki davranışı az da olsa, yer yer itici olabilmektedir. "Yaptıkları her şey kendi sorumlulukları altında," der gibidir. Fakat Çehov, kendini karakterleri ile fazla özdeşleştirmeden, bazen dikkat çekmeyen bir biçimde sorumluluğu üzerine alır. Davranış biçimi bir avukatınkini değil, yatağının başında hastasının elini tutan bir doktorunkini andırır; ilk mesleğinin tıpla ilgili olması nedeniyle bu çok doğaldı. Açıklığı ve sevecenliği oldukça fazlaydı. Karakterleri hakkında şöyle söyler gibidir : "Yaptıklarından kendilerinin sorumlu olduklarını biliyorum. Fakat ne oldu da bunu yaptılar, bu nasıl gerçekleşti? Bunun çok saçma bir açıklaması olabilir." Bu saçmalık, ya da basitlik, açığa çıktığında ve bir an için aydınlıkta incelendiğinde, Çehov'un duygusal çözümünün anahtarı ortaya çıkar. Maupassant'ın öykülerinde bu anahtarın önemi kaçınılmaz olarak azalır; fakat Çehov'a yazdıklarını doğru anlayıp anlamadığımızı sorduğumuzda, bu soruyu kendimiz yanıtlamak zorunda kalırız – çünkü Çehov çoktan gitmiştir.

Sorgulayıcılık ve insan ilişkilerine duyulan yüce bir merak, yazarların en önemli özellikleri arasındadır. Bu, Çehov ve Maupassant'ın bolca sahip olduğu bir özellikti. Fakat her ikisinde de, ikinci derecede baskın olan ve bir tür sabırsızlık duyusu olarak adlandırılabilecek başka bir özellik vardı. Meraklı olmanın ilk sırada gelen sonuçlarından biri gevezeliktir; belki de toplumun küçük parazitleri arasında en kötüleri, her şeye burnunu sokanlar değil, fakat durmak bilmeden konuşanlardır. Hepimiz doğuştan dedikoducuyuzdur; insanın dilini ne zaman tutacağını bilmesi gerçekten olağanüstü bir yetenektir. Pek az yazar kendi sesine karşı kişisel bir sabırsızlık duyar; fakat çoğu önemli kısa öykü yazarı için olduğu gibi, Maupassant ve Çehov için de bu bir altıncı duyuydu. Ne zaman yeteri kadar ayrıntı verdiklerini çok iyi bilmişlerdir; bu onlar için, açıkla-

manın ölümcül sıkıntısından kurtulmalarını sağlayan keskin bir içgüdüydü. Neredeyse bir korkuya varan bu sabırsızlık duygusu Çehov'un söylediklerini sık sık yarıda kesmesine yol açmıştır. Öykülerindeki bitmemişlik havası, okurun kendi düşünceleriyle başbaşa bırakılmış izlenimi ve her öykünün sonuna eklediği, okura gecikmiş bir şok yaşatan zamansız ve ani gerilimin kaynağı budur.

Çehov elbette bu yeteneğinin bilincindeydi, bunu ayırdında olmadan kullanmış olması olanaksızdır. Fakat yazarlar etki yaratmada kullandıkları yöntemlerin bilincindeyseler, ki böyle olduğu kesin, bu durumda Çehov'un teknik alandaki olağanüstü yetenekleri, yalnızca insanın içindeki özelliklerin doğal bir dışavurumu oluyor. Mektuplarını okuduğunuzda Çehov'un oldukça zeki, duyarlı, çevresindeki insanların yetersizliklerine sabırlı bir bilgelikle yaklaşan renkli bir kişiliğe sahip biri olarak görürsünüz. Fakat en büyük korkusu, kendi kişiliğini ön plana çıkararak çevresindekileri sıkmaktır. Yaşamının büyük bir bölümünde hastaydı ve uzun süre entelektüel dünyadan ve çok sevdiği renkli yaşamdan uzak kaldığı dönemler oldu. Fakat asla kendine acımanın izini bulmazsınız onda, tersine dikkatleri üzerine çekmemeye çalışmıştır hep. Kendisi söz konusu olduğunda oldukça alçakgönüllü davranırdı ve bedensel açıdan zayıfladığı, fakat ruhsal yönden güçlendiği yaşamının son altı yılında, hastalığına karşı son derece basit, zekice ve güzel bir yaklaşım geliştirerek, "Tanrının içine bir basil yerleştirdiğini" söylemiştir. Bunu, başarısının doruğundaki Maupassant'ın, haftalık çekini bozdurmak için bir bankaya girmesi ve herkesin miktarı görebilmesi için onu dirsek hizasında tutması ile karşılaştırın.

ÇEHOV VE MAUPASSANT

Çehov'un zekâsı, düşünce sistemindeki basit denge ve sabırsız doğası, zorunlu olarak kullandığı biçeme yansıyacaktı. Çehov'u, yaşadığı dönemin İngiliz kurmacasında olduğu gibi ağır, sindirilmesi zor soğuk et modasına uygun olarak yazdığını düşünmek olanaksızdır. Örneğin kırsal alanları, doğa manzaralarını ya da havayı betimlerken, Çehov geleneksel betimleme yöntemlerine katlanamaz. Yazdığı mektuplardan bunu bilinçli bir biçimde yaptığını anlarız; antromorfizm olarak adlandırdığı, denizin soluduğu, gökyüzünün baktığı, bozkırların havladığı, doğanın fısıldadığı, konuştuğu, yas tuttuğu "yoğun kişileştirmelere" karşıdır. Doğadaki güzellik ve anlam yalnızca sadelikle elde edilir. "Güneş battı" , "hava karanlıktı" , "yağmur başladı" gibi sözler bu basitlik ve sadeliğin birer örneğidirler. Türlü etkiler yaratmak için, basitlikten ve sadelikten yararlanma gerekliliğini kuşkusuz Maupassant da biliyordu. İşte bu noktada, belki de diğer konularda olduğundan daha çok, Çehov ve Maupassant birbirine benzemektedir. Bu arıtma sanatında, en az sözle çok şey anlatmada ve bir görüntünün doğası ile özünü en açık biçimde ortaya koymada ikisi de birer ustaydı. İki yazar da doğaya karşı son derece duyarlıydı. Bundan daha da önemlisi, bu özelliklerini kağıda dökebilmeleriydi :

"Aralarından sarı ışıklar gibi süzülen sarı karahindibaların yükseldiği uzun çayırlar, canlı ve taze bir bahar yeşilindeydi."

"Kavakların ötesinde, yoldan tepelere dek açık sarı bir halı gibi uzanan buğday tarlaları vardı."

Bu iki basit, fakat aynı zamanda görsel açıdan çok canlı olan iki betimleme, etkisini aynı sayıda sözcükle yaratmaktadır ve rasgele okunduğunda hangisinin Çehov'a, hangisinin Maupassant'a ait olduğunu kestirmek okuru zorlar : her ikisinde de, verilmek istenen etki güzel ve akıcı bir biçimde verilmiştir. Hiçbirinde gereksiz bir laf kalabalığı ya da okuru gösterişli bir doğa betimlemesinin kurbanı yapacak tek bir unsur yoktur. Sözcükler, duru, ılık ve ince bir boya gibidir.

Çehov ve Maupassant'ın yarattığı bu etkiyi E. M. Forster'ın "İskoçya'nın yorucu dağları ve kepçelerle dikkatle boşaltılmış vadileri ve özenle yıkılmış manastırları" ile karşılaştırın. Ya da Çehov ve Maupassant ile yan yana yazan ve altı sayfa boyunca Egdon Heath'ın kasvetli havasını aktarmaya çalışan Hardy'nin betimlemesini gözünüzün önüne alın :

"Sevenlerinin, tuhaf ve sevecen bir duyguyla anımsadığı bir yerdi. Bunun nedeni gülümseyen çiçekler ve meyveler olamazdı, çünkü onlar sonsuza dek sürdürdükleri dengelerini, şu andan çok, daha iyiye ulaşmak için gösterdikleri varlık çabaları ile sağlamaktaydılar."

Burada neyi dinliyoruz? Burada bir şey görmediğimiz ve yalnızca bir el kitabını dinlediğimiz çok açık. Ya da bir vaaz? Sıkıcı laflarla dolu bir rapor? Hardy bize bir resim çizmiyor, daha çok bir resmin betimlemesi hakkında konuşuyor. Bu başarısızlığı ise oldukça gösterişli, bilgilendirici olmaktan tamamen uzak ve bilinçsiz bir biçimde gülünç. Bu, fırçasıyla resim yapmaya çalışan bir adamın değil, resmini bir sözlükle yapmaya çalışan birinin başarısızlığıdır.

Ne Maupassant ne de Çehov böyle bir yanılgıya düştü; hiçbiri sözlük adamı değildi. İkisi de, evlerinde tek bir sözlük bile bulunmayan biri izlenimini vermektedir. İkisinin de biçemi, basit, doğrudan bir anlatım, yer yer neredeyse çocuksu, fakat hiçbir zaman yapay olmayan bir çizgi üzerindedir. Maupassant'ın biçemi kırılgan, akıcı, mantıklı, zekice ve bir mücevher kadar katı iken; Çehov'un biçemi açık, rahat, günlük konuşma dilinde ve bir dantel gibi ince işlenmiştir. Fakat her ikisi de, işledikleri tema gerektirdiğinde içten gelen bir karmaşa yaratabilmekteydi. Böylece yalnızca seçtikleri konular, psikolojik atmosfer ve betimlemeler açısından değil, aynı zamanda biçim açısından da birer ustaydılar. "Bozkır", "6 Nolu Koğuş", "Siyah Keşiş", "Yvette ve Bir Çiftlik Kızının Öyküsü" gibi yapıtlarında uzun öykü alanındaki yeteneklerini de göstermeleri dışında, kısa taslak biçimindeki, birkaç sayfanın izlenimsel küçük ayrıntılarında da, daha önce hiç görülmeyen bir yetenek sergilemişlerdir.

Her ikisinin de büyük yazarlar oldukları tartışılmaz bir gerçek, fakat onları yaşadıkları zamanın İngiliz yazarlarından ayıracak ortak ve kesin bir nitelik arayacak olursak, ikisinin de bir centilmen olmadığı gerçeği ile karşı karşıya kalırız. İki karşıt biçimde de olsa, Çehov ve Maupassant'ın ortaklaşa sahip olduğu özellik tutkudur; ne Çehov ne de Maupassant yapıtlarında centilmence duygulara yer vermemiştir. Çerçevesi belli bir törel tutum, ya da en azından etik değerlerin belli derecelerdeki etkileri, İngiliz romanından hiç eksik olmamıştır. Bunun en tatlı ürünleri, günahın acı meyvelerinden elde edilmiştir. *The Way of All Flesh*

adlı romanı ile Samuel Butler ortaya çıkana kadar, on dokuzuncu yüzyılda hiçbir yazar, günahın meyvelerinin sanıldığı kadar tatlı olmadığını öne sürecek kadar yürekli olamamıştır. Maupassant ve Çehov'un günahla pek işleri yoktu. Her ikisi de kendilerini ya da karakterlerini, gelip geçici ya da yapay bir etik sistemin içine oturtmuştu; yaşamı ve insanları gözleriyle gördüklerine en yakın biçimde betimlemişlerdir : saf ya da günahkar; hoşa giden ya da tiksindirici; takdir alan ya da düşmüş. Süreç onlar için önemli değildi; hiçbir açıklama ya da özür gerektirmiyordu. Böyle bir sürecin tiksindirici bir yazın doğuracağını öne süren eski eleştirmenlere Çehov'un verdiği yanıt şuydu : "Hiçbir yazın ürünü, gerçek yaşamın kötümserliğini geride bırakamaz." Çehov sözlerine devam eder :

"Bir kimyacı için, yeryüzünde temiz olan hiçbir şey yoktur. Yazar, kimyacı gibi nesnel olmalıdır. Kişisel ve öznel bakış açısını bir kenara bırakıp, gübre yığınlarının doğada önemli rol oynadıklarını ve kötücül temel tutkuların, iyi tutkular kadar temel olduklarını anlamalıdır."

Kısaca yazar, yaşamı her yönüyle kapsar; centilmence duygular önemli değildir. Maupassant'ın da bu görüşe kesinlikle katılacağı oldukça açıktır. Gerçekten de, tıpkı Burns gibi, Çehov ve Maupassant da insan güçsüzlüğünü, yapıtlarının bir koşulu olarak görmüşlerdir. Edward Garnett'ın, "İnsanlar kendilerinden başka bir şey olamazlar," sözünü bir gerçek olarak görmüşlerdir. Bu güçsüzlük konusunda Çehov'un söyledikleri asla karamsar değildi. O insanlığın bu durumunu sevecenlik, hoşgörü ve eğlendirici bir bilgelikle ele almıştır. Ayrıca yalnızca kendisinde değil, Puşkin'den Gorki'ye dek uzanan tüm Rus yazarlarda bulunan ve "ruhun açık yürekliliği" denilen özellik Çehov'da da vardı. Maupassant'da ruhun değil, aklın açık yürekliliğini görürdünüz. Onun kötümser olduğu yerde, Çehov yalnızca kuşkucuydu ve bana göre Çehov'un en ilginç yönü açık yürekliliğinden çok, yüreğinin büyüklüğüydü. Middleton Murry, belki de biraz tipik bir biçimde, bunu "yüreğin saflığı" olarak adlandırmıştır. Ona göre, "bunun ötesine gidemesek de, Çehov'un bir yazar olarak büyüklüğü burada yatmaktadır."

Bu yirmi yıl önce yazılmıştı, fakat Çehov'un aşırı modernizmi Murry'e şunları da söyletecektir : "Bugün Çehov'un bize ne kadar yakın olduğunu anlıyoruz, yarın bizden ne kadar ileride olduğunu anlayabiliriz." Günümüzde Çehov'un kısa öykü üzerindeki etkileri hâlâ sürmektedir ve her yönden, Maupassant dahil, diğer öykü yazarlarından daha ilerdedir. Örneğin Çehov'un Bret Harte ile aynı yıllarda çalışması ve ondan iki yıl sonra ölmesi çok ilginçtir. *Mliss*'in yazarı günümüzün düşünce ve yazın alanında önemli bir etkiye sahip mi? Bizim ilerimizde görünüyor mu? Yazarların yapıtları, basıldıktan sonra değişmezler. Örneğin Bret Harte ve Çehov'un 1896'da sayfalara aktardığı sözcükler, günümüzdeki sayfalarda da aynılar. Fakat açık ve sert bir biçimde değişen bir şeyler var kuşkusuz. Değişen yapıtın kendisi olmadığına göre; değerler, görüşler ve yapıtı okuyanların dünyası değişmiş demektir. Zaman, acımasız bir asit testidir. Birkaç yıl içinde, Bret Harte gibi yazarların sahte ağaç kaplamalarını eritir ve Turgenyev, Sarah Orne Jewett, Çehov ve Maupassant gibi yazarların ince dokunmuş yüzeylerine bir şey yapamaz. Zaman hiçbir eleştirel değer ya da tutum tanımaz, fakat yine de son noktayı koyan odur. "İnsan açık yazdığında," di-

Çehov'un gözünde okurları; Maupassant'ınkinden bir iki derece daha yüksekteydi. Okurunun bazı ayrıntıları kendisinin ekleyebileceğine, hatta belli bölümleri eksik olan bir betimlemeyi kendi kafasında tamamlayabileceğine güvenen Çehov, yer yer üstü kapalı göndermelerde bulunmuştur. Maupassant ise, oluşturduğu resmin içini doldurma yanlısıydı. İnsanların zekâsına duyduğu güvensizlik, okurları ile olan ilişkilerine de yansıyordu.

yor Hemingway, "herkes aldatmaca olup olmadığını anlayabilir." Gerçekten de öyle : Eğer daha ustaca bir aldatmaca yolu varsa, zaman devreye girer. Hemingway'in dediği gibi, bu aldatmacanın açığa çıkması yalnızca bir zaman sorunudur. Bu nedenle belki de, Çehov'un ve Maupassant'ın sözde modernizminin yüreğin saflığı ile hiçbir ilgisi yoktur. Denetimin eşdeğeri olarak kullanılmadıkça, bunun yöntemle de bir ilgisi yoktur. Bu, oldukça eski, basit, fakat o kadar da kolay elde edilmemiş bir başarıdan kaynaklanabilir : gerçeği, görüldüğü ve hissedildiği gibi, hiçbir aldatmaca ve yapmacık kullanmadan aktarmak. Böylece gerçek, gelip geçici tutum ve değerlerin yanında asla eskimez.

Hem Çehov, hem de Maupassant bu sonucu elde etmek için çalışmışlar ve bunu oldukça başarılı bir düzeyde elde etmişlerdir. Aldatmaca yolunu seçen sanatçı, izleyicisine bir tür nefretle yaklaşmak zorunda kalır. Ortaya koyduğu değersiz yapıtını öyle bir sarıp sarmalamalıdır ki, "aptallar ne olduğunu anlamasın." Maupassant ve Çehov'un okurları aptal değildi; yapıtlarının sarıp sarmalanmasına da gerek yoktu. Onlar için durum tam tersiydi. Fakat ikisi arasında yine de bir ayrım bulmak gerekirse, Çehov'un gözünde okurları, Maupassant'ınkinden bir iki derece daha yüksekteydi. Okurunun bazı ayrıntıları kendisinin ekleyebileceğine, hatta belli bölümleri eksik olan bir betimlemeyi kendi kafasında tamamlayabileceğine güvenen Çehov, yer yer üstü kapalı göndermelerde bulunmuştur. Maupassant ise, oluşturduğu resmin içini doldurma yanlısıydı. İnsanların zekâsına duyduğu güvensizlik, okurları ile olan ilişkilerine de yansıyordu. Sonuç olarak Maupassant daha doğrudan yazar; eksik renk bırakmaz, söylemek istedikleri son derece açıktır ve okurlar fazla düşünmek zorunda kalmaz. Maupassant, bir Fransız köylüsünün basit mantığı ile şu mesajı vermek ister sanki : "Malzemeleri hazırlayıp yemeği yapmak için onca zahmete katlandıktan sonra, işin yeme kısmını da şansa bırakmak olmaz." Öte yandan Çehov, yemek daha bitmeden dışarı çıkar; okurunun özerkliğine ve zekâsına güvenir.

Bu durum elbette, Çehov'un öykülerinde hiçbir şeyin olmadığı yönündeki eleştirileri beslemektedir. Gerçekte Çehov öykülerinde çok şey olup biter: yalnızca sayfada, sahnenin ortasında ya da şimdiki zamanda değil. Olaylar sezdirim yoluyla aktarılmıştır, açıkça belirtilmemiştir. Belki de en önemlisi, öykü sona erdikten sonra da devam etmeleridir. Okuduğu öyküde bir şey olmadığından yakınan okur gerçekte bir özeleştiri yapmaktadır : "hiçbir şeyin" olmadığı yer ne

yazık ki, onun beyninin içidir. Çehov, içi doldurulduğunda derin ve anlamlı bir betimlemeye dönüşebilen bir çerçeve yaratır ve okurun bu çerçevenin içini doldurabileceğine inanarak, okurlara büyük bir onur kaynağı yaratır. Her okur, kendi duyarlığı ve algılama yetisi ölçüsünde, resmin belli yerlerini doldurur. Fakat çerçeveyi boş bırakan ve öyküde "hiçbir şey olmadığından" yakınan biri, Çehov'un bu cömertliğine hakaretle yanıt vermiş olur.

Belki Çehov'un bu sezdirme yöntemini, içinde hiçbir şeyin olmadığı bir öykü ile örnekleyebiliriz. Kısa bir tanesini alalım : Kadın Öğretmen. Burada ne oluyor? Birbirleri ile ilgili ve fiziksel eyleme neden olan unsurlar nelerdir? Bu soruların yanıtını, on üç yıldır uzak bir köyde görev yapan bir bayan öğretmenin aylığını almak için kasabaya inmesi; köye geri dönerken zengin, akıllı ve oldukça yakışıklı bir komşusu ile karşılaşması; yolun geri kalan bölümünü onunla gitmesi, aralarında geçen önemsiz konuşmalar ve ayrılırken birbirlerine iyi günler dilemeleri; daha sonra köylülerle yapılan birkaç tartışma ve öykünün bitiminden hemen önce öğretmenin zengin komşusu ile yeniden karşılaşması oluşturur. Eylem olarak söylenebilecekler yalnızca bunlar; adam, at arabasının sürücüsü, köylüler ve Nisan ayının güzel havası kısaca betimlenip bırakılmış. Fakat öyküde, hızlı bir eylem, devinimi bol olaylar dizisi, kaçak bir at, kovalamaca, bayılma ya da dramatik bir kurtarma yer almamaktadır. Bunların peşinde koşan bir okur, böyle bir öyküyü gerçekten de sıkıcı bulabilir. Peki öykü neyi anlatmaktadır?

Bunun yanıtını okurun kendisi bulmak zorundadır. Çehov'un öyküsünde Gerçek Aşk, Yürek Acısı, Düşkırıklığı ya da Trajik Bir Kadın gibi başlıklar yoktur. Tıpkı bir gezinti bahçesi gibi, içinde Göle, Peri Bahçesine ve sonunda da Çıkış yazılı tabelaların olduğu bir öykü de değil. Çehov hiçbir şeyi etiketlemiyor; hiçbir işarette bulunmuyor ve itmiyor. Öyküsündeki bayan öğretmeni, Moskova'daki annesini düşünürken anlatıyor : "küçük balıkların olduğu bir akvaryum", "piyanonun sesi" ; bir öğretmen olarak geçirmek zorunda kaldığı yaşamındaki terslikleri, rahatsızlıkları, sıkıntıyı ve yalnızlığı sergiliyor. Gerçek ve anımsanan iki yaşam bir araya getirilmiş ve bir an içinde kaynaştırılmıştır. Anımsanan yaşama ait olan kültürlü bir adam olan Hanov, yalnızlığın ve mutsuz bir evliliğin tohumlarını atacaktır. Bu haliyle gerçek, fakat ulaşılmaz bir semboldür Hanov. Çehov bu düşünceleri açıklarken, öykünün sınırları da yavaş yavaş genişler. Ta ki önemsiz bir yolculuk sırasında tutulmuş bir dizi not; yanlış yerlere gitmiş yaşamların, sıkıntıların ve "asla gerçekleşmeyecek mutluluğun" trajedisine dönüşene dek sürer bu genişleme. Öykü sona erdiğinde, okul öğretmeni ve Hanov bağımsız birer yaşama kavuşur. Birey olarak sunulan bu iki karakter, evrensel figürler olarak ortaya çıkar. Öykünün içinde onlara olanlardan ötürü etkilenmemize karşın, bizi daha da derinden etkileyen gerçek unsur, onlara öyküden sonra olacakların düşüncesidir.

Çehov'un ulaşmaya çalıştığı ereklerden biri de işte budur. Bunu açıklamak, bir analiz işlemine sokmak; bu özelliğin yaşamsal dokularını zedeleyebilir. Bu, uçmanın gizlerini öğrenmek için, bir kuşu kesip biçmek gibidir. Kesip biçtiğinizde ise büyü bozulur.

Çehov bu nedenle okura büyük sorumluluklar yükler. Dengeli bir duyarlılık, algılama ve anlayış ile okurun başarısız olmasına olanak yoktur. Fakat du-

yarlılığın öldüğü ve okurun öngörüden yoksun olduğu yerde, kendiliğinden, bir "grilik" ve "eylemsizlik" baş gösterir. Öngörüden yoksun olduğu yerde kendiliğinden bir "grilik" ve "eylemsizlik" baş gösterir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Çehov'un kullandığı yöntem risklidir; çünkü kendi verdiği negatif unsurların, doğru anlamlara ulaşabilmesi için, okur tarafından pozitif unsurlarla karşılanması gerekmektedir ve bu her zaman böyle olmayabilir. Bu anlamlandırma sürecinde yanlışlıklar yapıldığını düşünün ya da sonuca ulaşmak için aşırı bir yorumun yürütüldüğünü. Böyle bir durumda, Çehov'un oluşturmayı amaçladığı resim bir an içinde tam tersi bir duruma dönüşür ve yalnızca kahkaha ile karşılanır.

Çehov, yüzlerce öyküsünde bu riske girmiştir. Kusursuz bir bilince sahip bir yazar olarak bunun ayırdındaydı ve olayların gülünç yönünü görme yeteneği ile bunun üstesinden gelebilmişti. Ernest Hemingway'in, Sherwood Anderson'un bir parodisi olan *Torrents of Spring* adlı kitabına yazdığı önsözde David Garnett, Anderson'un "Dark Laughter" adlı öyküsünde biçemini yapmacık bir derecede basitleştirdiğini ve bu nedenle istediği ciddi etkiye ulaşamadığını söylemektedir. O sıralarda bir Anderson tutkunu olan Hemingway bile, "Dark Laughter"a tepkisini dile getirmiştir. Hemingway bunun ancak bir parodisini yapabilirdi ve bunu yaparak büyük bir yüreklilik göstermiştir. Çünkü Anderson'u alaya alırken gerçekte kendini de alaya almış oluyordu. Fakat Hemingway'in de çok iyi bildiği gibi bunu bilinçli yapmak, yaşamı boyunca bilinçaltında bastırmasından çok daha iyiydi.

Elbette Çehov'un da parodisi yapılabilirdi ya da kendini de alaya alabilirdi. Parodi, bireyselliğini ön plana koyan yazarların önemli bir niteliğidir. Kişi bunu kendisi yaparsa, hatalarını da düzeltme şansı bulabilir. Yaşama yönelttiği ve hiçbir yazın yapıtının karamsarlığını geride bırakamayacağını öne sürdüğü trajik bakış açısı Çehov'un, olayların gülünç yönünü görme yeteneğini kazanmasını sağlamıştır. Eğlencelik yayın organları için yazdığı gülünç yazılar ile işe başlayan Çehov, ancak Grignovitch'in ısrarları ile kendisini ve yaptıklarını ciddiye almıştır. Şansımız varmış ki, bu ciddiyeti fazla ileri götürmemiş, çünkü hemen her öyküsünde sinsi bir biçimde yaşamı alaya alır. Çehov gerçekten de bir güldürü yazarı olarak değerlendirilebilir. Gülünç durumlardan, yaşamı alaya almaktan ve insanlığın gösterişi, saygınlığı ile kuka oyunu oynamaktan çok hoşlanır ve dünyada en etkileyici karakterlerin hiç de içten olmadıklarını açığa çıkartmaya bayılır. Fakat bunları asla kötücül bir biçimde yapmaz ve öykülerinde insanlara dudak büktüğü tek bir an bile yoktur. Yaşama yönelttiği trajik bakış açısını renklendiren nitelikler, aynı zamanda gülünç bakış açısını da renklendirir : yardımseverlik, sevecenlik, ince alay ve bir tür sabırlı ayrıksılık. Çehov'un, ister en gülünç olsun, ister ahlakı en bozuk olanı olsun; ne alay yoluyla, ne de trajedi ile aktaracak bir yargısı yoktu. Yaşamlarımızı biçimlendiren dehşetli güçleri, Çehov hiçbir biçimde kınamazdı. İnsanlığın oluşumunu ve bugüne dek gelişini dikkate değer bulurdu.

Bence Maupassant ile karşılaştırıldığında Çehov, her zaman için, az bir farkla da olsa, daha 'ileri' ve daha zor bir yazardır. Daha çok mantığa dayanan güçlere göre hareket eden Maupassant, hiçbir şeyi şansa bırakmamıştır. Belli sınırlar

içinde çalışan tüm yazarlar gibi o da, sezdirimlerin önemini çok iyi biliyordu. Bir şeyi doğrudan değil de, dolaylı yollardan söyleyen yazar, sözcükleri tutumlu kullanmış olabilir, fakat aynı zamanda ortaya koyduğu bu sezdirimin doğru anlaşılamaması olasılığı da vardır. Maupassant bu riski alma konusunda Çehov kadar yürekli değildi. Yüzlerin, eylemlerin, tutumların, hatta el ve ayakların hareket biçimlerinin bile karakterin birer anahtarı olduğunu biliyordu. Buna ek olarak fiziksel görünüm, fiziksel tepki, fiziksel güzellik, fiziksel çirkinlik ve davranış gibi unsurlara büyük önem verirdi. Etten ve ağaçlardan; giyecek ve yiyecekten, yapraktan ve organlardan oluşan dünyayı çok eğlenceli bulurdu ve hepsinden ayrı ayrı haz alırdı. Bunları betimlerken, ki bunu çok iyi yapardı, gerçekte kendi duyusal iştahını doyururdu. Bu gerçek, onun tüm somut ve fiziksel betimlemelerine derin bir tat katardı. Maupassant terden söz ederken, siz yalnızca teri görmez, onu hisseder ve kokusunu duyarsınız; çekici ve baştan çıkartan bir kadını anlattığında ise, sayfa bile gözünüzün önünde titremeye başlar. Zamanın ve bağlamların, hangi sözcüğü, hangi renk, koku, tat ve duygularla bağdaştırdığını Çehov'dan daha iyi biliyordu. Bu bilgisi, ya da içgüdüsü ve bunu ustaca kullanması ise, büyük yazarların özelliklerinden biridir.

Bu nedenlerden ötürü Maupassant'ın söyledikleri, Çehov'unkilerden daha doğrudandır ve Çehov'da bulunan karmaşık ve üzeri örtülü bir anlam örgüsü yoktur. Fiziksel, duygusal ve spiritüel anlamda her zaman için daha usta bir öykü anlatıcısıdır. Bu nedenle okur, okuduğu bir Maupassant öyküsündeki spiritüel ve duygusal anlamları kaçırsa da, öykünün fiziksel nitelikleri ona haz vermeye devam eder; tıpkı fiziksel yönden çekici olan, fakat başka bir özelliği olmayan güzel bir kadın gibi.

Bu elbette tam olarak Maupassant'ın istediği şey değildi. Bir Maupassant öyküsü bir Çehov öyküsü ile eşgüdümlüdür; öyküyü oluşturan unsurların tek tek değerlendirilmesi doğru değildir. İstediğiniz tutku parçalarını alıp, Maupassant'ın sunduğu öykünün bütününde oldukça önemli rol oynayan acımasızlık, kötülük, dolandırıcılık, yanlışlık gibi parçaları bırakamazsınız. Maupassant'ın da doğrudan söyleyeceklerinin yanında, dolaylı yoldan sezdirmek istediği şeyler vardı. Maupassant'ın öykülerinde, paranın ve tutkunun, hırsın ve kıskançlığın, fiziksel güzelliğin ve acının önemli etkiler olduklarını görürüz. İnsanlık delidir, açgözlüdür, ahlaksızdır, aptaldır fakat güzeldir; inanılmaz derecede basit ama bir o kadar da yücedir. Maupassant insanlığın kendi içindeki çelişkilerine, belki de Çehov'dan daha fazla önem vermiştir. Bu çelişkileri kendi içinde de yaşayan Maupassant, insanları aynı anda hem çok sevmiş, hem de onlardan nefret etmiştir. Kadınlara yönelttiği tutumu söz konusu olduğunda, bu çelişkiler onu zıt yönlere savurup durur. Kadınlar, Boule de Suif de olduğu gibi, fahişe olabilir, fakat olağanüstüdürler; zengindirler, fakat aynı zamanda ahlaksızdırlar; yoksul ama cömerttirler; güzel fakat kötüdürler; yüce olabilirler fakat dolandırıcıdırlar; Miss Harriet'te olduğu gibi, köylü kızları ya da yalnız İngiliz bakireleridirler, fakat aynı anda hem acınası hem de aptaldırlar; güzel bedenleri vardır, fakat kafaları, ve ne yazık ki yürekleri de, bomboş olabilir.

Flaubert'in genç Maupassant'ın elinden tutmasını, popüler bir yazarın harcanması olarak yorumlayanlar vardır. Bunu açıklamaya gerek var mı? Bence

yok. Maupassant'ın ustasından daha üretken olduğu doğrudur. Flaubert kadar estet ve ayrıksı değildi ve ondan daha üretkendi. Sözcükler ve insanlar onun için, yaratıcı bir tutku üreten bir afrodizyak gibiydi. Onun bu başıboş biçimde çalışma eğilimi, onuncu sınıf bir cinsel romantizmin sonucu olabilir. Şansımız varmış ki, Maupassant başıboş bırakılmadı. Sahip olduğu iki özellik, onu gelip geçici ucuz bir yazar olmaktan kurtarmıştır: amansız bir zekâ bütünlüğü ve olağanüstü duru bir imgelem. Maupassant'ı harekete geçiren başka güçler olabilir, fakat onu yöneten bu iki güçtü. Bu iki unsur, yapıtlarının içtenliğini garanti altına almıştır, fakat aynı zamanda yapıtlarındaki etik tutumu da yok etmiştir. Maupassant, hiç kuşkusuz, kendisinden sonra gelen birçok kuşak ve törel değerlere önem veren kişiler tarafından oldukça ahlaksız bulunmuştur. Fakat gerçekte, törel değerlere o da önem veriyordu ve onu, kabul edilmişliğin ve onayın görkemli sarayından uzak tutan da zaten bu özelliği olmuştu.

Maupassant ve Çehov bu konuda birbirlerine benziyorlardı: ikisi de, E. M. Forster'ın "büyük ve sıkıcı bir üşüşme" olarak tanımladığı tarih içinde, popüler akımın bir parçası olmamışlardı. Bu iki büyük yazar, insanlık daha şaşırtıcı değişimler göstermedikçe, büyük ve popüler kitlelerin standartları dışında kalsalar da, hep büyük olmaya devam edeceklerdir. Çehov şöyle der : "Enginar ve kuşkonmaza aldırmadan, büyük bir hoşnutlukla tuzlu biftek ve kırmızı turp yiyen bir halk vardır." Ne yazık ki böyle bir kitle için, Sevgili ve Maison Tellier'nin tadı bir gizem olarak kalmak zorundadır. ▣

İngilizceden çeviren : Gökçen Ezber

GÜNEL ALTINTAŞ

Kabahat

YENİ bir eve taşındık. Salondaki parke bir ucundan çürümüş. Dam akmış, badanalar dökülmüş. Kapılar gıcırdıyor, dolap kapıları kapanmıyor... Boya, badana, kırık döküğün onarımı günlerce sürdü. Marangozlar, su ve kalorifer tesisatçıları, parkeciler, marleyciler, mermerciler, elektrikçiler, kartonpiyerciler derken, eve girip çıkmadık usta kalmadı. Birisi geldi; "Orada çiçek saksısı varmış, parke ondan çürümüş," dedi, birkaç parkeyi değiştirip gitti. Birisi geldi, "Ondan çürümemiş. Kalorifer borusundan sızan su yüzünden çürümüş," dedi, nafakasını aldı, gitti. Kalorifer tesisatçısı geldi, "Borular su sızdırmıyor. Su çatıdan geliyor," dedi, gitti. Çatı onarımcısı geldi, "Çatıda bir şey yok; kuşlar yuva yapmış, su kanallarını tıkamış, onları temizledim," dedi, bir kaç milyoncuk da ona verdik, gitti. En sonunda, birisi geldi, "Buraya su mutfak tezgâhından geliyor," dedi; mutfak tezgâhının kenarına alçı çekti; suyu kesti.

Bütün bunları yapmaları için tamircilerin başında öldürecek vaktimiz mi var? Onlara anahtar verdik. Kapıyı bizim verdiğimiz anahtarla açtılar; işleri bitince, anahtarı getirip paralarını aldılar.

Tamirciden yana dertliyimdir ben. Tamirci dediğin nedir ki zaten? Yarı dolandırıcı... Adam almıştır eline tornavidayı, çıkmıştır orta yere, "Ben tamirciyim," diye. Hiçbir şey yapmasa, birini yaparken ötekini bozsa bile, "servis ücreti"ni alır. Bir dahaki sefere, ondan ağzın yandığı için ötekine gidersin, bakarsın ki; öteki de öyle.

Neyse, bütün işler bitti. Evimize taşındık. Rahat edeceğiz. Eski evdeki taşıt gürültüsü eski evde kaldı. Tıkış tıkışlık eski evde kaldı. Mutsuzluk, herkesin ikide birde birbirine bağırması eski evde kaldı. Yeni evimizde kalorifer soba gibi yanıyor. Su derdi yok. Musluğu açtın mı, soğuk ve sıcak su hazır. Her yer pırıl pırıl ve ışıl ışıl. Herkesin yüzü de öyle. Düşünebiliyor musunuz; benim kitaplarımın tozu bile alınmış!.. Oh! dünya varmış...

Dünya varmış demeye kalmadı, hanım başladı, "Bu kadar adama anahtar verdik, kilidi değiştir," diye söylenmeye. "Hanım, onlar hırsız değil, tamirci" dedimse de, dinletemedim. Kilidi değiştirdik.

Hanım birkaç gün sonra yine başladı : "Emniyet kilidini de kilitleyelim. Benim içim rahat değil."

Emniyet kilidinin anahtarı bir bende vardı, bir de kendisinde. Bu durumda, kızıma da bir anahtar yaptırmam gerekiyordu. Anahtarcıya birlikte gittik. Orada

tanıştık onunla. Uzun yıllar kamyon şoförlüğü yaptığını, adının Durak olduğunu öğrendik. Şimdi, anahtarcılığın yanısıra, beyaz eşya tamirciliği de yapıyormuş. Yeni anahtarı kızım aldı; işine gitti. Ben de kendi işime koştum.

Akşam eve geldim. Baktım; kızım, sinirden tırnaklarını yiyerek, kapının önünde oturuyor.

– Ne oldu kızım?

– Anahtar açmıyor.

Kapıyı benim anahtarla açtık. İçeriye girdik. Gelince, hanıma da tembih ettim: Kızımın anahtarını yaptırıncaya kadar, emniyet kilidini kilitlemek yok.

Anahtarcıya ancak bir iki gün sonra gidebildim.

– Usta, dedim, senin yaptığın bu anahtar kapıyı açmıyor.

Anahtarı eline bile almadı.

ÖZGEN ERGİN

Katolik Kapıcı

"Okunmak üzere bir film."
F. Dürrenmatt

YENİ aldığım televizyon izleme koltuğunu, televizyon ekranının tam karşısına yerleştirdim. İki yanında, vişne ağacından bordo renkte iki küçük sehpası vardı. Uyuklamaya başlayınca, yandaki çelik mandala bastırıyordum. İşte o zaman asıl marifetini gösteriyor, dişçi koltuğu gibi yataylaşıyor, yatağa gitmeye gerek kalmadan rahatça beni uyutabiliyordu.

İşte beklediğim an geldi, günlerdir merakla beklediğim filmi izleyecektim. Adı, "Kaçış Bir Kurtuluş mu..." başlıyor...

Köln-Bonn Havaalanı'nda, kırk beş yaşlarında bir kadın bir tabutun üzerine kapanmış çığlıklar atıyordu. Tabutun bir başına Arapça yazılı yeşil bir örtü, öteki başına ay yıldızlı bir Türk bayrağı sarılmıştı. Kadını, yetişkin kızıyla oğlu sarılarak avutmaya çalışıyordu. Tabutun çevresinde kravatlı, koyu takım elbiseli orta yaşlı erkekler, koyu giysili, altın takılarını unutmamış kadınlar vardı. Kadınların birkaçı türbanlıydı.

Tabuta daha uzak duran genç kızların çoğu siyah mini etekli, oldukça şıktı. Genç erkeklerin çoğu siyahlar giyinmiş, bileklerindeki altın künyeler, kulaklarındaki altın halkalı küpeler hemen göze çarpıyordu. Esmer, parlak kıvırcık saçlı, sportmen yapılıydılar. Tabutun başındaki çember sakallı birkaç kişi, topluluğu tamamlıyordu.

Haykırarak ağlayan akça pakça, güzel sayılabilecek kadının, alınmış kaşları, çok hafif boyanmış kirpikleri, yakın çekimde görülebiliyordu.

Kadının ince uzun boylu, oldukça yakışıklı, kumral, yeşil gözlü oğlu, soğukkanlı ve çok metindi; ağlamıyordu. Kızı, siyah rugan çizme, siyah tayt, pantolonunun dışına bıraktığı uzun beyaz erkek gömleğinin üstüne uzun bej pardösü giymiş, koyu kırmızı atkı takmıştı. Tırnakları kahverengi, dudaklarının dışı siyah, içi kahverengiye yakın koyuluktaydı. Gözlerinde siyah güneş gözlüğü vardı. Annesini avuturken o da sarsılarak ağlıyordu.

Cenaze içeri verildi, gözden kayboldu... Az sonra geniş pencerelerden havaalanına bakınca, göğe doğru yükselen bir THY uçağı görülüyordu.

Kadın, kızı ve oğlu, bir akşam yemeğinde konuşurken tartışmaktaydılar. Salon gösterişsiz bir zevkle döşenmişti. Duvarda, kadınla ölen eşinin büyütülmüş evlilik fotoğrafları vardı. Konuşulanlardan, kızın üniversitedeki öğrenci yurdun-

da kaldığı, oğlanın bir Alman kızla arkadaş olduğu, annesinden ayrılıp kızın evine taşınmak istediği anlaşılıyordu. İkinci kuşaktaki yabancılaşma, oğlanın bencilliğine yenilerek, annesinin yanında kalamayışındaki ikircikli davranışlarında, belirlice görülebiliyordu. Annesi için ne denli üzülse de kendi üstbeni ve sevgilisi ağır basıyordu. Kız çok güleryüzlü, en sen-eşit ben-eşit-çiydi.

Oğlan, onun bu davranışlarının aptallık olduğunu söyleyerek, karşılıklı konuşmalarında alay ediyor, ablasını gülünç duruma düşürmeye çalışıyordu. O anda çok üzgün ve çok çaresiz olan annelerini unutup birbirlerine vuracak duruma geldiler. Ev, ansızın çığlık çığlığa bağırtılarla doldu. Tartışma şiddetlenince iki kardeş, sürekli Almanca atıştılar. Daha yeni dul kalmış anneleri araya girerek, oğluna : "Sen küçüksün, sus!" diyerek bir tokat attı. Kısa bir sessizlik kapladı salonu. Araya giren film müziği havayı iyice, üzgünce yoğunlaştırdı. Anne perişan, pişman... Kızın suçlulukla gölgelenen yüzü çok üzgün, oğlanın gözleri dolu, çok gergindi. Kız birdenbire, kardeşini kucaklamak için atıldı, oğlan hemen arkasını döndü. Kız buna karşın kardeşini arkadan, nerdeyse kendi erkeğini sarar gibi sımsıkı sardı. İkisi de yavaş yavaş, omuz omuza birbirine sarılmış, karanlık dış kapıya doğru yürüdüler.

Evin kapıcısı olduğu anlaşılan adam, altmış beş yaşlarında, bir ayağı aksak. Aksak ayağındaki ayakkabının topuğu özel olarak yükseltilmiş. Her işe koşan, çok yardımsever, çocuklara sevecen ve güler yüzlü davranan bir adamdı. Yalnız, pazar günleri kiliseye siyah takım elbisesiyle giderken, çok asık suratlı, saydam bakışlı, eski bir Nazi, tam bir Katolik Alman'dır.

Dul kadın, küçük bir onarım için kapıcıyı çağırdı. Adam, yere diz çökerek musluğun altındaki dirseği onardı. Buzdolabını az yana çektiğinde, kadın hemencecik eğilerek utanmışçasına arkasını döndü, dizüstü çökerek dolabın altında kalan tozlu pisliği sildi. Kapıcı ona anlamsızca baktı...

Kadın gündüzleri hep pencerede, çok mahzundu. Türk televizyon kanallarını sık sık değiştirse de, televizyonun karşısına ancak akşamları geçiyor, sabaha karşı, koltukta uyuyakalıyordu. Bir gece, kız arkadaşının evinde kavga edince annesinin evine gelen oğlan, annesini açık saçık oturmuş, porno film izlerken yakaladı. Kadın çok utandı, oğlu görmemezlikten geldi...

Haftalar sonra kadın, ikinci bir yardım için kapıcıyı çağırdı. Banyodaki su ısıtıcısının onarımı uzun sürdü. O arada kadın mutfağa küçük bir sofra kuruverdi. Kadının ısrarı karşısında, kapıcı sofraya oturmak zorunda kaldı. Hayatında belki de ilk kez, böylesine sevecen bir ev kadını görüyor, nefis yemeklerden büyük tat alıyordu. Kadına bakarken gözleri sevgiyle parlıyordu. Kadın bunca yalnızlıktan sonra, sanki kendini bir erkeğe beğendirmek için çırpınmaktaydı. Kapıcının hiç tanımadığı yemekleri, masanın bir ucundan bir ucuna kalkarak, ikram ederken, kapıcı kızarıp, utanıyordu. Sonunda duygulandı, açık mavi gözleri doldu...

Araya reklamlar girince rahatımı bozmak zorunda kaldım, bir şişe kırmızı şarap açtım, ayaklı bardakla birlikte sehpaya yerleştirdim. İşte... film yeniden başladı.

Eve yaşlıca bir hacı hanım geldi. Kadına bir Kuran armağan etti. Kuran, in-

tihar ederek ölen eşin, büyütülmüş fotoğrafının yanına yeşil ipek kabıyla asıldı. Kadın abdest almayı, namaz kılmayı öğrendi. O akşam kadınlar toplanarak birlikte dua ettiler. Duadan sonra, konuklardan biri çantasından bir CD çıkarıp kadına verdi. Kadın onu müzik setine yerleştirince, odanın içi ilahi ve ney sesiyle doldu. Daha sonraki günlerde, haftada bir akşam, beraber ilahi dinlemek neredeyse kural haline geldi.

Ertesi günlerden bir gün kadın, evlilik fotoğrafını duvardan indirip dipteki bir dolaba yerleştirdi. Sonunda kız, duvardaki eksiği ve annesindeki değişikliği gördü. Aralarında şiddetli bir tartışma başladı. Kız, sol düşünceli söylemlerle annesini ikna etmeyi bir türlü beceremedi.

Kadın : "Allah'tan başka kimsem yok. Çok yalnızım. Ona sığınıyorum," dedi.

Kız : "Sağlığın bozuluyor. Namaz dua! Namaz dua! Bu gidişle delireceksin! Bir işte çalışmalısın. Kendine bir koca bul, olmazsa bir erkek arkadaş!" diyerek bağırdı.

Tam da oğlu içeri girince, kadın kızına : "Babandan sonra hiçbir erkeğe dönüp de bakmam! Unutma, ben müslüman bir Türk kadınıyım!" dedi.

Kız : "Ne yani, ben Türk değil miyim! Ben müslüman değil miyim?" diye karşılık verdi. Oğlan da tartışmaya katıldı, annesini savunayım derken, kuşaklar arası anlayış farkı ve Türkçesinin yetersizliği yüzünden, ablasının tarafını tutmuş gibi oldu. Karşılıklı konuşmalar, ışıkların kararmasıyla yavaş yavaş duyulmaz oldu.

Kapıcı hızla, nefes nefese yukarı çıkarken, dul kadının kapı aralığından koridora doğru ince bir kırık-çizgi çeken ışığı, çekinikçe izledi. İkircikle, başını usulca içeri uzattı. Kadın, pencereden gelen güneş ışığına karşı namaz kılıyordu. Kapıcı uzun süre, kadının devinimlerini büyük bir heyecanla izledi. Kadın secde ederken bacaklarının arasına vuran güneş ışınları, elbisesini saydamlaştırmaktaydı. Kadın müthiş bir korkuyla tepki gösterip kapıcıya tokadı yapıştırdı. Kapıcı yere düşerken, kadın da dengesini yitirip onun üstüne düştü. Kapıcı korkuyla, korunurcasına sıkıca sarılırarak kadını hareketsiz bıraktı. Yüz yüze, soluk soluğa, neredeyse dudak dudağa yakınlıktaydılar. Kadının yüz ifadeleri önce kızgın, sonra kararsız, yavaş yavaş hüzünlü bir biçimde yumuşamaya başladı. Kapıcının elleri gevşediği halde, kadın kalkıp kaçmadı. Kapıcı gözlerini kaçırıp başını yana çevirdiği anda, müthiş bir astım nöbeti başladı. Soluk alamıyor, gözleri yuvalarından fırlıyor, yüzü kıpkırmızı olmuştu; telaşla cebinden spreyi çıkarıp ağzına, "fıs, fıs!" sıktı, doyuma ulaşmışcasına rahatladı. Sevişme, ikisinin de çok karmaşık duygu ve davranışlarıyla böylece başlamış oldu ve oldukça uzun sürdü. Kadın kendine çok yakışan sessiz bir ağlamayla sürdürüyordu sevişmeyi...

Kadının evinde bunlar olurken, kız kafede, sevgilisi olduğu belli bir Alman genciyle, çok samimi ve hareketli bir şekilde tartışmaktaydı. Bu erkek bilgisayar programcısıymış.

"Çalıştığım şirket, Almanya'da ve bütün Avrupa'daki Milli Görüş Teşkilatları için bilgisayar ağı kurarak, internette örgütleyecek. İşte hazır fırsat, sen de bilgisayar mühendisliği okuyorsun, bu fırsatı kaçırma diploma tezini bu konuda yap. Türk olduğun için geçici görev alarak, bizim şirketin bu projesinde çalışır-

san, çok para kazanırsın," dedi.

Kız bu öneriye şiddetle karşı çıktı.

"Alman olduğun için kafan basmıyor. Beni bile tanıyamamışsın! Ben para için türbanlı, sarıklı gericilere iş yapmam. Hem nasıl olur da bitirme tezime, onları konu ederim? Sen koca bir budalasın!"

Sinirli bir şekilde ayağa kalkıp kafeyi terkeden kız, otostop yaparak yakındaki küçük bir kentte, çok zengin, yaşlı bir Alman erkeğin evine gitti. Para karşılığında sevişti. Senli benli konuştuklarına ve kız evden çıkarken Adam, "Haftaya yine gel," dediğine göre, kızın her hafta düzenli gittiği sezdirilmiş oldu.

Oğlan, orta yaşlı kadınların gittiği kafelere giderek jigololuk yapmayı denedi. İlk çıktığı kadının evindeki kedilerin, kıskanç miyavlamaları ve yatak odası kapısını tırmalamaları yüzünden, sevişmede başarısız oldu. En sonunda, yalnız genç kadınların gidebildiği, ancak yakışıklı erkeklerin soyunarak para kazandığı bir kulüpte, soyunarak çalışmaya başladı.

Kadın hamile kaldığını, aynada göbeğini ovuşturarak sinema izleyicisine gösterdi... Bunu nasıl öğrendiğini göremediğimiz konu katolik kapıcı, her gün kiliseye gitmeye başladı. Şiddetle ağlayarak, büyük bir utanç içinde Tanrıdan af dilemekteydi : "Müslüman bir kadınla cinsel ilişkiye girmekle, nasıl büyük bir günah işledim, ne cüretle tabulara karşı geldim Allahım!.."

Kadın da pişmanlık dolu nafile namazlarıyla, tövbe dualarıyla, sabahlıyordu : "Nasıl oldu da şeytana uyup Hıristiyan bir erkekle zina yaptım, ya Rabbim!"

Çocuklar, annelerindeki değişikliği, onun daha çok dine sarılmasına yoruyor, umursamaz bir tavırla, "Ne halin varsa gör" dercesine, ondan gittikçe daha çok uzaklaşıyorlardı.

Kapıcı bir gün geldi. Başı önünde, kadının yüzüne bakmadan, ona sarı bir zarf içinde para verdi. Aralarında duyulur duyulmaz bir konuşma geçti.

Kadın gidip türbanlı bir kadın doktoruna bebeği aldırır. Doktor yardımcısı genç kadınlar da türbanlı ama, koyu allıklı, albenili ve sürmeliydiler.

Kadın, ancak birkaç gün sonra, kocasının aylarca önce yaptığının aynısını, güneş batarken yaptı.

Severim Köprüsü'nden, Ren Nehri'nin buz gibi soğuk sularına atlayarak intihar etti.

Köln-Bonn Havaalanı'nda, daha önceki tabutun çevresine toplanan topluluğun, aynısı görülüyordu. Her şey... bütün kişiler, ayrıntılar bile, bir fotoğraf gibi bire birdi.

Tek değişiklik; tabuta sarılarak ağlayan dul kadının kızı, onu avutan, erkek kardeşiydi.

Tabut içeri verildi.

Az sonra, Türkiye'ye doğru havalanan THY uçağı görülüyordu gökyüzünde...

"Film böyle bir sonla mı bitmeliydi" diye düşünürken, *Senaro : Özgen Ergin Eliçin* yazısını görünce, yüreğimde ince bir sızı duydum buruk bir sevinçle... ❁

GÜLTEKİN EMRE

Seni Sorarlarsa

"SELAMIMI yüzüne gözüne bulaştırdı," dedi kadın, "yollamaz olaydım!"
"Sen de az çetin ceviz değilsin, ha!" dedi adam.
Kadın : "Sen bu kurşunî havaları seversin."
Erkek : "Yüzüne aşk gelip oturdu; özlem de, korku da."

Oya, not ettiğim bu cümleleri nasıl kullanacağım, öyküye nasıl yedireceğim bakalım, diye kendi kendine konuştu. Yazdıklarını bir kez daha okudu, beğendi.

Dilim damağım kurudu, diye düşündü kadın, dolaşmadığım yer kalmadı, bir türlü kendime gelemedim; gerginliğim, kızgınlığım azalacağına giderek arttı. Eve gidip de ne yapacağım? Kime kızgınım ben? Kendime mi? Yazgıma mı? Tarihime mi? Evde ne yapacağım? Simitçi seslerinden, ezanlardan, tüpgazcıların müziğinden, satıcıların bağırtısından, eskicilerin geveledikleri sözcüklerden, çocukların ağlamasından, annelerin pencerelerden avaz avaz bağırtısından, insanın yüreğini hoplatan korna seslerinden, polis sirenlerinden, sokağa taşan televizyon kanallarındaki kanlı haber programlarından... bir başına olmaktan bıktım usandım. Güya çok renkli bir toplum oluyoruz bunca sesin iç içe geçtiği! Yabancıların aklına şaşayım, insanın iç dünyasına ağan bunca sesin nesini seviyorlar bilmem ki. Gün boyunca insanda ne kulak kalıyor ne de sinir! Öğle uykusu falan hak getire!

Kadın, Ayhan'ı arasam mı, diye düşündü bir an. Sonra donup kaldı olduğu yerde : Ayhan'ı mı? Ayhan da nereden aklıma geldi? Onu öldürmemişler miydi daha fakülteyi bile bitirmeden? Sonra neden Ayhan! Onca tanıdığım varken, neden Ayhan geldi aklıma? Onca tanıdığım oldu mu benim? Onca tanıdık şimdi nerede?

Üniversiteye yeni başladığım yıldı. Fakültenin kantininde, elbette günün birinde, ısrarla bana bakan bir çift kahverengi göz yüreğimi hoplatmaya yetmişti, o güne dek hiç başıma gelmeyen bir duygu bombardımanıyla. Elim ayağım dolaşmıştı birden. Ne yapacağımı bilememiş, bakamamıştım o gözlerden yana; saatime bir göz atmış, yerimden aceleyle kalkmıştım, derse geç kalmışım gibi. Daha sonra neden böyle davrandım, neden biraz daha kalmadım, neden ona cesaret vermedim, diye kendi kendime sorup durmuştum, sorularımın yanıtsız kalacağını bile bile.

Kendi sınıfımdan ve öteki bölümlerden kızlı oğlanlı bir grubumuz olmuştu bir süre sonra; tanışma çayları, partilerdi derken flörtler de başlamıştı grupta.

Benden hoşlanan ve bunu belli eden oğlanlara pek ısınamamıştım. Kantinde bir daha göremediğim bana dupduru bakan o kahverengi gözleri özlüyordum. Onunla aramda bir şeyin başlamasını bekliyordum : Onun sevgilisi olayım, dersten sonra beni beklesin, el ele dolaşalım, bir punduna getirip beni öpsün, hatta bir arkadaşının evine götürsün, istiyordum. Yüzünü pek hatırlayamadığım o gencin gözlerini unutup unutup yeniden anımsıyordum, özellikle bana ısrarla bakan bir oğlanla karşılaştığımda anımsıyordum o içimi delen gözleri.

Bir partide yeniden karşıma çıktı o gözler, yapıştı kaldı üstüme. Ne ben ona doğru hareket edebildim, ne de o bana doğru kımıldayabildi. Gruptaki kızlardan Nalan'ın bizi tanıştırmasıyla dansa başladık ve bir daha ayrılmadık. Etrafımızdakileri görmüyorduk, seslerini duymuyorduk; yalnızca biz vardık. Neler konuştuk, birbirimize neler anlattık, şimdi hiçbirini anımsamıyorum. Gece uzun muydu kısa mı, nereye gittik, yurda nasıl geldim, ertesi gün için sözleştik mi, hiçbir şey yok usumda şimdi. Heyecan canıma okumuştu, gözüm başka birini görmüyordu; kulağım başka bir ses duymuyordu; kalbim başka biri için çarpmıyordu. Ona sırılsıklam âşık olmuştum, bunu kendime bile itiraf etmeye çekiniyordum. Başkaları aşkımı hem bilsinler, hem de bilmesinler, gizli kalsın istiyordum. Kendimden korkuyordum.

İkimizin ailesi de taşradaydı, memurdu babalarımız; umutları bizdik. Yurtta kalıyorduk. Ders programımızın elverdiği ölçüde buluşuyor, yabancısı olduğumuz kenti dolaşıyorduk el ele. Aramızda hiçbir sevda sözcüğü geçmedi ama, biz birbirimize ilk görüşte âşık olanlardandık. Gelecek düşleri de kurmuyorduk, yalnızca içinde bulunduğumuz anı yaşıyorduk. Bu yetiyordu bize. Günün siyasal hareketlerine de uzaktık. Ortalık çok karışıktı. Sık sık boykot oluyor, okulu polisler basıyor, taşlı sopalı kavgalarda yaralananlar, hatta ölenler oluyordu. İkimiz de sanata ilgi duyuyorduk. Onun şiir yazdığını sanıyordum, bana hiç söz etmedi şiir yazdığından ama, sürekli şiir kitapları almasından, şiir okumasından çıkarıyordum şiir yazdığını. Ben de öykü ve romanla haşır neşirdim yazmasam da, aslında zaman zaman yazma isteği de duymuyor değildim. Nereden ve nasıl başlayacağımı bilemiyordum yalnızca. Sanki birisi bana dilimi, biçemimi bulmada yardım edecekmiş gibi bir bekleyiş içindeydim. Okuduğumuz kitaplar, seyrettiğimiz filmler, izlediğimiz tiyatrolar, gezdiğimiz sergiler üzerine konuşuyorduk; elbette derslerden, hocalardan da.

Birbirimizi seviyorduk ama, hiç sevişmedik; nerede sevişecektik ki? Bir arkadaş evinde olabilirdi, onun bir arkadaşından böyle bir şeyi isteyebileceğini düşünmek çok zordu. İkimiz de istek küpüydük ama, kendimizi frenlemek zorundaydık. Beni yurda bırakırken yanaklarımdan öperdi, bir kez dudaklarıma değdi dudakları, o kadarla kaldı öpüşmemiz de. Filmlerdeki, kitaplardaki yakıcı kavurucu öpüşme sahnelerini, sevişmeleri düşünüyordum geceleri. Onun oluyordum düşlerimde. Çekingendi de ondan mı, yoksa gururundan mı fazla açılamıyordu bana, bilmiyorum. Gururlu olmasına gururluydu, kendine göre kesin kuralları vardı yetişme ortamından getirdiği, ahlak anlayışı da yetiştiği ortamın ona bir armağanıydı. Benim kızlığımı benden çok o sorun ediyordu sanki, çevreyi çok önemsiyordu. Fakültede ikinci yılımızdı, onunla arkadaşlığımı tüm çevrem biliyordu artık, gizlenecek bir yanı da kalmamıştı zaten.

Birinci yarı yıl sınavlarıyla boğuşuyorduk. Kütüphaneden sınav salonuna, yurda, okula, kütüphaneye gidip gelmeler sırasında kısa birkaç cümleden öteye gitmiyordu karşılaştığımızda konuşmamız, birlikteliğimiz çok kısa sürüyordu: Sınavın nasıl geçti? Kütüphaneye mi? Bol şanslar! Buluşmaya, başka şeye zamanımız yoktu. Sömestr kaybetmek istemiyorduk. Ailelerimizin durumu belliydi. Sınavlar bitince kentin ve birlikteliğimizin tadını çıkaracaktık yine.

Onu birkaç gün göremediğimi fark ettim o yoğun ortamda. Okuduğu bölüme gittim, birkaç gündür gelmediğini söyledi onu tanıyanlar. Hastalanmış olabileceğini düşündüm, kaygılandım. Kaldığı yurda telefon ettim; öldürüldü, dediler. Anlamadım ilkin, kim öldürüldü? diye sordum. Ayhan, dediler. Kim öldürdü? dedim. Karşı grup, dediler. Hangi karşı grup, dedim. Sen bilirsin, dediler. Ben hiçbir şey bilmiyordum, bildiğim buydu yalnızca. Ayhan öldürüldü, diyordum kendi kendime. Cenazesini ailesinin yaşadığı kasabaya yollamıştı yurttakiler. Son bir kez olsun, göremedim onu. Ayhan'ın ölümüne çok yandım, çok ağladım. Hayata küstüm. Zamanla toparlandım. Başka biriyle arkadaşlık yapmadan, yani başka birinin sevgilisi olmadan bitirdim fakülteyi. Yurdun dört bir yanında öğretmen olarak çalıştım emekli olana dek. Binlerce öğrenci yetiştirdim. Ne oldu, bir işe yaradı mı sanki? Hepsi de sağcı partilere oy verdi. Kafaları değişmedi, ülkeyi değiştiremediler. Ben de olduğum gibi kaldım kitaplarımın, yazılı kâğıtlarımın arasında, değişmeden.

Ayhan kaç yıldır yok, diye düşündü kadın. Ayhan yok! Peki kim var? Kimse yok mu! Yok! Kim olacaktı ki? Birileri vardı birlikte olduğum, peki kimdi onlar? Şimdi neredeler? Neden hiçbirinin adı aklıma gelmiyor? Neden gidecek kimsem yok benim?

Kadın, mersi, dedi, lan! Televizyondaki kadınlar gibi konuşuyor bu kadın, lan! Çocuklar bir çember oluşturmuşlar dönüp duruyorlardı kadının etrafında. Kadın, merci, dedi lan! Televizyondaki kadınlar gibi konuşuyor bu kadın, lan! diye diye.

Ben neredeyimi yineleyip duruyordu kadın. Ses çemberinden kurtulamıyordu, çocukların barikatını yaramıyordu. Gözleri kararıyor, midesi bulanıyordu. Birileri gelip kendisini kurtarsın istiyordu. Gelen giden yoktu. Hava kararıyordu, güneş batmak üzereydi. Sokak lambaları ha yandı, ha yanacaktı. Çocukları anneleri çağırdı. Kadın, yapayalnız kaldı. Denize baktı uzun uzun. Kanepeye oturdu. Mantosunun yakasını kaldırdı. Hafif bir yel yaladı geçti tenini. Kadının yüzü kasıldı. İçi üşüdü. Saatine baktı. Bir yere gecikmiş gibi aceleyle kalktı yerinden. Ayhan'ın bakışlarından da böyle mi kaçmıştı? Sokak lambalarının zar zor aydınlattığı sokaklara daldı. Adımları duyulmaz oldu. Görüntüsü kayboldu.

Oya, bilgisayarının ekranından başını kaldırdı, bahçeye baktı uzun uzun. İşte yine kaptırmıştı kendini. Bugün bitirecekti bu öyküyü. Günlerdir kafasında taşıdığı, bir türlü yazamadığı öykü, yarılanmıştı neredeyse.

Oya, yerinden kalktı. Karnı acıkmış, ağzı kurumuştu. Bir şey içmeliydi; kahve mi, çay mı, diye sordu kendine, karar veremedi. Yiyecek bir şey hazırlamalıydı midesini bastırmak için. Sigarayı fazla kaçırmıştı her zamanki gibi. Mutfağa gitti, bir bardak süt doldurdu. Yiyecek bir şey arandı. Birkaç kek koydu bir tabağa. Evin sessizliği rahatlattı onu. Öyküsünün devamını düşündü : Ne

yazacaktı? Ayhan'ın ağzıyla mı sürdürseydi anlatımını? Ayhan, öldürülmüştü! Olsun. Ölüler de konuşturulamaz mı öyküde? Neden olmasın? Yoksa kadın kahramanının Ayhan'dan sonraki yaşamını ayrıntılı bir biçimde ele alması daha mı doğru olurdu? Sayfanın başında yer alan, not ettiği cümleleri bu öyküde kullanamayacak mıydı acaba?

Hangi kadın, kim için, "Selamımı yüzüne gözüne bulaştırdı," dedi? Hangi adam, hangi kadına, "Sen de az çetin ceviz değilsin, ha!" dedi? Hangi kadın, hangi erkeğe, "Sen bu kurşuni havaları seversin," dedi? Hangi erkek, hangi kadına, "Yüzüne aşk gelip oturdu, özlem de korku da," dedi. Oya, not ettiği cümleleri yeniden okurken kendine sorular sormaktan da geri kalmıyordu.

Oya, masasına oturdu. Yazmaya başladı :

Kadın, yönsüzdü. Nereye gideceğini bilemiyor, sağa sola kuşkulu kuşkulu bakınıp duruyordu. Kentin dar sokaklarında bir şey arar gibi dolanıp duruyordu. Bir hiçti onca şey yaşamasına karşın, evet bir hiçti! Evine gitmeliydi. Evi neredeydi? Geçmişine telefon etmeliydi burada, bu ıssız kent sokaklarında dolanıp durduğunu bildirmeliydi, kendisini almaya gelmelerini söylemeliydi. Kendisini kim almaya gelecekti? Kimi vardı? Kaçıp kurtulmak istediği evini özledi birden. Çocuklarını ve eşini trafik kazasında yitirmiş biri gibi duyumsuyordu kendini, öyle öksüz, çaresiz. Evine gitmeliydi. Neredeydi evi? Nasıl gidecekti evine? Acıkmıştı. Alışveriş yapmalı, yemek pişirmeliydi. Dostlarına telefon etmeliydi. Onlara güzel sofralar kurmalıydı.

Oya, bir sigara daha yaktı. Öyküsündeki kadını ne yapacağını düşündü. Çıkamadı işin içinden. Dışarı çıkıp, biraz hava almak istedi. Alışveriş de yapmalıydı. Yolda, öyküsünün devamını da düşünürdü hem. Öyküsünü dinlendirmiş de olurdu. Eve gelince yazdıklarını yeniden ele alır, eksikleri, yanlışlıkları, cümle düşüklüklerini düzeltirdi. Bugün bitirecekti bu öyküyü. Kendini buna hazırlamıştı.

Saatine baktı Oya. Hava iyice kararmıştı. Yazdıklarını bilgisayarın hafızasına kaydetti.

Oya, kapısını iki kere kilitledi. Merdivenleri yavaş yavaş inmeye başladı.

Ayhan'la buluşacaktı.

AHMET ÖNEL

Şoför Mahalli

ADINI çok sonra söyleyecekti. Yola çıktıktan sonra. Ah, çok gençti. Niyetini neden sonra anladım. Hayır, dur ben ineceğim, bile diyemedim. Bildik bir sona çalakalem daldık işte. Ne çocukça! Ona salonda rastladığım an işlerin bu noktaya gelebileceğini nereden bilebilirdim.

Çok kalabalık demişti, çok kalabalığı göstererek. Başımı sallayarak onaylamıştım. Tanışmıyorduk. Kalabalıkta bir çatlak bulmuş yanıma sızıvermişti. Sol elinde, içi kırmızı şarap dolu bir kadeh vardı. Tatlı tatlı sallıyordu kadehi. Bir yandan da alaycı bakışlarla izliyordu çevresindekileri. Neden geldiğini sordum. Benim partim, diye yanıtladı. Şaşırmıştım. Genç bir kadın yazarın, yayımlanan ilk kitabıyla ilgili bir resepsiyon diye biliyordum. Bunu söyledim. Aslında öyle ama, bu partinin benim için düzenlenmiş olduğu düşüncesi az öncesine kadar pekâlâ oyalıyordu işte, dedi. Gülümseyerek süzüyordu beni. Birden ciddileşti. Belki de sizinle paylaşmak istediğim bunların çok çok ötesinde bir şey, diye ekledi. Nedir, diye sormamı beklediğine eminim. Ancak, ne bileyim, sormadım. Merak etmemiştim açıkçası. Yine de, sormuşum gibi anlatmaktan geri durmadı. Bakışlarınızda her şeyi beyaza indirgeyen, neredeyse yok sayan bir şey var. Newton çarkı gibi. İçine dahil ettiğini süt rengine döndüren bir garip güç! Evet, bunları söyledikten sonra yeniden kadehiyle ilgilenmeye başladı. Şimdi ilgimi çekmişti işte. Sonunda başarmıştı. Kendisini Newton çarkının dışında tuttuğum bir nazarla süzdüm. Siz, dedim, iyi misiniz gerçekten?

Hayır, dedi. Kendisini iyi hisseden her canlının varlığından şüphe ederim, dedi ardından. İyilik kadar can sıkıcı bir başka kavram da alaycılık olsa gerek, diye karşıladım onu. Topu boşlamadı. İyi bir oyun çıkaracağımı baştan anlamış olmanın keyfiyle gülümsedi. Alaycılık sorgulamanın izdüşümüdür, dedi neşeli bir sesle. Sürekli sorguladığınız anlaşılıyor, dedim, öylesine dilime gelmişti bu sözcükler.

Hayır, dedi. Aslında, belki de sizden daha çok ciddiye alıyorum her şeyi.

Her şeyi? Evet, artık soru sorabilirdim. Nedir her şey?

Koca bir yanılgıyı haklı çıkaracak ne varsa, dedi yavaşça.

Düzgün giyinmişti. Gömleğinin kolalı yakası boynunu rahatsız ediyor olmalıydı. Kravatını özenle bağlamıştı. Bu genç adamın alaycılığında tuhaf bir eziklik hissettim birden.

Yine de sıkıldım işte, dedi. Az sonra çıkacağım buradan ve bunun biri tarafından bilinmesini istiyorum.

Yokluğunun boşluğunu kimseler fark etmez, dedim az önceki alaycılığını devir alarak. Güldü. Belki de canımı sıkan şey bu, dedi. Yine de paylaşmak istedim işte.

Başka şeyleri de, dedim. Örneğin buradan çıkmayı, hızla uzaklaşmayı, bu aptal kalabalığı birisiyle birlikte unutmayı, birisiyle birlikte bir başka havayı solumayı. Ama birisiyle birlikte!

Olabilir tabii, dedi.

Çaresiz olan da bu işte, dedim. Aykırılığın, paylaşınca bitecek ne yazık ki, ama yine de boyun eğiyorsun bana.

Saçma, dedi gülümseyerek.

Hiç de saçma değil, dedim.

Başka bir şeyden söz etmiştim, dedi. Yani, saçma derken! Biliyor musunuz, bütün bu akıl yürütmeleriniz bizi gerçekten buluşturdu.

Yalnızca bir anlık, dedim. Önerinizi reddediyorum!

Salondan birlikte kaçalım dediğimi hatırlamıyorum, dedi.

Sözlere dökülmesi şart mı sizce, dedim. Teslim oldu. Elini uzattı. Tokalaştık. Sonra... Evet, sokağa birlikte çıktık. Hoş bir spor arabası vardı. Bindi, sonra da eğilip diğer kapıyı açtı. Geçip oturdum. Nereye gidiyoruz, dedim. Belki ilk kez biraz merakla.

Bunu orada öğreniriz, dedi.

Tanışmıyorduk da... dedim. Sesimdeki kaygı dikkatini çekmiş olmalı. Dönüp baktı.

Tanışmak mı, dedi. Sözlere dökülmesi şart mı sizce? Kontağı çevirdi.

Yine de hoş olurdu dedim. Adımı söyledim. Adını söyledi : Albert Camus.

O gün şoför mahallinde koca bir boşluğu doldurdum. Bu tuhaf duyguyu hiçbir öyküye sığdıramayacağımı iyi biliyordum. Bir şey daha. Hiç canım yanmamıştı. Bunun da bir açıklaması olmalı ama, bu saçmalığı artık kimle paylaşabilirim ki! ❁

TARIK GÜNERSEL

Rakı Sohbetleri

SIRADAN bir cuma akşamıydı işte. Sıradan bir lokanta, sıradan bir kalabalık, sıradan bir rakı. Sıradan bir büyü, yani.

"Müsait mi?" dedim.

Zarif bir tavırla buyur etti, bir müdavimin rahatlığıyla rakısını yudumladı.

Bir süre hiç konuşmadık. Mezem geldi. Sonra... yine konuşmadık.

"Bayağı kalabalık," dedim. "Belki de pazar akşamları gelmeli. Daha rahat sohbet edilir."

Saygılı bir uzaklıkla, peyniriyle ilgilendi.

Bir baktım, ben de kendi âlemime dalmışım. Aslında o âlemden uzaklaşmak için gelmiştim. Ama sükûneti vaha gibiydi.

İkinci dublemi bitirdikten sonra, "Hayırlı akşamlar," deyip kalktım. Bugüne kadar ona hitaben ağzımdan çıkan son söz bu oldu.

Hafifçe öne eğilerek uğurladı.

Ertesi hafta yine cuma akşamı gittim.

Gerçi birkaç yer vardı, ama o nazik bir tebessümle davet etti.

İlk dublem geldi; kadeh kaldırdık, ama tokuşturmadık.

Ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Saate bakmak içimden gelmemişti.

Cumalar birbirini izledi.

Birbirimize sükûnet armağan ediyorduk.

İki yıl kadar sonra ufak bir değişiklikle gittim.

Yüzüğü fark etti; gülümsedi, kadeh tokuşturduk.

O akşam, kim bilir nerelerde, ara sıra gülümsedi. Ben bir dubleden sonra kalktım.

Ertesi hafta cüzdanından resim çıkarıp uzattı. Şirin bir kız çocuğu. Gülümsedik.

Buluşuyor değildik. İkimiz de orada oluyorduk, o kadar.

Yaklaşık dört yıl geçmişti ki haftalık dublelerimi tekrar ikiledim. Ve bir akşam parmağımda yüzük olmadığını gördü. Yüzünde ölçülü bir hüzün gezindi.

Bir ay sonra yüzük yine belirdi. Gülümsedi, kadeh tokuşturduk.

Temmuzu tatile, aralık ayını gribe ayırmıştık.

Güzel bir ilkbahar akşamı gelmedi. Ne adresini biliyordum ne telefon numarasını. Adını da.

Ertesi cuma geldi. Yaşlanıvermişti.

İlk defa hızlı içti. Ve ilk defa üçüncü dubleye başladı.

Nefes almaktan çekindiğimi fark ettim.

Cüzdanını çıkardı. Yıllar önce gösterdiği kızın buluğ çağı resmi.

Bir şey söyleyecekti, söyleyemedi.

Bakışlarımı gözlerinden kaçırdım.

Sonra her cuma üç duble içti. Altı yıl. Hiç kasvet saçmadan.

Bir akşam, rakı sohbetlerimizin on dördüncü yılında, iki duble içti ve hesabımı ödemek istedi. Tabii sözsüz.

Ertesi hafta parmağında nikâh yüzüğü vardı. Bunu fırsat bilerek kızımın resmini gösterdim. Ne zamandır baba olarak kıvancımı paylaşmak istiyor, ama onun kaybından ötürü cesaret edemiyordum.

Kızımın ışıltılı gülüşüne baktı, gülümsedi, gözleri doldu.

O zamandan beri hep ikişer duble içmişizdir.

Bugün ilk sohbetimizin on sekizinci yıldönümü.

İlk dublem bitti. Ama herhalde gelir.

Birkaç soru hazırladım. Adı, telefon numarası gibi.

Yoksa... sormasam mı? ❁

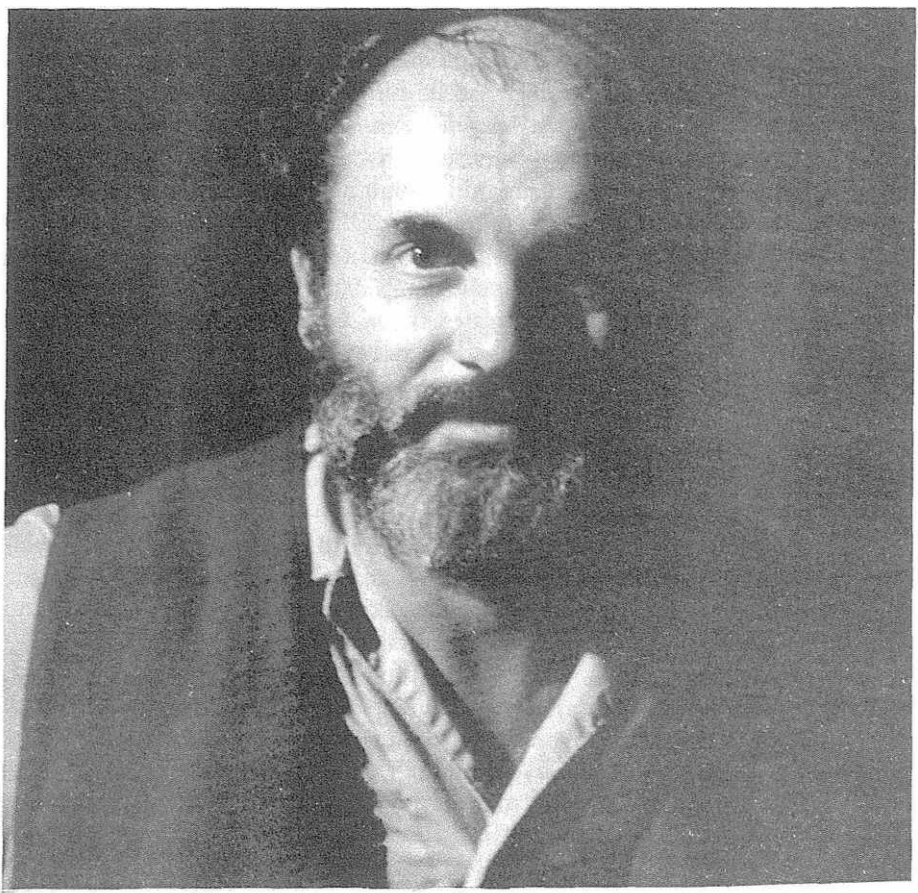

TAHİR ABACI

Ayşe Yani Meryem

0

"Bütün yemeklerden getirin" dedim garsona. "İçinde havuz olanlar dışında, hepsinden istiyoruz."

Kasaba on bir yıl sonra orta bir şehre dönüşmüştü. En iyi restoranındaydık. Garson şaşırdı, herkes başını kaldırıp bize baktı. Karşımda oturan kadın ise hiç şaşırmadı, tersine isteğimden çok hoşlandığını belli ederek gülmeye başladı.

"Ben Ayşe" demişti telefonda, "Yani Meryem" diye eklemişti, birkaç günlüğüne gittiğim kasabada, iki gündür konuk olarak bulunduğum evi aramıştı, orada olduğumu dostlardan öğrenmiş. Ayşe'yi bilmiyordum ama "Meryem" diye eklemesine gerek yoktu, sesinden hemen tanımıştım. Buluşmak için sözleştik. Şimdi karşımda oturuyordu ve masanın üstü yiyemeyeceğimiz kadar çok yemek tabağıyla dolarken gülmeyi sürdürüyordu. Onun böyle güleç biri olması beni şaşırtıyordu.

1

Menzile vardım. Kasaba çıkışında, dağa yaslanmış, küçük bir bahçenin ortasındaki ev...

Zamanında bakımlı olduğu anlaşılan bahçe bir de güz vurgunu yemişti. Ağaçlar çıplak, her yan gazel...

Kapıyı çaldım. Açılmadı. Bir daha. Yine açılmadı. Dalga soluk soluğa yaklaşıyordu. Kolu çevirdim. Açıkmış. Girince şaşırdım. Ev, dikdörtgen biçiminde tek bir salondan ibaretti. Dipte bir kanepe, iki ahşap koltuk, bu tarafta ahşap masa ve sandalyeler, daha ilerde açık bir mutfak.

Evde kimse yok gibiydi. Panikledim. Buradan çıkmalı. Kapıya yöneldim. Bir ses duyarak döndüm. Ahşap tavanda bir kapak açılmış ve biri aşağı atlamıştı. Orta boylu, soğukkanlı bir adam. Tanımlara uyuyor. Ortaya çıkmaya karar verdiğine göre o da beni tanımlara uygun bulmuş olmalı. Öyleymiş.

Dalgaya karşı neler yapılabileceğini konuştuk. Tam orayı terk etmeye hazırlanırken geleceğimi öğrenmiş, beklemiş. Bir anahtar ve bir adres verdi. Akşama

biri daha gelecekmiş oraya. Haber bekleyecekmişiz. Üç günle sekiz gün arası. Yerin imkânları çok kısıtlıymış, idare etmek gerekiyormuş...

2

Yeri buldum. Ambarlar, depolar arasında, hiçbir konutun bulunmadığı çıkmaz sokakta, tek katlı, gözden ırak, küçük, barakamsı bir yapı. Avuç içi bir bahçenin ortasındaydı. İçeri girdim. Bırakılmışlık kokuyordu. İki odacıktan ve bir mutfaktan ibaretti. Duvarların badanası delik deşikti. Odalardan birinde iki kişilik bir yatak vardı. Pencereye yürüdüm. Kapalı perdeleri araladım. Bir toz bulutu havalandı. Arka bahçede iki güdük palmiye ile yapraklarını dökmüş iki cılız ağaç görünüyordu. Toprak yabanıl ot ve bitkilerle doluydu. Şiddetli bir rüzgâr hepsini öfkeyle sallıyordu.

Öteki odaya geçtim. Burada da sadece eski bir kumaş kanepe ile ayakta zor duran bir ahşap masa vardı.

Mutfak kir içindeydi, birkaç eski kap kacak vardı. Bir de küçük boy tüp ocak gözüküyordu. Sular akıyordu, ama elektrik yoktu.

Üstümdekileri çıkarmadan yatağa uzandım. Battaniyeyi üstüme çektim. Akşam çökerken rüzgârın cılız ağaçlara acımasız saldırısı sürüyordu. Karanlık bastırıncaya kadar onları izledim. Sonra uyumuşum.

Gece, gürültüye uyandım. Şiddetli bir yağmur, binanın üstündeki örtmeyi dövüyor, bahçede seller çağıldıyordu. Yağmur suyu binanın temellerini oyuyor gibi geldi bana. Kalkıp pencereden baktım. Bahçe su ile dolmuş, ev bir ada haline gelmişti...

Pencereden bakarken gürültüye döndüm. Odanın kapısında bir kibrit yandı, otuzlu yaşlarda, esmer, bakışları tedirgin bir kadının yüzü aydınlandı.

Epey olmuş geleli, uyandırmak istememiş. Bunları söyleyip öteki odaya gitti. Karanlıkta yönümü bularak ben de oraya gittim. Kanepede oturuyordu. Bir kibrit daha çaktı. Yanında bir paket duruyordu. Yiyecek getirmiş. Acıkmıştım. Ekmek, peynir, ayran. Paylaştık. Haber sordum. Dalganın kasabayı yuttuğunu söyledi. Buraya zor ulaşmış. Menzildekini sordum. Sorulmaz dercesine homurdandı.

Yağmur hızlanmıştı. Evin su alıp almayacağını sordum. Bilmiyormuş, o da ilk kez geliyormuş. Kibriti istedim. Dikkatli kullanmamı söyledi, yarım kutu kibrit varmış. Evi dolaştım. Her yan kuru, duvarlarda ıslaklık yok. Onu yatağa gönderdim, ben kanepeye uzandım.

3

Bahçe bitkisi değildi hiçbiri; geniş yaprakları dikenli ya da tüylü türdendi. Arka kapıdan, üç basamaklı bir merdivenle iniliyordu bahçeye. Saçak altındaki iki bidonu öne aldım, aralarını biraz açtım. Arkalarına yine orada bulduğum iki tahta sandığı yerleştirdim. Sabah, gece gelen konuk bütün sorularımı homurtuyla geçiştirmişti. Yüzü hep asıktı. Benimle aynı evde bulunmaktan da hiç hoşnut görünmüyordu. Ben de bahçede kendime günü geçirecek yeri böyle ayarla-

dım. Ne gazete, ne kitap, ne radyo. Bütün gün bahçenin bitkilerini ezberleyip oturdum.

Yağmur suyu çekilmişti, ama bahçe balçık halindeydi. Bitkilerin yaprakları, otlar balçığa yapışmış kalmıştı. Palmiyenin yaprakları ise yağmurla yıkanmış tertemizdi. Çıplak ağaçlardan ince uzun olanı kavak fidanıydı. Salkım saçak olanını ise tanıyamadım.

Küçük bahçe, beton bir duvarla çevriliydi. Ötede binlerce kavak ağacının yer aldığı bir büyük bahçe uzanıyordu. Çok uzaklardan boğuk lokomotif düdükleri geliyordu.

Gündüz eve hiç gitmedim. Böylesi, zorunlu birkaç kelime dışında hemen hiç konuşmayan kadının yüzünü görmekten daha iyiydi. Yanımdaki iki peksimeti yedim, mutfakta bulduğum yarım şişe şarabı, sirkeleşme başlangıcında olmasına rağmen, ağır ağır içtim.

Gök hep bulanıktı. İkindi üstü yağmur yeniden başladı. Çabucak şiddetlendi. Ağaçları şiddetle dövmeye başladı. Bahçe hemen göl oldu.

Akşamı orada, gereğinden fazla ıslanmış bahçeye bakarak getirdim. Karanlık çökerken şişemden son yudumları içtim.

4

Gece gök gürlemeye, şimşekler çakmaya başladı. Yağmur da hep aynı şiddetle indiriyordu.

Karanlıkta, masanın başında oturup, göz kararı kaşık sallayarak, onun hazırladığı berbat bir çorbayı içmiştik. Ekmek de bayattı.

Dayanamayıp perdeleri araladım. Dışarısı odaya göre biraz daha az karanlıktı. Şimşek çaktığında camlara cılız ağaç gölgeleri vuruyordu.

Göz alan bir parıltı oldu, sonra büyük bir gürültü : yıldırım. Bir çığlık attı, masadan kalkıp bana doğru savruldu. Yağmur da tam çıldırdı.

Odanın ortasında kendisini frenledi, sonra korkusunu dile getirdi : ya yağmur barakanın temellerini kemirirse?

Kanepede yan yana oturduk.

O gece belki yirmi tane yıldırım düştü. Yağmur ise hiç durmadı. Konuşmayı denedim, kısa cevaplarla geçiştirdi. Uyumak için yatağına da gitmedi. Sanırım gök gürültüsünden korkuyordu. O üstüne battaniyeyi aldı, ben de pikeyi, ikimiz ayrı köşelerde, ayaklarımız yerde, uyuduk. Daha doğrusu ben uyudum, çünkü ne zaman uyansam, onun karanlıkta soluk alıp verdiğini anlıyordum. Tabii ben de hep rahatsız uyudum, üstelik zemine basan ayaklarımdan yukarı soğuk tırmanıp duruyordu.

5

Perdeleri açık bıraktığımızdan tan vakti odayı da aydınlattı. Kanepenin öteki ucunda uyuyordu. Ben kımıldayınca uyandı. Yüzünde utangaç bir gülümseme belirir gibi oldu, sonra kalkıp öteki odaya gitti.

Pencereden baktım. Gökyüzünde tek bulut yoktu. Son parlak yıldızlar geziniyordu. Bahçe bütün yağmur suyunu emmişti. Bitkiler yine balçığa yapışıktı. Ağaçların dallarında ve palmiyelerin yapraklarında ise esinti yoktu.

Güneş yükseldi, gökyüzü masmavi oldu. Çay pişirmiş, bulduğu un ve yağla bir tür börek yapmış. Yardım çabalarımı geçiştirmiş, mutfağın dışında kalmamı yeğlediğini belli edercesine bakmıştı. Sofrada yine fazla konuşmadı, tek kelimelik cevaplar verdi.

Günü yine bahçede, saçak altında geçirdim. Güneş bahçeyi az da olsa kuruttu, bitkiler biraz dirildi.

Şarabım yoktu, ama nihayet bir kitabım vardı. Romantik bir şairin şiirleri. Bu yaprakları sararmış ve yağ içindeki kitabı, mutfaktaki dolaplardan birinde bulmuştum. Fazla yalınkat şiirlerdi.

6

Gün batıp gidince karanlığa gömülmüştük yine, berbat bir gece daha bizi bekliyordu. Şişenin dibindeki yağ damlacıklarıyla yapılmış tatsız tuzsuz bir un çorbası içmiştik. Mutfak işlerini yine sessizce o üstleniyor, yardım çabalarımı yüzünü asarak geçiştiriyordu.

Dün geceyi unutmuş görünüyordu, erkenden odasına çekildi. Ben de ayak ve el yordamıyla kanepeyi bulup uzandım. Hava da soğuktu. Üstüme çektiğim pike nemli gibiydi. Zor uyudum.

Rüya işte. Üç tane evim varmış. Birinde bir dostum konukmuş. Zaten o evin özelliği, isteyenin gelip kalmasıymış. Diğer bir evimi kitaplarıma ayırmışım. Orada burada kalmış, dağılmış kitaplarımı o eve toplamışım. Geniş, aydınlık, güzel bir evdi bu. Üçüncü ev, daha loştu. Çok büyük bir salondan oluşuyordu. Salonun iki yanında yerden yarım metre yüksek, basamakla çıkılan geniş sekiler vardı. Yatağım iki sekinin arasında, salonun ortasındaymış. Böyle koca bir salonda uyumanın keyfini düşünüyorum. Koltuklarda oturan insanlar hep tanıdık kişiler. Biri menzildeki, ötekiler uzak şehirdekiler, son toplantıda beraber olduğum, görev paylaştığım arkadaşlar. Oysa rüyaya göre aramızda bir müzik şöleni düzenlemişiz. Sonra kendimi bir ezgiyi seslendirirken buluyorum. İncelikleri, zor yerleri olan bir türkü. Bata çıka kurtarıyorum.

7

Bahçe dirildi. Toprak kurudu, bitkiler canlandı. Saçak altına yerleştim, kitabı baştan aldım. İnsanlar, şehirler, kırlar, mutluluklar...

Fazla sürdüremedim. Öğle üzeri açlık baş ağrısı yapmaya başladı. Yiyeceklerimiz tükendi. Kibritimiz sekiz çöpe düştü. Yiyecek de yok, bir haber de. Dışarı çıkmama kesinlikle karşı çıktı. Burası depolar, antrepolar bölgesiymiş, yakınlarda bakkal yokmuş, ortalık ıssız olurmuş, hemen göze batarmışım...

Bahçenin bitkilerinden gözlerimi ayıramıyordum. Yenebilir bir ot bulunabilirdi belki. Cahildim bu konuda. Karşıda, duvar dibindeki bitkiler biraz değişik gibiydi. Sağdaki duvarın dibinden sinerek bahçeyi geçtim. Karşı duvarın dibinde çömeldim. Bir oyuktan baktım. Binlerce çıplak kavak ağacı. Çok ötelerde tren istasyonu.

Bitkilere eğildim. Soğanı tanıdım. Bir başka bitkiyi gövdesinden kavrayıp çektim : havuç. Beş altı tane çıktı. Toplayıp eve götürdüm.

Bahçeyi geçmenin tehlikeli olduğunu söyledi. Ama yiyeceklere bakarak yutkunmadan edemedi ve bundan utandı. Yemeğimiz sade suya havuç haşlaması oldu. Üstüne soğan doğrayınca fena olmadı.

Karnımız doyunca günün sonrası rahat geçti. Saçak altına döndüm. Sartonlar, minderler uydurmuş, orayı biraz rahat hale getirmiştim.

Onun gündüz saatlerini nasıl geçirdiğini bilmiyordum. Belki uyuyor, belki pencereden bakıyordu.

Gece yine dipsiz kuyuya düştük. Karanlık odalarda gezinip durduk, avunamadık. Üstelesem de sohbete yanaşmıyordu. Kim olduğunu bile bilmiyordum. Adını o gün öğrenebildim : Meryem.

Erkenden yattık. Pike ve kanepe biraz daha soğuk, biraz daha nemliydi.

8

Tavan arasına açılan kapağı dördüncü gün fark ettim. Bunu daha önce düşünebilmeliydim, çünkü barakanın damı, gri renk oluklu levhayla kaplıydı. Masayı kapağın önüne çektim. Sallanmasına aldırmadan üstüne çıktım, kapağı kaldırdım.

Tozlu tavan arası dolu sayılmazdı, ama bir şeyler de görünüyordu. Bir tomar dergi ve kitap görünce sevindim. Yukarı tırmandım. Kitaplar değişik konulardaydı, işe yarayacaklar vardı. Dergiler on yıl öncesine ait haftalık haber dergileriydi.

Bozuk bir radyo, metal avadanlıklar, daha önemlisi küçük bir torba küflenmiş kuru fasulye tavan arasının diğer ganimetleri oldu.

9

Bu geçirdiğimiz gecelerin en berbatıydı. Soğuk hemen abandı. İnce örtünün altında titriyordum. Ceketimi giyerek yeniden uzandım. Isınmak mümkün değildi. Kalkıp odada gezinmeye başladım.

Bitişik odadan da sesler geldi. O da geziniyordu. Nice sonra kapıda belirdi.

Fısıldar gibi odaya çağırdı. Yatağın bir ucuna o uzandı, bir ucuna ben uzandım. Battaniyenin altına girdi. Ortada boşluk. Karakış soğuğu gibi bir soğuk. Döndük, yüz yüze geldik. Dişler takırdıyordu. Sokulduk, sırt sırta verdik. Gövdesinin çizgilerini hissediyordum. Saçlarımız birbirine karışmıştı. Ayrılmaya gelmiyordu, arayı hemen amansız soğuk dolduruveriyordu. Bir süre sonra döndük, yüz yüze geliverdik. Sıcak soluğunu hissediyordum. İri göğüsleri bana değince geriye kaçtı. Yanağı yanağıma değince başını geriye attı. Bunlardan hoşlanmıştım. Gerdanı dudaklarımın altındaydı, soluğumu hissediyordu. Hatta dudaklarım sürtünüyordu. Yeniden sırt sırta verdik. Gece boyu ne kendisi uyudu, ne de beni uyuttu. Dalar gibi oluyor, sonra çığlıklarla uyanıyordu.

Sabah ben çekilince, uyku arası sırt üstü dönmüştü. İri gözlerini açınca bana baktı. İrkilip öteye kaydı. Birden yüzü karıştı. Ağlamaya başladı. İlkin sessizce sarsılıyordu. Sonra hıçkırarak ağladı. Saçlarını okşayacak oldum, öteye savruldu. Gözyaşlarını silsem mi diye düşündüm, sonra caydım. Hemen yataktan çıktım. Oysa kollarımın arasına almayı isterdim.

10

Gündüzü saçak altında geçiremedim bu kez. Evin içi bile durulamayacak kadar soğuktu. Hava arada bir kapanıyordu. Kanepeye uzanıp dergi okumaya daldım. Dalganın yükselişinin ipuçları on yıl önceki dergilerde bile vardı.

Tavan arasında bulduğumuz fasulyeleri pişirmiş. Kuru oldukları için çok kaynatmak gerekmiş. Yine de sertti fasulye taneleri. Üzerine soğan da doğradık. Yağ yerine kendi sıcak suyundan döktük üstüne. Yine de tatsızdı. Tüpün bitmek üzere olduğunu söyledi. Masayı topladık. O odasına gitti. Açık kapıdan baktığımda kitaplardan birini okuduğunu gördüm. Ülke üzerine bir kitap.

Bozuk radyoyu koydum önüme. Birkaç yerden kablolar çıkmış, uçları açıkta. Elektrik ya da pil olsa belki çalıştırılabilir.

Kanepeye döndüm. Dergilere daldım. Bacaklarım soğuktan uyuştu. Geceyi özledim.

11

İkindi üstü telaşla odama geldi. Panik içinde dışarıdaki sisin içinde seçebildiklerinden söz etti. Arka pencereye koştuk hemen. Duvar dibinden yürüyerek karşı duvara ulaştık. Öbür tarafa geçtik. Kavaklık tamamen sise gömülmüştü. Duvar boyunca aşağı doğru yürüdük. Az sonra bir dere kıyısına ulaştık. Onu izledik. Durup dinledik; çok uzaktan köpek havlamaları duyuluyordu. Belki de yanılmış olabileceğini düşündüm. Sorduğumda o da kararsız kaldı.

Böylece dere ile duvar arasındaki ince yoldan bir iki kilometre yürüdük. Arada yolumuz ağaçlarla ya da dikenli bitkilerle kesiliyordu, dereden dolaşmak zorunda kalıyorduk. Ayaklarımız ıslandı.

Bir yerde beni durdurdu. Duvarı aşmamızı istedi. Aşınca sağa sola bakındı. Bayırlar, toprak yollar. İçerilere doğru yürüdük. Ben kasabanın evlerini göreceğimizi umuyordum. Oysa kırlık bir alandaydık. O hırkasına sarınmış, kamburunu çıkarmış, bacaklarında kot pantolon, kararlı kararlı yürüyordu. Az sonra durdu. Aradığı yeri karıştırmıştı. Geri döndük. Siste epey dönendik. Karanlık bastırırken ikimiz de paniklemiştik, dışarıda kalınmazdı. Son anda buldu, bir üzüm bağıydı burası. Bağın üstündeki yamaç oyulmuş, içine alçak damlı bir kulübe oturtulmuştu. Kulübede şömine tarzı bir ocak, üstünde eski bir kilim serili tahta bir kerevet ve kuru yaprak yığını vardı. Ocağın yanındaki oyuğu karıştırdı, bir kutu kibrit çıkınca sevindik.

Dışarı çıkıp dal parçaları ve dalında kurumuş birkaç salkım üzümle döndüm. Ateş kolay yandı, ama baca çekmiyordu. İs içinde kaldık, az da olsa ısındık. Sisin dumanı gizlediğini umduk. Üzüm tanelerini koparıp çiğnedik. O kerevete uzandı, ben ocağın karşısına kıvrıldım.

12

Tas tas sıcak su dökünüyorum durmadan, inanamayıp yeniden dökünüyorum. Banyo sıcak; odun sobası çıtırdayarak yanıyor. Kapıda temiz bir havlu asılı. İç çamaşırlarımı, gömleğimi, pantolonumu sabunlu sularla yıkıyorum...

Kulübeden sabaha karşı ayrılmış, siste zorlu bir yürüyüş yapmıştık. Issız tepelerden, yamaçlardan geçmiştik. O öndeydi, yol gösteriyordu. Kasabaya ulaştığımızda tek katlı, barakamsı yoksul evlerin aralarından, avlulardan geçerek buraya ulaştık.

Geldiğimiz ev iki katlıydı, ama ahşap olan üst katı yarı yarıya yıkılmıştı. Taş duvarlı alt kat duruyordu. Banyo üst katta nasılsa sağlam kalmıştı. Havluyla silindim. Sobaya birkaç odun attım. Kapıyı açtım, banyonun buğusu biraz çekildi. Islak giyecekleri soba önüne dizdim, kurumaya bıraktım.

Banyonun bulunduğu hol, salonumsu bir odaya açılıyordu. Tavan çökmüştü, oradan buradan kararmış tahtalar sarkıyordu. Terkedilmiş eşyalar, sedirler, yastıklar, ahşap birkaç eşya toz toprak içindeydi.

Havluya sarınıp aşağı inmek istemediğim için beklemem gerekti, giyeceklerim ise geç kurudu. Üşüdükçe sobanın başına koşturuyordum ve doyasıya ısınıyordum. Bu mutluluktu.

Giyinip aşağı indim. Buradaki oda loştu, iki penceresi de yüksekçeydi. Oda sıcacıktı, burada da bir soba gürül gürül yanıyordu. Sedirde oturuyordu. Bir sandalye üstüne atılmış erkek giysilerini işaret etti. Benimkileri yıkayıp kuruttuğumu söyleyince şaşırdı. Yanakları pembeleşmişti, yüzünde rahatlık vardı. Sobanın üstündeki tencerenin kapağını açtı. Odaya nane kokusu yayıldı. Tarhana çorbası. Metal taslara doldurdu. Doyumsuzdu.

13

Sıcakta uyumuşum. Tıklatılan kapıya uyandım. Sakin olmamı söyledi. Gidip kapıyı açtı.

İki kişiydiler, bir kadın ve bir erkek. Hemen sobaya sokuldular. Birbirimizi inceliyorduk.

Ayakta kalabilmek. Şu ara buymuş yapılması gereken. Menzildekinden artık umut yokmuş. Burada kalamazmışız ayrıca. Bir küçük radyo istedim, belki dediler. Sonra gittiler.

Bakıştık. Canımız sıkılmıştı. Birbirimize kalmıştık.

Öğle üzeri bir küçük çocuk geldi. Radyoyu getirmişti. Açtım. Sıradan programlar. Pili zayıftı. Kapattım.

Eski yerime uzandım. Üşümedim ama uyuyamadım da. Ak teninin şimdi sabun koktuğunu düşündüm.

Öğle yemeğimiz, havuç ve patateslerden yapılmıştı. Bu kez yağı vardı. Yine de zor kaydı boğazımızdan.

İkindiüstü, kapının yavaşça açıldığını duydum. Sonra iki insanın fısıldaştıklarını. Beklenen haber gelmişti.

Az sonra üç tekerlekli bir triportörün tenteli arkasında ikimiz karşı karşıya oturuyorduk. Bir yerde ben indim, o yola devam edecekti. Ayrılırken elimi sıktı. Donuktu.

0

Güneşli bir mayıs günüydü, hava çiçek kokularıyla doluydu. Bu yüzüne renk gelmiş, hafif makyajlı, mahzun da olsa bir gülümseyişe sahip kadın, o kadın mıydı? Tabağına her yemekten biraz alırken yüzü ışığı. Yine tane tane konuşuyordu. İlerlemiş yaşına rağmen daha güzeldi.

Dokuz ve yedi yaşındaki iki çocuğundan söz ederken yüzü aydınlandı. Eşinin kimliğinden hiç söz etmedi.

Biraz içki aldı. Ben çok içtim. Barınağımızı konuştuk. O soğuk geceleri hatırlamak istemeyeceğini sanıyordum. Oysa rahat söz etti oradan, o günlerden, sınırda kalmayı bilerek başka dokunuşların acısını silmişim, insanlara yeniden dönüşünü sağlamışım. Biraz içkinin, biraz onun içtenliğinin etkisiyle o gece kendisini kollarımın arasına almayı aslında çok istediğimi söyledim. Gülümsemekle yetindi.

Menzildekini konuştuk. Fazla uzaklaşamadan rastlantı çemberine düşmüştü. Yedi yılı gitmişti. Şimdi uzak bir şehirdeydi.

Ev çoktan yıkılmış, bahçeyi de kazarak yerine bir depo yapmışlar. Kavaklık duruyormuş.

RONİ MARGULİES

Barmitzvah

LALE Apartmanı'ndaki yatak odamda masa başındayız, bir yanımda akvaryuma benzeyen küçük cam kafesin içinde Maçka Parkı'ndan sabah söküp getirdiğim ot yığınlarının arasında Teofrast ve Künegond adlı iki kobay, diğer yanımda genç bir haham. On üç yaşıma basmama ramak var. Hahamın işi bana İbranice öğretmek. Ben kobayları izliyorum.

Haftada bir geliyor haham. Ben alfabeyi çoktan öğrenmişim, fakat çaktırmıyorum. Nihayet teslim oluyor ve dil öğretmekten vazgeçip *barmitzvah* duasını ezberletmeye çalışıyor en azından : "Barehu et adonay ammevorah..." Çaresi yok, kalabalık bir ortamda okumam gerekecek, kobayları bir kenara bırakıp ezberliyorum.

Gelenek uyarınca, Yahudi erkek çocukları onüç yaşına bastıkları gün çocukluktan çıkıp 'erkek' olurlar, toplumun üyesi olarak kabul edilme hakkını kazanırlar. Bunun kutlandığı dini törenin adı *barmitzvah.* Haham hem bana bu geleneğin anlam ve önemini anlatmaya, hem de okuyacağım duayı öğrenip anlayacak kadar İbranice öğretmeye çalışıyor. Umutsuz bir çaba! Ne gelenek ilgilendiriyor beni, ne de hayatta hiç kullanmayacağım eciş bücüş alfabeli yeni bir dil öğrenmek. Evde başka kimse de işin bu yönlerine önem vermediği için, duanın okunuşunu hahama Türkçe harflerle yazdırıp ezberlemek yetiyor.

Nihayet 5 Mayıs günü geliyor. Neve Şalom sinagogunda büyük bir kalabalık. Hahamın arkasından sıra bana geliyor, kalkıp kürsüye çıkıyorum, kalabalığa hiç bakmadan, önümde açık duran kalın İbranice kitaptan okurmuş gibi, haftalardır ezberlediğim uzun duayı okuyorum : "... eloeno meleh aolam." Söylediklerimden hiçbirinin anlamını bilmiyorum, fakat öyle iyi ezberlemişim ki, aradan otuz yıl geçti, ilk yedi kelime hâlâ aklımda! Ağzımdan duanın sözleri dökülüyor, fakat aklımda babamın birkaç gün önce dalga geçmek için yazdığı söylev var, abartılı bir Yahudi aksanıyla söylenmesi gerek : "Değerli konuklarım, lütfen tek sıra olun, getirdiğiniz hediyeleri yanıma bırakıp çekilin. Hediye getirmemiş olanlarınız fazla gürültü yapmadan arkada bol taraftaki kapıdan hemen çıkıp gidebilirsiniz."

Gerçekten de, önemli olan 'çocukluktan çıkmak' filan değil, hediyeler. Törene tüm eş dost ve akrabalar davet edildiği için hediyelerin sayısı çok kabarık. On üçüncü doğum gününe verilen geleneksel önem nedeniyle de, hem aile üyelerinin hem de ailenin yakın arkadaşlarının verdiği hediyeler çorap, kravat gibi şeyler değil, çok daha çarpıcı.

Hatırladıklarım arasında Shakespeare'in bütün eserleri, tek bir kez olsun kullanmadığım fakat bugüne dek atmaya da kıyamadığım muazzam bir pergel takımı, üzerinde adımın baş harfleri olan ve kravat takmadığım için o gün bugündür kutusunda duran altın bir kıravat iğnesi, yine altın olan ve yine hiç kullanılmayan kol düğmeleri, İngilizce ve Fransızca boy boy kitaplar, ansiklopediler, pırıl pırıl kırmızı bir bisiklet, çeşit çeşit oyunlar, oyuncaklar var.

Eve dönüyoruz. Bütün hediyeleri odama götürüp halının ortasında bağdaş kuruyorum, hepsini tek tek açıp inceliyorum. İnanılmaz bir bolluk! Göz kamaştırıcı bir ganimet! Önemli bir kısmını hiç kullanmayacak olmam, kitapların birçoğuna bir daha bakmayacak olmam hiç tasalandırmıyor beni. Yarısı ıslanıp silinmiş bir haritada 'X' işaretiyle belirlenen yeri bulmuş, yedi metre derinliğinde bir çukur kazdıktan sonra akıllar durdurucu bir define keşfetmiş gibiyim. Tenten'in bir serüvenindeki define sandığı geliyor aklıma; değerli taşlar ,altın ve gümüş eşyalar, gerdanlıklar, bilezikler, harcamakla bitirilemeyecek bir servet. Annemle babam arada bir gelip beni seyrediyorlar; hediyeler sanki onlara gelmiş gibi, onların da gözlerinin içi gülüyor.

Akşam ailecek Tarabya Oteli'ne yemeğe gidiyoruz. Annem babam, dedemler, büyükbabamlar. Büyük bir iştahla kocaman bir istakoz ve ardından çeşitli deniz mahsulleri yediğimi hatırlıyorum. Artık erkek katına çıkmışım ya, akşam boyunca tüm isteklerim hemen yerine getiriliyor. O akşam çekilen fotoğrafa bakıyorum da şimdi, sırtımda koyu renk takım elbisem, bir kolum büyükbabamın sırtında, biri dedemin omuzunda. Yüzümdeki gülümseme kazmanın sandığa vurduğu an bir define avcısının yüzündeki kadar heyecanlı ve mutlu. Aynı gülümseme masanın çevresindeki herkesin yüzünde. Benim mutluluğum onları mutlu ediyor.

Şimdi düşünüyorum da, hediyelerin pırıltısı gözlerimi almış o gün, yanlış yerde bulduğumu sanmışım defineyi. Çocuk aklımla bilememişim. Asıl define, kırmızı bisikletimle pergellerin çeliğinden yansıyan pırıltı değil, o akşam masada oturanların gözlerindeki pırıltıymış. Beni karşılık beklemeyen, kendinden menkul bir sevgiyle sevenlerin, ben mutlu olduğum için mutlu olanların gözlerindeki pırıltıymış.

O akşam yedi kişiden annemle ben kalmışız bugün. Fotoğrafa baktıkça, çocukken bulduğum defineyi çarçur etmiş gibi hissediyorum kendimi. Koskoca sandıktan tek bir bilezik kalmış gibi elimde.

ÖZCAN KARABULUT

Rojda

"İnsan olan aşkın gittiği yere kadar gider;
bizim ona tanıdığımız sınırlardan
başka sınırları yoktur."
– Italo Calvino

İLK kez bir fotoğraf stüdyosunda güzelliğinin farkına vardım, sonra da hiç iflah olmadım. Daha önceleri de gördüğüm oluyor, üniversitedeki hocalarından, derslerinden, öğrenci olaylarından konuşuyorduk. Bazen bir sanat etkinliğinde, bir kokteylde karşılaşıyor, bazen çay kahve içtiğimiz kitapçıların masalarında laflıyorduk. Biz büyüklerin büyülü dünyasını tanımaya çalışıyor, susuyor, gülümsüyor, bulunduğumuz ortamların havasını soluyordu. Bense salvo atışlarla yeni üyemizi tanımaya çalışıyordum. Bu daha çok, bir ağabeyin küçük kız kardeşine takılması gibi bir şeydi. Annesi hep yanında oluyordu. Kart horozlardan yavrusunu korumaya çalışan anaç tavuk; ortalıkta pembe gülücükler dağıtarak dolaşıyor, yakından uzaktan bir tehlike belirdiğinde pür dikkat gözlerini dikiyor, geriliyor, geriniyor, hızlı kanat çırpışlarıyla silahını gösteriyor, çaresiz kaldığında yavrusunu düşmandan uzaklaştırıyordu. Varlığımla anaç tavuğa ve yavrusuna güven veriyor, yabancılara kapalı mekânlarına elimi kolumu sallayarak giriyor, geç vakitlere kadar içiyor, eğleniyorduk. Ardımda gezip tozmuşluğum, yaşamışlığım, doymuşluğum, hareketlerimde ellisine yaklaşmış bir adamın rahatlığı ve olgunluğu vardı. Biraz aksi olduğum söylenebilirdi, iyi kötü maceralardan geldiğim, sözümü sakınmadığım, ama henüz bir yanlışım duyulmamıştı. Bir kadının peşine düşmüşlüğüm, içip dağıtmışlığım görülmemişti. Kendime göre bir yerim, yapılacak işlerim, büyük olmasa da hedeflerim vardı. Bir erkeğin kadına gereksinim duymasından daha doğal bir şey olamaz. Hava gibi, su gibi, ekmek gibi bir şey bu. Kimi zaman yaşı yaşıma, dünyası dünyama yakın kadınlarla oluyor, genellikle aşktan uzak birliktelikler yaşıyordum. İki yorgun insan birbirine arkadaş, anlayışlı birer eş, geçinip sevişip gidiyorduk. Ama galiba, insan yaşlandıkça genç kadınlara daha çok gereksinim duyuyor. Hele bir şeyler yazıp, bir şeyler çiziyorsanız, herkesten, her şeyden çok! Bu duyguyu bilmesine biliyordum, ama hiç bu kadar yakıcı biçimde hissetmemiştim. Gönlümü anaç tavuğa değil, yavrusuna kaptırmıştım.

O günü kolay kolay unutamam. Bir cumartesiydi, aylardan marttı, ortalık günlük güneşlikti, ve haziranda ölmek için vakit daha çok erkendi. Objektifin karşısında poz veriyordum. Spotlar yanıp sönmeye başlamıştı. İki fotoğraf karesi

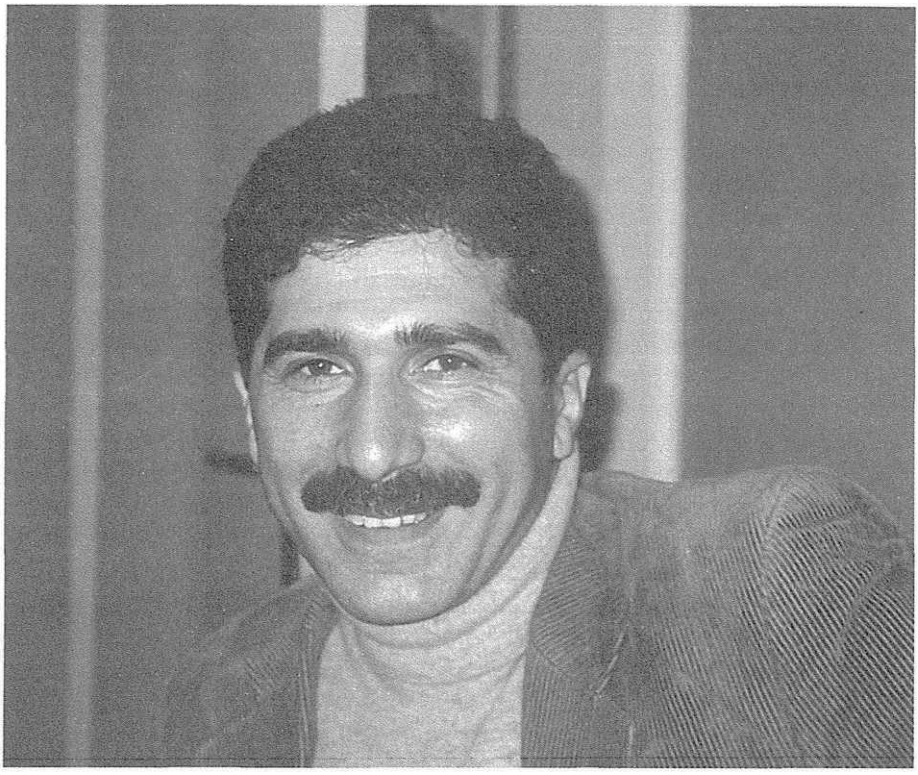

arasında şarabımı içiyor, fotoğrafçımla şakalaşıyor, gülümseyerek, sigara içerek, farklı pozlar vermeye çalışıyordum. Karanlık odadan çıkmış, bir nazlı ceylan gibi yanımıza süzülmüştü. Güneydoğu Anadolu'nun yerel motifleriyle bezeli giysilerinin içinde çok güzel, sıradışıydı. Nereden bulup buluşturmuşsa, ince boynunda kolyesi, ayağında halhalı vardı. Yüzü Raquel Welch'in ilk filmlerindeki yüzüne benziyordu. Yok yok, güzelliğini bir isyan gibi dünyaya haykıran bir Kürt kızıydı. Bir köşede unutulmuşluğuna başkaldırıyor olmalıydı. Bizimle stüdyoya gelen o solgun küçük kız gitmiş, yerine bambaşka genç bir kadın gelmişti. Güzelliğinin farkındaydı, hınzırca gülümsüyordu. Gözlerime inanamıyordum. Kimse gözlerine inanamıyordu. Bir elimde sigara, bir elim başımda donup kalakalmıştım. Ne zaman yer değiştirdik, o ne zaman objektifin karşısına geçti, dalıp gitmişim. Ayakta öylece izliyordum. Spotlar genç konuğumuza vuruyor, onu alımlı kılıyor, yönümü gösteren bir yıldız gibi parlıyordu. Bir düş mü görüyordum, yoksa ağır bir yükün altında mı eziliyordum, ya da çaresiz bir yazgının çekim alanına mı giriyordum, bilemiyordum. Arkadaşlarımla konuşurken kendime gelmekte zorlandım. Kırlara çıktım, kuşlara ağaçlara karıştım, güneşte ısındım. Adını heceledim. Rojda adının ona çok yakıştığını düşündüm.

Gündüzüm gecem Rojda'yla geçiyordu artık. İçkiler, konuşmalar, arkadaşlar eski tadını yitirmişti. Akşam masalarından uzaklaşıyor, uzun yürüyüşlere çıkıyor, odama, kitaplarıma, tuallerime kapanıyor, kafamı karıştıran kızdan kurtulmak için ne yapmam gerektiğini düşünüyordum. Ne yapsam yapayım, Rojda

tehlikeli bir macera gibi kendine çekiyor, günler geçtikçe unutacağım yerde içimi kaplıyor, ona bağlanıyordum. En güzel çiçekler neden uçurumların kenarlarında açar, daha iyi anlıyordum. Uçuruma yuvarlanmak bir şey değildi de, bu yaştan sonra ite çakala maskara olurum korkusu, en kötüsü de duygularımın karşılığını bulamama olasılığı canımı sıkıyordu. Rojda'nın annesini, dostlarımı kaybetmek istemiyordum. Rojda üzülsün, bir rezalet çıksın hiç. Hayatım tehlikelerle geçmiş, her dönem çılgın koşuşturmaların içinde bulmuştum kendimi. Ardımda büyük savaşlarım, önümde rahat, sessiz bir hayat duruyordu. Hayatımın oyununa, karşıma çıkan oyunculara, bana düşen rollere alışıktım. Rojda'yı tanımasam, bu böyle sürüp gidebilirdi. Gerçi yaşımın, annesiyle arkadaşlığımın çizdiği sınırlar elimi kolumu bağlıyordu ama, içimdeki ses, hayatın bozup yeniden koyduğu kurallar, birbirinden kesin çizgilerle ayrılan sınırları aşmam gerektiğini söylüyordu. Üniversiteli kız beni başka bir role soyunmaya zorluyor, harekete geçmem için kışkırtıp duruyordu. Rojda heyecanını yitirdiğim ilişkilerin yeni bir başlangıcı olabilir miydi? Çocuğum yaşında birine tutularak felaketimi mi hazırlıyordum? İçinde sonbahar yaprakları gibi savrulduğumuz şu kent, üç beş kişilik adalarımızda küçük mutluluklarla avunduğumuz şu insanlar, yalnızlığı, ölümü yüzümüze çarpan şu şarkılar... Ömrümüzün son duraklarında hüzün başka bir şeydi oysa, ölümün kıyısında yalnızlık bambaşka. Her zamankinden çok başka bir şeydi mutluluk. Benim için, bizim gibiler için, masum güzelliğinin kendisinden öteye açılan kapılar olduğunu Rojda bilemezdi ki! Rojda güzel, bakışları büyüleyici, hayatsa duygularımız, arzularımız kadar bencil ve acımasızdı. Her şeye karşın, onunla olma arzusu aklımı başımdan alıyor, gözümü kararttıyordu. Duygularım kabul etmeye yanaşmasa da, mantığım, yazgının da sınırlarını zorladığımı söylüyordu. Birlikte oldukça, ona baktıkça, bu düşünceleri kafamda evirip çevirdikçe, insan intiharına nasıl adım adım yaklaşır, görebiliyordum. İçimdeki delikanlı kendini hissettirmiş, gençlik yıllarımdaki heyecanı yakalamıştım. Ölümüme de mal olsa ilk günahı işlemeliydim. Artık dafa fazla dayanamadım : Hayatımda bir kere olsun, bu hikâyeyi yazacaktım.

Günler geçip gidiyor, Rojda'yla baş başa kalmak için fırsat kolluyordum. Fırsatçı konumda olmak beni kahrediyordu ama, Rojda tutkusunu söküp atamıyordum içimden. Onu göremediğim günlerde annesinden haberler alıyordum. Kızının beni sorduğunu, eğer ben varsam arkadaş toplantılarına, gezip tozmalara, akşam yemeklerine gelebileceğini öğreniyordum. Bu hoşuma gidiyor, Rojda'yla birlikte olmak için cesaretimi artırıyordu. Ne var ki, onunla hiçbir zaman baş başa kalamadık. Kırk yaşlarında, ne güzel ne çirkin olan, boyu kilosu orantılı, yüzü sevimli, kesinlikle iyi niyetli, iyi niyetli olduğu kadar kendini dostlarına feda etmeye hazır kadınla, ben ve Rojda hep birlikte olmak zorunda kaldık. Hayat bana başka bir rol vermekte ısrarlıydı. Oysa baba ya da ağabey rolünü oynamak istemiyordum. Bu role isyan ediyor; kendime en iyi rolü, arkadaşıma en kötü rolü verirken, hayat kadar acımasızlaşıyordum. Rojda'nın rolünün de annesinden aşağı kalır tarafı yoktu. Bir an için Rojda'nın bana ilgi duyabileceğini düşünsem bile, o da iki ateş arasında kalacak, ve ateş düştüğü yerde hepimizi birden yakacaktı. Birkaç kez onlardan uzaklaşmayı, işimle evim arasında düz bir yolda yürümeyi, anıların, yüzlerin, seslerin arasında kaybolmayı dene-

dim. Ancak ne yaptıysam, stüdyoda çekim alanına girdiğim kızın sessiz çağrısına karşı koyamadım.

Günün birinde, Rojda'nın annesiyle buluştuk, ve her zaman oturup bir şeyler içtiğimiz mekânları dolaşmaya başladık. Uzak aşklarla hayatın gerçekleri arasında kıvranıyor, umudun, hüznün içinden konuşuyorduk. Geçmişimi geleceğimi, bütün varlığımı akşam sularının akıntısına bırakmıştım. Hayatımda yapmadığım yanlışları yapabileceğimi hissediyordum. Her şeyi herkesle yinelemenin verdiği o yapışkan sıkıntı. Tuhaf meraklarımızla, yapışık kardeşler gibi yaşadığımız saplantılarımız. Yorgunluklarımız. Bir işe yaramadığımız duygusu. Anlaşılmazlıklarımız. Geceler karanlık bir örtü gibi gözlerimize inerken, işte bu da bitti, öldün gitti der gibi derin uykulara yatmalarımız. Rojda tekdüze, sancılı bir hayatın içinden göz kırpıyor, tertemiz güzelliğiyle ayaklarımı yerden kesiyordu. Uzun bir zamandır yaşamadığım melankolinin kanatları arasındaydım. Yapmak istediklerimle yapmak istemediklerim arasında, ince bir çizginin her iki yanında dolaşıyordum. Arkadaşımın parmakları yüz çizgilerimi keşfediyor, dudakları gözyaşları pınarında kurumuş gözlerimi öpüyordu. Bu şefkatli ellere, beni arzulayan sabit bakışlara direnemem diye korkuyordum. Karşımda çekici bir kadın duruyordu, ama tükenmez bir arzuyla başımı döndüren, tepeden tırnağa beni harekete geçiren kızıydı. Öylece sessiz kaldım, bir kaplumbağa gibi kabuğuma çekildim. Nereye yuvarlanırsam, öyle tostoparlak yuvarlanacaktım. İçtim, daha çok içtim. Sonra geceyi birayla bitirmek için evine gittik. İnce geceliğiyle Rojda karşıladı bizi. Ben heyecanlandım. Annesi kaygılandı; yatması için Rojda'nın odasına gitmesini istedi. O gitmemekte direndi. Annesi karşıma, kızı gelip yanıma oturdu. Biraların yerine nedense kanyak açıldı, nedense annesi her şeyi anlamış, olacaklara itiraz etmeyecekmiş gibi geldi bana.

Bütün ayrıntılarıyla anımsıyorum. Rojda yanımda kanyak içiyor. İçtiğimiz içkilere, yaşadığımız yıllara yetişmek istercesine, kanyağını her bitirişinde bardağına yenisini dolduruyor. Ona az iç diyorum ama çok içmesi hoşuma gidiyor. Ben de çok içiyorum, annesi de. Artık ne olacaksa olsun diyorum. Bir an Rojda'nın bana ağabey demediğini fark ediyorum. Yaşasın, Rojda adımla sesleniyor! Sıfatlarımdan, yaşımdan başımdan kurtulduğum için çok mutluyum. Rojda için umutlanıyor, annesi için kaygılanıyorum. Zavallı arkadaşım, oturduğu koltukta kıvranıyor, birden çok şey için acı çekiyor olmalı. Odalara girip çıkıyor, mezelere, içkilere uzanıyor, bir süre gözden kayboluyor, başımızda dikiliyor, ne yapacağını bilemez bir halde dolaşıyor. Aldırmıyor görünüyorum. Rojda'nın saçları yüzümü yalıyor. Titreyen parmaklarımı uzatıp Rojda'ya dokunmak, saçlarının kokusunu içime çekmek istiyorum. İçtiği son kaynaktan sonra bana doğru yaklaşınca, eski bir sömürgeci gibi kolumu Rojda'nın omzuna atıyorum. İçim bir hoş oluyor. Yine de kafamdaki savaşı anlatamam; ataklarla geri çekilmeler, kaleleri fethetmelerle cesetlerimi toplamalar arasında gidip geliyorum. Acıyla kıvranan kadının tepkisini görmemek için gözlerimi kapıyorum. Bana saatler gibi gelen birkaç dakika geçiyor. Göz kapaklarımı aralayıp, gözlerimi Rojda'nın annesine dikiyorum. Hiçbir şey söylemiyor. Bana bakıyor, ne dost, ne de düşman gibi, öylece, gözlerini kaçırmadan. Kötü, bu çok kötü! Benden tiksindiğini söylemesini bekliyorum. Çok sinsi olduğumu söylemesini. Kararlıyım; ne olacaksa olsun,

öyle ya da böyle, ip inceldiği yerden kopsun! Irz düşmanlığıyla suçlasın, evinden kovsun... Rojda'nın saçlarını okşuyor, parmaklarımı sırtında, ensesinde, kulak memesinde gezdiriyor, annesini izleyip tepkisini bekliyorum. Allah aşkına bir şey söylesin; ya bir şey söylesin, ya odasına kapansın, ya da çıkıp gitsin! Yo, odasına kapanmasın, çıkıp gitmesin de, bir şey söylesin. Nasıl söylerse öyle anlayacağım : Irz düşmanını ırz düşmanı, soysuzu soysuz! Bana alçak, bok herif desin, ama karşımda susmasın! Dışarıda gün ağarıyor. Oturduğumuz koltuklarda donup kalmış olmalıyız. Üç kişinin sessizce oturmakta olduğu bu görüntü, etime batmış bir kıymık gibi canımı acıtıyor. Derken, ne oluyorsa oluyor, Rojda odasına kaçıyor, annesi gelip yanıma oturuyor. Korku dolu gözlerle, o bizim çocuğumuz diyor. Yanlış duymuyorum : O bizim çocuğumuz! O bizim vatanımız, o bizim umudumuz der gibi çıkıyor sözcükler ağzından, hedefi şaşırmayan kurşunlar gibi beynime saplanıyor : O bizim çocuğumuz! Arkadaşının kız çocuğunu çalarken suçüstü yakalanan bir hırsızın ruh hali içindeyim. Soğuk soğuk terliyorum. Sus diyebiliyorum, sus! Oysa o susuyor, kan kaybetmekte olan dostunu soğukkanlılıkla izliyor. Takılmış bir plak gibi sus demeyi sürdürüyorum. Sus! Sus! sus! Evden çıkıp koşmak istiyorum. Oradan uzaklaşmak, kalbim durana kadar koşmak. O da olmazsa, gövdemi bir yerlerden atmak. Beni başka sözcüklerle vuramazdı sanırım. Söyleyebileceği hiçbir şey kendimi bu kadar kötü hissetmeme neden olamazdı. Koltuğa yığılıyorum. Üç sözcükle delik deşik olmuş gibiyim. Doğru ya, o bizim çocuğumuz! Doğru ya, kır eşek yaşındayım! Beyazlaşan saçları ve sakalıyla yorgun bir yüzü taşıyan gövdenin içindeki çocuğu kim nereden bilecek? Bunca yıldan, bunca yaşanmış şeyden sonra ne yapabilirim, gidip gövdemi köprüden aşağı atmaktan başka. Çocuk ruhunu burada bırak, yaşlı gövdeni git köprüden aşağı at! Kendi kendime söylendim, kimseye diyemedim. Kaçtım, evden uzaklaştım. Bir daha asla böyle bir şey yaşamayacaktım. Bir daha onları hiç görmeyecek, benden sonra neler olup bittiğini öğrenmeyecektim. İçimde bir taş parçası, bir intihar gibi Rojda'yı yanımda taşıdım. İpi boynuma geçirip taşı sulara atmak istedim de atamadım.

O günden sonra, her gece yaşlı bir adama yattım, yaşlı bir adama açtım gözlerimi. Arkadaşımla kızının beni anladıklarını, bağışladıklarını umut ettim. Biraz daha yaşlandım. Böylece her şey yerli yerine oturdu : Sınırlarına çekilen yaşlı bir adamın ölümü de kendine yakışır biçimde olmalıydı; içimdeki delikanlıyı öldürüp, Rojda'yı hep solgun küçük bir çocuk olarak anımsadım, küçücük, kuru, kapkara bir kız çocuğu.

ERKAN KARAGÖZ

Son Beritan

YAŞLI adam, Hasankale'nin çıkışından sonra yerinde duramaz olmuştu. Oturduğu koltukta iyice dikelmiş, boynunu uzatmış, etrafına dikkatli ve meraklı gözlerle bakıyordu. Günün ilk ışıkları otobüsün camından içeriye giriyor; serin bir yaz sabahına yakışmayacak denli sıcak ışınlarını salıyordu yolcuların üzerine. Otobüste hemen herkes derin uykulardaydı. İstanbul'dan bu yana saatler boyu süren yolculuğun son demleri yaklaştıkça, uyumamak için direnenlerin bile son dirençleri kırılmış, uykunun engin kollarına kendilerini salmışlardı çoktan. Uyumayan yalnızca yaşlı adamdı. Gözünü kırpmamıştı on yedi-on sekiz saat boyunca. Otobüsün sürücüleri değişmiş; biri yatıp diğeri devralmış, ilk süren yeniden direksiyon başına geçtiğinde yaşlı adamı yine öyle dimdik, yine öyle meraklı gözlerle etrafını seyrederken bulmuştu.

"Dayı sen hiç uyumadın mı?" diye sormuştu.

Yaşlı adam, gözlerini Palandöken dağlarından ayırmadan, "Yok," demişti, "hiç uyumamışım."

Güneşin ışıkları gözünü alıyordu. Kalktı. Ön sağ kapının yanına doğru indi. Kapının yanında ayakta durdu. Sırtını hafifçe sürücüye dönerek güneşi sol yan tarafına aldı, üzerindeki karlarıyla mevzilenmiş ak kalpaklı savaşçıları andıran dağları seyrediyordu.

Döndü, sürücüye, "Unutmayasın," dedi, "beni Hasan Dede köprüsünün başında indiresen."

"Unutmam halo," dedi sürücü. Sonra muzip muzip, "Ne var Hasan Dede'de, gel seni Kars'a götüreyim; biraz bal ye, alabalık yedireyim sana," dedi.

"Sağol," dedi, içtenlikle. "Hasan Dede'nin başında arkadaşım bekliyor beni."

"Sen buraları iyi biliyorsun herhalde?"

"Bilmem mi? On yıl öncesine kadar bu dağlarda, bu yaylalarda binlerce koyun güttüm ben. Ben bir Erzurumludan bir Çatlıdan daha iyi bilirim buraları. Nerede ne ot biter, nerede alabalık vardır, hangi kuş ne vakit gelip konar göllere, derelere bilirim ya; bilmek de boktan bir iş yeğenim. Bilip de görmemek, görüp de ayrı düşmek ne zulümdür ben bilirim," dedi.

"Özlemişsin buraları dayı, anlaşılıyor."

"Hem de nasıl yeğenim, hem de nasıl. Dile kolay on yıl var. Bir kurbağanın özgürce öttüğü bir derenin, bir mezmendeğin gelip konduğu çayırın olmadığı, bir çift turnanın tependen geçerken çığğ diye öttüğünün duymanın mümkün olmadığı bir yerde on yıl."

Hapiste miydin dayı? diye sordu sürücü.

"Yok," dedi kırık bir sesle." İstanbul'daydım..." sustu. Aras'ın coşkun dalgalarına dikti gözlerini Hasan Dedenin başına gelene değin bir daha da konuşmadı. Sürücü birkaç şey daha sormuştu oysa. Duymamıştı.

Otobüs Çoban Dedenin başında durduğunda elindeki küçük valiziyle, yaşından beklenmeyecek bir çeviklikle Aras'ta oynaşan bir balığın kıvraklığıyla atladı otobüsten. Sürücü arkasından kaygıyla bağırdı. "Yavaş be halo yavaş, Allah ömrünü uzun etsin, düşüp öleceksin, bir otobüsün durmasını bile beklemedin," dedi.

Yetmiş yaşındaydı, dinçti ya, son yıllarda artık iyiden iyiye çöktüğünü, gücünün tükendiğini görüyordu. Ne var ki, daha Palandöken'i gördüğünde damarlarında on yedisinde bir delikanlının kanının dolaşmaya başladığını hissetmiş, bunu kendi de yadırgamıştı. Aras'ı, Hasan Dede Köprüsü'nü gördüğünde içinde önüne geçilemez, gem vurulamaz duygular fışkırmaya, yerinde duramamaya başlamıştı. O çok temkinli adam, otobüs daha durmadan, bir yarım "Hatıret te"yle, "hadi eyvallah"la atlamıştı otobüsten.

Durdu. Derin derin soludu. Sabah, daha gün uyanmadan girdikleri Erzurum otobüs terminalinde otobüsten inerek otobüs kalkana değin iliklerine değin işleyen soğuğa aldırmadan durmadan derin derin soluduğu havaydı bu hava. "Hoş gördük hayran," dedi gökyüzüne, soluduğu havaya. "Seni verene kurban..." Güneşin dağların uzun gölgelerini düşürdüğü Çoban Dede köprüsüne baktı sonra. Ağır adımlarla yürüdü. Köprünün kara taşlarına dokundu. Bazalt taşları okşadı. Köprünün duvarının dibine çöktü, sırtını verdi. Sonra bir sigara çıkardı cebinden, yaktı. Gözlerini yumarak derin bir soluk aldı. Başını taşlara yasladı. Kasketi öne doğru kaykıldı. Bir sabahçı kuşun sesi çalındı kulağına. Ortalıkta başka bir ses yoktu. Köprünün altında deli deli savrulan Aras'ın şarkısı, bir de serin ve temiz havanın sesi vardı. O, havanın özellikle de soğuk havanın sesinin olduğuna, kendine özgü kokusunun olduğuna inanırdı. O sesi herkesin duymadığını söylerdi.

Kalktı. Köprünün başında durdu. Karşıya baktı. Köprüden ötesi sislerin içindeydi. Çok bir şey görünmüyordu. Tatlı tatlı gerindi. Sigarasının ucundaki ateşi koparıp attı. Kalan kısmını cebine koydu. Gözlerinden mutluluk akıyordu. Işıl ışıldı.

Yürüdü. Köprünün ortalarına geldiğinde kenarına yaklaştı köprünün. Eğildi, kara kara oynaşan sulara doğru baktı, el etti, "Vaaleykümesselaam!" dedi. Coşkuyla. Yürüdü.

Köprünün sonuna geldiğinde, bir kayanın dibine pusmuş bir karaltının yerinden doğrularak kendisine doğru geldiğini gördü.

"Veysi, sensen?"

"Benem halo..."

Veysinin önce dizleri, sonra bütün gövdesi belirdi sislerin içinden, çıktı.

Birbirlerine sarıldılar. Veysi yaklaşık elli yaşlarındaydı. Kısa boylu, toparlak bir adamdı. Ayağında şalvarı, belinde Acem kuşağı ve sırtında yeleğiyle, Diyarbakır sıcağında sipahi çarşısında dolaşıyor gibiydi. Sabahın insanı üşüten soğuğunu duymuyordu.

"Veysi kurban, bugüne şükür," dedi, yaşlı adam.

"Şükür halo Şevder, şükür," dedi.

"Halo İstanbul'dan ne getirdin o valizde sen?" dedi, Veysi çantaya bakarak.

Komet, *İsimsiz*, 1994

Şevder ciddi bir ifadeyle, "şalvarimi," dedi. Yürüdü. Bir yandan sise doğru yürüyor, bir yandan da soruyordu. "Koyunları tedarik ettin mi Veyso?"

"He halo. Gönderdiğin paranın hemen tamamını harcamışım ya, artık on beş can koyunumuz, iki eşeğimiz, bir atımız vardır."

"Maşallah maşallah..."

"Ama halo çok para tuttular ha!"

"Tutar elbet, öyle her şey on yıl önceki gibi durmuyor ya."

"Yav halo, hiç böyle göçerlik olur mu, bu koyunları kim sağacak, kim yağ, kim peynir yapacak benim aklım hâlâ kesmiyor,"

"Sarsak sarsak konuşma... Göçer dediğin bunların hepsini bilir ve yapar. Hanımlarımız kızlarımız olaydı, o vakit onlar o işi biz ötekini yapardık ya, bunda her

işi öz özümüze yapacağız, başka çaresi yoktur."

"Yoktur halo ya, zor olacaktır."

"Ne zoru?" dedi Şevder. "İstanbul da, İzmir de, bokun içinde, arabaların arasında yaşamaktan daha mı zordur ki sen zor dersin? Hangisi zor?"

"Haklısan halo..." dedi Veysi.

Koyunların yanına gelmişlerdi. Şevder, dalda bir yerde, alelacele pantolonunu çıkarıp şalvarını geçirdi ayağına. Bir yandan şalvarının ipini geriyor, bağlıyor, bir yandan da durmadan konuşuyordu.

"Veysi kurban, bu dağlar çok oldu sesimizi duymayalı, değil?"

"Doğrudur çok oldu."

"Veysi hayran, bu sabah kahvaltımızı çiğ sütle yapalım, biraz ekmek biraz süt. Bir de yoğurt olaydı."

"Ben tedarik ettim her birini. Çat yolunun başındaki köyden tandır ekmeği, çeçil peyniri, yüzlü peynir ve yoğurt almışam."

"Hay seni verene kurban," dedi Şevder.

Sisin içerisinden yavaş yavaş yürümeye başladılar.

"Yav halo, bu sürüye bir de it gerek ya, bulamadım."

"Babam ne iti? Milleti üstümüze güldürme. Evvel Allah on beş can koyunla baş edemeyecek miyiz ki it arıyorsun?"

"Öyle deme halo. Sen on-on iki yıldır, ben dokuz yıldır yapmadık bu işi. Bu saatten sonra senlen benim göçerliğimizden ne olacak?"

"Orada dur," dedi, Şevder. "Göçerlik senin gözünün rengidir. Nasıl gözünün rengini değiştiremez, çıkarıp atamazsan, göçerliği de bütün bildiklerini de atamazsın, bir yere kaybolmaz. Biz bir rüya gördük. Gözümüz kapalı uyuyorduk. Uyandık gözümüzü açtık gözümüz gene kendi renginde."

Bir yanda konuşuyor bir yanda da koyunların sırtlarını okşuyordu.

"Sisin dağılmasını beklesek mi halo?"

"Yok babam, göçer siste durur mu? Sen iyiden iyiye İzmirli olmuşsun da haberin yok. Kırmızı ışıkta bekler gibi sisin geçmesini bekleyemezsin. Göçerlikte bu olmaz bilirsin. Göçer 'çu!' der çıkar yola, siste başlar dumanda sürer."

"İyi de, yıllar oldu buralardan geçmedik, kim bilir ne hale gelmiştir yaylaklar, otlaklar? Başkasının ekinini tarlasını çiğneyip başımıza iş almayalım diye söylüyordum."

"Sen bana güven yeğenim, bana güven. Ben buraları elimle koymuş gibi bilirim. Ne tarlası olacak burda? Ben sana bir şey diyeyim mi Doğu'nun hepsi gelmiş, İstanbul'a doluşmuş, kim merayı, tarlayı sürecek, yeni tarla açacak da sen onların ekinini çiğneyeceksin ki, bak göreceksin ekili tarla bile görmeyeceğiz biz buralarda."

"Yav halo, sen de her şeye bir şey buluyorsun. Ya birileri bizi bu alaca duman sisin içerisinde görüp asker ya da terörist zannedip de ver ederse kurşunu, o zaman ne yapacağız?"

Halo'nun bütün keyfi kaçtı birden.

"İşte bunda yerden göğe haklısan babo. Önünü çevir sürünün. Sis açılmadan gidersek kesin başımıza iş alırız ki ne almak."

Yol kıyısında bir kayanın daldasına çöktü. Bir sigara yaktı. Sisin içerisinde bir çocuğun elinden seken küçük bir pembe top gibi yükselen güneşe baktı. Çömel-

mekten vazgeçti. Islak toprağa aldırmaksızın ayağının birini altına alarak oturdu toprağa. Veysi hayvanları toplamıştı. Eşeklerden birinin torbasından çıkardığı bir kaç parça ekmeği ve bir baş peyniri getirdi bir bezin üzerine, Şevder'in önüne koydu.

Şevder, "Sen ye benim canım istemiyor," dedi. Veysi üstelemedi. Onun gibi birinin, hem de bu yaşta, yıllardır uzak kaldığı göçerlik yaşamına duyduğu özlemle, kimselere haber vermeden, çocuklarının ve dağılan aşiretinin yerleştiği İstanbul'dan kalkıp geldikten sonra birden bire acımasız gerçeklerle yüz yüze gelmeye başlamasının kolay olmayacağını biliyordu. Aslında yapmayı düşündükleri şeyin çok kolay olmayacağını da biliyordu ya, yine de yıllardır telefonla haberleştiği Şevderin bu düşünü yerine getirmeyi kendisine bir borç bilmişti. Kendisine zamanında çok iyiliği dokunmuş bu yaşlı adamın yanında olmak istemişti.

"Biliyorsun halo, göçerliği keyf için yasaklamadılar. Laf olsun diye aşiretimiz kıl çadırlarını gece kondularının çatısının üzerine sermedi... Bu bizim yaptığımız zor bir iş, ya başarır ya başaramayız. Benim demem o ki, dikkatli olalım. Hoş yarı yoldan çevirecekler biliyorum ya, gidebildiğimiz kadar gidelim, sağ salim başa getirelim bu işi, istiyorum. Titizlenmem o yüzden."

"Bilirim yeğen, haklısın. Bilirim de kabullenmek işime gelmiyor herhal. Sen haklısın. Tedbiri elden bırakmayacağız. Evel Allah bir mevsim boyu bu dağlarda göçerlik edeceğiz. Son göçer, son Beritan olsak da bunu başaracağız."

İlk hafta çok zorlandı halo Şevder. Yetmiş yaşının üstünde bir çaba harcıyor, bütün gün davarın peşinde koşturup duruyordu. Veysi'yle birlikte bazen birkaç kişinin yapamayacağı işleri yapıyor, koyunları sağıyor, sütünü yol üstü köylerde ekmek, yumurta karşılığı veriyor, bazen akşamüzeri küçük yayıklarını bağladıkları bir ağacın altında saatler boyu yayık yapıyor, yağ elde etmeye çalışıyorlardı. Bütün bunları yaparken ikisi de hallerinden hiç şikayet etmiyorlardı. Tam tersine ilk bir haftadan sonra Şevder daha bir açılmış, yerinde duramaz olmuştu. Bazen sütü pişirip peynir yapma konusunda Veysi'yle saatler boyu tartışıyorlardı.

"Halo," diyordu Veysi, "biz seninle on beş yirmi baş koyunu alıp, Hasan Dede'den Diyarbakır'a doğru otlata otlata götürelim, diye sözleşmedik mi? Biz öyle her sütü peynir yapmaya, yağ çıkarmaya kalksak aylarca bu dağlarda, deli düzde kaldık demektir."

"Niye, seni bekleyen vardır?" dedi Şevder.

"Yoktur da, ne bileyim, şehirde rahat etmek varken bu rezilliği çekmenin faydası nedir diye düşünüyorum bazen."

"Seni şeherin dumanlı havası zehirlemiştir besbelli."

"Yok babam, ondan değil ya, hani bizimki de hayat değilmiş, Bu dağ senin, o yayla benim, bir ömür gezip durmuşuz diye düşünüyorum bazen."

"Kime ne lo? Ben gezerim... Benim gözüm açık gidecek; ben on yıldır yaylaya çıkmamışım, on yıldır göçerlik yasak olmuştur. On yıldır aşiretimiz şeherlere tıkılmıştır. Bilemedin dört beş sene daha yaşarım böyle. Ben göçerim. Göçe göçe ölmek istiyorum, sen istemezsen sen bilirsin. Bin bir arabaya, git çoluk çocuğuna... Ben on beş koyunu güdemedikten sonra şehirli olmuşum ne, göçer olmuşum ne? Değişen hiçbir şey yok. Ben peyniri kendim yapıp yemek istiyorum. Marketten alınan peynir benim boğazımdan gitmiyor."

"Ey ey, peynir yapa yapa gidelim bari."

YOLA koyuluşlarının on beşinci günü geride kalmıştı. Güzel güneşli bir gündü. Dağlardan düze inmişlerdi. İndikleri yayladaki terk edilmiş, insanı hüzne boğan, terk edildiğini anlamanın verdiği hüzünle bel veren dam atmalarının kimisinin üzerindeki ağırlığa dayanamayıp kırılıp çöktüğü, tek tük birkaçının sağlam kalabildiği evlerden birine koyunları koymak, diğerinde de kıl çadırlarını açmadan dam altında sabahlamak, birkaç günlerini burada geçirmek üzere gelmişlerdi. Bir zamanlar buralarda köylüler izin verdiği sürece kalabiliyor, çoğunluk köylerden uzak, köylerin meralarını belli bir ücret karşılığı kiralayarak sürülerini otlatabiliyorlardı. Şimdiyse her yan meraydı. Sürü yoktu, göçer yoktu. Yayla evlerinin az ötesinde toprağı gittikçe artan bir derinlikte yararak taa aşağılara değin uzayan bir ırmağın sabırla oyduğu bir dere vardı. Derenin öte yakasında da küçük bir düzlükten sonra korkutan bir yükseklikle üst üste yığılıvermişti dağlar. Aşağıdaki vadinin altlarından doğan güneş ılık kollarını vadinin her iki yakasına da açmış, esirger gibi sarıp sarmalıyordu, öksüz yeşili dağları. Şevder erkenden kalkmış, koyunları yaylıma bırakmış, günü erkenden karşılayan sukuşu gibi suya koşmuştu. Veysi sürüden ayrılan iki koyunu çevirdikten sonra dere içerisinde biraz daha yukarılarda bir yerde suyun kıyısına doğru inmişti.

Veysi tedirgindi. Kendi kendine, "Benim buralarda ne işim var?" diye sorup duruyordu. Gece karşı dağların sırtlarına yakın yerlerde yanan ateşler görmüştü. Uzandığı yerden Halo Şevder'le söyleşir, eski günleri anarken bir yandan da kapısı kırık köy evinin kapısından karşıdaki karanlık dağları seyrederken görmüştü ilk ışıltıları. Bir yandan elini yüzünü yıkıyordu ırmağın sularında, bir yandan da tedirgin bir sukuşu gibi boynunu sağa sola uzatıyor, dağların sırtlarına bakınıyordu. Birden az ötesindeki şeyi gördü. Durakladı, bir an bu dağlarda olmadığını sandı. Gözlerini yumup açtı, hayret ve hayranlıkla ona doğru yürüdü. Evet doğruydu gördüğü. İçinde garip değişik bir şeyler duydu. Yerinden doğruldu, ırmağın aşağılarına Şevder'e doğru hızlı adımlarla yürümeye başladı.

Irmakta aptes alan Şevder'in yanına geldi heyecanla.

"Şevder," dedi. "Gel, gel bak sana ne göstereceğim."

Birlikte ırmağın yukarısına doğru çıktılar. Bir zaman sonra durdular. Veysi heyecanlı bir sesle,

"Bu çiçek buraların çiçeği değildir Şevder, öyle değil mi?"

Şevder çiçeğe dikkatle baktı. Yanına çöktü. Yeni yeni tomurcuklanmıştı. "Doğrusun," dedi. "Buraların çiçeği değildir."

"Ben bunu Mersin'de, Akdeniz'de görmüşüm. Bu çiçeğin burada ne işi vardır?"

Şevder yerinden kalktı, çiçeği okşadı, "Bu çiçek," dedi, "senin benim gibi yolunu şaşırmış, kendini kuzeye vurmuş bir kuşun kursağında gelendir. Ölmüştür kuş, tohumsa, buraya kök salmıştır. Bilmiştir buralara ait olmadığını ama yine de kök vermiştir ya, çok şansı yoktur bence Veysi."

"Bizim gibi mi halo?"

"Bizim gibi ya... senin İzmir'e, benim İstanbul'a düşmem gibi, o da savrulmuş buralara. Sen, ben ölüp gideceğiz besbelli, çocuklarımız yeşerir mi yeşermez mi, Allah bilir," dedi Şevder. Çiçeğin dibinde hiçbir şey konuşmadan, gün iyice yükselene değin oturdular.

O GÜNÜN akşamı koyunlardan beşinin eksik olduğunu gördüler. Bütün aramalarına karşın bulamadılar onları. Aramaktan yorgun düşüp, soğuyan havayı iyice duyumsadıklarında çaresizlik içinde yayla evine geri dönmüş, dışarıdan görülmeyecek bir biçimde evin bir köşesinde tutuşturdukları çalı çırpının yanında, suratları bir karış, doğru dürüst bir şey yemeden, sigara üstüne sigara tüttürerek birkaç koyuna sahip olamamanın verdiği suçluluk duygusuyla Şevder Veysi'ye, Veysi Şevder'e bağırıp durmuşlardı bütün gece. Sabaha doğru dalar gibi oldu Şevder. Veysi'nin sesiyle uyandı uykusundan.

"Uyudun mu?"

"He, dalmışım biraz."

"Ben sana söylememişim Şevder. Dün gece karşı dağların sırtlarında ateş yakanlar vardı. Günahı vebali boyunlarına ya, onlar götürdüler koyunları."

"Boş ver koyunları da yat biraz."

"Yatmasına yatacağım da, uykum gelmiyor."

"Öyleyse yıldızlara bak."

"Bakıyorum. Allah seni inandırsın, bizim koyunlar gibi kayıp kayıp gidiyor yıldızlar da," dedi Veysi.

Gülmeye başladı Şevder. "Allah belanı vermesin," dedi. "Bu da nereden geldi aklına?"

"Ne bileyim ben. Hani diyorum ki elindekine sahip olamayan bir biz değiliz herhalde. Allah babanın yıldızlarını da birileri çalıp duruyorlar."

"Tövbe estağfurullah de!"

"Ne bileyim aklıma geldi birden. Allahım sen günah yazma."

"Veysi keko, ben koyunların peşinde değilim, yanlış anlamayasın. Benim derdim başka," dedi huzursuz bir sesle.

"Nedir?" dedi Veysi. Sonra heyecanlı bir sesle, "Gördün kayan yıldızı?" diye yattığı yerden sağına doğru doğruldu; sol eliyle bir köşesi uçmuş damdan görünen, karanlık mavi göğü, oynaşan kayıp düşen yıldızları göstererek.

"Ya sabır," dedi Şevder. "Benim halıma bak bunun derdine bak, yarın Yüzbaşı tepemize binerse sen yıldızları görürsün."

"Niye Yüzbaşı'ya ne yıldızlardan?"

"La havvela!.. Yahu kardaşlık seni dağ havası iyice çarpmıştır," dedi Şevder. Yattığı yerden doğruldu oturdu. Yıldızların ışıltısının aydınlattığı gövdesi bir eski zaman kilometre taşı gibi görünüyordu.

Veysi arkadaşını süzdüğü zaman dilimi içerisinde işin ciddiyetini kavramıştı.

"Hakikat ya!" diyebildi.

"Hakikat ya!.. biz Karayazı'da Yüzbaşı'nın imzalayıp verdiği kâğıtta on beş koyun yazmıyor mu, adam bize demedi mi biri eksik olursa vay halinize, diye?..."

"Dedi de, biz ne yapalım çaldırdık koyunları deriz soran olursa."

"He onlar da bize inanacaklar," dedi alaylı bir sesle Şevder.

"İnanmazlar mı?"

"Cık," dedi Şevder.

Veysi de dikeldi oturdu.

"Peki ne olacak?"

"Bilmem... ama inanmayacakları kesin. İki tane eşşek kadar adam, iki eski top-

rak Beritanlı, on beş davardan beşine sahip olamadı, çaldırdı diyeceksin, onlar da inanacaklar. Buna kim inanır kardaşlık?"

"Valla ben inanmam," dedi Veysi.

"Ee, Yüzbaşı niye inansın ki?.. Zaten adam demişti bize, 'Siz bir halt çeviriyorsunuz, açığınızı yakalarsam yakarım canınızı,' demişti."

Sabah olmuş, ortalık ağarmaya başlamıştı. İki yaşlı adam öylecene kımıltısız oldukları yerde bağdaş kurmuş, konuşuyor da konuşuyorlardı.

ERTESİ sabah uykusuz geçen bir gecenin bezginliği ve yılgınlığı yüzlerinden okunuyordu her ikisinin de. Kapının önüne çıktılar. Ellerini yüzlerini derede, aşağıdaki ırmağın kıyısındaki o garip bitkinin yanında yıkadılar. Sonra Veysi kapısına tahtalarla örttüğü köy damındaki koyunlara bakmaya gitti. Şevder, yattıkları evden biraz ekmekle bir parça peynir, iki baş soğan ve bir kap içerisindeki bir gün önce mayaladıkları taze yoğurdu getirdi gün ışıklarının tatlı tatlı yansıdığı evinin duvarının hemen dibine, yeşil otların üzerine koydu. İçeriden çıkardığı çullardan birini kendi altına birini de Veysi'nin oturması için sağ tarafına koydu. Veysi elindeki kaptaki yeni sağdığı sıcak sütle geldi. Tembel tembel kahvaltılarını yaptılar, yerlerinden kalkmadılar...

Veysi birden heyecanla fırladı yerinden, "Duydun?" dedi.

"Neyi, askerler mi geliyor?"

"Yok babam, koyun melemesi var, sen de duydun?"

"Gece senin başına yıldız mıldız mı düştü kurban olduğum? Koyun bu meler elbet bütün gün meleşip durur işte."

"Yok babam, bu meleme bizimkilerden değil, uzaktan dereden yana geliyor," dedi Veysi ayağa fırlarken.

İki yaşlı adam dereden aşağıya bir kağnı tekeri gibi sağa sola yalpalaya koşarak inmeye başladılar. Islak otların üzerinde bazen kayıyor, dengelerini kaybediyor, düşüyor, sonra yeniden kalkıp koşuyorlardı.

Kuşburnu çalıları ellerini yüzlerini dalıyor, kanatıyor, dikenlerine takılan giysileri paralanıyordu. Bu iki koca yaşlı adamın çıkardığı gürültüyle, daha kanları ısınmamış, uyuyan bütün börtü böcekler, açılmamış çiçekler uykularından uyanıyor, kertenkeleler, kurbağalar, yaprak altlarında uyuyakalmış, kızböcekleri, kelebekler korkuyla sağa sola kaçışıyorlardı.

"Derenin öte geçesinden geliyor sesleri Veyso," diye bağırdı arkalardan Şevder.

"He, he!"

Önden Veysi, ardından Şevder gürültüyle daldılar ırmağa. Veysi'nin sıçrattığı sular adam boyuna çıkıyor, sonra dalga olup kıyıya taşıyordular.

"Lav yavaş, baştan ayağı beni çimdirdin!" diye bağırıyordu, aynı hızla ardından suları yara yara seyirten Şevder.

"Lav boş ver halo, Yüzbaşı'yı düşün ataşın yükselir, o saat üstün başın kurur."

"He vallah doğrusun..."

Veysi, ırmaktan sonra tırmandığı tepenin üzerindeki kayaların altında, eski zaman mağaralarından birinde dört koyunu birbirlerine sokulmuş bir durumda bulduğunda, hırsından yan gelmiş yatan koyunlardan bir ikisini ayağının ucuyla tekmeleyip kaldırdı, bir dolu küfretti sonra. Şevder arkasından nefes nefese tırmandı,

yamacı çıktı geldi. Koyunları gördüğünde derin bir nefes aldı olduğu yere çöktü.

"Hay sizin sahibinizi..."dedi, sustu, küfür etmedi.

Veysi de geldi yanına oturdu. Birbirlerine baktılar. Şevder önünde toparlak bir çoban gibi savrula yuvarlana koşan Veysi'nin halini gözlerinin önüne getirdi, bastı kahkahayı.

"Neye güldün halo?"

"Sana keko sana... dün bu kadar hevesle arasaydın, biz bu koyunları bulmuştuk. Nasıl ki duydun Yüzbaşı'yı, tilki gibi osaat buldun koyunları," dedi.

Veysi gülümsemekle yetindi. Elini cebine attı, sigara paketini çıkardı. Canı bir sigara tüttürmek istiyordu. Ne var ki paketteki sigaralar sırılsıklam olmuştu.

Paketi kaldırıp fırlattı. Şevder sigarasını çıkardı sonra.

"Bak benimkiler iyi durumda." Birer sigara aldılar. Şevder, Nikelajlı muhtar çakmağıyla birkaç kez denemeden sonra yakabildi sigarasını. Sonra yanan sigarasını uzattı Şevder. Veysi sigarasını yaktıktan sonra derin bir nefes aldı. İkinci nefesinde gözlerini az evvel indiği karşı yamaca dikti, sonra öfkeli bir sesle, "Hay sizin keçikinizi," dedi öfkeyle ayağa kalktı. Şevder arkasına bakmadan, "Gene ne oldu kirva?" dedi öfkeyle ayağa kalktı. Şevder arkasına bakmadan "Gene ne oldu kirva?" dedi.

"Arkana bak da gör," dedi. "Bütün koyunlar, eşşeklere kadar peşimize takılıp gelmiş."

Gerçekten de, on koyun, iki eşek, bir at arkalarından koşmuş, derenin öte kıyısına değin gelmişlerdi. Şevder gülmeye başladı.

"Ula Veyso, senin aldığın bu hayvanların heppisi de bizim gibi deli divana çıktı," dedi. Birlikte gülmeye başladılar.

İki adamın dur durak bilmez kahkahaları ırmağın aktığı vadinin yukarılarına doğru dalga dalga yayılıyordu. Neden sonra Veysi, "Halo yahu," dedi. "Bu iş deyesen bizim yiyeceğimiz bir bok değil. Buralarda perperişan olacağız.'

Şevder sustu. Veysinin yüzüne baktı. "Sen de diyiyisen lo? Çı di beje? Seni anan beri de doğmadı mı? Beni anam göçerde Bingöl dağlarında doğurmamış mı? Son birkaç yıla kadar ömrümüz günümüz göçerlikte dağların başında, hayvanların ardında geçmedi mi? Ne demek, bizim yiyeceğimiz bok değil? Ayı be lo! Ayıp sana!"

"Vallah doğru dersin ya, en azından bana göre bir iş değil gibi," dedi.

Sonra hiç konuşmadan ırmağın karşı kıyısına önlerine kattıkları koyunları sürdüler karşıya geçip kıyıya düşmüş sabah ışıklarına ulaştıklarında durdular. Usul usul sırılsıklam olmuş şalvarlarını çıkardılar, ceketlerini, ve mintanlarını kuşburnu dallarının üzerine serdiler. Yine hiç konuşmadan şalvarlarının sularını sıktılar. Çalıların üzerine attılar. İki ihtiyar adam atlet ve uzun paçalı donlarıyla bir ara bakıştılar, sonra her biri etrafına bakınarak birer çalı kümesinin arkasına gittiler, donlarını ve gömleklerini çıkarıp iyice bir sıktılar. Yeniden giydiği atleti ve paçalı donuyla ilk gelip güneşin alnına, toprağa uzanan Şevder oldu.

Yattığı yerden koyunları saydı. Sonra,

"Veyso," dedi. "Şeher seni çok bozmuş, sen eski Veyso değilsin... iki gün iki gece gözünü kırpmazdın sen. Nene hastalandığında sırtında on beş kilometre yol gitmiş şehire kadar durmamıştın. Şimdi ne oldu sana böyle, on yılda bu kadar değişir mi bir göçer? Senin damarlarında göçer kanı dolaşıyor sen nasıl böyle değişmişsin anlayamadım," dedi.

Çalıların arkasından başı önünde çıkıp gelen Veysi, düşünceli bir yüzle yanına çöktü Şevder'in.

"Bende göçerlik möçerlik kalmamış halo. Ben artık İzmir Kemeraltı'nda pazarcı olmuşum. Amma sanki sen farklısın. Sen erkekliğe bok sürmüyorsun ya, sen de artık şeherli olmuşsun. İşin çoğunu bana yaptırmaya bakıyorsun. Gece nöbetlerinde uyukluyorsun."

Şevder sırtüstü uzandı gözlerini kapadı. Kendini sabah güneşinin tatlı tatlı ısıtan, baştan çıkartan kollarına bıraktı. Cevap vermedi.

GÖÇERLİKLERİNİN bir ayını geride bırakmışlardı. Günleri, güneşin insanı okşayan sıcaklığının serin yayla rüzgârlarına yoldaşlık ettiği saatlerde, ya hayvanların peşinden koşturup durmakla, ya da sabırlı bir yavaşlıkla tepeleri aşmakla geçiyordu. Geceleri kalın yün organlara sarılıp, dışarıda yıldızların içerisinde, saman yolunun altında yatıyorlar, saatler boyu seyrettikleri gökyüzünden gözlerine yıldızlar doluyordu.

Şevder biraz zorlansa da iyi kötü götürüyordu işi ya, Veysi iyiden iyiye bozulmuş, yorulmuş, dayanmanın sınırına gelmişti.

Kimi günler birkaç günlüğüne hayvanları gütmeye, sağmaya sütünü götürüp yakın köylere satmaya yardım edecek genç köylüler kiralıyorlardı.

Bir akşamüstü koyunları yayan genç köylü heyecanla yanlarına doğru geldi. "Halolar," dedi. "Koyunlardan üçü öldü... birden ağızları köpürdü, ne oldu bilmem, titreye titreye öldü gittiler. Vallah ben bir şey yapmamışım."

Veysi, koyunların öldüğü yöne giderken,

"Yapsaydın zaten, ölmezlerdi, gurro keri," dedi söylenerek.

"Vaallah halolar benim bir suçum yoktur," diyordu genç köylü.

"Yoktur elbet, eşşeğin oğlu, yoktur elbet," diye mırıldandı Şevder. "Sen götür davarı ağulu otların içine sür, sonra de ki : 'benim bir suçum yoktur.' Doğrudur, bütün suç, yaylada, dağda davar otarmasını bilmeyen Allahın köylüsünü çoban diye tutan biz iki salakta."

Koyunların ikisi çoktan ölmüştü. Üçüncüsü hâlâ titriyordu gittiklerinde. Biraz sonra o da kaskatı kesildi.

Şevder'le Veysi birbirlerine baktılar "Ağulu ot yemişlerdir," dediler. Ne yapak, sağlık olsun."

"Hadi gidip akşam yemeğini yapalım bari. Ataşın üzerine bırakmıştım kazanı," dedi Veysi.

Şevder kolundan tuttu, "Olmaz," dedi. " Bunları burada koyup gidemeyiz."

"E oldu olacak birer mezar yapalım halo," dedi Veysi kızarak. Veysi'nin söylediklerini duymazdan gelerek, " Bunların postunu yüzmemiz gerek," dedi Şevder.

"Yahu halo sen bu işi iyiden iyiye ciddiye aldın ha, nerdeyse tam göçerlik olsun diye, kavurma yapalım diyeceksin, bırak postlarını almayı, Allah billah aşkına!"

"Veyso, ulan pazarcı bozuntusu," dedi Şevder öfkelenerek. "Ne kavurması ne hali? Biz bunların postunu almazsak yarın Yüzbaşı karşımıza çıktığında ne deriz, düşündün mü?"

'Öldü komutanım...'

'Ne malum öldükleri ulan?'

'Ne bilek aklımıza gelmedi.'

'Öyle mi?... Öyleyse aklınız bokunuza karışana değin yiyin sopayı!..'

Her biri bir koyunun başına çöktüler. Söylene küfrede yüzdüler koyunları. Gece çoktan çökmüş, yıldızlar birbirlerine küçük parıltılı taşlar atarak şakalaşırken ay usuldan yükseliyordu. Şevder ile Veysi gece mavisi bir karanlığın içerisinde, ellerinde koyunların postlarını sürüyerek çadırlarının yanına doğru giderlerken ikisinin de ağzını bıçak açmıyordu. Gece hiçbir şey yemeden sigara ve isli karaya belenmiş alüminyum çaydanlıkta demledikleri demli ağır çayı birbiri peşi sıra içerek, çok seyrek konuşarak yatana değin oturdular. Şevder de, Veysi de on yıldır bulaştıkları yaşamlarını düşünüyorlardı. Veysi suçluluk duygusuna kapılmıştı. Çocuklarını yalnız bırakarak çıkıp gelmişti.

Niye, nereye, niçin gittiğini söylememişti. Şevder'le öyle anlaşmışlardı çünkü. Kendilerini yiyip bitiren göçerlik tutkusunu yeniden yaşamak istemişlerdi ya, Veysi artık bir göçer olmadığını biliyordu. O bir göçerden çok İzmir Kemeraltı'nda bir pazarcı olmuştu. Hoş onu da tam becerememişti ama o bunun kadar zor bir iş değil gibiydi. Karısını özlemişti. O Şevder gibi değildi. Şevder'e göre ne vardı? Karısı yoktu bekleyeni yoktu. Oğullarının da ona ihtiyacı yoktu, hem zaten büyük olasılıkla Şevder gelinleriyle geçinemiyordu da.

Şevder o güne değin yapmadığı bir şeyi yapıyor, geçmişteki yaşamını düşünüyor, zor göçerlik yıllarını, güç koşullarda neler yaptıklarını anımsamaya çalışıyordu. O ömür törpüsü bir kent olan İstanbul'a alışamadığını yetmiş koca yılın altmış yılını verdiği yaylaların, zozanların serin yelini hissetmeden yaşayamayacağını, dağların en bilinmez yerlerindeki gözelerden kana kana içtiği suyun tadını damağında hissetmediği sürece mutlu olamayacağını biliyordu. Elbette bu göçerlik ona zor geliyordu. Ama o bir göçerdi. Zoru başarması gerekiyordu. Kendisine olan saygısını kazanabilmek için bu yolculuğu tamamlaması gerektiğini biliyordu.

Yarın postları tuzlamak için köylerden birine inip tuz bulmalıydı. Bu postları böyle sürükleyerek götürmenin mümkün olmayacağını, kokacağını düşünüyordu.

"Veyso," dedi kısık bir sesle.

"Söyle halo."

"Veyso, yarın tuz bulmamız lazım..."

"Lazım da nerden?"

"Aşşağlardaki köylere inek birimiz.

"İnsen n'olur, külden başka ne bulunsun ki? O sersem oğlanın dediğine göre köylerin, mezraların tamamı boşalmıştır..."

"Tamamı mı?"

"Tamamı... onlar ya seyyar satıcıdır Diyarbekir'de, ya da pazarcıdır bir yerde. Sana tuz verecek adamı bulamazsın babo."

"Veyso gelip bu boşalan köylerden birine yerleşen insan..."

"Tev, tev, tevv," dedi Veysi alaycı bir sesle. "Buranın oturulacak hali olsaydı boşaltırlardı heç babo, sen ne diyiysen?"

"Haklısan Veyso haklısan. Yerleşmekten geçtim, tuz lazım. Tuz bulalım yeter. Koyunların tuzlarından mı kullansak diyorum?"

"Ne edek bulamazsak öyle yapacağız, başka mümkünü yok."

"Veyso sen aslında o sersem oğlana öyle bağırmayacaktın. O da çekti gitti. Ko-

yunlar gene bizim başımıza kaldı."

"Bırak lo halo, ondan değil çoban, pazarcı bile olmaz, iyi oldu gittiği..."

Veysi artık bu işi daha fazla sürdürmenin mantığı olmadığını düşünüyor, karısını özlediğini, İzmir'i, o insan selinin akıştığı Kemeraltı'nı özlediğini duyumsuyor, çocuklarını onca yükün altında bırakıp kaçtığı için suçluluk duyuyordu. Birde üstüne üstlük, burada, yok asker geldi, yok gençler gördü korkusunu yaşa. Biri gelip bir şey soracak isteyecek diye girecek delik bulamıyoruz. Geceleri doğru dürüst bir ateş yakamıyoruz. Gündüzleri itin bile uğramadığı yaylalarda, sırtlarda geziyoruz. Niye?... göçerliği özlemişiz yav böle göçerlik olur heç? Allah bizi saklaya, Bingöl dağlarına kadar sağ salim bir gidelim de ondan sonra oturup haloyla açık açık konuşacak, deyecem ki ben göçer değilim. Artık yeter, gel çekip gidelim evimize. Çamurlu boklu sokaklardan geçsek de naylon serili damlarıyla, yelin, selin oyuncağı olmuş gecekondularımız da olsa çekip gidelim evimize çol çocuğumuzun yanına.

..... boğazını geçeli üç gün olmuştu. Artık doğuya oranla daha sıcak olan güneş topraklarındaydılar. Şevder her geçen gün çalıştıkça açılan bir makine gibi daha çevikleşiyor, bir işten diğerine koşuyordu. Çadırın sökülmesinden kurulmasına koyunların sağılmasına, yayık yapılmasına kadar birçok işi yapıyor, ellerindeki fazla sütü yakın köylerden gelen çocuklara çoğu zaman hiçbir karşılık almadan veriyor, onlardan en fazla koyunlara göz kulak olmalarını istiyordu. Yolculukları boyunca koyunlarından biri daha ölmüş, hastalanan ikisini de aralarla kesip yemişler, etlerini köylülere dağıtmışlardı. Koyun kestikleri günlerde o yaylaların ortasında rüzgârın mahzun mahzun salladığı kıl çadırın etrafı şölen yerine dönüyor, çevre köylerden davet ettikleri yaşlı, genç, erkek, kadın onlarca insanın yardımıyla etler, piavlar pişiriliyordu. Böyle günlerde Şevder'in çenesi düşüyor, kadınlarla, kızlarla şakalaşıyor, erkeklerle saatler süren sohbetlere katılıyordu. Şevder kendisini yeniden aşiretinin başında bir göçer reisi olarak görüyor, ikide bir yerinden kalkıyor gururlu gururlu dolaşıyor, kazanlarda kaynayan bulgurun pişip pişmediğine bakıyor, et pişiren kadın ve kızlara kazanının etrafında bekleşen çocuklara birer parça et vermelerini, onları bekletmemeleri gerektiğini söylüyordu. Köylüler yıllardır tanıdıkları bu yaşlı adamın yüzündeki mutluluğu görüyor, onun en büyük düş kırıklığını yalnızlık nedeniyle yaşadığını biliyor, ellerinden geldiğince yalnız bırakmamaya çalışıyorlardı.

Şevder'in giderek daha fazla çalışması, daha fazla koşturmasına karşın Veysi isteksizleşmiş, canı iş yapmak istemez olmuştu. O artık şehirde yaşayanlar gibi, evinde, hiç değilse akşamları Allah ne verdiyse, kıt kanaat da olsa kazandıklarıyla yetinerek çocuk çocuğuyla, karısıyla birlikte yaşamak istiyordu. Gerçi yıllardır aynı çatının, aynı kıl çadırların altında birlikte oldukları gelinleri, çocukları ve torunları artık ayrı evlerde, ayrı kaplardan karınlarını doyunmaktaydılar ya, olsundu.

Kıl çadırla var olan büyük ailenin dağılışını görmüş, en zor gelecek olan şeye alışmış, tevekkülle karşılamıştı. Bu büyük yıkımı gördükten sonra, yavaş yavaş herkes önce amcalar ve dayılar, halalar ve bibiler, sonra giderek, oğullar ve gelinler de birer ikişer sırtlarını dönerek, kendi kozalarını örmüş, kendi mutfaklarını ayırmışlardı. Onları artık ayda bir, bayramda seyranda ziyaretine geldiklerinde görebiliyordu ya, bunu iyiden iyiye kanıksamıştı, her şey ve bütün olanlar artık ona zor gelmiyordu. Ona artık yaşamının elli yılını verdiği göçerlik zor geliyordu. Yağmurlu, toz-

lu, dondurucu soğuklarla dolu, kimi zaman diz boyu çamurlarda sağa sola seğirttiği, elli koca yıla nasıl katlandığına şaşar olmuştu. Halo Şevder'i sever, sayardı. O onların aşiretlerinin başıydı. Ona sonsuz güvenirdi. Şevder de bunu bilirdi. Bu yolculuğu sadece kendisine açması, sadece kendisine teklif etmesi bu yüzdendi. Ne var ki; Veysi için artık yolun sonuydu. Daha fazla yürütemeyeceğini biliyordu. Biliyordu ya, bunu nasıl söyleyeceğini bilemiyordu. Doğrusu göçerliğe katlanamayacağını ilk kendi kendine itiraf ettiğinde de bile çok rahatsız olmuş, bunu çok küçültücü bir şey saymıştı. Dahası birkaç gün öncesine değin Şevder kendisini çalışmadığı, tembelleştiği, şehirli olduğu konusunda eleştirdiğinde şiddetle tepki göstermiş, gerçekleri kabullenmek istememişti. Bu gece daha bir rahattı Veysi. "Yarın Şevderle konuşacağım," diyordu kendi kendine. "Bu gün keyfini bozmayayım. Etrafına köylüleri toplamış, oldukça mutlu. Kendini hâlâ o büyük aşiretin başında gibi görüyor. Etrafa yağdırdığı emirlerden bu besbelli. Bu durumun Halo'nun iyiden iyi hoşuna gittiği açık. Son üç haftadan bu yana, bir bahaneyle koyunlardan birini kesiyor, cümle köylüleri başına topluyor, 'bulgur, ekmek sizden; et, yoğurt bizden,' deyip kazanlar kurduruyor, yediriyor, içiriyor. Artık jandarma bile belledi bizi. Yolları geçtiğinde mutlaka konuğumuz olurlar. Allahları var; kaybolan iki koyunu bulup onlar getirdi. Köylü dersen, her Allahın günü, işi olan olmayan mutlaka bir uğruyor, bir işin ucundan tutuyor. Bir de üstüne üstlük, bazen bana bile akıl vermeye çalışıyorlar. Artık benlik bir iş kalmadı buralarda." Kendi kendine acı acı gülümsedi. 'İşe bak!... göçer olmuş pazarcı, köylü olmuş göçer. Hey gidi hey!.. feleğin bok işleri ayıya kaval çaldırır derlermiş, doğru bir lafmış.' Veysi tuvalete gitmek bahanesiyle uzaklaştığı şölen topluluğunu sırtını verip oturduğu bir kayanın dibinden seyrederken bunları düşünüyordu.

Yerinden kalktı, usul usul, kalabalığa doğru yürüdü.

Köy muhtarı oturduğu yerden laf attı ona, "Veyso Efendi, Allah versin senden ağası yok, elin bir işe değmiyor, bari gel otur yarenlik edelim iki lafın belini kıralım."

Şevder başında beklediği bulgur kazanının oradan bağırdı. "Öyle demeyin kardaşlar, Veysi çok işi görüyor. Onun yaptığı işler her zaman önemli işlerdir. Belki size çalışmıyor gibi geliyor ama, öyle değil. Derler ya, "Hızlı giden atın boku seyrek düşermiş," dedi gülerek. "Veyso kardaşıma takılmayın."

Veysi alacakaranlıkta yüzündeki ifadeyi göremese de Halo Şevder'in sesindeki ince alayı seziyordu. Ses etmedi. Ertesi gün bir göçerin yapmadığı bir şeyi yaptı. Öğle saatlerine kadar yattı. Gün iyice yükseldikten sonra kalkmıştı. Suratından düşen bin parçaydı. Çadırdan dışarı çıktığında Halo Şevder'in koyunları yaylıma saldığını, kendisinin de ellerinde kovalarla iki köylüyle söyleşerek ağır ağır geldiğini gördü. Utandı birden. Sıkıntısı bir kat daha arttı. "Bu böyle olmayacak," dedi.

"Konuşmalıyım Halo Şevder'le. İçimden hiçbir şey yapmak gelmiyor. Bu işi daha fazla sürdüremeyeceğim."

AKŞAMA değin çok bir şey konuşmadılar. Halo hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. İkindiye doğru Veysi, süt kaynatan Şevder'in yanına yaklaştı.

"Halo," dedi. "Benim aşağıya kasabaya inmem lazım!"

Şevder, Veysi'nin sözünü bitirmesini beklemeden, "Git öyleyse" dedi.

"Yani ben çocukları, çok özlemişim."

"Git hadi..."

"Bir telefon etsem diyorum.."

"Telefonla olmaz, senin gitmen lazım., dedi, soğuk ve durgun bir sesle.

"Gitmek mi dedin Halo?.. yani gitmemi mi istiyorsun?.. ama ya sen Halo?.."

"Git hadi," dedi, donuk bir sesle. Sütün altına birkaç çalı çırpı daha attı.

"Ama sen?"

"Beni merak etme. Ben pazarcı olmadım daha. Sonra köyden ardıma gelenler de var biliyorsun. Onlardan bir ikisiyle konuştum. Benimle Diyarbakır'a kadar gelecekler. İyi çocuklar, çok da para istemiyorlar. Sen çok karanlığa kalma git," dedi.

Veysi çömeldiği yerden kalktı, ellerini beline koydu. Şevder'e baktı. Şevder yüzüne bakmıyordu. Şevder'i tanırdı. Konuşmak istemiyorsa konuşmaz, bakmak istemiyorsa başını çevirip bakmazdı bile. Bir süre sessiz kaldı. Sonra kısık bir sesle, "Hakkını helal et Halo, biliyorsun ki..." Şevder yanına geldi sözlerini kesti bir el işaretiyle. "Anlatma keko, biliyorum. Sen haklısın üstelik. Benim için kötü olan da bu. Ama bu benim düşüm... Benim buraya gelmemde senin desteğin çok büyük oldu. O bile yeter bana. Bana destek verin, güç verin. Bir tek sen keko. Koca aşirette bir tek sen. Bu az bir şey değil. Hem sonra senin ardında seni bekleyen var... Oysa biz hepimiz, kocaman ailemizle biz hepimizken, bizi kimse beklemezdi. Kimsenin gözü arkada kalmazdı. Biz ailece giderdik gideceğimiz yere. Kimse yolumuzu beklemezdi. Ben hala göçerim. Çünkü benim hiç bekleyenim yok. Bir başımayım ben. Sen öyle değilsin keko. Senin bir yarın İzmir'de bir yarın burada, olmazdı böyle bir şey. Denedin. En azından benim denemem için yardımcı oldun, sağ ol." Elini dostça sırtına vurdu. Veysi buruktu. "Seni yalnız bırakmayı içime sindiremiyorum. Sen burada tek başına hem de, ne yaparsın bilmem."

"Beni düşünme keko. Koyun dersen beş altı tane kaldı kalmadı. Eh bir iki haftaya ikiye üçe iner alimallah," dedi, gevrek gevrek güldü. "Bilemedin bir ay sonra seni arayacağım söz, ilk seni arayacağım Diyarbekir'den. Diyeceğim ki, 'ben Şevder, son Beritan. Yüz yıllardır geçtiğimiz yollardan geçtim geldim.' Eli Veysi'nin omuzundaydı. Dostça göğsüne bastırdı.

Veysi birkaç parça eşyasını topladı bir çırpıda. Çadırdan çıktığında Şevder atı hazırlamış getirmişti.

"Olmaz," dedi. "Atı almam. Eşek yeter bana. Senin yolun uzun sen eşek sırtında yol alamazsın."

Şevder üstelemedi. Veysi eşeklerden yaşlı olanını aldı, Şevder'le kucaklaşıp helalleştiler. Sonra bir sıçrayışta eşeğe bindi. Veysi "çüü!.." diye eşeğe şaplak attı. Eşek küçük ve sık adımlarla yürümeye başladı.

Veysi'nin arkasından seslendi. "Eşeği ver birine. Bu saatte şehire minibüs bulursun.. Oradan atla bir otobüse, ver elini İzmir... Allah yolunu açık etsin, güle güle git Veyso. İki gözüm benim. Güle güle!."

Veysi'yle eşeği, serin yayla rüzgârını yararak yamaçtan aşağıya doğru inmeye başladılar. Aşağıda uzakta camilerinin minareleri görünen kasabaya ulaşan bir yol uzayıp gidiyordu.

Şevder bir zaman öylecene yürüdü peşinden. İçinden, "Güle güle pazarcı Beritan, güle güle," diye mırıldandı. Hava kararmak üzereydi. "Koyunları bir an önce

toparlamam gerekiyor," diye mırıldandı elinde olmadan, sonra acı acı güldü. "Koyunlar da koyun hani. Dersin iki bin canlık bir sürü. Altı üstü altı koyun."

Hava kararırken köyden birkaç yaşlı çıka geldi. Diğer köyden de gelecekler vardı. Hiç kimse Veysi'nin gidişine şaşırmamıştı. Haftalardan beridir, hiç kimseyle doğru dürüst konuşmamış, dostluk yapmamıştı.

Hemen hiçbir şey olmamış gibi beraberlerinde getirdikleri tezekle ve fışkılarla çadırın önünde kocaman bir ateş yaktılar. Gelenlerden kimi kesilmiş tüyleri yolunmuş tavukları parçalayıp kara yanık tencerelere yerleştiriyor, kimisi de ateşin bir kenarına isli, kara kocaman alüminyum çaydanlığı yerleştiriyordu. Şevder ve birkaç yaşıtı ateşin uzağında bir yerlerde eski göçerlik, köylülük yıllarını, anılarını anlatıyor, sigaralarını tüttürüyorlardı. Birkaç delikanlı yer sofrasını hazırlıyor, yere serdikleri örtünün üzerine belli aralıklarla ekmekleri, taze soğanları kaplar içerisine yoğurtları koyuyorlardı. Bir sis çöktü yaylanın üzerine. Yüzlerine, ellerine milyonlarca küçük su zerreleri kondu birden.

Şevder, gevrek gevrek gülerek, "Veysi bu gece de kalıp bu sisi görseydi bari. İzmir'de sis böyle temiz, el değmemiş ve sis gibi kokmaz bilirim," dedi.

Yaşlı bir köylü, "Veysi gibi şehirli olmuş biri bu dağın başında bu sisle karşılaştığında daha çok korkar, gece yarısı yola koyulurdu alimallah. Gittiği daha iyi oldu kirve," dedi.

Veysi'yle ayrılmalarının üzerinden on günden fazla geçmişti. Şevder gittikçe daha fazla zorlanmaya başlamış, gücünün sınırına gelmişti. Bir at, bir eşek, dört koyunu vardı. Bir yerde konakladığında mümkün olduğunca fazla kalıyordu. Çadırı söküp kurma işini en aza indirmeye bakıyordu. Artık koyunları genellikle dağda rastladığı çobanlara sağdırıyor, sütleri parasız, karşılıksız veriyor, günlerini bitiş noktasına ne kadar kaldığını hesap etmekle geçiriyordu. Yorgun ve bitkindi. Ama bıkkın değildi. Göçerliğin kanının içinde dolaştığının bir kez daha ayırdına varmıştı. Bazı günler yorgunluktan ağlamaklı hale gelse de göçerliği terk edemeyeceğini biliyordu. Bu nedenle oturup Diyarbakır'a kaç kilometre kaldığını hesaplasa da önündeki yolu bir an önce tüketmek istemiyordu. Göçerlik aşkına dağların soluğunu soluya soluya içine sindire sindire sürdürüyor, Diyarbakır'dan sonra yeniden İstanbul'a gitmek düşüncesi onu isyan ettiriyordu. Bingöl dağlarında bir köylüyle konuşup anlaşmıştı, seferi tamamladığında ilk arabayla o köye gelecek, elindeki birkaç kuruşla köylünün evinin yanındaki damı alacak, orada yaşayacaktı. Özellikle bu anlaşmadan sonra yolculuğunu daha hızlandırmıştı. Diyarbakır sınırına yaklaştığında içinde zafer kazanmış bir adamın haklı gururu vardı. İyiden iyiye zayıflamış, avurtları çökmüştü. Yine de mutluydu. "Yarın kente girdiğimde koyunlardan birini ilk önüme çıkan fukaraya vereceğim. Kalanını hayvan pazarında satarım. Neye versem kârdır. Bedava versem ne olacak? Ben, benimle dalga geçenlere daha ölmedim diyeceğim, ben on yıl da geçse bin yıl da geçse aynı Beritanlıyım, diyeceğim."

Kente yirmi kilometre uzakta eski bir köprünün altına kurdu çadırını. Geceyi burada geçirip sonra sabah erkenden yola koyulacaktı. Koyunlarını okşadı sevecenlikle. Atını uzun bir zaman aradan sonra tımarladı. Gemici lambasını yaktı. Yol boyu köylerinden birinden aldığı tavuğu yoldu önce. Sonra onu ateş üzerinde tütsüleyerek kalan tüylerini yaktı. Kirli tencerenin içerisine oturttu, suyunu tuzunu koyduktan sonra pişmekte olan tavuğun yanına domates ve patatesleri doğrayarak kattı,

tencereyi ateşin üzerine indirdi. Ateşin yanına çömeldi. Son on gündür başına gelenleri düşündü. Hepsi iyi hoştu da, koruculara dert anlatmak zor olmuştu iyice. Laf olsun diye kendisini defalarca sıkıştırmışlar, akla hayale gelmez sorularla iyice bunaltmışlardı. Bunu önünden geçtiği her korucu köyünde yaşamıştı. Korucuların bulunmadığı ova köylerinde de kimseler kendisiyle konuşmak istememiş, hep şüpheyle, tepeden tırnağa süzmüşlerdi.

Sigarasını söndürdü. Eline aldığı çatalla tavuğun pişip pişmediğini kontrol etti. Veysi'yi düşündü elinde olmadan. "Bugün günlerden nedir acep?" diye geçirdi içinden. "Veysi bugün pazara çıkmış mıdır?" Ayağında o acayip kotlardan biri, don, sütyen satarken başına bir donu tersten geçirdiğini düşündü, kendi kendine güldü. "Sarsak adam," dedi. "Bok vardı İzmirde? Don satarak kim abad olmuş ki sen olasın?"

Yemeğini yedikten sonra kalan kemikleri ve etleri yakın köylerden geldiği anlaşılan köpeklerin önüne attı. Tencereyi biraz suyla çalkalayıp kaldırdı. Sönmekte olan ateşin, küllerini eşeledi biraz. Ağustos sıcağında hâlâ yeşil kalabilmiş olan, kurumuş dere kıyısındaki otların üzerine uzandı. Yorganını başının altına yastık yaptı. Sırtüstü uzandı. Güneyin sıcak gecelerinden biriydi. Dağların ve yaylaların o tatlı ılıklığı, hatta insanın içini ürperten, üşüten serinliği yoktu. Ağustos böcekleri geceyi tekdüze sesleriyle şenlendiriyor, uzaktaki köpek ulumalarına tek tük silah sesleri karışıyordu. Gökyüzüne baktı. "Veysi'nin yıldızları," dedi, sonra hafif doğrularak gökyüzüne doğru daha dikkatle baktı. "Bunlar Veysi'nin yıldızları değil," dedi. Bu yıldızlar uzaklaşıp gitmiş sanki gökyüzüne derin bir kuyunun dibinden bakıyormuş gibi geldi. Ee burası ne Karayazı'nın dağları, ne Bingöl'ün. "Ovanın göğü de bu kadar olur," dedi içinden.

UYANDIĞINDA ortalık henüz karanlıktı. Ağustosböceklerinin sesi tükenmek üzereydi. Tek tük cırıltılar geliyordu kulağına. Bir gariplik olduğunu hissetti. Bir şeyler vardı. Karanlıkta etrafını görmeye çalıştı. Alel acele feneri yaktı. Az ötede kazığa bağladığı atına baktı yoktu. Telaşla yerinden fırladı. Yoktu işte, atı, koyunları ve eşeği yoktu. Bir kara kıl çadır dışında hiçbir şeyi yoktu, çalmışlardı her şeyini. En başta da umutlarını silip süpürmüşlerdi. Düşlerini yok etmişlerdi.

Elinde fener, yalınayak derenin yukarılarına doğru koşmaya başladı. Sonra yeniden aşağıya doğru bir koşu tutturdu. Köprünün üzerine çıktı. Avazı çıktığı kadar bağırıyor, lanetler yağdırıyordu. Yol boyunca uzun bir zaman, bir aşağıya bir yukarıya doğru koştu durdu. Gün ağardığında başı önünde, üzgün ve çökmüş, ne yaptığını, nereye gittiğini bilmez bir halde ve elinde isli camın arkasında hükmü kalmamış ışığıyla yanıp duran feneriyle yol boyunca yürüyordu. Ne kadar yürüdüğünün ayırdında bile değildi. Bitmiş tükenmişti. Olduğu yere, yolun kenarına çöktü. Etrafına bakındı. Kimseler yoktu. Yaşlı adam yıllardır yapmadığı bir şeyi yaptı. Hüngür hüngür ağlıyordu.

Sabahın ilk ışıkları içerisinden bir devriye arabası tozu dumana katarak geldi. Yol boyu kontrollerini yapıyorlardı.

Askeri jip ayakları kanamış, üstü başı toz içinde ve elindeki feneri sıkı sıkıya tutmuş ağlayan adamın az ilerisinde durdu. Birkaç asker etraflarına dikkatle bakınarak indiler. Sonra jipten bir subay indi aşağıya. Askerler elleri tetikte, yüzlerini yolun iki

yanındaki tarlalara dönerken subay ihtiyar adama doğru ilerledi.

"Kimsin sen Halo," dedi. "Kayıp mı oldun?"

Şevder ağlamayı kesti, yaşlı gözlerle subaya baktı, içini çekerek, "He komutan," dedi kısık bir sesle. "Kaybolmuşam. Hem de nasıl kaybolmak!.. Ben İstanbul'da, ben İzmir'de, ben Mersin'de kaybolmuşam," dedi.

"Hoppalaa!" dedi subay. "Kimliğini ver!"

Uzattı kimliğini. Subay kimliğe bir göz attı. "Şevder BERİTAN sen misin?" dedi.

"Benim," dedi ihtiyar, ağlamamaya çalışarak.

Subay diz çökerek oturdu, elini Şevder'in omzuna koydu.

"Sen göçer misin dayı?" dedi.

Yaşlı adam, dudaklarında acı bir gülümseyişle, yaşlı gözlerini subayın gözlerine dikerek, "Yok komutan," dedi. "Benden pazarcı bile olmaz. Ben kim, göçerlik kim?" dedi. "Ben kim, göçerlik kim?"

ONLARA ÖYKÜLER ANLATIN

ORHAN BARLAS

İYİ AMA nedir bu? Öykü mü?

Soru haklıdır. Geçenlerde "AdamÖykü"de çıkan, öykü-deneme, gezi-öykü, anı-öykü biçiminde olan yazıların oranını saptamaya çalıştım, bayağı yüksek tuttu. Neden böyle?

Bu eğilimle birlikte öyküde gerçek arama isteği kabarmaya başladı. Bir iki örnek vereyim : çok tanınan "Yağmurda Kedi" sahiden Hemingway'in başından geçmiş mi, geçmemiş mi?

Ara Güler inatçı bir tekdüzelikle, "Ben gazeteciyim, fotoğraf sanatçısı değilim," der, karşısındakiler de onun gönlünü almak için, "Yok canım sende sık sık büyülü, insanı şaşırtan fotoğraf çekme üstün yeteneği var," derler. Sanki gerçek bir yandadır, sanat onun karşısında durur.

Yaban insan soyu, ilk çağlarda sanatta iletişimi nasıl kurdu? Bunu bilemem; yani önce oyun mu, resim mi, başka sanatlar mı, bu uzmanlık işidir. Yazının bulunuşundan sonra halkın sanata değinme oranı, ağırlıklı olarak öyküdür. Öykü, Gogol, Poe ile filan başlamamıştır. Yazıdan beri artan oranda yaşam geçmiştir. Şimdi üç kişiyi deprem bölgesin, üç kişiyi alışverişe, üç kişiyi festivale yollayın, tamamı çok farklı anlatacaktır. Yani sanat yapacaklardır.

Halkın sanat bağlamında en yakın olduğu yer, sanıldığı gibi şiir değil, öyküdür.

Not : Bu yazı ile ayrılıyorum, ama kendimi aldatmıyorsam amacıma epey yaklaştım. Bu yazıları birer öneri, birer taslak biçiminde yazmaya çalıştım. Kuşkusuz benden sonra tartışmalar bereket, nitelik, derinlik kazanacak, bu da günden güne artacaktır.

Ne yapalım, bizden de bu kadar.

Amerikan Hastanesi, 22 Kasım 1999

ARKADAŞIMIZ, ORHAN BARLAS...

SEMİH GÜMÜŞ

ORHAN Barlas'ı, neden sonra "Adam Sanat"a sürekli yazmaya başladığında, çok sonradan tanıdım. Sık sık görüşmeye başladık; giderek en yakınlarımızda bulunanlardan biri oldu, bütün varlığıyla içimizde yer aldı.

Biz kırklarınızı geçtiğimizde o yetmişlerini geçiyordu. Otuz yaş fark vardı aramızda. Gelin görün ki, aynı kuşaktan kişilermişiz gibi davranırdık birbirimize. Son iki üç yıl içinde her çarşamba sabahı Adam Yayınları'na gelir, Turgay'la beni bulurdu. Önce ne koyu, ne açık, bir çay söylerdik Orhan Barlas'a. Birkaç saat içinde sinemadan öyküye, şiirden romana, politikaya, ülke sorunlarına, elbette CHP'ye uzanan birçok konuda adamakıllı kaynatırdık. Pırıl pırıl giyinir, şapkasını yanından eksik etmezdi...

Tiyatro ve sinema tutkunu olduğunu tanıyanlar bilir, ama son yıllarda tiyatrodan epeyce uzaklaşmıştı. Yapılanları beğenmediği için elbette. Yoksa onun sevdiklerinden kopabileceğini düşünemiyorum. Sinema da zamanını dolduruyordu. Gözüne kestirdiği bütün filmlere gider, hepsini sıkı bir eleştiri süzgecinden geçirerek izler, gelir bize anlatır, görmemiz gereken filmlerin bir listesini verirdi. Benden de "okunacak romanlar" listesi isterdi. Hangisini önerdiysem okuduğunu görürdüm; okudukları üstüne yargılarını paylaşırdı hep. Her şeyini paylaşan bir insan olduğu daha da doğru.

Benim az konuştuğum bilinir, Turgay da arada girerdi söze; biz daha çok onu dinlerdik. Buna elbette hayıflanmazdı. Kulaklarının gitgide daha ağır işitmesinden yakındığı bir dostunun, "Senin için sorun yok, nasıl olsa sen dinlemiyorsun!" dediğini anlatmıştı; unutmam olanaksız bu anekdotu.

Sürekli anlatmaktan hiç sıkılmazdı. Bir cümlesi bile boş değildi ama. O denli öfkeli bir insandı ki, öfkesiyle kendi alanına çekerdi karşısındakini. Kaldı ki, onun öfkesini her zaman paylaşmışımdır. Öfkesi de boş değildi çünkü. İster bir yazarın hak edilmemiş ünü olsundu konumuz, ister insan haklarının çiğnenmesiyle ilgili güncel bir sorun... Bir de CHP... Ne buluyorsunuz bu CHP'de, demişimdir birçok kere, o hep savunmuştur. Onun partisiydi CHP, ama partisinin onun değerini bilemediği belliydi. Köktenci, tutarlı, gerçekten demokrat, ilerici düşüncelerini dizgesel biçimde açıklardı. Sorgulayıcıydı.

Orhan Barlas her şeyiyle değerli bir insandı. İnsan çevresine bakınca onun gibilerini o denli az görüyor ki. Ondaki netliği, kararlılığı, dürüstlüğü, içtenliği bulmak kolay mı? Herkese aynı değeri veren, herkesin yaşına inen, herkesle aynı biçimde konuşabilen, yüce gönüllü bir insandı.

O yetmişlerinde, biz kırklarındaydık, ama Turgay ile benim arkadaşımızdı Orhan Barlas. Arkadaşımızı yitirdik, yerine onun gibisi gelmez. ▣

DİLİN GÜDÜMLEME ARACINA DÖNÜŞMESİ AZİZ NESİN – YAŞASIN MEMLEKET – AÇIŞ NUTKU

ZEHRA İPŞİROĞLU

1

AZİZ Nesin üzerine yapılan incelemelerde genellikle öykülerinde ele aldığı sorunlar üzerinde durulur, sorunları nasıl yoğurduğu, nasıl biçimlendirdiği üzerinde pek düşünülmez. Toplumumuzda sürekli karşılaştığımız ve "Aziz Nesinlik" olarak tanımladığımız tuhaf, şaşırtıcı, absürd, gülünç durumlar, sanki Aziz Nesin'in bunları birebir olduğu gibi aktardığı izlenimini uyandırır. Oysa bu tür gülünç durumlar sadece ham bir malzemedir Aziz Nesin için. Öykülerinin niteliği bu malzemenin nasıl yoğurulduğuna bağlıdır.

"Yaşasın Memleket" ve "Açış Nutku" öykülerinin ortak izleği yaşadığımız gerçeğin belli çıkarlar doğrultusunda çarpıtılarak gerçeklerden kopuk kurgusal bir gerçeğin yaratılmasıdır. Kurgusal gereklik "Yaşasın Memleket"de bürokrasi "Açış Nutku"nda ise retorik aracılığı ile oluşturulur. Her iki öyküde de ortak olan kurgusal gerçeğin oluşumunda dilin bir araç olarak kullanılmasıdır. "Yaşasın Memleket"te belirleyici olan bürokraside odaklaşan yazılı dil, "Açış Nutku"nda ise politikacıların söylemlerine gönderme yapan konuşma sanatıdır. Böylece farklı düzlemlerde olsa da her iki öyküde de dil bir güdümleme aracına dönüştürülür. Her iki öykünün ortak bir yönü de gerçekle dil ya da kurgusal gerçek arasındaki kopukluğun yarattığı güldürü etkisidir. Konunun yoğuruluşundaki matematiksel düzenleme bu etkinin giderek yoğunlaşarak absürd boyutlara ulaşmasına yol açar, Böylece gülünç bir durumdan yola çıkan yazar bunu öylesine biçimlendirir ki okuyucuda eleştirel bir bakışın uyanmasını sağlar. Daha somut bir deyişle günlük yaşamda karşılaştığımız, üzerinde pek durmadan gülüp geçtiğimiz ya da ayırdına bile varmadığımız bir durumu gülmece ve taşlama aracılığıyla yabancılaştırarak gözler önüne serer.

"Yaşasın Memleket" geçtiğimiz yıllarda İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda oynanan "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" oyununun öykü çeşitlemesidir. A. Nesin oyun ya da roman türünde yazdığı birçok yapıtını öykü biçiminde kaleme almıştır. Kanımca öykü yer yer aşırı derecede uzayan ve dağılan tiyatro metnine oranla çok daha başarılı. Bu açıdan "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" oyununu yeniden sahneye koyacak bir yönetmenin bu öyküden yola çıkarak yeni bir dramaturji çalışması yapmasının kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.

"Yaşasın Memleket"te bürokrasi çarkının nasıl kişiyi yok eden bir mekanizmaya dönüştüğü anlatılır. Nüfus kâğıdı olmadığı için sürekli ezilen Emin'in öyküsüyle Devlet'in bireyi nasıl kendi çıkarları için acımasızca kullandığı gösteri-

lir... Emin'in öyküsü çerçeve öykünün içine yerleştirilmiştir. Çerçeve öykü tutukevinde geçer. Öykünün baş kişisi Emin, anlatıcıya "Sen ona bakarsan ben yaşamıyorum" sözleriyle kendi öyküsünü anlatmaya başlar. Emin'in bakış açısından ben-anlatım biçiminde gelişen öyküde Emin'in doğuşundan tutukevine düşüşüne değin süregelen sürecin aşamaları bir bir anlatılır.

Öykünün genel çizgileriyle iki bölümden oluştuğunu söyleyebiliriz. Emin'in babası ile nüfus memurları arasındaki tartışmaları içeren ilk bölümde sorun bir büyüteç ardından yansıtılır. İkinci bölümde Emin'in askere gitmesi ile başlayan ve hızla ardarda sıralanan olaylar Emin'in tutukevine düşmesi ile noktalanır.

Öykünün kurgusu çatışma biçiminde gelişen diyaloglar üzerine kurulmuştur. Emin'in çocukluğunu içeren ilk bölümde çatışma Emin'in babası ile nüfus memurları arasında, diğer bölümlerde ise Emin'le devletin otoritesini dile getiren farklı katmanlardaki kişiler arasında geçer. İlk bölümde giderek yoğunlaşan dramatik bir çizgi, ikinci bölümde ise art arda gelişen küçük epizodlar vardır.

İlk bölümde Emin nüfus kâğıdı olmadığı için okula yazdırılamayınca babası nüfus idaresine başvurur. Ancak kâğıtlarda bir yanlışlık sonucu Emin'in yaşamadığı yazıyordur. Bu yanlışlık hemen düzeltileceğine gerçeklerin deftere uydurulmaya çalışılması olayların saçmalığını oluşturur. Daha ilk anda vatandaşa hizmet vermesi gereken nüfus memuru ona karşıt bir tavır sergiler, dahası onu bir düşman gibi görür : "Kayıtta hepsi doğru da bir tek Emin'in öldüğü mü yanlış? Kayıtta ölü, biz ölüye nüfus vermeyiz... defter yalan söylemez burda ne yazıyorsa odur. Sizin başka bir hesabınız varsa ben onu bilmem... Sizde dalavera çoktur. Muhtarla birlik olur, ölüyü diri, diriyi ölü gösterir, türlü dolap çevirirsiniz."

Emin'in babası ile nüfus memurları arasındaki çatışma, gerçekle bürokrasi arasındaki çatışmaya dönüşür. Bu çatışmada gülünç olan mantıkdışı bir olgu üzerine yürütülen mantıktır. Daha somut bir deyişle gerçeğin her ne pahasına olursa olsun bürokrasiye uydurulmaya çalışılmasıdır. Böylece Emin'in aleyhine işleyen kurgusal bir gerçek oluşturulur.

Emin'in yaşamından çeşitli kesitleri içeren ikinci bölümde Emin'in hep içine düştüğü ikilemleri izleriz. Ölmüş görünmesine karşın askere alınmasıyla başlayan bu dönem Emin'e ölen babasının verdiği borçlarının ödettirilmesi ama nüfus kâğıdı olmadığı için babasının vasiyetinden yararlanamaması gibi sürekli birbirini izleyen çelişkili durumları yaşatmaktadır. Devlet işine geldiği vakit Emin'i varsayar, işine geldiği vakit yok... Sonunda delirecek duruma gelen Emin memura hakaret yüzünden tutukevinde düşer. Emin'in son sözleri : "... yaşasak ne olacak.. İş memleket yaşasın.. Biz yaşasak da olur yaşamasak da. "Tek memleket sağolsun, memleket yaşasın da..." Alaycı bir biçimde öykünün başlığına, "Yaşasın Memleket"e gönderme yapar.

Bürokrasi aracılığıyla bireyi ezen bir mekanizmanın oluşturulmasını, daha somut bir deyişle gerçekle ilgisi olmayan kurgusal bir gerçek yaratılmasını öykünün ana izleği olarak belirlemiştim. Peki, ama bunun nedeni nedir? Bürokrasinin hizmetinde çalışan insanların neden tümü de Emin'e karşıdır? Nüfus müdürü, bölük komutanı, miras işleriyle uğraşan avukat vb. kişiler vb. deli ya da sadist insanlar mıdır? Emin'in karşısına çıkanları tek tek incelediğimizde hiçbirinin bireysel bir kimliğinin olmadığını görürüz. Öyküdeki kişilerin adlarının bile

olmaması onların sadece birer emir kulu olduğunu gösterir. Hiyerarşik bir yapılanma içinde devlet otoritesinin mutlak savunucuları ve bekçileri haline gelmişlerdir. Böylece Aziz Nesin çeşitli katmanlardan ve mesleklerden kişiler aracılığıyla vatandaşı kendi çıkarı doğrultusunda alabildiğine ezen ve sömüren sistemi sorgular. "Yaşasın Memleket"teki otoriter bürokrasi mekanizması insan haklarının hiçe sayıldığı bir toplumun modelini çizmektedir...

Çağdaş Batı yazınında Kafka'dan Vaclav Havel'e değin uzanan bir çizgi içinde bireye yaşam hakkı tanımayan otoriter yapılanma, bireyin çıkarlarını koruması gereken toplumsal kurumların onu kısır bir döngüye sürüklemesi, bürokrasinin bir baskı, şiddet ve güç aracına dönüşmesi vb. izlekler sık sık işlenmektedir. Bireyin çıkmazları kimi kez Kafka'nın öykülerinde ve romanlarında olduğu gibi içten bir bakışla bir karabasana dönüştürülerek, kimi kez belli bir uzaklık kurularak güldürü, karagüldürü, taşlama aracılığıyla dile getirilmektedir. Kafka'da bireyle toplum arasındaki çatışma içten bir bakışla öylesine iç içe girer ki, alımlayan bir labirentin içinde bulur kendini. Kafka'nın metinlerinin çoğulcu okumaya olanak tanıyan boş alanlarla dolu olması bu özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Aziz Nesin'in metinlerinde ise taşlama türüne özgü olan dıştan bakış egemendir. Canlandırdığı dünya ne denli ölümcül olursa olsun, alaycı ve eleştirel yaklaşımı anlatılanlarla aramızda belli bir uzaklığın kurulmasına yol açar. Böylece gülmece ve taşlama yoluyla düşünsel bir alımlama sürecinin içine çekilmiş oluruz.

2

GENE bir çerçeve öykü içine yerleştirilmiş olan ikinci öykü "Açış Nutku"nun ana izleği, yazımın girişinde de belirttiğim gibi dilin gerçeklerden kopuk kurgusal bir gerçek yaratarak bir tür güdümleme aracına dönüştürülmesidir. Öykünün baş kişisi bir tren yolculuğu sırasında yolculara başından geçen bir olayı anlatır: Bir fabrikanın açış konuşmasını yapmıştır ama fabrikanın ne fabrikası olduğunu bilmiyordur. Böylece trendeki diğer yolcuların ve biz okuyucuların merakını uyandırarak öyküsünü anlatmaya başlar.

Ben-anlatım biçiminde gelişen öykü iki bölümden oluşur. Anlatıcının özel bir yetisini dile getiren birinci bölümde konuşma (retorik) sanatının ne olduğu açıklanmakta, ikinci bölümde ise girişte dile getirilen konunun bir fabrikanın açış konuşmasının yapılarak bu yetinin nasıl kullanıldığı dile getirilmektedir.

İlk bölümde anlatıcı konuşma ya da hitabet sanatının ne olduğunu çocukluğundan, okul yaşamından ve daha sonraki meslek yaşamından örnekler vererek anlatır. Daha ilk anda alımlayanı şaşırtan dolayısıyla bir güldürü etkisi uyandıran konuşma sanatının özelliğinin içi boş olmasıdır, daha somut bir deyişle dil ile gerçekler arasında hiçbir bağlantı bulunmamasıdır :

"... ne anlattığımı ne ben bilirim ne de dinleyen bilir. Bir nutkun iyisi de şöyle anlaşılır nutuk çekene neler anlattın diye soracaksın, nutku dinleyenlere de neler dinledin? diye soracaksın. Nutku çeken ne anlattığını, dinleyenler de ne dinlediklerini bilmezler de "Velakin adam çok esaslı konuştu" derlerse, işte o

nutuk birinci sınıf nutuktur". Tuhaflık dinleyenlerin konuşmanın boşluğunun ayırdına varmadan büyüsüne kapılmalarıdır.

İlk bölümde etkileyici konuşmasıyla okulda öğretmenini, memurluk yaşamında amirlerini nasıl ağlattığını anlatan anlatıcı öykünün çekirdeğini oluşturan ikinci bölümde (fabrikanın açılışı) bu yetisiyle sadece tek tük insanları değil, kalabalık bir kitleyi de nasıl parmağının ucunda oynatabildiğini dile getirir. Dilin bir güdümleme aracına dönüşmesi izleğine ikinci bölümde ilkini tamamlayan yeni bir izlek daha eklenir : Her şeyin gösterişte kalması, hiçbir şeyin tam yapılmaması. Fabrika gerçi açılmıştır ama işleyebilmesi için en temel gereksinmeleri bile karşılanamamıştır. Kazanı monte edilmemiştir, bacası yoktur, makinisti kaçmıştır vb. Böylece görünüş ile gerçek arasındaki çelişkiyi sergileyen şaşırtıcı ve tuhaf durumlar birbirini izler. Bu durumların üstesinden gelebilmek için konuşma sanatının tüm inceliklerinden yararlanan anlatıcı her durum için yeni sözler üretir. Böylece durum ve dil güldürüsü birbirine koşut bir çizgi içinde gelişir.

Toparlayacak olursak öyküde iç içe geçen iki izlek olduğunu söyleyebiliriz : Dil aracılığıyla gerçeklerden kopuk bir dünya yaratılması, dilin bir güdümleme aracına dönüştürülerek kötüye kullanılması ve gerçekle görüntü arasındaki çelişki.

İncelememde göstermeye çalıştığım gibi bu öyküde de ele alınan konu neredeyse matematiksel bir düzenleme içinde açık ve seçik çizgilerle belirlenmiştir. Alımlayan metinde verilen ipuçlarından yola çıkarak yazarın çizdiği yolda, yazarın iletisi doğrultusunda adım adım ilerleyerek eleştirel bir alımlama sürecinin içine çekilir.

Dil ile gerçek arasındaki çelişki, dilin kötüye kullanılması izleğiyle Aziz Nesin'in yapıtlarının çoğunda karşılaşmaktayız. Bir şarlatanın yükselişini anlattığı *Zübük* buna tipik bir örnek verir. Türk yazınında bu izleğin başka örneklerini de görmekteyiz. Sözgelimi Ömer Seyfettin'in ünlü romanı *Efruz Bey*'de bu konu uyumsuz tiyatro yazarlarından Eugéne Ionesco'nun ellili yıllarda yazdığı oyunlarını andıran bir absürdlükle sunulmaktadır. ⊠

KISA ÖYKÜ VE ÇEVİRİ

ALEV BULUT

Başka dillerin kısa öykülerinin erek dil olarak Türkçe'de buluşup okur kazanma ve yazarlarımızı esinleme olasılığı başlı başına bir kazançtır. Kısa öykü çevirisinde biçemi aktarmanın içerdiği güçlüklerin uzun anlatıların çevirisine göre bazı farklılıklar sergileyip sergilemediğinin araştırılmasıysa yazın çevirisi kuramı için bir kazanç sayılmalıdır.

KISA öykü çevirisi, öykünün yapısı gereği, yani kısa olmasının getirdiği göreli kolaylıkla pek çok yazın çevirmeninin yazınsal çevirinin başka türleriyle koşut olarak yürüttüğü bir etkinlik görünümündedir. Bir yazın çevirmeninin hep aynı yazarın kısa öykülerini çevirdiğini, ya da kendini yalnızca öykü çevirmeni olarak nitelediğini pek sık duymayız. Uzun anlatı/roman çevirisi içinde değerlendirilen öykü çevirisi aslında kendine özgü kısıtlamalarıyla ayrı bir tartışma odağını hak eder görünmektedir. Kısa öyküde kısalık, sayfa sayısının romana göre azlığı (uzun öykülerin ve kısa romanların bazen aynı sayfa sayısında buluşabileceğini unutmadan), o kısa metindeki derinlikli biçemin, kurmaca çatısının aktarımını kolaylaştırmayabilir. Yazın çevirisi eleştirmenleri, kısa öykü çevirilerini değerlendirirken bu noktalara da çeşitli başlıklar altında değinirler. Gerçekten kısa öyküye özgü çeviri yollarının ve kısıtlamaların olup olmadığıysa, kuşkusuz geniş bir örneklemeyle kanıtlanıp desteklenebilecek bir savdır. Ancak o zaman kısa öykünün kendisi gibi çevirisinin de kısa bir iş olmadığı öne sürülebilir.

Bazı yazar ve yazınbilimciler öyküyü romandan kesin çizgilerle ayırmaz, bazısı romana eş değerde bir bütün saymaz, bazısı da onu yalın anlamda romanın kısası, taslağı, özlüsü olarak tanımlamaktan uzak durarak en az uzun anlatı kadar zorlu bir kurmaca edimi olduğunu öne sürer. Friedman, "Bir kısa öyküdeki materyallerin ve bunların düzenlenmelerinin romanınkinden tür değil, derece olarak ayrıldığını," söyler.[1] Pritchett ise, "Kısa öykünün yazın türleri arasında ikincil kalsa bile doğasındaki yoğunluğun sonucu olarak, her zaman akılda iz bırakan bir tür olduğunu, kısıtlı bir yere epey şey sığdırmanın verdiği bir zevkten söz edilebileceğini, bu türün belirleyici olma ve kesin sonuca götürme özelliğinin özünde şiirsel olan bir dürtünün yoğunlaşmasına sebep olduğu, kısa öykü ustaları arasında iyi romancı olanların çok nadir olduğunu, kısa öykünün dağınıklığa karşı yapılan bir protesto olduğunu," öne sürer.[2] Kısa öykünün çevirisi de hem genelde yazın çevirisi içinde düz yazı yapıtlarının çevirisinin içerdiği güçlükleri taşır, hem de kendine özgü bazı güçlük ve kısıtlamalarla onlardan ayrılır. Yazınsal söyleme özgü güçlükleri, yazınsal söyleme biçimleriniyse yalnız romanla değil, şiirle ve tiyatro metinleriyle de paylaşır.

İleti ve etki yitimi yazının bütün türlerinde çevirinin sorunudur. Kısa öykü

çevirisinde çoğu kez yitirileni yerine koyacak kadar geniş bir yer ya da hareket rahatlığı yoktur. İmgeler yinelendikçe, yitimi azaltan çözümler getirme olanağı kısıtlıdır. Dillerin yapısal olanaklarının izdüşümlü olmamasından kaynaklanan daha yalın sorunlar bile (örneğin İngilizce gibi bir kaynak dilin cinsiyet adıllarının, tanımlıklarının Türkçe gibi bu ayrımları aynı biçimde barındırmayan bir erek dile çevirisi) kısa öyküde daha hızlı ve belirgin çözümler gerektirirken, çevirmen uzun anlatılarda çözümleri metnin bütününe yayma şansına sahiptir. (Belki bu açıdan, bir etki yumağını andıran iki yazınsal türün, kısa öykünün ve şiirin çevirisi koşut ele alınabilir.) Örneğin "AdamÖykü"nün 24. Sayısında da incelenen Ernest Hemingway'in ünlü kısa öyküsü "Yağmurda Kedi" ("Cat in the Rain"), "cat", "a cat", "the cat" yalın ve tanımlık kullanımları arasında öyle ustaca gider gelir ki kısacık metinde öykünün adından başlayarak "kedi", "bir kedi", "kediyi" demenin güçlüğüyle kuşatılır çevirmen. "Kedi" sözcüğünün her belirlenişi ya da yalın bırakılışı bir anlam taşır bu öykü için. Yine Hemingway'in çok bilinen öyküsü "Beyaz Filler Gibi Tepeler"de ("Hills Like White Elephants") kişi ve cinsiyet adıllarının, etken-edilgen, durum ve eylem belirten yüklemlerin seçimi kişileştirmeler açısından önemlidir. Öyküdeki genç kızı belirginleştirmek ya da silikleştirip öykünün erkek kahramanının güdümünde göstermek yazarın elindedir. James Joyce'un "Evelyn" adlı kısa öyküsü için de benzer bir çözümleme yapılabilir. Çevirmen bu izleri sürerse aynı kişileştirmeler erek metne de taşınır. Bir başka örnek olarak, D. H. Lawrence'ın "Krizantem Kokusu" ("Odour of Chrysanthemums") adlı kısa öyküsünde hem öykünün geçtiği uzamın betimlenişi hem öykünün simgesi olan krizantemlere ilişkin göndermeler yalın ad kullanımları, tanımlıklar ve nitelemeler (a, an, the ve sıfatlı kullanımlar), öngönderim ve artgönderimlere (anaphora-cataphora) göre etki kazanır. Çeviride de bu gönderimleri kısa bir dilimde doğru belirleyip erek dile aktarmak söz konusudur.

Bir de küçük karşılaştırma yaparsak, Charles Dickens'ın kendine özgü betimlemeleri, romanlarında uzanıları yer şekillerinden başlayıp iç uzamlara doğru giderek uzun uzun tanıtırken gösterdiği özen, yukarıda sözünü ettiğimiz türden tanımlık kullanımı, nitelemeler (örneğin *Little Dorrit*'in girişi) yine araştırmalara konu olmuş özel dil örüntüleridir. Uzun anlatıda çevirmenin bu betimlemeleri sindirerek, metnin akışından destek alarak kavrama ve aktarma olanağı varken, betimlemelerinin zenginliğiyle ünlenen Lawrence'ın ya da yine betimlemeyi seven başka yazarların öyküleri çevirmene bu kadar "cömert" davranmaz. İşlevsel parçalarının doğru ve eksiksiz aktarımının kısacık bir birimde özgün metin tadında yapılmasını ister. Örnekler çoğaltılabilir. Zaten bu örneklenenler de yıllardır çeşitli biçimsel çözümlemelerin konusu olmuştur.[3]

Kısa öykü çevirisi başlığı altında nitelenen, "yazınsal söyleme, kurmacaya özgü çok çeşitli anlatı çatılarından ve kalıplardan oluşan yoğun yapıların" belli bir erek dile aktarılmasıdır. Araştırmacı van Leuven-Zwart düz yazı türündeki yazın yapıtlarının çevirisinde kısa ve uzun diye ayırmadan kaynak metnin anlatı yapısıyla çeviri metin arasında bağlar ararken kullanılabilecek en sağlıklı ölçütün biçemsel birimlere ve değişmelere bakmak olduğunu öne sürer. Bu açıdan yazın metinleri birbirine anlam ve biçimce bağlı parçalardan oluşurlar. Bir yazınsal ya-

pıtın anlamı bu parçalar arasındaki akışın tutarlılığı oranında okura ulaşır. Burada hem çapraz ve geçişli ilişkilerle metnin bütününe yayılan anlam, dilsel biçim, söyleme biçimi ve biçem (sapma ve yeğlemeler) parçaları söz konusudur, hem de bu parçaların bütün içindeki işlevlerini belirleyen genel bir metin düzeni (metni kapsayan temel önerme). Van Leuven-Zwart kısa öykü ayrımına hiç girmeden yaptığı uzun incelemelerde yer yer "anlamsal ve biçemsel değiştirimlerde sıklık ve sürekliliğin (yoğunluğun) şiir, çocuk öyküleri, peri masalları gibi kısa anlatı metinlerinde özellikle belirleyici olduğuna" da değinmeden edemez.[4] Öykü yapısının bu parçalar arası geçişlerdeki doğallıkla tanımlandığını, anlatı çevirilerinin de bu doğallığı yakalamasının ve çeviri olduğunu unutturmasının beklendiğini dile getirmek bir ölçüde kısa anlatılarda geçişleri ustaca ve doğallıkla aktarmanın güçlüğünden söz etmek demektir.

Aynı yazınsal biçemle, benzer anlatı teknikleriyle kısa öykü yazan yazarların yapıtlarının belli bir erek dile çevirisi söz konusu olduğunda bile çevirmenin o anlatı tekniğine özgü yapılarla aktarımı gerçekleştirirken yazarların biçemsel farklılıklarını da koruması beklenir. Bu anlamda diyelim A çevirmeni kendini aynı anlatı tekniğini kullanan B ve C yazarlarının öykülerine, dolayısıyla söyleme biçimlerine bırakarak erek dilde en yeterli biçem aktarımına koşullanacaktır. Yapısı gereği kaynak dil ve kültür-odaklı olan bu koşullanma çeviri metnin erek kültür okurunca rahat okunup anlaşılması gibi erek dil ve kültür odaklı bir kaygıyla çeliştikçe iş zorlaşır.[5]

Yazın çevirisinin bir alt türü olarak kısa öykü çevirisi kurmaca metinlerle uğraşmanın, onları çözüp özlerine zarar vermeden yeniden birleştirmenin bütün zorluklarını barındırır. Çeviri uygulamaları içinde yazınsal metinlerin çevirisini bir alt alan olarak değerlendirirsek kısa öykü çevirmenlerinin izledikleri yolları da bu alana özgü sayabiliriz. Yazın çevirmeninin yaptığı iş erek dil ve kültürde bir yapıt yaratmaya eş değerde görünmektedir. Bazı çevirmenler kendi seslerini hiç duyurmamaya çalışarak (kaynak dilin ve metnin sesini izleyen) çeviri üretirken, bazıları da sesini duyurmaktan (erek dilde kabul görecek doğallıkta metin üretmekten) çekinmez. Oysa kaynağa bağlılığı ölçüsünde "çeviri kokusu"yla görünür olur çevirmen, duyulmasını istemediği ses apaçık ortadadır. "Kokmayan çeviri"deyse, erek metindeki görünmezliği, aracısız bir yazınsal iletişimin doğallığı, erek-odaklı çeviri kararlarının, kendini göstermekten korkmamasının sonucudur. Burada doğru ya da yanlış olarak nitelenebilecek bir çeviri davranışından çok, belli bir amaçla üretilmiş bir erek metin olgusu vardır. Eldeki çeviri erek dilde üretilebileceklerin yalnızca biridir. Amaçlar, izlenen yollar değiştikçe çeviri sayısı da artacak ve bu ürünlerden her birinin kendi yola çıkış amacı doğrultusunda değerlendirilmesi gerekecektir.

Sesini duyurmayı yeğleyen çevirmen bir de bunu kaynak metni ya genel ölçülerde erek dil ve kültüre yaklaştırarak ya da özel durumlarda, örneğin kendisi de yazarsa, kendi biçemine ve dünya görüşüne yaklaştırarak yapabilir. Çevirmen bu sesi özgün yaratıyla, yani kaynak metinle özdeşleştirebildiği ölçüde çevirinin tadının artacağını düşünebilir. Okursa büyük ölçüde duyulan sesin yazarınkinin yansısı olmasını bekler. Çevirmeni ne kadar aklından atabiliyorsa o ölçüde iyi bir çevirmenle karşı karşıya olduğunu düşünür. Duyduğu sesin yazarın sesi ol-

duğuna inanmak ister. Biçemini bildiği yazarlar söz konusu olduğunda okur duyulan sesin yazarın gerçek sesi olup olmadığını denetleyebilir. Yeni okuduğu ya da hep çevirisinden okumak durumunda olduğu bir yazar içinse ne ses düşleyeceğini bilemeden, duyduğu ses hoşsa, yazarın gerçek sesinin ne olduğuna aldırmadan, onu yazarınki sayabilir. Yine de biliriz ki, okur, çevirmeni böyle bir durumda değil, işler yolunda gitmeyip yazın yapıtından tat alamadığında, dile takılıp yol alamadığında düşünür.

Çeviribilimci Theo Hermans da "Çeviri Anlatıda Çevirmenin Sesi" başlıklı yazısında yukarıda değinilen özdeşleşmeden uzun uzadıya söz ederek doğal olanın, işler yolunda gidiyorsa çevirmeni, yani aracıyı yok saymak olduğunu vurgular.[6] Kurmaca çevirilerinde çevirmenin sesinden söz etmek, çevirmenin kendisinin de yazar olduğu özel durumlar dışında, çevirmenin yazarlığa öykünmesinden tutalım, iyi bir gözlemci ve okur olduğu için öykündüğü biçimi kolaylıkla yaratabilmesine kadar çeşitli ayrıntılara girilebilecek bir değerlendirmeye başlamak demektir. Kurmaca anlatıda yansıtılması gereken, "yazarın sesi" dediğimiz, aslında yazarın biçemi olarak da nitelenen şey, belli dil kullanım kalıpları ve söylem kurma yollarıyla biçimlenen bir çatıdır. Örneğin, bilincin akışına kalemini bırakan, düşüncelerinin özgürce aktığı yöne kürek çeken iki ayrı yazarı bu anlatı çatısına can veren dil kullanım kalıpları buluşturabilir. Bu kalıplar dilbilgisel zamanlar, eylemlerin dolaylı ya da doğrudan, bağımlı ya da bağımsız düşünce, söz aktarım eylemleri olmaları, bazı önceleme, yineleme, bağlama biçimleri olarak dil ve söylem terimleriyle somutlaştırılabilecek teknik yollardır.[7] Çevirmen aynı kullanımları yeğleyen bu yazarları bir erek dilde okurla buluşturduğunda o anlatı çatısının aktarılmasına aracılık etmiş olur. Bilinç akışı tekniğini, gerçekçi, gerçeküstücü çeşitli anlatım yollarını kullanan yazarlar dünya dillerindeki başka yazar ve okurların karşısına çıktıklarında farklı anlatı yolları da çevirinin yapıldığı dile girmiş olur. Bir öyküyle beraber bir anlatı çatısıdır çevrilen, belli bir kültürün yazınına daha erken girmiş, başka yazınlara da örnek olabilecek bir öykü kurma biçimidir.

Çevirmenin kendisinin de yazar olduğu durumda yazarlığın çevirmenliği yönlendirmesi, beslemesi gibi yazar kimliğinin çevirmen kimliğini bastırması da olasıdır. Bu iyi ya da kötüdür denip geçilebilecek bir konu değildir. Yukarıda da değindiğimiz gibi çeviri erek dil ve kültürün bir gerçeğidir. Onun için de bir özgün metnin erek dilde yalnızca bir çevirisi yoktur. Çevirmen sayısı kadar çeviri olacaktır. Bu çevirilerin her biri de kendisine belirlediği amaç doğrultusunda değerlendirilecektir. Yazarların biçemlerini, seslerini yakın buldukları yazarların yapıtlarını çevirdikleri, kendilerine bir "iş" gibi verilen yapıtlardan kaçabilme şansına sahip oldukları bir gerçektir. Yazarlık/yaratıcılık büyük ölçüde kişinin çevirmenliğini besleyip, çeviri kararlarında yüreklendirir. Ortaya bir yazarın yaratıcılığıyla tatlanan bir çevirinin çıkması, o yapıtın olası çevirilerinden birinin böyle olması, okur için, her şey bir yana, zengin bir okuma deneyimidir. Yazarlar yaratıcılıklarını kendi biçemlerine yakın yapıtlarda daha özgürce sergiler ve belki de "en iyi yazın çevirmeni"nin niteliklerini mayalarında barındırırlar. Kuşkusuz yazın çevirmenlikleri kendi biçemlerinin dışına profesyonellikle çıktıkları ölçüde değerlenir. Böylelikle yalnızca özel yapıtların unutulmaz çevirmenleri

olarak kalmazlar. Yazar tadında çevirmenlerden, çeviri profesyonellerinden de söz edilebilir. Onların çevirdikleri yapıt sayısınca yaratıları, yazarlığa yakın bir duruşları vardır bu anlamda. Durdukları yerin bir adım ötesi yazmaktır sanki. Ama bir tek yazar değildir içlerinde barınan, çevirdikleri yapıt, biçem sayısınca yazardır.

İşin bir de kısa öyküde daha kolay ayrımına varılabilecek bir yönü var ki, bu aynı çevirmenin elinden çıkan çevirilerin özgün metinlerde olmayan bir biçimsel, biçemsel koşutluk göstermesi, okurun hep aynı yazarın yapıtını okuyor gibi olmasıdır. Bu durum geleneksel çeviri kuramının "sadık/düz çeviri" anlayışıyla yorumlanarak çevirmenin yapıtları hep aynı doğru ve yeterli dil kullanımıyla aktarma kaygısıyla açıklanabilir. Ya da, belki de daha ilginci, çevirmenin de artık bir biçeminin oluştuğu ve farklı şeyleri aynı biçimde söylemeye başladığı düşünülebilir. Çevirmen kendisi yazar değilse, bu duyulan ses okura pek tat vermeyebilir. Kuşkusuz çevirmenin kendine yakın bulduğu biçemleri çevirmesi, "iş" olarak değil de, tadını çıkararak çeviri yapabilmesi yazın yapıtının alımlanmasında "özdeşleşme"yle bağlantılı olarak sonucu etkileyebilir. İki ayrı yazarın öykü kurma biçimleri, anlatı teknikleri yakınsa, bir anlamda "yazarlar aynı noktada buluşuyorsa", çevirmen de onları bu nedenle yeğleme şansına sahipse, ortaya birbirine yakın çeviri biçemleri çıkabilir.

Kısa öykü çevirisi de kısa öykünün kendisi gibi nicel değil nitel özellikleriyle ön plana çıkan ve bu açıdan güçlük içeren bir edim görünümündedir. Kısa öykü çevirisinde çevirmenin karşısına çıkan kısıtlamaların en büyükleri niteliği ve özü ön plana çıkarabilmekle ilgili olanlardır. Bir iletiyi, bir biçemsel bütünü, bağlantıları akışı bozmadan kısıtlı sayfa sayısında başka bir dile aktarabilmek çeviri kuramının genel olarak düz yazı niteliğindeki kurmaca yapıtların çevirisi için belirlediklerine ek bir zorluk içerir gibidir. Yanlış anlamalar, yanlış anlatmalar için fazla kısadır kısa öykünün yeri. Uzun anlatılarda sayfalar ilerledikçe açıldığı, daha iyi aktığı söylenen çevirilerin kısa anlatıda hemen akması, hiç duraksamaması beklenecektir. Her kısa öyküyle bir dünya sunulur erek dile. Bu dünya hiç de onu sunan üç beş sayfanın sınırlılığıyla belirlemez işlevini. Bir etki yumağı olarak özgürce devinir, yerleşir yeni girdiği dile. Okurlar için bir tat, yazarlar içinse esin kaynağıdır. Kültürlerarası duygu paylaşımının kestirme ve etkili yollarından biridir.

Ülkemizde yalnızca Türk öykücülüğünü okura tanıtmakla kalmayıp erek dil Türkçe'nin okurunu dünya yazınından kısa öykü çevirileriyle de buluşturan yayınlar bu yolla Türk öykücülüğünü beslemekteler. Bu işlevleri, çok sayıda kaynak dilden yapılan öykü çevirileriyle okuru Türkçe ortamında buluşturmak yoluyla gerçekleşir. Farklı dillerin ve kültürlerin yazınlarından kısa öykü örnekleri yayımlayan, her biri farklı birikim, dünya görüşü ve anlatım tekniğine sahip yazarların yapıtlarına yer veren bir yayının çeviri yoluyla kültürler ve yazınlararası bir paylaşım hedeflediği söylenebilir. Kuşkusuz bu paylaşım kısa öykü çevirisinde izlenen yolları ve biçemlerin aktarımında karşılaşılan kısıtlamaları da gündeme getirecektir.

Başka dillerin kısa öykülerinin erek dil olarak Türkçe'de buluşup okur kazanma ve yazarlarımızı esinleme olasılığı başlı başına bir kazançtır. Kısa öykü çe-

virisinde biçemi aktarmanın içerdiği güçlüklerin uzun anlatıların çevirisine göre bazı farklılıklar sergileyip sergilemediğinin araştırılmasıysa yazın çevirisi kuramı için bir kazanç sayılmalıdır.

Kısacası, bir paylaşım kanalının açılmasını sağlayan kısa öykü çevirmenleri çevirdikleri öykülerin biçemlerini, bu özgün metinlerin yazarlarının söyleme biçimlerini, erek dilin kültürüne ve yazınına sunarlar. Çevirmen her yeni kısa öyküde karşısına çıkan anlatı tekniğine en uygun söyleme biçimini ararken aslında özgün metnin sesini aramaktadır. Bu da bu konuda inceleme yapmak ya da yazmak kadar kolay değildir kuşkusuz. Genelde bir sesi doğallıkla yakalayan çevirmen onu aynı doğallıkla aktarır ki kendini unuttursun, biz de çevirmenin varlığını ortada bir sorun varsa anımsayalım; kendimizi yazarla aracısız baş başa sayabilelim. Bu zorunlu aracı bir öykünün kısıtlı sayfa sayısında bazen özgün biçemle bütünleşir, bazen o biçeme karışıp yiter.

[1]Norman Friedman "Kısa Öyküyü Kısa Yapan Nedir?" (çev. S.Gökçen Ezber), "AdamÖykü", Sayı: 18, Eylül-Ekim 1998, s.31-45.

2V. S. Pritchett "Kısa Öykü Üstüne" (çev. Almıla Özdek) "AdamÖykü", Sayı : 15, Mart-Nisan 1998, s.37-40.

[3]"Odour of Chryhsanthemums", "Cat in the Rain" ve *Little Dorrit* çözümlemeleri için *Language and Literature: An Introductory Reader in Stylistics* (1982; yay.haz. R.Carter), Unwyn Hyman ve *Language, Literature and Discourse : An Introductory Reader in Discourse Stylistics* (1989; yay.haz. R.Carter ve P.Simpson) Unwyn Hyman.

[4]van Leuven-Zwart, K.M. 1989. "Translation and Original : Similarities and Dissimilarites I", TARGET 1:2, s.151-181, John Benjamins B. V., Amsterdam.

1990. "Translation and Original : Similarities and Dissimilarities II", TARGET 2:1, S.69-75, John Benjamins B. V., Amsterdam.

[5]Kaynak ve erek-odaklılık, yeterlilik ve kabul edilebilirlik terimleri ve tartışmaları için Gideon Toury *In Search of a Theory of Translation,* Tel Aviv, Poster Institute, 1980 ve *Descriptive Translation Studies,* John Benjamins, 1995.

[6]Hermans, T., "The Translator's Voice in Translated Narrative", TARGET 8:1, 1996, John Benjamins, Amsterdam.

"Çeviri Anlatıda Çevirmenin Sesi" (çev. A. Bulut), "Kuram Kitap" 15, Eylül 1997, Kur Yayıncılık, İstanbul.

[7]Biçem terimleri için Ünsal Özünlü, *Edebiyatta Dil Kullanımları,* Doruk Yayınları, 1996, Ankara.

Dictionary of Stylistics, Katie Wales, 1989, Longman.

YAŞAMIN DOĞASINDA KENDİ YATAĞINI ÇİZEN ÖYKÜLER

TÜLİN ER

Kendimle hiç geçinemiyor, kimselere açılıp konuşamıyor ve giderek daha çekilmez bir insan oluyorum. İçe dönük yapım yalnızca durgunlaşmış bir dışavurumu yansıtırken içimde tanımsız fırtınalar kopuyor. Yaşamın ayrıntıları içinde yitip gidiyorum. Her şey bir fresk sanki, kimi yerleri silik, dökülmüş... Ve ben bir o parçada buluyorum kendimi bir diğer parçada

("Çalınamayan Gün", *Pazar Güneşi*, s. 59)

Cemil Kavukçu, 1983 yılında yayınladığı ilk öykü kitabı olan *Pazar Güneşi*'yle Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. İlk kitaptan bu yana geçen on altı yıllık süre boyunca, biri roman altısı öykü olmak üzere toplam yedi kitapla okurlarına ulaşan yazar, bu yoğun üretimini dergilerde yayımlanan öyküleriyle de desteklemekte ve özgün bir ses bulmuş olmanın ayrıcalığıyla okurlarına gelecek yeni kitaplarının sinyallerini vermekte. Bu nedenle kitapları genelde edebiyat, özelde öykü üzerine çalışmalar yapan kişilerce masaya yatırılmalı. Günümüzde ve gelecekte...

Sevinç Özer'in "Ulusal Karakterin Belirlenmesi Üzerine Öyküler: Cemil Kavukçu Taşrası"[1] başlıklı yazısı, işte bu çalışmalardan biri. Özellikle öyüklerdeki 'çocukluk' ve 'taşra' motiflerinin sebep-sonuç ilişkisiyle incelendiği yazıda, Kavukçu'nun 'grotesk'[2] bir yazar olduğu yolunda saptamalara da yer veriliyor.

CEMİL KAVUKÇU GROTESK Mİ?

Perdeyi aralayıp dağa baktı. Gecenin bu ilerlemiş saatinde ne eteklerine yayılmış kentin şakır şakır ışıkları, ne de tepelere doğru tırmanan konduların dağınık cılız ışıkları kalmıştı. Pencerenin önünde, yemek masasını çevreleyen sandalyelerden birinde oturuyordu. Salon karanlıktı. Gecenin kendine özgü boğuk, uzak, gizemli seslerini dinleyerek sigara içiyordu. Yerdeki şarap şişesini boğazından kavrayıp perdenin aralığından sızan donuk ışığa tuttu. Dibinde dört parmaklık bir karanlık kalmıştı. Bitiyordu.

("*Patika*", *Patika*, s.5)

Altı kitaptaki toplam altmış sekiz öyküsü ve bir romanını gözönüne aldığımızda, Cemil Kavukçu'nun oturmuş, yazınsal bir profilinden söz etmek mümkün. Taban tabana zıt olmasa da birbirinden farklı karakterler; şehir, kasaba, ev, işyeri, meyhane, doğa geçişli mekanlar; kimlik bunalımları, kabullenememeler... Tüm bu noktalar birleştirildiğinde karşımıza, haritacıların yeryüzü şekillerini belirlerken yaptıkları gibi bir anomali haritası çıkar. İnişler çıkışlar – olumlu ya da olumsuz anlamda değil –, yaşamın tüm ayrıntıları. Bir birim yaşamdan, bir dünya ömrüne kadar nereye bakarsak bakalım göreceğimiz normallikler, anor-

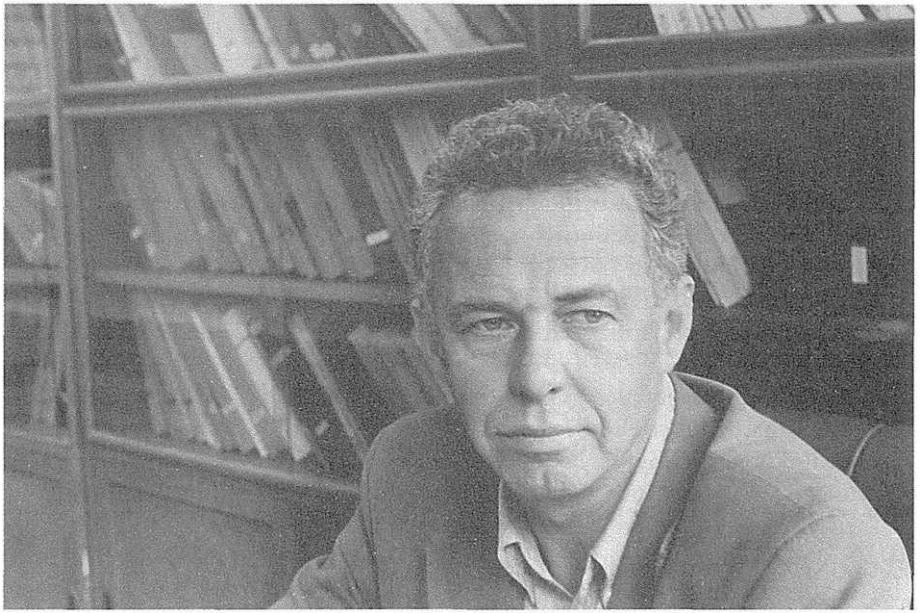

Cemil Kavukçu'nun öykülerinde, büyük kentlerin dışında kalan mekânlar (taşra) önemli bir yer tutar. Özellikle anlatıcısının çocuk olduğu ya da çocukluk günlerinin anımsandığı öykülerde.

mallikler...

Cemil Kavukçu'nun öykülerindeki grotesk unsuru, yazarın son dört kitabından (*Uzak Noktalara Doğru, Yalnız Uyuyanlar İçin, Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak, Dönüş*) aldığı örneklerle genellemiş Sevinç Özer. Özellikle, "... grotesk öğe yazarın öykülerinin en belirgin özelliklerinden biridir,"[3] diyerek örnek gösterdiği ve fiziksel açıdan da gerçek bir sıçana benzeyen Sıçan Ahmet tipinin birkaç satır öncesinde şunları okuyoruz : "Örneğin Ayı Nuri'nin ayıya benzer bir yanı yoktu, zayıf, çelimsiz bir çocuktu. Bir gün dereye balık avlamaya gittiklerinde, oltasını suya atarken misina karışmış ve nasıl olmuşsa iğne burnuna saplanmıştı. O gün bu gündür adı ayıydı."[4]

Bu öykülerde Sıçan Ahmet dışında fiziksel bir deformasyondan, 'gülünç çirkinlik'ten söz edilebilecek ikinci bir tip ise Kuzu'dur.[5] Kaldı ki, Kuzu olarak adlandırılan kişinin varlığı bir söylentiden ibarettir. Öykünün anlatıcısına, Burt Lancaster'in o bölgedeki bir köyde yaşadığını iddia eden arkadaşı Raci tarafından anlatılmıştır.

Sıçan Ahmet ve Kuzu dışında, benzer tipte bulunabilecek üçüncü bir karakterden söz etmek mümkün değildir. Yani, altmış sekiz öykü içerisindeki iki örnekle, "Cemil Kavukçu grotesk bir yazardır," demek, onun öykülerinin diğer renklerini göz ardı etmek olur.

Ayrıca, "Çirkin, orantısız, estetikten uzak, coşkusuz, doğal olmayan ve normal ötesi bir yaşam, insanın hayvani doğasını ve fiziksel çürümesini ortaya çıkarmaktadır,"[6] diyen Sevinç Özer, "Aslangöz" öyküsünü buna örnek göstermiş ve bu öyküden yola çıkarak şu saptamada bulunmuş : "Bu üç kuşak erkek arasında her şeyden önce büyük bir kin ve nefret duvarı vardır ve ilişkilerini (hiyerarşide geriye doğru) aşılmaz bir korku duygusu biçimlendirmektedir."[7]

"Aslangöz" öyküsü, üç kuşağın bir arada yaşadığı bir evde geçmektedir. Oğ-

lunun gözünün kör olmasına neden olan kocası (dede) için, babaannenin duyduğu kin ve nefretten sözetmek doğru bir yaklaşım olabilir. Ancak, babalarına (dede) sormadan odunlu fırından mazotlu fırına geçen oğullar (biri anlatıcının babası) arasında kin ve nefretten söz etmek, söz dinlememekten kaynaklanan bir baba-oğul dargınlığının okur gözünde 'groteskleştirilmesi' olacaktır. Daha da genelleştirilirse; ataerkil bir aile yaşamına sahip Türk toplumu için kuşaklararası geleneksel bir korkudan söz edilebilir, ama bunu kin ve nefret olarak tanımlamak doğru olmaz.

Grotesk tür, doğası gereği gelenekten ve toplumun diğer değer yargılarından sıyrılır. Daha da gerçekçi bir söylemle grotesk, toplum tarafından dışarıda bırakılır. Çünkü genele yayılmış olan her zaman, kendisine uyulmasını bekler. Oysa Kavukçu'nun öykülerinde böyle bir durum hissedilmez. Onun öykülerinde karakterlerinin itilmişlikleri kadar, reddetmeleri de vardır çünkü.

Burada varılmak istenen nokta şudur : Cemil Kavukçu öykülerinde, diğer birçok motifle beraber grotesk motifler de bulunabilir. Ancak bunu genele yaymak ve yazarın "... öykülerinin baş aktörü çoğu kez bir groteskdir..."[8] demek, onun öykülerinin aktığı yatağın yönünü değiştirmek olacaktır.

CEMİL KAVUKÇU'DAKİ TAŞRA

> Bir duvarın önündeyim. Dökülmüş sıvalarına, yorgun görünüşlü kerpiçlerine bakıyorum. Bir zamanlar, özellikle bayram önceleri, arife günlerinde özenle kireç sürülüp sıvasının badanalandığı yüzü şimdi darmaduman. Zaman içinde olup bitenler pençelerini atarak geçip gitmişler. Bir kadının incecik sesini duyar gibiyim : "Ellerin yine sokak kokuyor, iyice sabunla"
>
> ("Şimdi Oldun Sen", *Temmuz Suçlu,* s. 80)

Cemil Kavukçu'nun öykülerinde, büyük kentlerin dışında kalan mekânlar (taşra) önemli bir yer tutar. Özellikle anlatıcısının çocuk olduğu ya da çocukluk günlerinin anımsandığı öykülerde.

Sevinç Özer yazısında, Kavukçu'nun öykülerindeki taşra unsuruna şöyle yaklaşıyor : "Anadolu taşrasının tekdüze, boğucu, hatta iğdiş eden, her çeşit yaratıcılığı engelleyen yaşam tarzının ve insanlarının betimlenmeleridir Cemil Kavukçu öyküleri... Taşra çeşit çeşit, boy boy grotesque'ler (gudubetler) üreten bir ortamdır ve "Büyük Taşralı" ya da "Kasabalı" Anadolu kültürünü asırlar boyu biçimlendiren bir güçtür."[9] Bu cümlelerini yazarın son kitabı ve aynı zamanda ilk romanı olan *Dönüş*'ten yaptığı alıntılarla desteklemiş Özer. Dönüş'ün baş kahramanı Vedat, yaşamın getirdiği bunaltılara bir de siyasi kimliğinin yarattığı, yaşadığı zamana ve coğrafyaya uymayan açmazlar eklenince, çocukluğunu geçirdiği ve üniversiteye gittikten sonra bir daha dönmediği kasabasına gelmiştir. Büyük kentte sıkışıp taşrasına kaçan Vedat için, değil çocukluğunun geçtiği kasaba, dünyanın herhangi bir yeri de dar gelecektir. Ancak tabii ki, kasabada yaşanan çocukluğun güzel anıları Vedat'a, çıkmaza girdiğini düşündüğü bu günlerde, karabasan gibi çökmektedir.

Coğrafik taşra için, kahramanın yaşadığı kentin uzağı demek doğru olur.

Buradaki basit tanım, Kavukçu'nun öykülerindeki taşra gerçeğini vermez, ama bir yanına ışık tutar. Bu tanımı, kahramanın sosyal çevresinin uzağı, alışkanlıklarının uzağı... olarak genişletmek mümkün. Çünkü, bu öykülerdeki taşra, okura farklı açılardan bakma olanağı sağlıyor. Taşra bazen tekdüze, boğucu, iğdiş eden, bazen de kahramanın bunaltılarından arındığı yer...

Bu yüzden, Cemil Kavukçu'nun öykülerinde şehirden kaçıp taşraya ya da taşradan kaçıp şehre sığınmalar hep vardır. Çünkü, yazarın kahramanlarının bunaltılarına neden olan rüzgarlar her iki yönden de esebilir : Taşradan da, kentten de.

YAZARA YÖNELİK İNCELEME

> Recep birçok şey daha anlattı. Sözcüklerini çağıldayan derenin suyu gibi algıladım yalnızca, dinlemedim bile. Ben o iki sözcüğe takılmıştım. *Ne demekti bu? Düşük* vitesle inilen bir yokuşta birden boşalmak mı? O zaman ne olur, dişlilerin denetiminden çıkmış bir mekanizma kendi başına buyruk olur, araç sürekli hız kazanır ve sen, artık hiçbir şey yapamaz duruma gelirsin. Peki, yaşamda 'vitesten atmak' nasıl olacak? Recep'in kamyonuna binmem salt bir rastlantıyla açıklanamaz, bu yapıyı oluşturan taşlardan biri o. Tam ayrılacağımız noktada bana bir anahtar verdi: Vitesten atmak!
>
> ("Ormanın İçlerine Doğru", *Uzak Noktalara Doğru*, s. 65)

Berna Moran *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı kitabının "Sanatçıya Yönelik Eleştiri" bölümünde şu soruları sorar : "Sanatçının eserlerine bakarak kişiliği hakkında sonuçlar çıkarma yönteminin (ister betimleyici ister değerlendirici olsun) bazı sakıncaları vardır. Çıkarılan sonuçlara ne derece güvenebiliriz? Sanatçının kişisel meziyetleri, erdemleri sanat değeri konusunda geçerli ölçütler midir?"[10]

Çoğu zaman bir öykücünün eserlerini üretirken, yaşadıklarıyla kurguyu yoğurması beklenir. Bazen yaşamın oranı fazla olur, bazen kurgunun. Ama okur hiçbir zaman – eğer yazar bu konuda herhangi bir açıklamada bulunmamış ise –, okuduğunun ne kadarı yaşam, ne kadarı kurgu bilemez. Eğer sözkonusu gerçek bir sanat eseri ise, bunun pek bir önemi de yoktur zaten. Çünkü öykü, yapısı gereği biyografi, günlük ve benzeri yazın türlerine oldukça yakındır. Ancak doğası gereği de, bunların hiçbirini içinde, kendisini asacak oranlarda barındıramaz.

"Yazarın biyografisi veya neyi gerçekleştirmek istediğini bilmek, doğal olarak eseri anlamada yardımcı olabilir," diyen Yılmaz Özbek, ardından şunları ekliyor : "Fakat tamamen bu yöntemle yaklaşmak hem zorlayıcı hem de yapıtın arka planına, katmanlarına inmede engel olarak karşımıza çıkar. 'Yazarın yaşamının izdüşümü sanat eseridir' görüşü, kısır bir görüştür ve günümüzün çok boyutlu sanat eserlerini anlamada pek yavan kalcaktır. Sanat eserini sanatçının yaşamı saymak, küçümsemek, onun gerçek gücünü, gerçek boyurunu görmemek, anlayamamak demektir."[11]

Cemil Kavukçu'nun öykülerini incelerken, eserlerinden hareketle yazarın kişiliğine ilişkin saptamalarda da bulunan Sevinç Özer, yazısının henüz başların-

da yazar için, "... onun da kafasında çocukluğunun bir 'Stop-Time', yani izi hiç kaybolmayacak bir travma olduğu..."nu[12] söylüyor. Özellikle yazarın Sansarlar adlı öyküsünden yaptığı şu çıkarım hayli ilginç : "Cemil Kavukçu "Sansarlar" adlı öyküsünde çocukluğunu ve ilk gençliğini biçimlendiren taşra kültürü konusunda yoğun bir öfke ve sevgisizlikle yazmaktadır... Öyküde yer alan bütün ayrıntılar bir kabuslar dünyasını, bir distopyayı betimlemektedir. Bu kâbuslar dünyasından yazarı kurtaran tek güç yazma yeteneği, yani sanatıdır. Yazar kendi kendini tedavi etmek için yazmaktadır."[13]

Bir yazarın öykülerinden hareketle, onun kişiliği hakkında köklü saptamalarda bulunma tezine karşı üretilebilecek en yalın anti-tez şu olabilir : Nasıl bir işadamının yaşamını anlatan yazarın işadamı olması beklenemezse, bir alkoliğin yaşamını anlatanın da alkolik olması beklenemez. Yazar belki, anlatacağı öykü kişisini daha iyi betimleyebilmek için bazı araştırmalarda, gözlemlerde bulunabilir. Ya da yaratacağı karakterin içine düştüğü durumlar karşısındaki davranışlarını kendi içinde tartıp, yaşadıklarıyla karşılaştırabilir. Ama bunların hiçbiri onu yarattığı karakterle özdeş hale getirmez.

"Sanatçı dile getirdiklerini yazdığı türün geleneklerine göre yoğurur. Biçime sokulan hammadde değişime uğramış olabilir. Hem Wellek ve Waren'in dediği gibi psikolojik bir olguyu hesaba katmalıyız. Eser belki sanatçının gerçek kişiliğini değil, olmak istediği kişiyi yansıtmaktadır. Ya da belki 'yazarın arkasına gizlendiği bir 'maske' bir karşı-kişidir' ya da yazarın kaçmak istediği bir yaşamın anlatılmasıdır."[14]

Sevinç Özer'in çalışmasında yer verdiği şu örnekte olduğu gibi, "... bu ürkütücü öykü ortamı Cemil Kavukçu'nun bilinçaltında her an ortaya çıkmaya hazır, terörize edilmiş bir çocukluk ve ilk gençliğin yansıtılmasından başka bir şey değil. Yazar bunu kendi de itiraf ediyor bir kahramanın ağzından:..."[15] diyerek, yazarın öykülerinin birinden yapılmış alıntıları doğrudan onun kişiliğine yakıştırmak, yazarın kimliği hakkında, okura önyargılar kazandırmaktan başka hiçbir işe yaramayacaktır. Çünkü yazar, "Ben kahramanımın ağzından kendimi anlattım," dememiştir. Dolayısıyla, altmış sekiz öykü içindeki diyalogların, hangilerinin Kavukçu'nun gerçek yaşamdaki kişiliğini yansıttığını, hangilerinin kurgu olduğunu böylesi bir kesinlikle tespit etmek mümkün değildir.

SONUÇ

> Ellerim titriyordu. Zarfı açtım, Samanlı kâğıda bozuk yazıyla şu dört sözcük yazılmıştı :
>
> "Bahşiş, yalnız uyuyanlar için."
>
> ("Yalnız Uyuyanlar İçin", *Yalnız Uyuyanlar İçin*, s. 22)

Yazımda, Sevinç Özer'in "AdamÖykü"de okuduğum ve büyük bir kısmına katılmadığım yazısına, nedenleriyle yanıt vermeye çalıştım. Cemil Kavukçu öyküsü, canlı bir organizma olarak halen yaşamını sürdürmekte ve okuyucularını, yarattığı yeni yüzlerle tanıştırmaya devam etmekte. Öyküleri ise, yazının ve yaşamın doğallığında akıyor.

Sonuç olarak, Sevinç Özer'in yazısının son cümlelerini alıntılıyorum : "...Türk taşrasının kente de yayılma gücü sınırsızdır. Edebiyatımızın bununla başa çıkması da oldukça güçtür. Çünkü Türk taşrasının siyasal ve toplumsal anlamda geleceğimizi nasıl yok ettiğini Cemil Kavukçu kadar açık bir biçimde gören ve radikal bir biçimde eleştiren az sayıda yazarımız vardır."[16]

Cemil Kavukçu'nun öykülerinde, geleceğimizi yok eden bir taşra eleştirisine rastlamak mümkün değil. Ayrıca siyasal ve toplumsal anlamda geleceğimizi yok eden taşra mıdır, kent midir? Yoksa bu iki uzlaşmaz kutup, birbirlerini törpüleyip durmakta mıdır?

Canım çok sıkılıyor, dedim.
Benim de öyle, dedi.
Onun da canı sıkılıyormuş demek ki, ama eminim, başını sertçe çevirip yoluna devam ederken daha çok sıkılacak.
Birlikte yürüsek mi? dedim.
Birlikte sıkılmak için mi? dedi.
("Nolya", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, s. 122)

[1]Adam Öykü, sayı 22, Mayıs-Haziran 1999, s.96-108

[2]Sevinç Özer, yazısının dipnotlar bölümünde grotesk kavramıyla ilgili yaklaşık bir sayfalık, geniş bir açıklamaya yer vermiş. Anımsatmak için *Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi*'nden şu satırları alıntılıyorum : "Edebiyatta grotesk başlangıçta gülünç kişileri ve sözcükleri nitelemek için kullanıldı. 19.yüzyılda terim daha değişik bir anlam kazanarak, sözcüğün ifade ettiği gülünç çirkinlik, sanatın temel öğelerinden biri durumuna geldi." İtalyanca mağara anlamına gelen "grotta" sözcüğünden türeyen grotesk için Özer, yaptığı tanımın sonunda şunları söylüyor : "Dilimizde grotesk sözcüğünün olmaması bizi çok önemli bir tartışmadan alıkoymakta, kültürümüzün groteskleşmesini ve her gün çeşit çeşit groteskler pazarlayarak bu sürece inanılmaz katkılar yapan medyamızın da bu kültürel erozyondaki payını konuşabilmemizi engellemektedir. Ben daha çok Ege bölgesinde duyduğum, 'ürkütücü ve gülünç' imaları olan 'Gudubet' sözcüğünün bu tartışmada yeterli olup olmayacağını okuyucunun dikkatine sunmak isterim."

[3]a.g.e.. s. 99

[4]Cemil Kavukçu, "O Güzel Günler, (Dere Zamanı)", *Bilinen Bir Sokakta Kaybolmak*, Can Yayınları, 1997, s. 15

[5]Cemil Kavukçu, "Raci'ye Selam, (Kuzu)", *Uzak Noktalara Doğru*, Can Yayınları, 1995, ss.12-14

[6]a.g.e., s. 99

[7]a.g.e., s. 100

[8]a.g.e., s. 103

[9]a.g.e., s. 100-101

[10]Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınları, s. 129

[11]Prof. Dr. Yılmaz Özbek, *Okumak Anlamak Yorumlamak*, Gündoğan Yayınları, 1994, s. 15

[12]a.g.e., s. 96

[13]a.g.e., s. 106

[14]Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınları, ss. 129-130

[15]a.g.e., s.104

[16]a.g.e., s.106

FARUK DUMAN

Nar

– Kocaman'a

1. Haa yı hak, perde açılır. Para da perde gibi açılmış, beyaz. Beyaz olunca yok. Uyanırlar, uysal, yumuşak. Hâlâ uyanır, ışık süzülmüş üzerinde. Üzgün izler var ama, ışıkta kaybolmuş izler. Nerde bir iz, orda hala. Odasında çam, iğneden geçer, kapı aralıklarından. Beyaz donu var, ama bezgin bir tül donun üstünde kalır. Görünür, kaybolur. Görününce saçlarını düzeltir. Sanki düzeltir. Kaybolunca yarım kalır. Sonra saçlarını hayalde düzeltir. Adam hayal eder, enişte uyur. Sırtını dönmüş hep uyur. Görününce, giysiyle oynar. Belini düzeltir. Sanki düzeltir. Kaybolunca hayalde yine. Adamın ve çocuğun hayalinde. Enişteyse yığın.

"Şunu versene be!" der biri.

Kapıyı çalar. Elinde kıymık. Kıymıktan kukla, of, damlamaz artık. Renkler süzülür, pürüzsüz camda. Dışarıda ses yok. Kimse de. Kuşlar öter, dalda kahverengi sapanlar eğilir. Her eşikte belirip kaybolur. Onlar zaten uyanmış, giysiler uçuşur ortalıkta. Beyaz donlar hep. Giyinince onlar kalır. Hayalden don kalır. İp istenir. Anneden. Bezgin, en erken, yakınamayandan ip. İnce. Görünmeyecek. Yok olacak. Olacak ama. Kukla yalan, ip gerçek. Ama aslında kukla gerçek, ip yalan. İp gelir ama hala geçer işte. Koridorda belirip kaybolur. Acele eder, acele yarım kalır. Kaybolunca hayalde. Odada yine acele etmiş ama. Kolda bir çanta ya, koşar adım. Çanta süzülür, koridoru terk eder. Görünmeyince yalan olur. Gerçek çanta, yalan hala.

Haa yı hak, her kadehte rakı var. Boş olanında da. Çünkü adam içmez, içmeyince de aklında. Eve gelir, geç olmuş. Bazen arkadaşları. Hep böyle, daha ileri gitmedi ama. Gitmeyince, olsun. O çıktığında herkes uyur. O gelince de herkes uyur. O da hep hayalde baba. Öğlen gelir. Yemek yer, konuşmaz, konuşması yok. Gider. Palabıyıklının bahçesinde tırmanır. Palabıyıklı, duvarın dibinde durur. Onun ağacı ya duvardaki. Zerdaliden düş. Dizinde yara olsun. Çıkar, çitin dibinde yağmur yağmaz. Yine de kapatır kahve gibi. Çocuğun elinden tutar, çarşıya gider. Kalabalık. Kahvede tenteler açılır kapanır. Olan olur. Hayalde kapanmaz artık. Elde bıçak, ağaçta, limoncudan alır kasayı. Marangoz olur. Kahvede marangoz. Güneşte marangoz. Çocuktan, yeni yetme kıymıktan. İplere takılır, güzel olur. Gözde ip büyür, büyür, yumak... Gülmeye başlar, konuş-

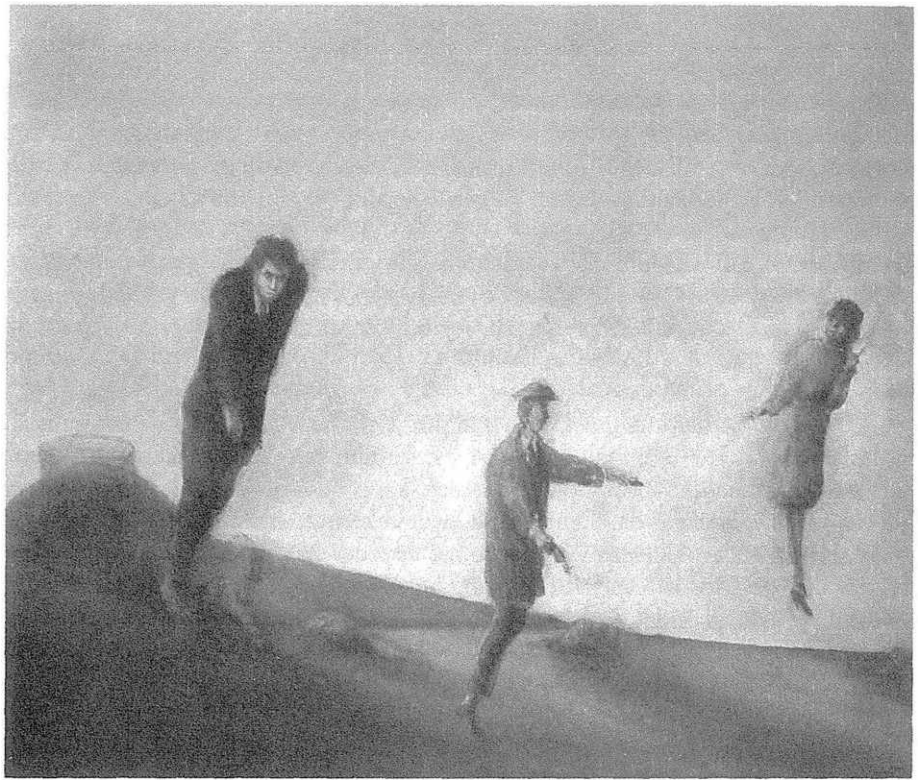

Komet, *Uçan Figür*, 1982

maya, biçim alır. Hikâye olur. Durup dururken, bir yumak hikâye.

Kuklayı kor sonra, çakıyı da, kıymıkları. İçeri geçer. Ağzı kokar hep, koktuydu ya. Üşür de, kararır çok. Nasıl hem, köpekler ulur. Ayakta, sendelesin olmaz. İşkembeciye gidermiş, uzanır, pufff... Hem horlar, hem kokar. Hem geç. Çocuk da. Karı da, pasaklı kukla.

Haa yı hak, perde kapanır, kararmış iyice. Duvarda adam göz kırpar, kapıyı kapatır, farları yakıp geçer. Işık da geçmek için. Geçmese ışık olmaz. Yenisi gerekir, iki olur. Kasa devrilir, limoncu da. Beyaz, gevrek kasa, devrilmiş sahne. Gülüşmeler gelir, konu komşu gerinir odada. Evin ışıkları yanıp söner, dur durak bilmez. Sinirlenir perdede ışık, mum kokusu. Lambalar sönünce kukla yok. Mum gerçek, kukla yalan. Mum erimez elbet, kukla yorulur, bitirir oyunu hep. Hala gelir, önce güler. Herkesten önce gülmüş, gülüşü de hayal. Arkada. Dişleri çıkmış beyaz. Kolunu bükmüş, bir tane kol, öbürü yok. Oturmaz, güler öyle, çantasını kor perdenin ardından. İri kalçaları mı kıvrılır, koridorda gider, ansızın odada. Kaybolunca da hayalde. Geç olur çünkü. Kukla da oyalar, çocuklar güler, büyükler acır. Acıyınca güler, uzak bir köşeden kendi mahvolmuş sureti geçer. Oyalama sürer. Hayalden hala çıkar, yeni giysiler giyinmiş. Görününce

de nazik. Yine perdede mum titrer, duvarda adam göz kırpar, kapıyı kapatır, ışık olur geçer. Geçince ipi çeker, basmadan perde açılır, kasadan sahne. Mum görünmez ya, önemli değil. Zaten mum, ışık. Yeter. Perde de görünmez, perde, o da ışık. Gölgede fısıltılar, ikinci gölgeler, hepsi boş. Hala hayal, annenin sözleri de, üçüncü kukla.

Da, kapı çalınır, dolu-dolu kadehten gelir. Erkenci. İçeri girer, uyuduğunu sanır, uyur. Sessiz, sarmısak kokar, oyun başlar. Başlayınca da perdede, haa yı hak, oyunda, karanlıkta, oyun gerçek, seyirci yalandır.

2. Cemal'de her anahtar kırkıncı kapının anahtarı. Her seferde değişen, art arda kırk anahtar. O zaman her kapı da. Çünkü her anahtar kendi kapısının anahtarı, bir anahtar, otuz dokuz düşman kapı. Sesleri birbirine karışmış otuz dokuz yabancı anahtar da. Cemal'in lacivert ceketinin ardında. Ceket de üzerinde, en çok geceleri lacivert. Ama evde mi, işte de. Arabanın içinde. Direksiyon da göbeğe değince direksiyon, kapılar, ardına kadar açılınca kırkıncı. Zil de, gong. Her evin ucunda, geveze bir haberci. Gecede anahtar da, rezillik. Ceketin kolunda süzülmüş. Rakı da. Nemrut ya, içince anahtar gibi. Gece lacivert, anahtar geveze, Cemal şarkıcı... Mahallede de her perde, gizli bahçe. Kırk anahtar, kırk geveze, Cemal'in arabası da. Gündüz vakti de, arka koltukta bir çift göz. Şoför de, ordan öğrenmiş konuşmamayı. Zaten şarkı ya, ha şarkıcı, ha dilsiz. Dul'un evinde yakalandıydı bir keresinde.

Her kadının içinde de bir adam saklı. Gün yüzüne çıkmak için kıvranıp duran. Hapsolmuş bir kediyi andıran. Yukarı doğru uzanmış. Kadının ağarmış saçlarına. Zaten insan da dilsiz ya, sessiz. Bundan. Ağarmış insan, dilsiz bahçe, gizli konuşkan. Ha dansöz. Uzakta, zencefil kokuları içinde, şarkıcı o kadınlar gibi. Beyaz, parlamış bir elbise, ucuz ojeler, ağır koku. Ağızda da rakı, oynak rakı, ışık da zaten cılız. Çalgıcı da Cemal, klarnet de anahtar. Orda öyle yakalandıydı bir keresinde. Çatıya dolandıydı kırmızı... Yenge, annem bi baksın dedi, Orhan fenalaştı, kıpkırmızı oldu, acele etsin... Çatıda dinlediydi. Dul'un gözleri de arkada, rakının kokusu... Emanetmiş de çatı, düştüydü.

Laciverdin içinde düştüydü ama. Gece lacivert, giysi de lacivert ya, ölmediydi, düşmemiş sayılabilirdi hatta. Bacağı kırıldıydı.

Dul'un içinde de Cemal ya, nasıl korktuydu görünce. Üzerine kapandıydı. Zaten bu dünya dilsizlerin dünyası. Konuşmak nesi. Her erkeğin içinden de bir kadın düşer. Berrak, hafif, aşağı doğru. Yere kapanmışın üzerine. Dul'unki de o... Yenge, annem bezi yine ıslatayım mı diyor, ısınmış bez, Orhan uyumak istiyormuş da, uyusun mu diyor... Dul'un kırkıncısı da kapandıydı böyle.

Geceleri de yoldan kimin geçtiği bilinmez ya, bu kötü. Ayak sesleri korkutunca. Durduk yerde hem. Pencerenin önünde durur, yükselir... Sonra derin derin kaybolur.

3. Elin de cepte anlamı var. Gölgede. Ortada yok iken. Görmediğin par-

makları sayamazsın, o zaman el, hayvan. Yaramaz bir hayvan. Emirleri dinlemeyen, hele cepte. Karanlıkta, ya da kapı önünde. Anahtar deliğini bulamadığında. Zili. O zaman nasıl gereksiz. Gece yarısı, karı uyumuş iken. Bıyık da gri, ceketin renginde. Pantolonun. Pantolon yıkanır, ceket koyulaştıkça eskir, eskidikçe ceket olur. Pantolon ve ceket iki ayrı gri olur, dirseğin rengi de başka. Koyu ceket geçince bıyık da. Ve tespih. Etti mi üç. Bıyık, tespih ve cep, üç. Tespih, o siyah ama. Kapkara. Uzun, upuzun bir tespih. Ne kadar uzunsa. Parmaklardan üçü onun, öbürleri garip. Öbürleri için havada ikinci tespih, o da zavallı... Sağ el tespihin, sol el bıyıkta. Bıyık da gri, üç parmak da onda. Bir de cep var sahipsiz. Boş. Ama elin de cepte anlamı var, elsiz cep de böylece anlamsız.

Bir el bıyıkta ya. Güz. Gri bıyıkta, bıyığın telden ucunda. Evde, sokakta, işyerinde ya da. İşyeri, zaten o da gişe. Kadeh büyüklüğünde bir yer, sürekli orda. Kolu kırılmış da, askıda, askı da bıyık için yapılmış. O da gri. Ama kadınların önünde elini cebine sokar insan. Gri cebe. Alışkanlık olur, o zaman üç el gerekir. Üç el kimde var? Kimsede. Tespih var, üç parmak onda. Boşlukta, kadınların karşısında cepte. Cepte şıkır şıkır çevrilen tespih. Parmakların ucunda gri bir hayvan gibi. Durduk yerde şahlanan, gri bir hayvan. Kıvır kıvır. Pantolonun önünde hem. Sonra kadınların yüz çevirişleri, lanet okuyuşları.

Üçüncü el, hem yok, hem kuyu kazıcı.

Kadın da hem yasak, hem gişede. Taburede, onun da üstünde yastık. Koku da var. Koku olur, biletlerin uçuştuğu yerden uçuşur. Kapı da kapalı. Müşteri de yok, gece. Bilet yerine koku. Ama o da başka bilet. Kuyu bileti. Kazılmış bilet. Kadın da göbekli. Öbürününki gibi değil ama. Kadın göbeği yassı, incecik. De, penyenin altında. Gizlenmiş penye. Gişede açılınca beyaz, yassı. Gözlerin ucunda da rakı. Rakı da her şeyi içer. Gişe de kadeh ya, gözler de içmiş. Yönetmelik, o da. Yaslanmış duvara, bir ipin ucunda içmiş. Gözlerin önünde, pamuksu.

Cigaranın dumanı da kıvır kıvır, gişenin içinde. Yakup'un elinde bir, parmakuçlarında, bekleyen tespihin yerinde. O da cansız, asılı kalmış orda, susmuş. Kadının da. Kadının kendi sesini de almış duman. Gişenin içinde gravür. Dolana dolana yılanın sepetinde, yukarı doğru. Dumanın içinde de kadının kokusu, ucuz bir parfümdü ya kadın. Tombul, beyaz kollarının arasında, ince, kızarık çizgilerin kokusu. Kazılmış kuyu.

Radyo da yerinde ağır. Gravürün koyu çizgileri içinde. Kapanınca da bir süre orda. Kapanınca da ağır ya, şarkıcının afallayışı, neye uğradığını şaşırmış halde. Yoksa, canından bezmiş bir şarkı. Mesela, ben seni unutmak için sevmedim... Ya da, mahallenin beylik mırıltısı.

Bilet kesilmediydi, o da ayrı dert. Biletin penceresi boş, kokular süzüldüydü dışarı. Süzülüp kıvrım kıvrım, bu kez polisler girdiydi içeri. Her kalabalığın başında polis var. Her zinanın başında bir karı ya. Kararmış bir karı, kokunun derdinden. Polisin de eli ağır, kalabalığın da gözü bir tane. Kim demiş bir çift göz, bir tane, o da devasa. Kararmış bir devasa göz. Yakup'un üçüncü elinde, kadının gerdanında. Gişede içtilerdi, gişenin gravüründe, yönetmelik tablosunun tersine. Ağır, oturaklı radyo.

Mahallenin beylik mırıltısı da ne : Yakup'tu o yakut gözlerin sahibi...

4. Memet de bir zennedir artık. Onu bir oyun bozucu sandıydım ama zenneymiş. Kollarını iki yana açıp dudaklarını buruştururdu zaman zaman. Kollar da kıvır kıvır uzayıp giderdi açılınca. Parmaklar da kolların ucunda asılı çaresiz piyano, dertsiz kaşık. Başlangıçta sanırdım ki bu içinden gelir. İçinden gelince de insan duramaz ya. Ayakuçlarından alır. Dizlerin kırılışından. Baldırlar gevşeyip açılır, titremeler başlar. Titreme de köçeğe çevirir insanı. Köçek de üşümüş. Pamuktan kolların da en ucunda. Kolları da saklayacak ya, bahane. Sonra iş büyür, göbeğe varır. Göbek açılır, sarkar, büzülür, sudan bir torba olur. Damlalar savrulur da göbeğin önünde pırıl pırıl. Köçek de bakar, her damla bir başka seyirciye uçar. Seyircilerin burnunda da damla olur. Sonra yukarı çıkar, ama yukarısı neşesiz olur biraz. Zennede yukarısı ne gezsin. Yukarıda giysi boş, sahipsiz. O da işte böyle olurdu çoğunlukla. Kollarını öne doğru, u biçiminde uzatır, dizlerini kırar, ayak uçlarını inanılmaz bir kıvraklıkla yere değdirip çekerdi. Görüntüler bulanıklaşmaya başlardı o oynayınca. Dumanlar savrulur, seyircilerin elinde cigaralar uçuşurdu. Seyircilerin de neşesi köçeğe nasıl bulaşır. Zenneye. Zenne beyaz bir neşe içinde hapsolur tabii. Kıvraksa daha kıvraklaşır, üzgünse başlar ağlamaya.

Haa yı hak, dansı bırakamaz ama. Neşeyse parmak uçlarında, gözlerse kapanabilir biraz.

Zaman zaman güçsüz, hüzünlü bir şahmaran gibi dolaşırdı evin içinde. Annesinin suretinde, onu ele geçirmiş dolaşırdı. Odadan odaya süzülürdü sessiz, duvarların dibinde birikirdi. Siyah beyaz fotoğrafların, bismillahirrahmanirrahimlerin, peyzajların. Mavi beyaz gemi suretlerinin. Taşların. Koltukların içinde yuvalanırdı, kışı bekleyen hüzünlü sobaların. Yatak dolabını geçer, koridorda uzardı. Uzun, upuzun bir koridor olup giderdi böyle zamanlarda. Kaygısız bir yolluk gibi akıp giderdi. Yolluk da kendi deseni kadar. Desenlerin içinde oyalanırdı hatta. Turuncu kahverengi kıvrımların keyfini çıkarırdı. İlmekler boyunca yükselip alçalırdı da. Renk renk ilmekler çakıp sönerdi. Sonra bunlar dağılır, arsız bir püsküle dönüşürlerdi elbet. Yolluğun ihanetine dönüşürlerdi.

Sonra bu hüzünlü şahmaran, konuklara hizmeti de eksik etmezdi. Ellerini yukarı kaldırarak kahkahalarla güler, yeni bir ikram için süzülüp giderdi. O süzüldü ya, tacı da öterdi. Çakıl taşlarından yapılmış bir taç. Uzak odalardan gelirdi. Evin aslında uzak odaları vardı. Konukların bilmediği odalardı bunlar. Renk renkti. Eski günlerden kalmaydı. Ne kadar eski günlerdi. Ne güzel günlerdi. Kireç badanalı evlerin günleriydi. Kireç badanalı odalardı da hüzünle birikirdi odaların içinde. Resimler vardı. Resimlerin önünde dururdu. Sonra dönüp gelirdi yeni hizmetlerle. Gelir, salonda, konukların önünde kıvrılır, kendi içine gömülüp susardı. Kim bilir neler görmüştü de susardı.

Resimlerden biri babasına aitti örneğin. O uzak odalardan birinde asılı dururdu. Gözler hafif kaymış, bıyık ağarmış, rakının etkisiyle surat morarmış, dalgın... Yakup ödedi vallahi, az da içtim. Yakup dedi, bendensiniz lan dedi de.

Yoksa ne işime. Yoksa zıkkım olsun. Yakup... Kahveci Yusuf, hadi ulan, yeter, demişti de kalkmışlardı birinde. Şoför Cemal, gişeci Yakup, bir de o. Islık çalmışlardı hatta. Şarkılar birbirine karışmıştı. Bu gece bütün meyhanelerinden yemenimde hare vara, birbirlerine tutuna tutuna gelmişlerdi... Buldun iki pezevengi, ayyaş, utan be. Parayı nerden bulacakmış da Yakup... Adımlarını sayarak, sessiz girmişlerdi mahalleye. Çitleri usul usul geçmişlerdi... Canım Yakup'ta para mı yok, hırsız ibnenin biri... Ama babası da usulca, çitleri geçer gibi ölüvermişti bir gün.

Neşe de insanı bir kuş gibi bulur. Kıvır kıvır döner masanın üzerinde. Ayak uçları narin bir çatal olup gezinir. Gözler açıkta kalır da bir tül kapatır ağzı. Sözleri alıp giden tül. İnsan da sözleri alınınca nasıl mesut. Sözler nasıl yük, her şey açık olunca. Memet de bir zennedir artık. Bir köçek. Babasının mezarına son damlasını da dökünce rakının.

5. Seyirci de karanlıkta seyirci asıl. Fısıltılar alıp yürüyünce. Gülüşmeler karanlıkta gülüşme, gerçi o da yalan. İrili ufaklı sözcükler, kuklanın uyduruk sözcüklerine karışmış. Hayalinin elinde gölgeden çubuklar, uzayıp gitmiş. Çubuklar da bir başka söz, oynayınca. Söz kızınca gölge de kızar. Gölge nasıl insanın üzerine gelir. İkinci bir insan gibi benzi atmış. Gözler de büyür, kara, upuzun bir oyuk gibi uğul uğul gider. Sonra evin perdelerine mi yansır, sokağa düşer. Artık o zaman sokak da korkunca. Sokak da kıvır kıvır sinmiş, kim bilir. Sokak sinmiş, seyirci kuytu, hayali de zaten belirsiz. Kimi zaman, bir yangın yerini. Çürüyen, azalan bir evi. Yangın uzun sürmüşse yeter, olmasa da olur. Alevlerin içinde pembe gölgeler gezinir. Kaygılı gölgeler, birbirini arayan, korda.

Sonra sözler uçuşur, ev tutuşur, gürültüde hala ağlar, enişte uykuda. Seyirci gerçekleşir birden. Çığlıklar yükselince de, sokak evin üzerine gelir, evi kurtarırlar oyundan. Ama sis ya, herkes kendi hikâyesini yitirir.

Oof, haa yı hak, mum düşer, perde alev alır, hayali ölünce kuklada mecal mi kalır? ❁

ATTİLA ŞENKON

Arka Masanın Çocuğu

NEDEN buradayım? Daha çok işadamlarının tercih ettiği bu lüks restoranda, henüz senli benli bir yakınlık bile kuramadığım bu insanlarla ne işim var benim? Ah anne, niye dinledim ki seni?

İnsan, çevresiyle, arkadaşlarıyla güçlüymüş. Bense kimseyle görüşmüyormuşum. Üzülüyormuş vallahi. Parası hiç önemli değilmiş. Zaten kırk yılda bir çıkıyormuşum dışarıya.

Restoranın biraz da abarttığım pahalılığı, isteksizliğimin gerçek nedenini söyleyemediğim için uydurulmuş bir bahane oysa. Yeni başladığım işyerinde çalışanların hepsi evli. Dikdörtgen masa ucunda karşısı boş oturmanın nasıl bir yalnızlık olduğunu nereden bilecek annem?

Arka masada ailesiyle yemek yiyen çocuk da olmasa büsbütün sıkılacağım. Ona göz kırpıp el sallıyor, kaçamak öpücükler göndererek eğleniyorum hiç olmazsa. Büyük adam gibi takım elbise giydirmişler zavallıya. Yeleği, kravatı ve yere ulaşmayan ayaklarındaki rugan ayakkabıları ile hiç mutlu görünmüyor. O da benim gibi dikdörtgen masa yalnızlarından. Çatal, bıçak kullanımındaki özen, ailesinden bu konuda iyi bir eğitim aldığının kanıtı. Her lokmadan sonra peçetesi ile ağzını siliyor. "Büyümüş de küçülmüş" tanımlaması tam ona göre.

Restoranın loş ışığında arada göz göze geliyoruz. Çevremdekilere çaktırmadan gizlice dil çıkarıyorum ona. Bakışlarını hemen benden kaçırıyor. Bu yaşlarda, çocukların biraz utangaç olduklarını yeğenlerimden biliyorum. Belki ailesi onu bu konuda da uyarmış, yabancılarla yüz göz olmamasını söylemiştir, kim bilir.

Arka masanın çocuğunu bir türlü güldüremiyorum. Yüzündeki ciddi ifade hiç değişmiyor. Yaptıklarıma karşı tepkisiz kalsa da varlığıyla rahatlatıyor, mutlu ediyor beni. Yalnızlığımı unutturuyor. Fırsat bulursam gece bitmeden nanik de yapacağım ona.

Masadaki sohbetin kırılan potlara, devrilen çamlara ne zaman ve nasıl geldiğinin ayırdında değilim. Ama iyi olmuş. Oturduğumuzdan beri tartışılan politikadan içime fenalık gelmişti doğrusu.

"Ya, işte böyle çocuklar. Veli görüşmesi için okula giderken dolmuşta yanına oturduğum ve yol boyunca oğlumun evde kalmış tarih hocasını kötülediğim kadın, meğer bizim oğlanın evde kalmış tarih hocasının ta kendisi değil miymiş?" diyor bölge müdürü Turan Bey, bir pot daha kırdığını düşünmeksizin.

"Pes vallahi," diye kıkırdıyor muhasebeden Betül Hanım. "Rastlantının bu kadarı ancak Türk filmlerinde görülür ayol."

Herkes bir şeyler anlatıp sırasını savmış olmalı ki, benim böyle bir anım olup olmadığı soruluyor. Düşünüyorum, ama bir şey gelmiyor aklıma. Üzerime çevrilen bakışlardan kurtulmak için kalkıp tuvalete doğru yürüyorum.

Arka masanın yanından geçerken, annemin zorla taktırdığı inci gerdanlık sanki bir boa yılanına dönüşüp boğazımı sıkıyor. Nefes alamıyorum. Güçlükle tuvalete atıyorum kendimi. Gerdanlığı ve midemi çıkarıp yüzümü yıkadıktan sonra geri dönüyorum. Yerime oturuyor ve masadakilere, "Keşke yer yarılsa da içine girsem," dediğim bir olayı anımsadığımı söyleyerek, bu geceyi başından itibaren anlatmaya başlıyorum.

Sesimi alçaltmama gerek yok.

Arka masadakiler ben tuvaletteyken hesabı ödeyip kalkmışlar zaten.

Çocuk zannederek bütün gece şaklabanlık yaptığım cüce artık karşımda değil.

BEHÇET ÇELİK

Herkes Kadar

ZATEN pek bir şey yemiyordum, hepten kaldırdım öğle yemeklerini. Öğle tatillerinde eve gitmiyor, dairede, devletin bana verdiği odanın penceresinden kasabaya bakıyorum; çay ve sigara içerken. Odamın manzarasının ortasındaki yegâne yeşilliğe, lisenin bahçesindeki ağaca, tek tük geçen mobiletlere, hepsi tek katlı, doğanın ve güneşin sarısı yetmezmiş gibi sarıya boyanmış evlere her baktığımda aklıma fakültenin bahçesi geliyor. Derslerle ilgisi olmayan, çay içen, tartışan, fısır fısır dernekteki çatışmalardan konuşan, kitap, gazete, bildiri okuyan, öpüşen, koklaşan yüzlerce yüz arasında bir tanesi iyice belirginleşiyor. Günlerdir adını anımsayamadığım, ufak tefek bir kız : "Merak ediyorum," diyor, "üç beş yıl sonra, nerede, ne durumda olacağız?"

Bunu birkaç kez sorduğunu anımsıyorum. Son sınıfta olmalıyız. Son sınıfa gelmeden, insanın aklına kolay kolay üç beş yıl sonrası gelmez. Hoş, benim o zaman da yoktu. Olsaydı n'olurdu? Bir şeyleri değiştirebilir miydim?

Ancak bugün, aradan o üç beş yıl geçtikten sonra, bu çöl görüntüsüne bakarken o soruyu soruyorum :

"Üç beş yıl sonra, nerede, ne durumda olacağım?" hiçbir yanıtım yok. Hiçbir beklentim... Keşke, diyorum bazen, keşke beklediğim bir şeyler olsa. Gelmesini beklediğim biri, olmasını beklediğim olay... Gelmeyeceğini, olmayacağını bilsem de beklesem.

Oysa uzaklarda bir yerde, anımsadıkça beni bulunduğum andan, bu çöl görüntüsünden kurtaran bir kadın var. Onu da beklemiyorum. Aklıma geldikçe bir sigara yakıyorum, o kadar. Geceyse, uyku tutmamışsa, bir, iki, üç... Peşinden öksürük. Karım :

"Az iç şunu," diyor. Kalkıp salona geçiyorum.

Her seferinde karımın ürkek bakışları. O bakışlardan sonra sigara da kesmiyor. Evde ne bulursam, rakı, bira, cin... Sabahları yataktan çıkmak daha da zorlaşıyor. Oğlum bile gelse.

"Hiç uyuyamadım oğlum," demek kâr etmiyor.

"Uyusaydın," diyor kopil.

Sonunda bu sabah ona da bağırdım. Ne çok ağladı. İleride "babamın bana bağırdığı ilk gün" diye mi anımsayacak bu sabahı?

Selo'ya karımın hamile olduğunu söylediğimde, "Senden baba mı olur lan?" demişti. "Neden olmasın?" demiştim. "Herkes kadar benden de olur."

Evet! "Herkes kadar." Oğluna bağırıp çağıran herkes kadar babayım ben de.

Oğlanın hali, okulun bahçesini anımsamaktan, o günleri anımsayarak çöle bakan kendi halimi düşünmekten daha çok üzüyor beni. Annesi de hırçın son günlerde. Bana ya da oğlana bağırmamak için kendisini zor tutuyor. Bizim oğlan da anında kavrıyor gerginlikleri. Bazen bu kadar zeki olmasaydı, diyorum.

Karıma anlatmasa mıydım? Olamazdı ki! Rahat değildim. Döndükten sonra her an onu düşünmeseydim, yaşadıklarım için, "macera" diyebilseydim, belki de anlatmazdım. Ama şimdi hiçbir şey diyemiyorum. Ne aşk, ne tutku, ne başka bir şey...

Tayin işleriyle ilgilenmek için umutsuzca Ankara'ya giderken aklımda böyle bir şey yoktu. Tek derdim Selo'yla bir yerlere gidip kafa çekmekti. Selo'nun sıkça gittiği bir yere gitmiştik. Selo gençten bir kadına selam vermişti; konuşurlarken kadının yüzüne bile bakmamış, barı doldurmuş öbür insanları seyretmeyi seçmiştim. Her rastladığımda selam vermeden geçemediğimiz, ama konuşacak pek bir şey de bulamadığımız arkadaşlardan biri sanmış, hatta Selo'nun, "İstersen bizimle otur," demesine bozulmuştum.

Selo bizi tanıştırınca, gözlerimin içine bakarak, pek sık yanıtladığım sorulardan birkaçını sormuştu. İşimi, kasabamı. "Kör itin öldüğü yerlerden biri," deyince de, kör itin öldüğü yerde neler yaptığımı... Selo, onun benimle ilgilenmesinden rahatsız olduğu için mi, bilmiyorum, karımın nasıl olduğunu sormuştu.

Nedense dilim açıldı. Karımla son bir yıldır yaşadıklarımızı, tayinimizin "kör itin öldüğü yere" çıktığını, yalnızlaştıkça uzaklaştığımızı anlattım. Ben anlattıkça azalmayan ilgisiyle yeni sorular soruyordu. Sorduğu sorular da, karımla ilgili varsayımları da, o kadar yakından bir yerlerden geliyordu ki, bir an onun da evli olduğunu, kocasıyla uzak bir kasabada benzer bir yalnızlığı yaşadıklarını düşünmüştüm. Bunu söylediğimde tatlı tatlı gülümsemiş :

"Bekârım ve bu anlamsız şehirde yaşıyorum," demişti.

O gecenin sabahında, aynı yatakta uyanmaktan şaşkın, bende ne bulduğunu sormuştum.

"İçtendin dün akşam," demişti.

İçtendim. Özellikle bardan çıkıp yağmurda yürürken, yol kenarındaki birikintiye basmaması için elinden tutup kaldırıma çektiğimde, ona sarılırken, çoktandır tanıdığım biri gibiydi. Anımsadıkça şaşırıyorum.

Selo ne gülümsemiş ne kızmıştı. Şaşkınlık bile yoktu bakışlarında. Selo'yu mu arasam? Şakalaşsak, gülsek, küfürleşsek rahatlar mıyım? Sanmam, bir de Selo özlemi biner üstüme. Uzaktaki kadını, karımla eski günlerimizi özlemek yetiyor zaten.

Annesi oğlanı alıp geldiğinde, onunla oynamalı. Yoksa elim yine buzdolabının kapağına gidecek. Rakıyı, soğuk suyu alıp kurulacağım televizyonun karşısına. Kanallar arasında müzik programları arayacağım. Uzaktaki kadına benzeyen bir popçu var, onun berbat, ama bana olağanüstü güzel gelen şarkılarına rastlamaya çalışacağım.

Konu ne zaman açılsa, her seferinde konuyu açan karım zaten, ötekine karşı ne duyduğumu soruyor.

"Bilmiyorum," diyorum. "Ne önemi var? Diyelim ki tutku, ya da aşk. Ne bileyim... şehvet, şefkat. Bir anlamı var mı, şu ya da bu demenin? Ne değişir öy-

le ya da böyle olsa?"

"Değişir tabii," diyor ağlayarak.

"Konuşmayalım bu konuyu, unutalım," diyorum.

"Sen unutmuyorsun ki!" diyor. Gece sigaralarımı, bazı türküleri dinlerken teybin sesini açtığımı anımsatıyor. Kızıyorum.

"Telefonumuz dinleniyor diye kızmayacağım artık. Asıl polis evde takip ediyor beni," diyorum. Kederi öfkeye dönüyor. Bardağımda ne varsa sonuna kadar içiyorum.

Bazı geceler gülünç oluyoruz. Böyle bir kavganın ardından karım da içki dolduruyor kendisine. Birlikte içen iki arkadaş, iki sevgili gibi berjer koltuklarda karşılıklı içiyoruz. Birbirimize bakmamaya çalışarak. Yine de, bir zamanlar bir bardak birayı bitiremeyen karımın rakıyı bardak bardak içişi hoşuma gidiyor. Okuldaki halleri geliyor gözümün önüne. Söyleyecek çok söz varken,

"Tuzlu fıstık kaldı mı?" diye soruyorum.

"Git al," diyor, "mutfaktaki dolapta olacak."

Kalkıp alıyorum. ❁

HÜRRİYET YAŞAR

Aylı Gece

"AAAA! Neler görüyorum?" dedi kadın. "Sen Marcello Mastroianni'yi bilir miydin?"

"Sayılmaz," dedi adam. "Yabancı sinemayı pek bilmem."

"Peki bu ne arıyor burda?"

Kadının neden söz ettiğini o zaman anladı adam. Cüzdanı kadının elindeydi.

"Çok güzel bir öykü o," dedi.

"Öykü demiyorum," dedi kadın. "Mastroianni diyorum."

"Eee, ne olmuş?"

"Ölüm haberinden gazete kesiği var cüzdanında. İnanmıyorum. Bir de yabancı sinemayı bilmem derdin."

Az konuşur bir erkeğin, anlatmadı varsıllığına ulaşmış gibi hırslandı, isteklendi yüzü.

"Sen yabancı sinemayı biliyorsun. Hem de bu haberi kesecek kadar. Hem de Marcello Mastroianni'yi sevecek kadar. Ama saklıyorsun."

Durdu. Toparladı söyleyeceğini. Gülümsedi. "Olsun," dedi. Elindeki cüzdanı sıktı. Sesini cilveledi. "Ben yakarım."

"Yanlış yakalamayasın," dedi adam.

"Hayır. Burda." Avucunu cüzdana vurdu kadın.

"Ne orda?" dedi adam.

"Senin yabancı sinema birikimin," derken, vücudunu omuzlarından aşağı kıvırdı kadın.

"Onun yabancı sinema kültürüyle ilgisi yok," dedi adam.

Kadın kadehini kaldırdı, bekledi. Adam da kaldırdı, "Neye?" dedi.

"Sakladığın birikimlerine," dedi kadın. Bakışları, bir tanışıklığın yeni bir boyutuna ulaştığına inanmakta inatçıydı.

"Orda yabancı sinema kültürü filan yok," dedi adam. Gözleriyle cüzdana baktı. "Hatta o yakaladığını sandığında, sinema bile yok."

"Ben görüyorum," dedi kadın. "Sinemayı bilmeyen, bu haberi kesip cüzdanına koymaz."

Arkasına yaslandı adam. İçecekken, "Hoop hop!" dedi kadın, kadehini gösterdi. Tıklattılar.

Kadının iştahı açılmıştı. Yiyordu. Yedikçe zülüfleri iki yandan çenesinin al-

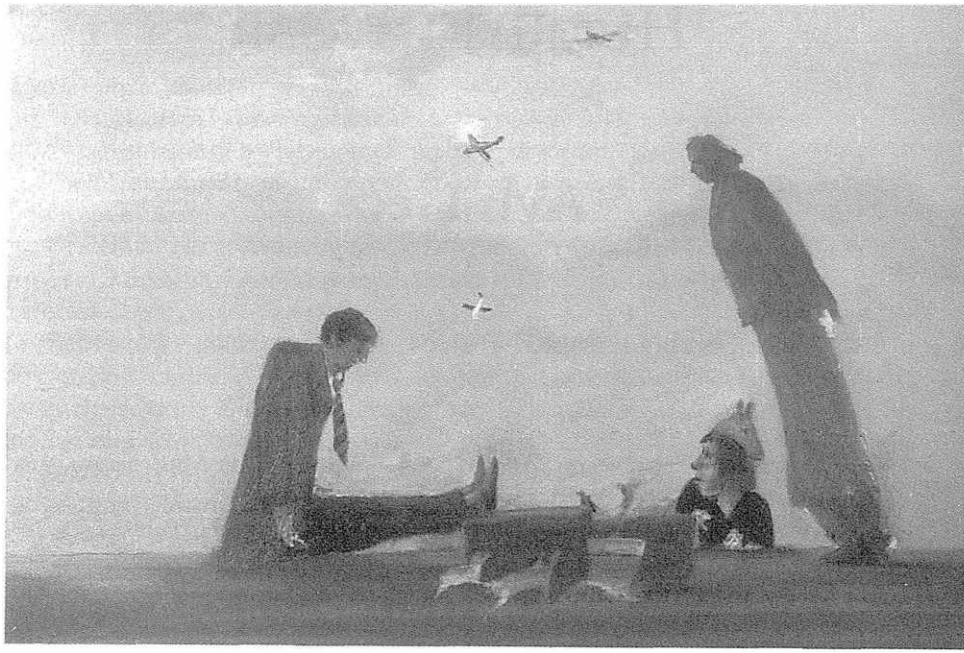

Komet, *İsimsiz*, 1990

tına düşüyordu. Adamın seyrettiğini anlayınca, "Yesene," dedi.

"Yerim," dedi adam. "Sana bakıyorum."

"Çok bakarsan, aç kalırsın," dedi kadın.

"Yumulayım mı?"

"Ne dersen de! Ben yiyeceğim!

Arkasına yaslandı adam. "Sen ye, ben bakayım."

"Öyle yiyemem," dedi kadın, gözleri yediğinde, ağzındakileri düşürmemeye çalışarak.

Adam kollarını göğsünde kavuşturdu.

"Neden?"

"Utanırım."

Gülümsedi adam. "Peki," dedi. Önündekinden bir çakal aldı.

Doğruldu kadın. Ağzını sildi. "Hiç böyle yememiştim," dedi.

"Yemişsindir," dedi adam.

"Keyif bozmada üstüne yok," dedi kadın.

Adam güldü. Kadın, "İnanmamakta da üstüne yok," dedi.

"İnanmamakta mı?" dedi adam.

"Evet, inanmamakta," dedi kadın. "Hiçbir şeye inanmıyorsun. Hiçbir söylediğime."

"Neye inanmadım?" dedi adam.

"Hiçbir şeye işte," dedi kadın. "Güzel akşamları mahvetmekte üstüne yok." Başını eğdi.

"Özür dilerim," dedi adam. Kadının elini tuttu. "Seni üzmek istemedim."

Verdi kadın elini. Adam sıktı eli, ovuşturdu. Kadın, daha bıraktı elini ele, uzattı. Adam bileği kavradı paşparmağı ve serçeparmağıyla. Ortadaki üç parmağını yatırdı bileğe. Tüyleri gördü. Oynadı uçlarıyla. Sonra bilekten sarstı kolu. Kendi de sarsıldı.

"Üzmek istemedim," dedi. "Özür dilerim."

"Kabul ettin mi?" dedi kadın. Üzgün bir umut vardı sesinde.

"Neyi?" dedi adam.

"Sinemadan anladığını," dedi kadın. Gözleri yine büyümüştü.

Adam kadının bileğini bırakıp yaslandı, sigara yaktı.

"Sen sinema istiyorsun," dedi.

"Nasıl?" dedi kadın.

"Bilmem, öyle," dedi adam. Başka yerlere baktı sonra. Döndü. "Öyle bir öykü biliyor musun?" dedi.

"Nasıl?" dedi kadın yine.

"Bak bilmiyorsun," dedi adam. "Okur musun onu?"

"Neyi?" dedi kadın.

"Unuttun mu? Cüzdanımdakini."

"Bana öykü okutma şimdi," dedi kadın.

"Sinema niyetine oku. Mastroianni niyetine."

Dirseklerini masaya dayayıp adama uzandı kadın.

"Ben Mastroianni'yi biliyorum hayatım."

"Bence bilmiyorsun. Okur musun lütfen?"

Cüzdanda koyduğu yerde buldu kadın gazete kesiğini. "Eşi, Mastroianni'yi anlatıyor," dedi.

"Öyle okuma," dedi adam. "Sen de bir şey anlayacakmışsın gibi oku."

"Eşler..." dedi kadın. "Ah, kimse Marcello'yu benim gibi sevemez."

"Yazıyı okur musun?" dedi adam. Okudu kadın :

"Her evlilik yıldönümümüzde gül gönderirdi. Kırk altı yıl süren evliliğimiz şefkat, dostluk ve saygı içinde geçti."

Kesti okumayı kadın. "Kırk altı yıl! Düşünebiliyor musun?" dedi. "Benim o ayrıldığım eşimle... Aman tanrım!"

"Senin evliliğinle ilgisi yok," dedi adam. "Okur musun?"

Okudu kadın :

"Bana kaçamaklarından hiç söz etmedi ve sanki hiçbir olay yokmuş gibi davrandı."

Okumayı bırakıp başını iki yana salladı kadın. "Ah bu erkekler!" dedi. "Hep böyle yaparlar işte!"

"Okumuyorsun," dedi adam. "Özdeşleşiyorsun. Karısını aldatan bir adamın karısı yerine koyuyorsun kendini hemen."

"Hayır özdeşleşmiyorum hayatım. Ama erkekler hep böyle yaparlar."

"Okuyamıyorsun," dedi adam. Cüzdanı kaptı kadının elinin altından. Kâğıdı istedi.

"Verir misin onu buraya?"

"Okuyacağım," dedi kadın. "Mastroianni. Kaçırır mıyım? Hem de senin cüzdanında!" Adam kapmasın diye, kâğıdı elinin altına koydu. "Ah Marcello!"

dedi. Adama döndü sonra. "Dans bilir misin?" dedi.

"Hayır, bilmem," dedi adam.

"Müziği duyuyor musun?"

"Müziği duyuyorum, ama dans bilmem."

"Ah Marcello!"

"Elinin altındakini verir misin?"

"Vermem. Okuyacağım."

"Okuma!" dedi adam. "Orda sinema yok."

"Okuyacağım," dedi kadın, okudu :

"Catherine Deneuve hamile kaldığında ona ayrılmamızı önerdim. Kabul etmedi." Yine bıraktı okumayı, "Ah bu erkekler!" dedi. "Evde ana isterler, biliyor musun?"

"Verir misin onu?" dedi adam. Sinirlenmişti.

"Niçin?" dedi kadın. Oynadı omuzlarıyla.

"Okuyamıyorsun," dedi adam. "Sonuna kadar okuyamayacaksın. İki satır bir şeydi."

"Rahatsız oluyorsun," dedi kadın. Adamın kızması hoşuna gidiyordu.

"Olmuyorum," dedi adam. "Ama okumuyorsun. Dinlemediğin gibi."

"Bu yeni bir şey," dedi kadın. "Dinlemediğimi söylememiştin."

"Dinlemediğin için unutmuşsun," dedi adam. "Söylemiştim."

"Söylemedin," dedi kadın.

"Söyledim," dedi adam.

Birbirlerinin gözlerine bakıyorlardı.

"Peki," dedi kadın, "okuyorum." Okudu :

"Yaşamının son yıllarına kadar ilişkilerini, tüm birlikte olduğu kadınlardan ve benden hep sakladı. Bazen bu kadınlar benden de kıskanç oluyorlardı ve sonunda o kadar veremediği için ondan ayrılıyorlardı."

Güldü kadın. Okumayı kesip kahkahalarla güldü. Kadehini de kavradı gülerken. "Okuyorum okuyorum," dedi sonra, adam kızmasın diye acele eder gibi. Değişti, sinirlendi gülüşü. Okudu :

"Tüm kaçamaklarının ardından evine geri dönmüştür."

Gülüyordu. Normal değildi gülüşü. Adam, "Ver artık!" dedi, ama vermedi. Gülüşü yükseldi, yükseldi. Çevre masalardan bakanlar oldu. Duruldu sonra. Gözlerindeki gülme yaşını sildi.

"Burcun ne senin?" dedi.

"Elindekini ver!" dedi adam. "Burcumu sonra söylerim.

"Söylemeden vermem," dedi kadın. "Bana burcunu söyle!"

Kadının elindeki gazete kesiğine atıldı adam. Yırtılacağını anlayınca bıraktı.

"Vermem," dedi kadın. "Burcunu söylemeden vermem."

"Peki, verme," dedi adam. "Ama buruşturma lütfen."

"Özür dilerim," dedi kadın. Gözleri ıslandı. Gülme yaşı değildi bu kez. Kâğıt peçeteyle sildi. "Seni üzmek istemedim," dedi. Daldı bir süre. Döndü. "Ay çok güzel," dedi.

"Evet," dedi adam.

"Her şey çok güzel," dedi kadın.

Adam bir şey söylemedi. Kollarını yeniden göğsünde kavuşturup kaykıldı.

"Güzel işte!" dedi kadın. "Sen görmüyorsun." Kâğıt peçeteyi gözlerine götürdü. Burnunu sildi sonra. "Ay..." dedi, "Ay çok güzel. Hava çok güzel. Gece çok güzel. Burası çok güzel. Ama sen görmüyorsun. Körsün sen," Paketinden sigara çekip parmaklarının arasına aldı. "Körsün," dedi. "Körsün. Körsün. Körsün."

Adam elini uzatıp açtı. Kadın vermedi elini. Gözünü sildi. Peçeteye kirpiklerin boyası geçti. Siyahlandı peçete. Kadın siyahlıklara baktı. Avucuna aldı peçeteyi. Sigarasını yaktı. Kadının önünden aldı gazete kesiğini adam yavaşça. Cüzdanına koyarken gördü kadın. "Okuyacağım," dedi ağlamaklı. "Ver lütfen."

Verdi adam. Kadın okudu :

"Onun her sabah beni telefonla aramasına alışmıştım. Sanırım en çok da bu görüşmeleri özleyeceğim."

Ağlaması hıçkırığa dönüştü kadının. Sarsıla sarsıla hıçkırıyordu. "Sevmek..." dedi. Hıçkırıklardan konuşamıyordu. "Anlamıyorum. Hiçbir şey anlamıyorum," dedi. "Altı ay sürecek mi, onu bile bilmiyorum."

Elini uzattı adam. Kadının elinin üstüne koydu elini. Çekmedi kadın. Bıraktı öyle. "Neden okuttun bunu?" dedi.

"Sen buldun," dedi adam.

"Neden okuttun bunu?

"Güzel diye," dedi adam.

"Biliyordum."

"Neyi?" dedi adam.

"Onu," dedi kadın. "Okumuştum. Ben de çok sevmiştim. Çok sevmiştim."

Sustular.

Aya baktı kadın.

"Gördüm," dedi adam.

"Göremedin," dedi kadın. "Şimdi orda değil ki!"

"Sen yerken gördüm."

"Ay hep yer değiştirir," dedi kadın. "Yer değiştirirken de değişir. Gördü deyip dönmekle göremezsin." İçini çekti. "Hadi içelim!"

"Neye?" dedi adam.

"Aylarına."

"Dalga geçme!"

"Peki, öyküne!"

"Benim öyküm değil o."

"Öyle olsun."

"Hatta senin öykün."

"Öyle olsun hayatım. Kızma!"

ERAY KARINCA

Kenti Kim Kurtaracak

"HAVADA çeliğin parıltısını gördüğü an hızla eğildi. "Vınn" sesini, saçını yalayıp geçen bıçaktan nice sonra duydu. Benliğini kavuran korku, şimşek gibi bir öfkeye bıraktı yerini. Gözleri dehşetten büyümüş adamlarına yakalamalarını buyuracaktı ki, çevik hareketlerle sıyırdığı silahını yere bırakıp ellerini kaldırdı yabancı. Teslim oluyordu. Elleri havada, uzunca bir adım atıp bir dizi yerde, saygıyla eğildi. Başını kaldırmadan :

– Bıçağından kurtulabilen ilk kişisiniz. Yaman savaşçı olduğunuz belli. Onurdur önünüzde eğilmek benim için. Ölümü çoktan hak ettiğimizi biliyorum, ama hizmetinizde ölmeyi dilerim, dedi.

Yabancıyı ve iki adım gerisinde beklemekte olan kadını parçalamak için atılan adamlarını, sert bir buyrukla durdurdu önder. Bundan hoşlanmamıştı adamlar. Homurtular üzerine, daha keskin bir sesle uyardı onları. Beş para etmezdi hiçbiri. Oysa, ölümle burun burunayken bile kılı kıpırdamamıştı yabancının. Gözü pekliği ve becerisi etkileyiciydi doğrusu. Söylediklerinde içtense eğer, neden yararlanmasındı ondan? Yüzündeki zorba çizgiler yumuşadı.

Az sonra kente doğru yola koyuldular.

Bir kez daha yaşamlarını kurtaran erkeğiyle gurur duydu kadın. Bu katil sürüsünün arasından sağ çıkmayı ancak o başarabilirdi. Yalnız önemli bir sorun vardı : "Kenti kim kurtaracaktı?"

Yanağından süzülüp kucağındaki kitabın üstüne düşen damladan çıkan "tıp" sesiyle irkildi. Gözlerindeki buğudan çevresini seçemeyince endişelendi. Neredeydi?.. Kazağının yeniyle gözlerini silerken, duvarda asılı 'Gitar Çalan Kadın' portresinden başlayarak oturduğu koltuğu, yerdeki halıyı ve öteki eşyaları ayrımsayınca rahatladı. Evindeydi. Uyumuş ya da bir an için dalmış olmalıydı. İyi de, neden ağlamıştı? Okuduklarından etkilenmişti kuşkusuz. Satır satır, sözcük sözcük aklındaydı okudukları. Kaldığı yerden sürdürmek istedi.

"Kenti kim kurtaracaktı."

Açık duran sayfaya yayılmış, baş parmak büyüklüğündeki ıslaklık çarptı ilkin. Ayırdında olmaksızın dokundu. Yumuşamıştı. Delinebileceği korkusuyla parmağını hemen çekti. Önce göz gezdirerek, ardından tüm dikkatini toplayarak okudu sayfayı. Belleğindekilerle ilgisi yoktu yazılanların. Hayretle önceki sayfaları çevirdi. Benzer bir tümceye bile rastlayamıyordu. Hem konusu da bambaşkaydı kitabın. Belki araya sıkıştırılmış bir metin, bir dipnot olabilir düşüncesiyle baştan sona karıştırdıysa da, boşunaydı. Aramayı bıraktı. Gözlerini

yumdu. Koltuğa iyice yaslandı. Karanlık bir sinemada ikinci kere izlediği bir filmmişçesine, kare kare bir daha yaşadı aynı şeyleri. Ama ne öncesi vardı ne sonrası. Havada parlayan bıçakla başlayan ve içinde yaşadığı kenti kurtarma kaygısıyla son bulan kısacık bir filmdi sanki. Ani bir kararla, yazmazsa hemen unutacağından korkarak, kitabın arkasındaki boş sayfaya aceleyle geçirdi usundakileri. Belki rahatlar, bir çıkış yolu bulurdu yazarken. Öyle olmadı ama! Sorular somutlaştı, o kadar. Kimdi bu önder? Kimdi o iğrenç adamlar? Ya o erkek?.. Hiçbir bilgisi yoktu. Ne giysileri, ne silahları, ne yüzleri tanıdıktı. Olanlar geçmiş zamanda mı, gelecekte mi geçiyordu, onu bile bilemiyordu. Tek bildiği, oradaki kadının kendisi olduğuydu. Bir de adamın, öndere büyük bir ustalıkla, gerçekte hedefini bulmasını istemeyerek fırlattığı bıçak tanıdık bir aletti, o kadar. Buna dayanarak geçmiş ya da şimdiki zaman denebilir miydi? Bıçak geçmişte ve şimdi kullanıldığı gibi gelecekte de kullanılabilecek bir aletti kuşkusuz. Giysileri ve silahları için de, ileri ya da geri teknoloji ürünü diyemiyordu. Ayrıksılardı işte. Ve kendisi de ayrıksıydı şimdiki kendisinden!.. İyi de, durup dururken nereden aklına gelmişti tüm bunlar? Sahi kimdi o yetenekli, ağzı iyi laf yapan, güvenli, gururlu erkek? Kocası?.. Ihh, değildi. Evlenmeden önce ve evliliğin ilk aylarında? Belki...

O güçlü ve özverili erkeğin yanında olduğunu düşledi bir an. Ölümle burun burunayken bile, nasıl da dingin ve güvenliydiler. Sakın ikince yaşam dedikleri şey olmasındı bu? Böyle bir beraberliği paylaşacaksa ya da paylaşmışsa, şimdiki anlamsız yaşama daha kolay katlanırdı kuşkusuz.

Oooff, bu yanlış adamın yanında yaşaya yaşaya, fala, büyüye, yeniden doğuş gibi doğaüstü şeylere de inanır olmuştu sonunda. Saçma sapan yaşayanın, saçma sapan düşünmesinden daha doğal ne olacaktı ki!.. Ne yapabilirdi?.. Yapacağını biliyordu aslında. Ne zorunluluğu vardı bunca şeyi çekmeye? Kuşkusuz bilmekte değil, yapmaktaydı iş. Hırsla doğruldu yerinden. Zil çaldı o anda. Hırsı bir anda silinmişçesine bezgin adımlarla gitti kapıyı açmaya. Elektriği kesmeye gelmişlerdi. Hemen ödeme yaparsa kesmeyeceklerdi. Görevleri değildi, ama 'insaniyet namına' haber veriyorlardı. Hayret, hiç de yılışık değildi adamlar! Önde duran ve ilk elde kır saçlarıyla, sarı dişleri göze çarpan adam, konuşmasındaki pelteklik ve dürüst bakışlarıyla hiç yorulmadan güven veriyordu. Beklemelerini söyleyip içeriye cüzdanını almaya yöneliyordu ki, arkadaki ufak tefek genç olanın sarışınlığını ayrımsadı. Elinde olmadan uzun zamandır tanıyormuşçasına bakınca, kocasınınkileri çağrıştıran buz mavisi, kıstırılmış vahşi hayvan bakışlı gözlere mıhlanıp kaldı. Birden hızlı hızlı çarpmaya başladı kalbi. Hiç kıpırdamadan, hiç konuşmadan bile karşısındakini tedirgin etmeyi becerirdi o gözler. Oysa âşıkken denizlere, okyanuslara benzetmiş; o gözlerde yıkanmayı, kaybolmayı öyle çok istemişti ki. Ne olmuştu da çabucak buz kesmişti o iki derin okyanus!

İçeriye dönüp cüzdanını açarken, elin adamıyla ilgili düşüncelerinden ötürü kızdı kendine. Gecikme zammıyla birlikte fatura tutarını karşılayamıyordu parası. Bilinçsizce telefona yöneldi. Almaçı kaldırıp çevir sesini duyamayınca, telefonun da kesik olduğunu anımsadı. Can sıkıntısı iyice katmerlendi. Sabah çıkarken sıkı sıkıya tembih etmişti kocasına. O da her zamanki tatlılığıyla, ilk iş ola-

rak borcu ödeyip telefonu konuşmaya açtıracağını söylemişti. Hani?.. Daha evden çıkar çıkmaz unutmuş olmalıydı yine. Hangi işi doğru dürüst ve zamanında yapacaktı bu adam? Nasıl bu kadar anlık yaşayabiliyordu? Artık öfkelenemiyordu bile... Elektrik şirketinin elemanlarının karşısında aptal aptal durduğunu nice sonra ayrımsadı. Omuzları iyice düştü. İstediğinizi yapın, der gibi boynunu büküp kapıyı kapattı.

Üstündekileri gelişigüzel değiştirip tam kapıdayken, "çat" diye kesildi elektrik. Durakladı bir an. Nedense hoşuna gitti zifiri karanlık. Karanlık yokluktu. Hiç kıpırdamadan çıkardı tadını yokluğun. Karanlığa alışmasın diye sıkı sıkıya yumdu gözlerini. "Sonsuz karanlık değil miydi ölüm? Sonsuz ışıktı belki de." Karanlık mı, ışık mı? Karar veremedi bir türlü. On dördüncü kattaydı. Zor değildi deneyip anlaması. Galiba her şeyin bitişiydi, sonsuz hiçlikti ölüm.

El yordamıyla salonun kapısını açtı. Holün karanlığından sonra salonun loş ışığı bile kamaştırdı gözünü. İyice kıstı. Yavaş yavaş alıştı. Görebilmek de güzeldi. On beş adım ötedeydi balkon. Önündeki ilk koltuğa yığılır gibi oturdu. Sehpanın üstündeki izmaritle dolu kül tablasının kokusu kötüydü. Rahatsız oluşuna sevindi. Hâlâ kendisiydi çünkü. Ve hâlâ onundu bu ev. Bu yaşam da... Balkondan falan atacak değildi kendini! Yanlış olan, düzelmesi gereken o değildi ki. Tabladaki külü boşaltmak için kalkacakken vazgeçti. Ayırdında olmadan bir "tıs" sesi çıktı burnundan. Bakışları büfenin camından yansıyan görüntüsüne takılınca, gülümserken de çatık kaşlı olabiliyormuş insan, diye geçirdi içinden. İki camın birleştiği yerde kesilip yeniden başlıyordu görüntü. Kesilen yeri, tam alından, burun ve çeneyi dik kesecek konuma getirip iyice inceledi yüzünü. Hiç de fena değildi. Gerçi dişlerinin beyazlığı, gerdanının parlaklığı pek belli olmuyordu, ama o biliyordu ya! Camdan yansıyan görüntünün yetersiz, puslu görünümüne karşın dikkatle sürdürdü incelemesini. Sol yanı, sağından daha güzel görünüyordu yüzünün. Fotoğraf çektirirken buna göre poz vermeliydi. Koltuğa iyice yaslanıp bir güzel gerindi. İyi hissediyordu kendini. Kaşlarının çatıklığı açılmış; o bildik, o dost, aslında hep kendinin olan kış güneşi gelip konmuştu yüzüne. Kararını vermişti. Annesinin sayısız kereler dediği gibi bilecekti canının kıymetini. Değişmeye hiç niyeti yoktu ki adamın! Bana ne, umurumda değil, dercesine kaldırdı omuzlarını. Aklından geçirdiklerinin birazını bile söylemeye kalksa, kocası tarafından narsislikle suçlanırdı derhal. Bu muydu narsislik? Belki... Ama hasta olanın kendisi olmadığı kesindi. Asla horlatmayacaktı kendini. İzmarit kokusunun üzerine sindiğini duyumsadı, saçlarına da sinmiş olmalıydı.

Az sonra ılık su dolu küvetin içindeydi. Mum ışığında yıkanmanın tadını doyasıya çıkarırken bir cızırtıyla irkildi. Kocasının elektrikli tıraş makinasının sesiydi. Olamazdı .Zaten, aynanın önünde tıraş olan adam da kocası değil, kocasının gözlerini ödünç almış elektrik şirketinin elemanıydı. Yüreği ağzına geldi. Nasıl olurdu? Dış kapıyı açık mı unutmuştu? Gözlerini kapatıp yeniden açtı. Mum yanıyordu ve aynanın önündeki adam da kaybolmuştu. Korka korka her köşeyi gözden geçirdi. Kimse yoktu. Derin bir "ohh!" çekti. Bir süredir evin her yanında, olur olmadık zamanlarda kocasını görürken şimdi de bu ödünç gözlü adam mı bela olacaktı başına? Yaşadığı onca sıkıntıdan sonra doğal değil miydi tüm bunlar? Önemsemeyecekti. Ne demişti psikoloğu... Kocası bir bilse...

Köpüklere taktı sonra : "Her köpük milyarlarca yıldızın, galaksinin barındığı bir evrendi belki. Küçük olmasının ne önemi vardı!" Patlatmamaya olabildiğince özen göstererek üfledi, uçurdu baloncukları.

Küvetten çıktığında, arınmış, yenilenmiş, rahatlamış duyumsadı kendini. Vücudundan süzülen suya aldırmadı. Varsın ıslansındı yerler. Çamaşırlarının ortalığa savrulmuş olmasından da rahatsız olmadı hiç. Eskiden neydi o titizliği öyle! Ne çabuk da eski oluvermişti hemen! Çabuk muydu?.. Hiçbir değişimin göründüğünce çabuk olamayacağını bilecek denli birikimliydi aslında. Özgür müydü, yoksa çıplak mı? Sorun buradaydı işte. Adını anımsayamadığı bir filmde, özgürlüğünü kanıtlamak için güpegündüz çırılçıplak balkona çıkıp, "Artık özgürüm işte," diye bağıran oğlana, kadın oyuncunun : "Özgür değil, çıplaksın!" deyişini anımsamıştı.

Ayağının altındaki dantelli külota bir tekme attı. Kapının eşiğine değdi ayağı. Hafifçe acıdıysa da önemsemedi. Eli alışkanlıkla saç kurutma aygıtına gidince, işte hayatın acı gerçekleri dedi içinden. Olsun, bozmayacaktı keyfini. Nasıl olsa bir düzene girerdi işler. Ama nasıl? Bir tek değildi ki yanlışı. Bitmiş bir evlilik! Yarıda bırakılmış bir okul! En büyük eksileri bunlardı. Annesinin sözüne kanmayıp çocuk doğurmayışı ise tek doğru kararıydı belki de. "Çocuk doğurmakla evlilik kurtulmaz, olsa olsa kölelik perçinlenir." Ona bu yanıtı verebildiği için gurur duymuştu kendisiyle. Başka?.. Ailesi?.. Hem artıydı, hem eksi. Onların varlıkları bir güvenceydi kuşkusuz. Ama kafasına göre yaşamasına izin vermezlerdi ki! Onların kurallarına göre yaşamaksa, olacak şey miydi? Ne yapacaktı öyleyse? Sanki boşanmıştı da ne yapacağına kalmıştı iş. Sorun neydi, neredeydi bal gibi biliyordu. O söylemişti. Katil sürüsünün eline düşmek üzereydiler o sırada. İyi de kimdi o ve niçin önemliydi kenti kurtarmak?.. Sorular, sorular... Bilmiyordu. Yitirdiği yaşamını onunla bulacağını duyumsuyordu bir tek. Ama önce kenti kurtarmalıydılar. Neden?.. O öyle söylemişti!.. O aklına gelince hafif bir titreme yayıldı vücuduna. Pembe, beyaz tenindeki tüyler kabardı. Giyinmekten vazgeçip tiril tiril, kısacık bir kombinezon geçirdi ütüne. Aynada alıcı gözle, sanki başkasınınmış gibi baktı vücuduna. Kombinezonunu hafifçe yukarı kaldırdı. Güzeldi, hoştu. Güzel olan, salt kendine ait olmaktı gerçekte.

Titremesi artınca yatağa uzanıp yorganı üstüne çekti. Gözlerini yumdu. Onun hep sıcaktı elleri. Güçlüydü, güzeldi, üstündeki tüyleri simsiyahtı. "Saçların gibi," demişti bir keresinde. Ahh, keşke yanında olsaydı!..

"Kömür karası saçlarını dalgalandıramıyordu rüzgâr. Bulutsuz gecenin içinde, uzayın derinliklerine gömülmüş görünmüyordu yıldızlar. Rüzgârı duyumsayamamak, yıldızları görememek uğursuzluktu. İyi şeyler düşünmek istediyse de, başlarına kötü şeylerin geleceği duygusu yumruk olup tıkadı boğazını. Dönmek istedi. Kaçır beni, gitmek istemiyorum kente, korkuyorum diyemedi adama.

Sıkı yürüyordu yolculuk. Geride kalmamak için var gücünü harcıyordu kadın. Önderin yanındaydı adam. Neler konuşuyorlardı? Neden yanında değildi? Neden tutmuyordu elinden?.. Bir ara, kaynağını sezemediği bir ışık parçasının yardımıyla onun bakışlarını, kahverengi gözlerindeki yumuşak pırıltıları yakalayınca mutlu oldu.

Gün henüz ağarmak üzereydi kente ulaştıklarında. Tedbirli davranıp iki

adamını öncü olarak gönderdi önder. Gelen haber açıktı. Korunmuyordu kent. Çok da şaşırtmadı bu onları. Gidişin buraya varacağı belli olmasına belliydi de bu kadar çabuk olacağını öngörememişlerdi. Oysa kentin ışığının giderek kardığının ayrımına ilk varanlardandı kadın. Ama kimseye duyuramamıştı sesini? Her şey için de çok geçti artık. Sonuç, bulutsuz havada yıldızsız geceydi işte. Ve talan ediliyordu tüm kent. Tam bir kargaşaydı yaşanılan. Her yandan yükselen imdat çığlıklarına, zevk haykırışları karışıyordu yağmacıların. Genç kızlar, kadınlar saçlarından sürüklenip çökertiliyor; yaşlılar tekmeleniyor; göz kırpmaksızın canlarına kıyılıyordu gençlerin.

Keyiflerine diyecek yoktu adamların. Can atıyorlardı yağmacıların arasına katılmak için. Nicedir bekledikleri fırsat önlerindeydi işte. Güzel kadınlar, bol içki, bol yiyecek... İstedikleri her şeyi yapabilir, her şeyi alabilirlerdi. Kim durdurabilirdi onları? Ama izin vermiyordu önder! Bir bildiği vardı belli ki. Yıllar süren kanun kaçaklığından sonra hayal bile edemeyecekleri fırsat önlerindeyken durdurulmak olacak şey miydi? Kentin içine doğru ilerledikçe, şiddeti artan talanla birlikte salyaları da artıyordu. Yağmacılardan kaçan genç bir kadın ellerine düşünce, dayanamayıp taşkınlık yapmaya kalkışan birine, yaptığının bedelini hayatıyla ödetti önder. İyice şaşırdı adamlar. Nedendi bu sertlik?..

Doğru, başkanlık konutuydu hedefleri. Belli ki küçük değildi dünyası önderin. Ama bu çapulcu sürüsüyle ne yapabileceğini sanıyordu. Üstelik kentteki kargaşa ve talandan aldığı cesaretle önemsiz davranıyordu bu kez.

Başkanlık konutuna yaklaştıklarında olan oldu ve hiç beklemedikleri bir direnmeyle karşılaştılar. Kan fışkırdı her yandan. İlk yıkılanlardan biriydi önder. Olanak yoktu tutunmalarına. Direnmeye kalkışanlardan ikisini hiç duraksamaksızın hakladı adam. Tam, "Kurtulduk!" derken, nereden geldiği anlaşılmayan bir darbeyle ileri geri sallanıp yere kıvrıldı kaldı o da. Elini uzatıp kadına "Buraya kadar sevgilim!" diyebildi yalnızca. Adamın uzattığı eli sıkıca kavrayıp doyasıya öptü kadın. Uzun uzun okşadı yüzünü. Ağlamadı. Son sözleri kulaklarından bedenine dalga dalga, yeniden yeniden yayılıyordu. "Buraya kadar sevgilim! Buraya kadar sevgilim!.." Ahh, ne olurdu, ona ne demek istediğini sorabilecek fırsatı olsaydı! Nice sonra ölü, yaralı ve can çekişenlerin arasından kararlı adımlarla yürüyerek kenti terketti."

Telefonun çılgın sesiyle irkildi. Yanılmamıştı, kocasıydı. Akşama yemeğe dışarıya çıkmayı öneriyordu. Telefon borcunu ödemenin şımarıklığı vardı sesinde. Sözünü kesmeden dinledi. Ne diyeceğini bilemiyor, yanıt veremiyordu bir türlü. Onun suskunluğunu hayra yormamanın telaşıyla, abuk sabuk konuşuyor, güya espriler yapıyordu kocası. Hafta sonu tatile çıkmaktan, dinlenmekten falan da söz ediyordu. "Peki, tamam, nasıl istersen!" gibi bir şeyler söyleyecekken, önce tümceler, sonra sözcükler ve harfler yitirdi anlamlarını. Dinlenmek... Tatil...

Akdeniz'in ılık sularında yumuşak dingin kulaçlarla yüzüyordu. Yeterince açılmıştı. Bikinisini sıyırdı. Filmdeki kadının, oğlanı suçlayan tutumuna inat, hem özgür hem de çıplaktı işte.

Arkasından hiç susmayacakmışçasına çalan telefona aldırmadı önce. Rahatsız olmaya başlayınca, fişini çekti. Dışarı çıktığında kar yağıyordu. Seviyordu bu kenti. Belki kurtaramayacaktı ama asla terk etmeyecekti! ❁

SULTAN AKAR

Eski Yıkıntılar Arasında

Anılar, Acılar 1

KİM olduğumu, nereden geldiğimi hep merak etmişimdir. Bunu birazcık olsun öğrenmek için, çevremde ve kendimde sayısız gezilere çıktım. Uzun yolculukların sonunda ulaştım : Renklerin, seslerin ve kokuların birbirini çılgınca sevip harmanlandığı sonsuz tohumların karışımı bir çiçek türüydüm, Amida'lıydım. Rengim günde birkaç kez koyudan açığa dönüşüyordu. Soluma güçlüğünden miydi burun deliklerimin genişliği?.. İonya'da, limonata kokulu havaya burnumu diktiğimden (mi) burnum kalkıktı. Cildim yumuşak ve inceydi. Bedenim narindi. Kimileri İonya'lı olduğumu söylüyordu, kimileri Urartu'lu.

İnsanoğlunun yeni baştan yarattığı taşlara takıldım bir süre... İskenderiye'li Kleopatra ile Efes'te süt banyosu yapıp, birlikte kölelerin tiyatrosunu izlemiştik. Sanırım ilk burada bir sorunun çengeli beynimde asılı kalmıştı : Köle, kral ve halk üçgeninde yerim neresiydi? Öğrenmek için neler vermezdim...

Kutsal anamız, kucağında çocuğu, bir top ışıkla bir yerlere kaçıyordu. Sonunda, bulunduğumuz dağa sığındı. Buraya kaçıncı gelişimdi kim bilir!

Urartu'lu anamı taş üstünde gördüm. Ayakları çıplaktı; yüzünün iki yanında bırakılmış zülüfleri ve omuzunda testisi vardı. Öyle yorgundu ki, hiç konuşmadan bir süre yüzüme baktı kederle.

Geçmişimin izini sürüyordum yıkıntılar arasında, merak ve inatla. Kapılar açılıp kapılar kapanıyordu. Kar yağıp güneş açıyordu... Yaşadığım gelgitlerden kıl payı kurtuluyordum boşluğa düşmekten.

Babamın savaştan döndükten sonra tanıştığı annemle "kanlarının uyuşması", beni kaygan yuvarlağın tepesine doğru itiyordu. Sürekli kayıyordum. Aşağıya düşme korkusuyla bombeli aynanın kristal kesitine tutunuyordum. Kristalin ışıltısı beni kendime çekiyordu. Aynaya yeterince bakmaktan korkuyor muydum? Kendimden kaçıyordum belki de. Olanak buldukça içeriye göz atıyordum, mahşer yeri gibiydi. İnsanlar ayakta zor duruyordu. Nasıl olduysa, dengemi yitirip aralarına düştüm. Yaşam bir rüya, bir masaldı burada. Gökyüzünün durgun suda görüntüsü gibi baş aşağı duruyordum. Ben neredeydim? Acımasız bir boşluk beni içine almıştı. Kimseler yoktu yanımda. Birdenbire grileşti ayna, tüm sivrilikler yok oldu. Siyahlar gri, kızıllar mora dönüşmüştü. Kırıklar kristal, kapılar gümüşten olmuştu. Bilincim ve kimliğim benimleydi. Yine de gözüm korkuyordu, yaşımın verdiği deneyimsizlikten ötürü; dörtgen kafalar üçgenleşiyor, kısacık çarpık bacaklar uzuyor kısalıyordu. Birileri devleşip cüceleşiyor, sonra nokta haline gelip yok oluyordu. Zaman zaman buğulanan ayna bana neyi duyurmak istiyordu, tam olarak algılayamıyordum.

Kaçıyordum hem kendimden, hem de ölümden... Onun için sımsıkı tutunmuştum saydam aynaya. Geriye dönüp baktığımda korkuyordum. Nice karanlık dehlizlerden, kör çukurlardan, sel sularından, canavar dilli yangınlardan, bilcümle börtü böcek, yılan ve akreplerden kurtulup, yeni baştan beni sarıp sarmalayan yaşamın içindeydim işte.

"İnsan İnsanın Kurdudur"

Anılar, Acılar 2

Taşralı

Burun kıvırmalar, dudak büzmeler, daha sonra da, "Nereden geldin, neden geldin?" soruları... O güne dek duymadığım bir sözcükle karşılaştım : Taşralı! Büyük kentten olmayanlara denirmiş. Bir sözcük daha söylenir oldu bana ve bazı 'dışardan' gelenlere : Kürt! Doğululara böyle denirmiş. Böylelikle iki sözcük daha eklenmiş oldu kimliğime. Oysa ben Güneydoğulu idim ama, ailemiz Kürt değildi. Onun için bu sözlere aldırmıyordum. Muş'tan gelen bir arkadaşım böylesi yakıştırmalara karşı çıkarak bu sözleri çıkaranlarla boşuna tartışıyordu. Çünkü onlar, geldiğimiz yeri duyduklarında sanki bir başka gezegendenmişiz gibi bakıyorlardı yüzümüze.

Paris'ten yeni gelen ve oldukça güzel Fransızca konuşan bir arkadaşımız : "Doğuda insanlar mağarada yaşıyorlar, değil mi?" diye sorduğunda, ona şaşkınlıkla bakarak, "Mağarada mı?" diyebilmiştim ancak.

Altmış kişilik sınıfta on bir kişi hem "Kürt," hem "taşralı" idi. Yani olunabilecek kadar suçlu ve günahkâr... Bir gün Fransızca dersinde hocamız, "Kim bu parçayı okumak ister?" diye sordu. Yeni yazıldığım bu okulun ve sınıfımın havasını bilmeden, ivecenlikle, "Ben okumak istiyorum!" diye parmak kaldırdım. Sıra arkadaşım şaşırdı bu halime ve beni dostça uyardı. "Ne yapıyorsun sen?" dedi. "Hoca bir takarsa, artık elinden kurtulamazsın. Sınıfta ana dili gibi Fransızca konuşanlar var, otur oturduğun yerde."

Arkadaşım bir çırpıda bunları bana söylerken, hoca küçümser bir tavırla; minicik ayakları ve küçücük adımlarıyla, gözünü benden ayırmadan, avını yakalamayı garantilemiş bir sırtlan gibi bana yaklaşıyordu. Çilli ve sivilceli yanakları renkten renge giriyor, bir gerginleşip bir gevşiyordu. Bu haddini aşan küstahı yakından görmek için sabırsızlanıyordu sanki. Sınıftaki altmış kişinin kanı çekilmişti adeta. Herkes Deli Necibe'nin tepkisinin nasıl olacağını bekliyordu. Necibe Hanım bu haliyle, Amerikan filmlerinde kötü rol verilen, beyazlara öfkeli, dik ve düz kara saçlı Kızılderili kadını çağrıştırmıştı bana. Ben de ister istemez ona bakıyordum ve yaşanan ortamdan ben de heyecanlanmıştım. Yanıma iyice

yaklaştığında birdenbire kalbim hızla çarpmaya başladı. Eski Fransızca öğretmenlerimi anımsadım. Hemen hepsi beni severlerdi. Derslerine olan ilgimden ötürü beni çalışmalarımda yüreklendirmişlerdi. Şimdi ne yapmalıydım? Korkusuz ve dik durmaya çalıştım.

– Oku bakalım! diye patladı.

Birkaç cümle okudum.

– Yeter, kes! Olmadı! diye bağırdı sertçe.

Ben kitaptan okurken o tepemde durmuş beni izliyordu. Kendimden emindim. Doğru okuduğuma inanıyordum, ne var ki heyecandan sesim titremişti. Yanaklarımdan alev çıkıyordu sanki. Necibe Hanım geldiği gibi sessizce geri döndü masasına. Torbasından daha ilk derste sınıf düzeyini kontrol etmek için yaptığı yazılı sınav kâğıtlarını çıkardı. Benimkini arayıp buldu. Başını iki yana salladı. Sınıftaki en yüksek notu aldığımı görünce,

– Nasıl olur, bir taşralı çocuk gelir, benim yetiştirdiğim öğrencilerden daha yüksek not alır? diye feryat edişini bütün sınıf şaşkınlıkla dinlemişti.

İşte o gün, daha önceleri sıkça duymadığım 'taşralı' sözcüğü kafama taş gibi birkaç kez çarpıp durdu, düşeyazdım. Oturduğum yerde sessizce kıpırdadım. Ağzımı açıp kapadım. Çaresiz ve savunmasız başımı önüme eğdim. Arkadaşlarımın hepsi dönüp dönüp bana bakıyordu.

Henüz kimseleri yeterince tanımadığım için, nerede hata yaptım diye utandım. Bazı insanlar nasıl ayrıcalıklı olabiliyor diye sınıftaki 'o' arkadaşlarımı tanıma isteğim yoğunlaştı. Ders bitince, Doğu'dan gelenler çevremde toplandılar. Havadan sudan konuştular. Onları daha sonra tanıyacaktım. Öğretmeni önceden tanıyan bazı eski arkadaşlar,

– Üzülme, dediler bana, onun adı Deli Necibe'dir.

– Herkes tanır onu, çok da kötü değildir.

– Sonra seni çok sevecektir, göreceksin.

– Sen nerede öğrendin kuzum Fransızca'yı?

Zaman içinde sınıftaki başarımız, hal ve gidişimiz bu baskıyı etkisizleştirdi. Babası asker olan bir arkadaşımız, yıl içinde aramıza katılmıştı. O da "Nereden geldin?" sorusuyla karşılaştı ister istemez. Batılı olduğunu kanıtlamaya yetmedi kızın anlattıkları. "Ardahan'lı Zeynep" kaldı adı.

Şimdi anımsadım, konusu serbest bırakılan bir Türkçe-kompozisyon dersinden, söz birliği etmişcesine biz on bir taşralı öğrenci aynı konuyu işlemiştik : *Göç ve göçün getirdiği duygular.*

Zülfikâr

Bir gün evlenirsem çocuklarımı mutlaka büyük bir kentte dünyaya getireceğim, diye söz vermiştim kendime. Ayrıca onları inanç, ırk ve cins konularında olabildiğince nesnel ve çağdaş bilgilendirecektim.

Çocukluğumdan bir fotoğraf düşüyor önüme.

Bir gün okuldan dönüşümde anneme sormuştum :

– Anne, bu söylenenler doğru mu?

Ne demek istediğimi sanki anlamıştı annem. Öfkesini belli etmemeye çalışarak, başını iki yana salladı. Kendini zor tutuyordu.

– Onları ciddiye alma, dedi. Bildiğin yoldan, iyilikten şaşma. Sana yapılanları sen de başkasına yapmayı asla düşünme.

Bu öğütlerden sonra çaresizlik ve yılgıyla ellerini iki yana açtı; sonra saçlarımı okşadı, yanaklarımdan öptü.

– Tanrı her şeyi görür, dedi. Sen iyi insan olmaya bak. Hepsi iftira ve yalan.

Sonra Hazreti Ali'nin dürüstlüğünden; onun ve ailesinin başına gelenlerden söz etti annem. Birden hiç anlatamadığım duygular ve korkular sardı beni. Annemi üzmemek için bir şey demedim. Hz. Ali'nin duvarda asılı resmine kaydı gözüm. Acaba o böyle miydi gerçekten? Bu onun sahiden görüntüsü müydü? Başında adını bilmediğim yeşil uzun bir örtü, onu çevreleyen koyu renkli bir çember vardı. Görüntüsü bana yabancı olmasına karşın, ona inanmaya ve onu sevmeye çalışıyordum. İki ucu keskin ünlü Zülfikâr duruyordu yanında. Bu kılıçtan bir türlü gözümü ayıramıyordum ve elimde olmadan ürküyordum. Oysa bu resim kaç yıldır aynı yerde asılı duruyordu. Ölüm, şiddet ve haksızlıklar sarıyordu belleğimi. Annemin anlatımına göre, bu kılıç, yetmiş metre uzayıp, sonra yeniden eski haline dönebilen olağanüstü bir aletmiş. Onun yetenekli ve sihirli olduğuna gerçekten inanmalı mıydım? Çelişkilerden, öğrendiklerimden, yaşadıklarımdan inanmakla inanmamak arasında, doğrular ve yanlışları saptamakta oldukça zorlanıyordum. Annemin kutsadığı bu savaş aleti bende garip, tatsız çağrışımlar yaratıyordu. İnsanlar inanmak konusunda özgür değillerdi.

Arkadaşlarım Hz. Ali'ye ve ona inananlara pek sıcak bakmıyorlardı. Ben de annemin doğru söylediğine inanıyordum, belki de inanmak istiyordum. O denli içten ve duygulu anlatıyordu ki, kimi zaman gözyaşlarını tutmakta zorlandığını çocuk yaşımda kavrıyordum. Bin yıllık suçlamaların sanki benimle sona ermesini dileyen bir annenin sezisi, acısı ve umudu bir aradaydı. Okullar okuyacak, pek çok değişik çevreden arkadaşlarımız olacaktı. Farklı duygu ve inanışların yol açacağı yanlış anlama, iletişim kopukluğu olmasın diye annem gücünce dikkat ve özen gösteriyordu. İlerde evlenmem bile sorun olabilirdi. Ama neyin sorun yaratacağını da doğrusu anlayamıyordum. Sınıf arkadaşım Emre ile masumane bakışıyor, birbirimize yakın durmaktan hoşlanıyorduk. Şimdi bu sevimli ve iyi arkadaşımla görüşmemiz, ailelerimizin inançları açısından koparsa bize haksızlık olmaz mıydı? Bunları düşündükçe kafam allak bullak oluyordu. Demokrat ve laik olmamız bir şey ifade etmiyordu anlaşılan. Duvardaki Hz. Ali'nin heybetli resmine takılıyor gözüm yeniden. Allah'ın aslanı, peygamberimizin amcasının oğlu ve damadı... Kimler öldürmüştü onu ve daha sonra çoluğunu çocuğunu? Ona inananlar neden bugüne dek acı çekiyorlar?

İçimdeki sese kulak veriyorum şimdi. İlginç ve çok farklı. Susuyorum.

SALİHA YADİGÂR

İyi ama Tuhaf

TERMİNALDEN çıkar çıkmaz bir taksiye atladık. Gözümüzü dört açıp her yerde seni aradık. Oralarda olmalıydın, ama yoktun. Hiçbir yerde yoktun. Kardeşime yalvardım :

– Benim gözüm iyi görmüyor. Ne olur sen çok iyi bak. Gözünü çevreden ayırma. Ona benzeyen herkese tek tek bak.

Yalvarışım taksinin koltuklarına, elbiselerimin her santimetrekaresine, çevrede göz gezdirdiğim erkeklerin yüzlerine siniyor. Uzun süre çıkaramayacaklar göz izlerimi. Seni bulabilmek için öyle istekli, öyle umutlu bakıyorum ki...

Kardeşim,

– Yine n'aptın ona, diyor. Küstürmüşsün belli ki...

– Vallahi bir şey yapmadım. Bu çocuk çok tuhaf birisi. Kim bilir neye alınmıştır.

Başını "bunlar tatlı tartışmalar" anlamında iki yana sallıyor.

– İyi birisi bu abla, diyor bana. Çok iyi bir çocuk bu. Küstürme onu. Çok ilgi göster ona. Hatta onun kalbini kazanana dek nerdeyse kucağına atla.

Hiç gülmüyorum. Bilse. Her buluşmamızda kucağından ayrılmadığımı, buluşma sonuna dek her şeyimle kucağında kaldığımı, başka hiçbir şeyi, hiç kimseyi düşünmediğimi bilse. Bilmiyor. Bilmediği bir şey daha var : Yalnız buluşmalarımız sırasında değil, buluşmadığımız günlerde de sokaklarda hep seni aradığımı, evde hiçbir iş yapmayıp yalnızca senden telefon beklediğimi. Bunu da bilmiyor.

Uzun bir mesafe boyunca seni aradık. Eve kadar. Taksiden inerken umudum bitmişti.

– Üzülme abla, dedi kardeşim. Bakarsın çıkar gelir. Dedim ya, iyi çocuktur. Üzmek istemez seni.

"İyi de güzelim, her şeyi anlıyorsun da, benim ona kul köle olduğumu neden görmek istemiyorsun?"

Görmek istemiyor. Tutturmuş bir :

"Çok iyi çocuk."

Sen bilmezsin onun nasıl acımasız bir efendi olduğunu. Akşam boyunca yüzünde sevimli bir anlatımla yüzüme bakarken belleğinde kocaman bir kırbaç devinir durur. Sevgilinin kolaylıkla eziyet edilebilecek bir partner olduğunu çok iyi bilir o.

Belleğinde devinen kamçıları göre göre peşinden ayrılmam.

– Dün yine aramadın, dediğimde yalnızca gülümser.

– Beni artık sevmiyorsun, desem kahkahayı basar ya da susar.

Göz göze gelsek, gözünü kaçırır. Beni sevdiğine dair küçük bir ipucu vermek istemez. Belki de sevmez.

Bazen hep onu izlerim. Güzel ela gözlerinin, koyu kirpiklerinin, kıvırcık kısa saçlarının yalnızca bana eziyet etmek için var olduğunu sanırım.

Evde saatlerce bekledim. Gelmedi. Kardeşim televizyon izliyor.

– Unut artık onu, diyor.

Bilmeden acımasız sözcükleri art arda sıralıyor.

Suskun Karanlığın Ortasında

Gece, düşümde seni gördüm. Pencereye geldin, tatlı tatlı gülümsedin. Yatağımdan doğrulup öfkeyle pencereye koştum. Taşıyabildiğim bütün ağır eşyaları sana doğru fırlattım. Geldiğin gibi sessizce çekip gittin. Kıvırcık saçların, ela gözlerin, fidan boyun (beni katil edecek o fidan boyun), çocuksu gülümseyişin yok olmuştu. Birdenbire...

SAİME YADİGÂR

Sonra pişman oldum. Karanlığa koşup adını sayıkladım.

– Nerdesin, diye sordum yalvararak. Çık artık, günlerdir görmedim seni.

Çevremdeki her şey, suskunluğu yaşama biçimine dönüştürmüş. Evler, ağaçlar, yol kenarındaki baygınlık veren çiçek kokuları, her şey...

Ne kadar uzaksın, nerde-

sin? Artık bir çocuğum. Suskun bir karanlığın ortasında durmuş, düş kahramanımı bekliyorum. Gelse, elimden tutsa, lunaparka götürse beni. Öyle yalnızım ki. Anne, gel götür beni. Oynamak istemiyorum bu oyunu.

Aşk Beni Kovalıyor

Bir masadayız. Dört kişi, bir oyun oynuyoruz. Daha doğrusu oynuyorlar, beni de oynamam için zorluyorlar.

– Ben oyun bilmem, diyorum.

– Bilirsin bilirsin, oyna, diyorlar.

Ne yapacağımı bilmiyorum. Sonra sen geliyorsun. Benim yerime oynayabileceğini söylüyorsun. Oyna bakalım. Zaten uzun zamandır her şeyi benim yerime yapıyorsun.

Sana neden bu kadar kızgın olduğumu bilmiyorum. Belki sürekli kafamı meşgul ettiğin için. Düşüncelerime, hayallerime, yaratmak istediğim her şeye sızdığın için...

Bir zamanlar aşkın peşinden koşuyordum. Şimdi aşk beni kovalıyor.

Usulca

Bir saattir aynı sokaklarda dolaşıp duruyoruz. Arada bir saatine bakıp,

– Ben artık gitsem, diyorsun.

Her defasında gitmene engel olacak bir neden buluyorum.

– Ne yapacaksın gidip?..

– İşlerim var.

– Ne gibi?..

Susuyorsun. Bakışından anlıyorum "sana ne" demek istiyorsun. Söylemezsen söyleme. Ya da her zamanki bahanelerini sırala. Ben de böyle, nedenler bulup seni göndermem. Annenin gözü yoldadır.

– Ah oğlum ah! Kim bilir hangi yırtıcı kadının pençelerindesin, diye düşünür.

Ne yapalım, o büyüttüyse, biz de tutulduk.

Sonunda yoruldun :

– Şu banka oturalım, diyorsun. Birden sana acıyorum. Annelik duygularım beliriyor belki de.

– Sen çok yoruldun, git artık.

– Yok yok, yorulmadım.

Nasıl olduysa, birden uysal, boyun eğici bir çocuk oluverdin.

– Dinlenir, gene dolaşırız, diye de ekliyorsun.

Uzun zamandır olmadığım kadar mutluyum. Kızgınlıklarım, umutsuzluğum, yalnızlığım, hepsi bir jipe binip hızla uzaklaşıyorlar. Onlar arabadan el sallarken sana usulca sokuluyorum. ❁

Hakan Şenocak
Naj

Can Yayınları, 1999

• Nedret Tanyolaç Öztokat

HAKAN Şenocak'ın sekiz öyküden oluşan bu üçüncü yapıtı tutarlı dilsel yapısı ve özenli kurgularıyla hemen dikkati çekiyor. Şenocak da son yıllarda yaygınlıkla karşımıza çıkan anlatım biçimlerinden olan fantastiği yeğlemiş. Günümüz Türk yazınında fantastiğin bir imge evreninden çok, bir anlatım olanağı olarak belirdiğini söylemek kanımızca abartılı bir saptama olmaz. Belirli olanın belirsizliğe rahatça kaymasına, kesinlemelerin birbiriyle çelişmesine olanak tanıyan ve bu yönüyle, gerçekle gerçeküstünün sınırlarının ayrıştığı değil, kaynaştığı noktalarda bir anlatımsallık sunan fantastik bizce son dönem öykü yazınımızın belirgin bir özelliği. Kuşkusuz her yazarın kendi biçemiyle yoğruluyor. Şenocak'ın kaleminde, özellikle "Naj" ve "Mavi" adlı öykülerde aşka, sevgiye kısaca insan ilişkilerine bakışta, gerçekle gerçeküstü, masalsı bir boyutta buluşarak olağanüstü iki öykü evreninin yaratılmasını sağlamış. "Naj"ın masalsılığı dilin uyaklı ve imgelerin yinelemeli kullanımı, olay örgüsünün de en arı biçimde dokunmuş olmasıyla desteklenince olağanüstü etkileyicilikte bir çağdaş masal çıkmış ortaya. Gerçekten de özellikle kişilerin (Naj, Ömer Muharrem ve Cengiz Ali) birbirleriyle ilişkilerinde okura verilen bilgilerin dozunda bırakılmasıyla masalsılık ince bir tül gibi öyküyü sarmalıyor. Metne kendi tadını veren bu incelikli dengenin usta işi olduğunu belirtmeliyiz.

Aynı ustalık düşsel büyük-büyük-büyükannenin yine şiirsel varoluşunu anlatan "Mavi" adlı öyküde de kolayca hissediliyor. Torunun gözünden aktarılan bu doğa ötesi "varoluş" kendi iç yasalarının tıkır tıkır işlediği bir imgesel evrende anlam buluyor. O evreni anlamlı kılan da gözlemci çocuğun bakışı. Dolayısıyla da söylemi. Aslında bu söylemde en belirgin özellik "ölüm"e bakış. Ölüm aslında unutuluş. Kuşaklar öncesinden kalan, ufalmış, yok olmanın sınırında bu büyük-büyük-büyükanne aracılığıyla "ölüm"e bakan çocuk bir bakıma okura yaşamı anlatıyor.

Şenocak "Küçük Kırmızı Pembe Kadın"da da yine masalsı bir kurgu ve tonu yeğlemiş. Tüm öykülere egemen ölçülü ve duru anlatım burada da bir balıkçıyla oltanın ucuna takılmış "küçük kırmızı pembe kadın" arasındaki buruk, hüzünlü ilişkiyi irdeliyor. Şenocak metinler arası ilişkilerden de yola çıkarak örneğin "Yasal Elma" öyküsünde Adem ile Havva söylencesini yeniden kuruyor (aslında kadın erkek ilişkisi Edi'nin Arkadaşı öyküsünde de masaya yatırılmış). Aşk, sevgi,

kıskançlık, ölüm, yaşam gibi konulara farklı bir bakış, başka bir anlatımla uzanmak isteyenler keyif alacaktır. ❍

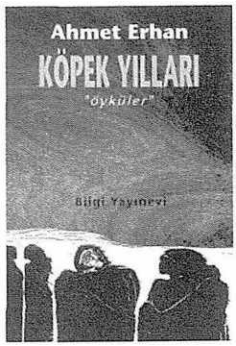

Ahmet Erhan
Köpek Yılları

Bilgi Yayınevi, 1998

• Nedret Tanyolaç Öztokat

AHMET Erhan'ın öykü kitabı yeni "trend"leri yansıtıyor: metinler arası yolculuklar ("Odysseus'un Son Günleri", "Köpek Yılları"), fantastiğin bir anlatım yolu olarak kullanımı gibi. Öte yandan, Ahmet Erhan'ı aslında yaşam, daha çok da yaşamın inen merdivenleri ilgilendiriyor.

Fransızların"vie de chien" diye andığı türden sefilce, sürünerek geçen yaşamları anlatan dekadans öyküleri bu yapıtı oluşturuyor. Aslında dekadans terimi toplumsal bağlama gönderir, buradaki dekadans daha çok bireysel çöküş, tutunamayış bitiş. Ellerinden bira, rakı, şarap, başlarından ağrı eksik olmayan, içlerini sarılara, bunalımlara açmış kahramanlar yaşamın olumsuzluğu, umutsuzluğu bize anlatılan. "İtalyanca öğrenmek" adlı öyküdeki kahraman ("sen" adılıyla belirtilen) İtalyanca tutkusunu yalnızlığın, ölüm duygusunun, acının kollarında yaşamayı yeğliyor. "Dünyanın En kötü Şairi"nde anlatıcı ve anlattığı tanıdığı birahanede şiirlerini, roman parçalarını birbirleriyle paylaşıyorlar, yine hüzün tonunda. Kuşkusuz kahramanların en trajik boyutta yalnızlık çekenleri, sanrılı ölüm-yaşamıyla Odyseus ve "Köpek Yılları-Ayışığı"nın anlatıcısı.

"Bir Süleyman Öldü"nün edebiyat öğretmeni de yaratıcılığı yalnızlıkla yaşayanlardan. Şiir tutkunu ancak şiire tutunamamış. Ahmet Erhan'ın tutunamayanları gerçekle, yaratıcılıkla hesaplaşma içinde. Hesaplaşmalar ise yazınsal düzeyde teknik arayışlarla, şiirselliği deneyen bir dille aktarılıyor. ❍

Tarık Günersel
Bedenlere İnanır mısınız

Om Yayınevi, 1999

• Nedret Tanyolaç Öztokat

TARIK Günersel'in öykücülüğünü bir "yazı serüveni" olarak nitelemek yanlış olmaz. Herbiri birbirinden farklı tadlar içeren, herbiri dilsel bir arayışı örnek-

lendiren metinlerden yazarın yoğun okumaları süzülüyor. Böyle bir dokuya sahip metinler de incelikli bir yazınsal tat bırakıyor okurda. Buna bağlı olarak, okur için keyifli bir serüven çağrısı taşıyor diyebiliriz Günersel'in öyküleri için.

Öykülerde yazı'nın ve yazın'ın olanakları söylemsel deneyişlerle, dilsel oyunlarla, teknik becerilerle uç noktalara taşınıyor, yazarın "matematiği"yle yeniden kuruluyor. Okuru şaşırtan, içten, muzip, alaycı, hüzünlü, trajik tonlarda deviniyor söylemler. Hepsinin ortak noktası da biçim ve içeriğiyle özlü ve arı bir öykü estetiğini yansıtması. Gerçekten de "kısa öykü", özellikle de "kısa kısa öykü" arılığın doruğa taşınması sanatıdır. Bir yandan konuda en özlü olanı anlatacaksınız, bir yandan da seçtiğiniz biçim bu özlülüğe uygun düşecek. Zoru başarıyor Günersel. Hem de kolayca, bir çırpıda yazılmışçasına doğallık izlenimi vererek. Aslında bu metin-öyküler hem kopuk gibi uçucu, hem kurşun gibi ağır. Bitmekte olan bir yüzyılın izlerini (özellikle insanlık suçlarıyla), günümüz insanın çıkmazlarını olduğu kadar, sıradan yaşamın minik ayrıntılarını da bir çırpıda anlatıveren, unutmaya eğilimli olduğumuz acıları anımsatıveren bu parlak öyküler bir bakıma tanıklık işlevi de üstleniyor, üstelik yalnızca dünya tarihine değil, kendi tarihimize de.

Yapıtla ilgili son gözlemimiz öykümetinleri besleyen zengin metinler arası ilişkilerle ilgili. "Un homme et une femme" gibi bir sinema klasiğini, "Sherlock Holmes" söylenini, Kafka'nın hamamböceğini, Nuh'un gemisi söylencesini Günersel'in söyleminden okumak oldukça keyifli. Yazar ille de okuru başka metinlere göndermek ya da düşüncesini besleyen başyapıtları anmak gibi bir kaygıyla kurmuyor metinler arası ilişkiyi. Kendi metnini kurarken "öteki" metin yazınsal bir katman olarak anlamın oluşumunda işlev yükleniyor.

Yapıtta yer alan otuz bir öykü arasında "15 Eylül 1977 tarihli bir haber", "Korkuluk", "Ölümle tanışmak", "Bedenlere İnanır mısınız?", "Peki küçük beni neden göremedi?" farklı duygusal dokularıyla daha ilk okumada iz bırakıyor. ❍

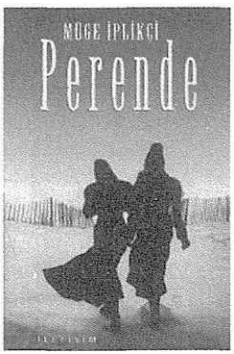

Müge İplikçi
Perende

İletişim Yayınları, 1998

• Hürriyet Yaşar

YÜZ OTUZ iki sayfalık kitapta yirmi dört öykü başlığı varsa yazar kısa öykü yazmayı seviyor demektir. Art arda gelen kimi öykülerde aynı kişilere rastlıyorsanız, yazar zincirleme öyküleri de sevdiğini söylüyordur.

Kitap yayımlamadan önce, kendini dergilerde yeterince tanıtan Müge İplikçi, ilk kitabı *Perende*'de hem bir kısa öykücü, hem de aynı öykü kişilerini başka öykülerinde de anımsatmayı seven bir öykücü olarak görünüyor; her öyküde böyle olmasa da.

Duru, yalın, anlaşılır dili biliyor Müge İplikçi. Öyle bir akıyor ki, kimi tümceler art arda, su gibi. Sonra bir yıldızla bölünüyor öykü. Başka bir yer, başka bir zamandasınız. Bir yıldız daha, yine başka bir yer, başka bir zaman. Bunlar öyküyü,

konuyu toparlasa, daha anlaşılır yapsa... Çoğu kez öyle değil. Dağıtıyor öyküyü. Ordan oraya, ordan oraya savruluyor öykü. Kitabın sonunda bir duyarlık, ince, özgün bir duyarlık, kalıyor, evet ama, öykülerin her biri, öykü olarak da kalabilmeli, değil mi? "Harika'nın," bu bakımdan, en derli toplu öykülerden. Dil daha özenli, geçişler yine olsa da, anlatım, kurgu daha anlaşılır. Hele öykünün sonundaki, "...bir misket döktürdü ki, Allah!" diye biten tümcenin o son sözcüğü, her öykücünün her öyküsüne nasip olmayacak denli güzel bir buluş. Öykünün tüm gülümsetişini, nerdeyse tek başına üstleniyor.

Ama kimi yerlerde öyle özensizlikler var ki, ilerde çok daha güzel öyküler beklediğiniz bir genç yazarda onları görmeyi hiç istemiyorsunuz. "Yol sonbaharın yapraklarıyla, deli motosiklet kullanma turkumdan ötürü adeta bir duman makinesine dönüşmüştü," diyor. (s. 9, "Doğum Günün Kutlu Olsun") Yol duman makinesine mi dönüşüyor, dumana mı boğuluyor? Duman makinesine dönüşen, motosiklet mi, yol mu? "Sonbaharın yapraklarıyla" betimlemesi, tümcenin içinde unutulmuş, işlevsiz bırakılmış, serseri bir ayrıntı gibi kalmış. Tümcenin anlamını dumana boğuyor.

"Uzaktan bir çift karaltı yaklaşıyor." (s. 10) Yaklaştıkça, onun bisikletli bir genç kız olduğunu anlıyor anlatıcı. Bu görüntüye "bir çift karaltı" mı deriz? Bir çift karaltı deyince, ayrı ayrı iki şey düşünülmez mi?

Gereksiz, savurganlık denebilecek sözcük kullanımları var İplikçi'nin. "Tekrar kendime geldiğimde," diyor. (s. 10) Oysa anlatıcının ilk kendinden geçişidir. "Tekrar" demese, ne eksilecek? Üstelik yeniden bayıldıktan sonra kendine gelişi için, "tekrar" demiyor. "Olayın ilk şoku geçtiğinde," diyor bir yerde de. Ne gerek var "ilk" demeye?

"...yıllardır oturduğunuz bodrum katından asla, ama artık göğe meydan okuyan o daireden görünen biçim biçim bulutlardan ötürü böyle düşündüğümü anlarsınız." (s. 124. "Kıskanç Kadın") Başı da olan bu tümcenin dağınıklığını, öyküdeki taşınma dağınıklığına verin. Peki ama orda "asla"nın ne işi var? 'Kesinlikle' anlamında kullanılıyorsa, orda "asla" yerine kesinlikle'nin olması gerekir. Çünkü 'asla', yalnızca olumsuz eylem sözcükleriyle kullanılır.

"Öfkeme ket vurmasını her zaman iyi biçimde başarmışımdır," diyor Müge İplikçi'nin anlatıcısı. (s. 57, "Geçmiş Olsun, Tamam") "İyi biçimde başarmak," tuhaf bir niteleme değil mi? Böyle tuhaf başka nitelemelere var. "Atıl bir zevk," diyor İplikçi'nin anlatıcıları; bir ağız çekişmesinde, "günlük bir şeyler söylemek istedim" (s. 12) diyor. Okurken, söylenmek istenenin, 'diklenmesiz, sıradan' gibi bir şey olduğunu anlıyorsunuz. Günlük şeyler, çok başka şeyler değil mi?

Eskiyi anlatıyor birçok öyküsünde İplikçi; o günlere gitmeden, bugünden. Anlattığını fotoğraflara dönüştürüp, o fotoğrafların içindeki anlatıcıyı arıyor. Sanki öyküden de bağımsızlıklarını istiyor fotoğraflar. Yazarından da, anlatıcısından da kurtulup, kendi kendilerini anlatmaya başlıyorlar. Ama bir fotoğraf kendini anlatırken, bir başka fotoğraf onun üstüne gelip kuruluyor. Oysa öykü, üst üste fotoğrafları kaldırmıyor, dağılıyor, parçalanıyor. Okurun, Ne oluyor, sorusu sıklaştıkça, öykülerin akıcılığı kırılıyor.

Müge İplikçi, kurgusu akıcı öyküler yazmayı istemiyor mu, yoksa kapalı yazmak zorunluluğu duyuyor da, bu zorunluluk mu onu böyle, okuru durdurucu, önceki sayfalara döndürücü kurgulara itiyor? Şöyle bir zayıflığı var İplikçi'nin öykülerinin : Okunmuş sayfalara geri dönüldüğünde ya da öykü tümden yeniden okunduğunda, biraz daha açılmıyor. Aynı sıkı kapalılıkta kalıyor.

Kimi öyküler bana, Gülten Akın'ın son dönem şiirlerinin konularını çağrıştırdı. Ama o şiirler bile, şiirden anlamayan bana, İplikçi'nin öykülerinden daha açık, daha anlaşılır geldi.

Müge İplikçi, fotoğraflarına söz dinletmeli, fotoğraflar kendi bildikleri gibi öykülere doluşamamalı. Bir de, bence, daha cesur yazabilir. Derdimiz anlaşılmaksa. ❍

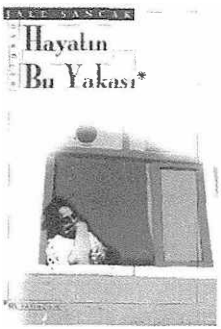

Jale Sancak
Hayatın Bu Yakası

Sel Yayınları, 1999

• Hürriyet Yaşar

JALE Sancak'ın beşinci kitabı *Hayatın Bu Yakası*. "Öteki : Cehennem," "Kaybolmuş Bahçeler" ve "O Sokağı Ne Zaman Ansam" adlarında üç bölüme ayrılmış yüz yirmi beş sayfalık kitapta on dokuz öykü var. İlk bölümdeki öyküler bana ne denli kesik kesik, tadını tam veremeyen öyküler gibi geldiyse, ikinci ve üçüncü bölümdeki öyküler, tersine, o denli akıcı ve bütün (parçalanmamış) göründü.

Kitaptaki "Kaybolmuş Bahçeler" bölümünü doğuran bir "bahçe" imgesi var Jale Sancak'ta. "Bahçe bilir bazen yalnızca, yalnızca, yalnızca bahçe / kendi kendine konuşmalardaki ah'ları, sabır küpü ağaçlar dinlemiştir iç dökmelerini, yürek çözülmelerini (...) Her bahçe bilir bir başına kalmaları, kalakalmaları, kapılarını dünyaya kapatmaları." Tümcelerinde de yazardaki etkisini ortaya koyan bir bahçe imgesi bu. (s. 100, "Son bahçe") Rüzgâr imgesi de anılabilir, söz imgeye gelmişken. Kimi öykülerde ("Kaçak koruyan", "Karanlıkta sesler") kişilik de kazanıyor rüzgâr.

Son bölümdeki, "Hayat Şefika, ah!" benim için, kitabın en akılda kalıcı öyküsü. Onu okuyunca, Jale Sancak'ın, Erskine Caldwell'in *Alınyazısı* romanını okuyup okumadığını düşündüm, Şefika'ya çok benzeyen o roman kişisini biliyor olmasını isterdim.

Öykücü, Şefika'yı kendi ağzından anlattırdığı öykünün aralarına, olanları ya da olacakları birer tümceyle özetleyen anlatıcıyı neden sokmuş? Ben, italik dizili o tümceleri çıkararak okudum, hiçbir şey eksilmedi.

Kaybolmuş Bahçeler'den "Dilber'in bahçesi," öykü özeti gibi görünüyor : Sokakların zaten yasaklandığı bir ev kadınına, evinde de yer kalmamıştır dolaşacak. Evin bütün alanları kocasınındır. Yalnızca bahçe vardır kadının soluk alabildiği. Adam, oraya da hurdaları yığar. Kadın sonunda aklını kaçırır. İki sayfalık öyküyü özetlersek, böyle. Güzel bir öykü çekirdeği ama, öykü değil de öykü özeti gibi. "Sokak" ise, olaysız öykülerden. Sokak duygusunu anlatan, eli yüzü düzgün, tatlı bir metin.

Jale Sancak öyküde tutumluluk bakımından, ileriye değil geriye gidiyor beşinci kitabında. "Düşünürdü boyna," dedikten hemen sonra, "Düşünürdü günboyu," diyor. (s. 12, Öyle bir sevda ki") Çeyrek sayfada, "Kötü kız değildir aslında," "Kimseye kötülüğü yoktur," "Bahtsız kızdır esasında," tümceleri yığılıyor. (s. 15) Bu yığılmalara bazen aynı tümcede bile rastlanıyor : "Annemle çok uzun süre, uzun uzun tartıştık." (s. 89, "Güzelyalı'daki Bahçe") Virgülden önceki 'uzun' ile, sonkaki 'uzun'a yüklenen süre farkı görünüyor kuşkusuz. Ama kısacık bir tümcede üç kez 'uzun' demekten başka yolu da olmalı anlatacağını anlatıma-

nın.

"Asıl makinist bir başka sinemaya atmıştı kapağı. (...) İş Kemal'e düştü mecburen," dedikten üç tümce sonra, "Bugün makinist yamağı Kemal oynatacak filmi," demeye gerek duyuyor. (s. 69, "Sinemada yangın") Oysa ben okur olarak bu ikinci açıklamayı hiç de gereksinmiyorum.

"Işıklar söndü mü değme gitsin," (s. 69) diyor. Doğrusu "deme gitsin" mi, "değme gitsin mi? Ben, "değme gitsin" olarak hiç duymadım o sözü. "Kırılıp dökülüyorum toz ufak," diyor. "Un ufak" anlamında bir de "toz ufak" var mı? Ben duymadım.

Yadırgatan başka söyleyişleri de var : "Uzuncadır gelmiyormuş." (s. 18, "Öykünün başkişisi"), "Benim aradığımı düşünsün, sanmıyorum." (s. 19), "Şikayetlenmek ona göre değildi." (s. 50 Safranboncuk pastanesinin Leyla'sı"); "Uzun bir sessizlik koptu." (s. 51) Sessizlik kopar mı?

Halk dilinden sözcükler kullanıyor Jale Sancak. "Evecen" gibi, "darıma duman" gibi, yıkamak alanındaki "yumak" gibi. Ancak, "yumak" değil de, "yuğmak" diyor : "Yuğdu." (s. 15, 18) "Yunmuş" değil de, "yunulmuş" diyor sözcüğü iki kez edilginleştirerek. (s.5) Halk dilinin sözcük ve deyimleriyle sıcacık oluyor dili. Ama "hemencecik" değil de, "hemencik" diyor. "Zifiri karanlık" yerine, "zifir karanlık" diyor. (s. 11) "Durmadan" yerine "durma" diyor : "Durma gülüyoruz" (s. 13), "Durma içmiş" (s. 55). Başka örnekler de var. Kimi yerde de "durmadan" diyor. Bolluğu anlatmak isterken, "bini bir para" diyeceğine, "biri bin para" diyor. (s. 35, "Hiç kimse") Bir yerde "dinik" diyor bir yerde "dingin". (s. 85, "Bir yorgunluktu nicedir").

Yani halk dilini kullanmaya çalışıyor ama, pek doğru da kullanamıyor Jale Sancak. Söz kümelerini kullanmak istiyor, onlarda da yanlış yapıyor.

Son yıllarda sık rastlar olduğumuz dil tutarsızlığını onda da görüyoruz. Bir yerde "bu denli" diyor (s.17, 18), bir yerde "bu kadar" (s. 37). Mahrum, yoksun, çare, umar, intikam, öc, kabus, karabasan, yek, tek... Hepsi bir arada. "Yek beden, tek ruh" diyor. (s. 47, "Av düşü"), "metruk" ile "terk edilmiş"i aynı tümcede kullanabiliyor.

Halk dilini seviyor Jale Sancak, ama yanlış kullanıyor. Eski dili seviyor, onu da yanlış kullanıyor. Bilmeden, tanımadan sevmenin çok yanlış örneklerini sergiliyor. Eski dille yeni öyküler yazılabileceğini düşünüyor. "İm" ve "delalet" aynı sayfada. "Muamma, bilakis, maharetli, bihaber, cevvel, kalem, ahali, kesif, sarfetmek..." daha ne eskinin eskisi sözcükler. Üstelik hiçbir dil tadı yaratmadan. Değil dil tadı yaratmak, dilin tadını bozarak. Kimi yerde "kelime" diyor da (s. 76, 81), "sarfetmek"i kullanırken "sözcük" diyor; "...birkaç sözcüktü sarfettiği." (s. 12) Yaşlılarımız bile "kesif siz" demezken, Jale Sancak "yoğun sis" demiyor da, "kesif sis" diyor. (s. 44, "Av düşü) Yazar bu karışık dili böylesine sevince, "Kalbimde bir infilak" gibi (s. 114) tümceler size, ondokuzuncu yüzyıldan ilkel bir Osmanlı metni mi, yaşadığımız günlerden bir öykü mü okuduğunuzu düşündürebiliyor.

Jale Sancak yazım kurallarına da boş vermiş. Üç noktalı soru imi kullanıyor ama, gelişigüzel : "Kim umursar senin kaygını ufaklık?.." (s.9) "Sabrından mı?.." (s.10) Kimi soru tümcelerine soru imi değil, nokta koyuyor : "Nasıl sever seni bilmez misin." Tam üç noktalı soru iminin benimseneceği yerde soru imi kullanmıyor : "Ama gece geliverdi mi..." (s. 12)

Noktalama imlerini umursamayınca, üçüncü tekil kişili anlatımdan, birinci tekil kişiye geçmiş gibi oluyor "Dilber'in bahçesi"nde : "İçini çekti kaygıyla, Tek burası vardı işte şöyle ayaklarımı uzatıp rahat bir soluk aldığım." (s. 97)

Virgülden ve noktayı virgülden sonra büyük harfle başlıyor, kimi yerlerde iki nokta kullanıyor. Ama bu kendincelikle-

rin hiçbir tutarlılığı yok, gelişigüzel çoğu. "Taşınalıberi, düşkırıklığı, ayışığı, (s. 13, 14, 10) hepsi bitişik yazılmışken, kocayemiş, "Koca Yemiş"' diye yazılıyor, ayrı ve baş harfler büyük. Aynı tümcede kesme imli, kesme imsiz, "Mersin'ler" ve "Köknarlar" var. Öykücümüz, canı ne zaman nasıl istediyse öyle yazmış. Dilerim şu sözcüklerin yazımını biliyordur da, dizgici öyle dizmiştir; ben kitaptaki yazımlarıyla veriyorum : "elektirik, aşık (sevgili), ateşe militer, bu gün, ayaksesleri, tekbaşına, anbar. (s. 53, 53, 53, 54, 57, 58, 59)

Kitabın öyle kötü bir dizgisi var ki, "kah kah güldü, kalın kalın" tümcesinde "kah kah"lar "kâh kâh" diye şapkalı yazılmış. (s.80) "Çay bahçesi" bile bitişik yazılmış da, "Şekerrenk," "şeker renk" diye ayrı yazılmış. Bu yanlışların hepsini Jale Sancak mı yapmıştır? İnanması güç! Yazarın yazınındaki gelişigüzelliği gösterdiği gibi, yayıncının sorumluluğunu da iyiden iyiye düşündüren bir sonuç bu. ❍

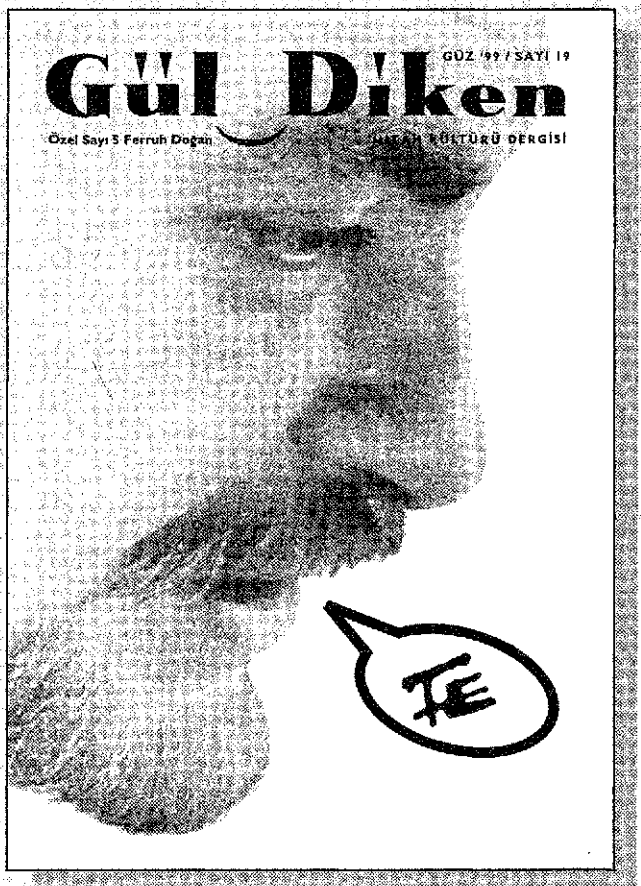

Şiir, deneme, eleştiri, hikâye, portre, mektup, inceleme, anı, söyleşi, karikatür, portre karikatür, fotoğraf ve belgeler eşliğinde

Toplam 50 İmza Ferruh Doğan'ı Yorumluyor...

240 sayfa, renkli

Ferruh Doğan

Güz 1999, Sayı 19 *Özel Sayısı*

Oğuz Akkan Ferruh Doğan Necati Abacı Yunus Koray Şahin Kaygun Ali Gevgilili Hıfzı Topuz İsa Çelik Selma Emiroğlu Aykan Fethi Naci Ara Güler Prof. Ünsal Oskay Selçuk Taylaner Kaya Özsezgin Aziz Nesin Paolo Cresçi Tan Oral Cemal Süreya Tarık Dursun K. Ali Ulvi Ersoy Sulhi Dölek Semih Gümüş Semih Poroy Ohannes Şaşkal Vefik Hadzismajlovic Turgut Çeviker Hilmi Yavuz Refik Erduran Orhan Duru Muzaffer Buyrukçu Cihat Hazerdağlı Bedii Faik Çetin A. Özkırımlı Hüsamettin Bozok Sadun Tanju Yalçın Çetin Ratip Tahir Burak Handan Selçuk Doğan Hızlan Sait Faik Leyla Neyzi Cengiz Tecer Yusuf Ziya Ortaç İhap Hulusi Görey Güngör Kabakçıoğlu Suat Yalaz Fıruz Aşkın Altan Erbulak Bedri Koraman Gürdal Duyar

İris Yayıncılık ve Filmcilik Ltd. Şti.
Halıtaga Cad., Vahapbey Sok., Orkide Apt., No: 10/16 Kadıköy 80320 İstanbul
Tel.: 0.216. 345 01 72; Faks: 0.216. 414 30 66

artık unutabilirsiniz...

Çünkü artık abonet ile sorunsuz abonelikler dönemi başlıyor.
Abonet'le dilediğiniz yayınların size ulaşması şimdi çok daha kolay, hızlı ve güvenli...

Abonet yeni, çağdaş, kolay ve güvenli bir abonelik sistemidir. Sisteme katılacak olan diğer yayınlarla birlikte Abonet, her geçen gün daha fazla okuyucuya ve yayıncıya hizmet verecek...

Abonet ile okuyucular;

- Bulunmayan dergileri aramak zorunda kalmayacaklar,
- İstedikleri yayınlara istedikleri periyotta abone olabilecekler (*Haftalıklarda en az 4 sayı, aylıklarda 1 sayı*),
- Abone oldukları yayınlar Aktif Dağıtım güvencesiyle ulaşacak,
- Yayının durması halinde abonelik ücretini geri alabilecek veya başka bir dergiye abone olabilecekler,
- İstedikleri dergiye telefon, faks, internet veya e-mail yoluyla abone olabilecekler,
- Kredi kartıyla veya adreste nakit ödeme yapabilecekler.

YAZ KAMPANYASI

GEZİ 99'u incelemeden tatil programınızı yapmayınız!

GEZİ 99 TÜRKİYE TATİL REHBERİ

Bölge-bölge, il-il tüm Türkiye. Tarihi turistik yöreler, antik kentler, hoteller, moteller, tatil köyleri, kaplıcalar, yol güzergahları, ulaşım hatları, dağcılık ve kayak merkezleri, lokantalar-barlar ve eğlence yerleri, seyahat acentaları

Türkiye Gezi Rehberi : 5.000.000 TL.
Türkiye Antik Kentler Rehberi : 2.000.000 TL.
Türkiye Otel Rehberi : 2.500.000 TL.
Renkli ofset baskılı üç rehber birarada 8.000.000 TL.

Alacağınız tüm ürünler adresinize imza karşılığı teslim edilecek ve ister kredi kartıyla ister adresinizden nakit tahsilat yöntemiyle ödemenizi gerçekleştirebileceksiniz. Sipariş vermek için http://www.abonet.net'ten "Gezi 99 formu" doldurunuz veya bize ulaşınız.

abonet

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No.1752 Okmeydanı-İstanbul
tel: (212) 222 83 32 - 222 72 06 **faks:** (212) 222 27 10 **e-mail:** abonet@abonet.net **internet:** www.abonet.net

"ABONE FORMU"nuz arka sayfadadır.

net ile abone olabileceğiniz dergiler (şimdilik):

Adam Öykü	Türk edebiyatının öncü dergisi.
Adam Sanat	Sanatta ve edebiyatta kalıcı.
Beauty Forum	Estetisyenin dergisi.
Beauty Life Kataloğu	Katalogla ürün satışı.
Bütün Dünya	Aylık genel kültür dergisi.
Çepeçevre Gazetesi	Doğa sevgiyle korunur, sevgi bilgiden doğar.
Çveneburi	Kafkas, Artvin ve Gürcü kültürü dergisi.
Dağıtım Kanalı	Beyaz eşya ve dayanıklı tüketim mallarında yeni bir nefes.
Düşünen Siyaset	Aylık düşünce dergisi.
Edebiyat ve Eleştiri	"Eleştiri önemlidir".
Güldiken	Mizah kültürü dergisi.
İnşaat Ekonomi	Ürün ve hizmetlerinizi hedef kitleye ulaştıran rehberiniz.
Kafkasya Yazıları	Tarih, edebiyat, kültür ve sanat dosyası.
Kuaför Cosmetic Market	Kuaför, parfümeri ve kozmetik dergisi.
Kuaför Magazin	Saç modelleri, kozmetik ve estetik.
Roza	Cinsiyetçiliğe ve ırkçılığa karşı kadın dergisi.
Sanal Ördek	Sanal Ördek kullanınız: Yılışmadan güldüren kara izah dergisi.
Sanat Çevresi	Bütün sanat olayları.
Tiyatro... Tiyatro...	Tiyatro... Tiyatro...
Turkish Aviation	Havacılık dünyası Turkish Aviation ile avucunuzda.
Üç Dergisi	"Bizim şarkımız haritada kayıp bir şehirdir". Kültür ve edebiyat dergisi.
Yazın	Kültür dergisi.

Dergi sayısı önümüzdeki günlerde artacaktır.

ABONE FORMU

Aşağıdaki bilgileri bize telefonla da iletebilir ya da www.abonet.net sitesine girerek kaydedebilirsiniz.
Tel: (212) 222 83 32 Faks: (212) 222 27 10

Adı-Soyadı/*Name-Surname* : .....

Adres/*Address* : .....

Tel No. : ..... **Faks No. :** ..... **E-mail :** .....

Abone olmak istediği dergi:

Dergi	Periyodu	Kapak Fiyatı	Kaç sayılık abonelik istiyorsunuz?
Adam Öykü	İki Aylık	1.250.000 TL.	
Adam Sanat	Aylık	750.000 TL.	
Beauty Forum	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Beauty Life Kataloğu	Üç Aylık	250.000 TL.	
Bütün Dünya	Aylık	750.000 TL.	
Çepeçevre Gazetesi	Aylık	500.000 TL.	
Çveneburi	Üç Aylık	1.000.000 TL.	
Dağıtım Kanalı	Aylık	1.000.000 TL.	
Düşünen Siyaset	Aylık	2.000.000 TL.	
Edebiyat ve Eleştiri	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Güldiken	Dört Aylık	1.000.000 TL.	
İnşaat Ekonomi	Aylık	750.000 TL.	
Kafkasya Yazıları	Üç Aylık	1.250.000 TL.	
Kuaför Cosmetic Market	İki Aylık	750.000 TL.	
Kuaför Magazin	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Roza	İki Aylık	500.000 TL.	
Sanal Ördek	Aylık	450.000 TL.	
Sanat Çevresi	Aylık	2.000.000 TL.	
Tiyatro... Tiyatro...	Aylık	1.500.000 TL.	
Turkish Aviation	İki Aylık	750.000 TL.	
Üç Dergisi	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Yazın	İki Aylık	750.000 TL.	

Ödeme şekli:

❍ Dergi teslîminde nakit ödeyeceğim. (Toplu aboneliklerde)
❍ Havale gönderiyorum. (İş Bankası - Perpa Şb. Hesap no. 105912)
❍ Abonelik bedelini KrediKartı hesabımdan her ay çekiniz.

Kart Tipi : ❒ Visa ❒ Master

Kart No. : _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ Geçerlilik Tarihi: ..... / ..... İmza:

Adam Yayınları

Adam 1999

Semih Gümüş

öykünün bahçesi

eleştiri

Kısa öykü insanın gizleri üstüne bir sanat...
Çağdaş insanın yaşamındaki ilmekleri dokur, dokunmuş ilmekleri çözer. Bu, insanın sırıdır -yaşamını anlamlandırıp bambaşka gösterecektir. Gerçeğidir - kendi gerçekliği sandığı şeyden bambaşka bir gerçekliği önüne koyar. Öykü, yazınsal bakımdan insan için böyle bir değer taşır.
İnsanın kendisiyle, ötekiyle, farklı olanla çatışmasından ve bunların değerleri arasındaki elektrikten doğar. Yaşamı dokuyan ilmeklerin birbirine örülmesiyle ortaya çıkan dokunun, kısacası yaşamın can evinin yazınsal yazıyla çatışmasında yaşar.
Öykünün Bahçesi, öykü dünyasını anlamaya, çözümlemeye çalışan, öykünün bahçesinde yaşayanlar için bir başucu kitabı...

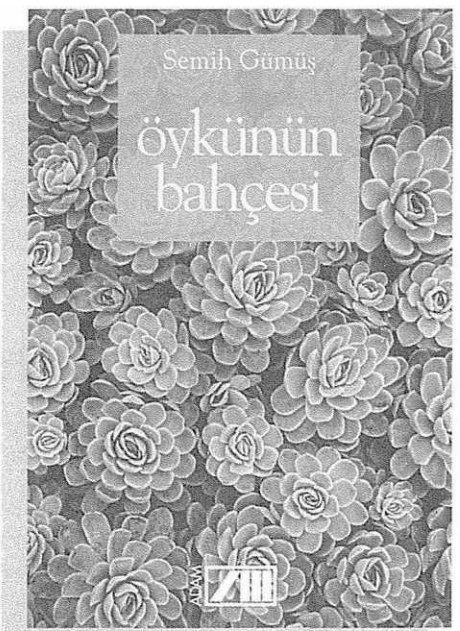

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

ADAM öykü

bu sayının (ocak şubat 26) içindekiler

öykü Prens Tiyatroda *Arthur Schnitzler* • Uçan Trapezin Üstündeki Cesaretli Genç Adam *William Saroyan* • Buluşmalar *Soledad Puértolas* • Liman *Guram Gegeşidze* • Ünlü Bir İnsana Dair *Leszek Kolakowski* • Çizgili Şişme Yatak *Viktoriya Tokareva* • Kabahat *Günel Altıntaş* • Katolik Kapıcı *Özgen Ergin* • Seni Sorarlarsa *Gültekin Emre* • Şoför Mahalli *Ahmet Önel* • Rakı Sohbetleri *Tarık Günersel* • Ayşe Yani Meryem *Tahir Abacı* • Barmitzvah *Roni Margulies* • Rojda *Özcan Karabulut* • Son Beritan *Erkan Karagöz* • Nar *Faruk Duman* • Arka Masanın Çocuğu *Attila Şenkon* • Herkes Kadar *Behçet Çelik* • Aylı Gece *Hürriyet Yaşar* • Kenti Kim Kurtaracak *Eray Karınca* • Eski Yıkıntılar Arasında *Sultan Akar* • İyi ama Tuhaf *Saliha Yadigâr* **yazı** "Parçalanan Çerçeve" *Valerie Shaw* • Çehov ve Maupassant *H. E. Bates* • Okur / Yazar *Orhan Barlas* • Arkadaşımız, Orhan Barlas... *Semih Gümüş* • Aziz Nesin – Yaşasın Memleket – Açış Nutku *Zehra İpşiroğlu* • Kısa Öykü ve Çeviri *Alev Bulut* • Yaşamın Doğasında Kendi Yatağını Çizen Öyküler *Tülin Er*

1.250.000 LİRA (KDV dahil)

9 771300 755600 26

ISSN 1300-7556